

ספר בראשית

GENESIS

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
 - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

v	Introduction
vi	Usage Guide
1	פרשת בראשית
23	פרשת נח
43	פרשת לך לך
63	פרשת וירא
87	פרשת חיי שרה
102	פרשת תולדות
117	פרשת ויצא
139	פרשת וישלח
160	פרשת וישב
176	פרשת מקץ
197	פרשת ויגש
211	פרשת ויחי
228	פרשת שמות למנחה בשבת ויחי
228	פרשת שמות
230	הפטרות
230	הפטרת בראשית
232	הפטרת נח
234	הפטרת לך לך

236	הפטרת וירא
239	הפטרת חיי שרה
242	הפטרת תולדות
244	הפטרת ויצא
247	הפטרת וישלח
249	הפטרת וישב
250	הפטרת מקץ
252	הפטרת ויגש
253	הפטרת ויחי
255	מפטיר לשבת ראש חודש
255	הפטרת שבת ראש חודש
258	הפטרת שבת מחר חודש
260	מפטיר לשבת חנכה
267	הפטרת חנכה (שבת ראשון)
269	הפטרת חנכה (שבת שני)

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Tāj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munaḥ legarme* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ס in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the kerī and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

1	In the beginning God created the heaven and the earth.	בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:	בראשית א
2	Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of God hovered over the face of the waters.	וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְכָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:	2
3	And God said: 'Let there be light.' And there was light.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אוֹר:	3
4	And God saw the light, that it was good; and God divided the light from the darkness.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:	4
5	And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)	5

(1) בראשית. אמר רבי יוחנן, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֹדֶשׁ הָאֵל לְכֶסֶם, שהיא מנחה ראשונה שנעשו ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום פֶּחַ מַעֲשֵׂי הַגִּיד לַעֲמֹד לְחַת לְהֶס גְּמֻלָּת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליטעים אתם, שפצעתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר): בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) שציל התורה שנקראת בראשית דָּרְפָה (משלי ח, כב), וצביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו בראשית פְּצוּתָהּ (ירמיה ג, ג). ואם זאת לפירשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית צריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הצריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בראשית ממלכות יהויקים (ירמיה כו, א), בראשית ממלכתו (בראשית י, י), בראשית דָּגָגָךְ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברא, ודומה לו פסלֶת דָּגָר ה' בהושע (הושע א, ז), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בְּהוֹשֵׁעַ ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שָׁאֲלוּ תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו פי לא קָגַר דְּלָתִי בְּטָנִי (איוז ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יִשָּׂא חֵט חֵיל דְּמִשְׁק (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאלו, וכמו אִם יִחְרֹשׁ בְּצִקָּרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אם יחרוש אדם בצקרים, וכמו מְגִיד מִרְאשִׁית אֲחֶרֶת (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהמים מאש ומים נבראו (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לברואותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושחפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ד, ז) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' הָאֱלֹהִים אֶרֶץ וַשָּׁמַיִם:

(2) תהו ובהו. תהו לשון פְּתִיחָה ושמוּן, שאדם תוהו ומשתומם על זה שבה: תהו. אשטורדי"שין בלע"ז: בהו. לשון ריקנות וְזָדוּ (אונקלוס) (ס"א"א): על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה וצמאמרו, כיונה המרחפת על הקן (חגיגה טו. ב"ר), אקובטי"ר בלע"ז:

(4) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה (חגיגה יב). קָאָהוּ שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו ללזיקים לעמיד לצא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוזיא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

(5) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב

6	And God said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם: וַיֹּאמֶר יי יְהִי רָקִיעַ בְּמִצְיֵעוֹת מַיָּא וַיְהִי מִפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם:	לוי
7	And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:	וַיַּעַבְד יי ית רָקִיעַ וַאֲפָרִישׁ בֵּין מַיָּא דְמַלְרַע לָרָקִיעַ וּבֵין מַיָּא דְמַעַל לָרָקִיעַ וַהֲוָה כֵּן:	7
8	And God called the firmament Heaven. And there was evening and there was morning, a second day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: (פ)	וַיִּקְרָא יי לָרָקִיעַ שְׁמַיָּא וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם הַנִּנָּן:	8
9	And God said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי יתְכַנְשׁוּן מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתֵּר חֵד וְתִתְחַזִּי יַבֵּשֶׁתָּא וַהֲוָה כֵּן:	ישראל
10	And God called the dry land Earth, and the gathering together of the waters called He Seas; and God saw that it was good.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:	וַיִּקְרָא יי לַיַּבֵּשֶׁתָּא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישֶׁת מַיָּא קָרָא יַמִּי וַחֲזָא יי אֶרֶץ טֹב:	10
11	And God said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֹשֶׂב מִזְרִיעַ זָרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:	וַיֹּאמֶר יי תִּדְאִית אֶרְעָא דְתַאָּה עֶסְבָּא דְבֵר זֶרְעִיה מִזְדְּרַע אֵילָן פִּירִין עֹבִיד פִּירִין לְזִנְיָה דְבֵר זֶרְעִיה בֵּיה עַל אֶרְעָא וַהֲוָה כֵּן:	11

אחד, לפי שהיה הקצ"ה יחיד צעולמו, שלא נצראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בצראשית רבה (ג, ח"ט):

(6) יהי רקיע. יתחזק הרקיע (צ"ר), שאף על פי שנצראו שמים ציוס הראשון, עדיין לחים היו, וקראו צשני מגערת הקצ"ה באומרו יהי רקיע, וזהו שנאמר עמודי שמים ירוקפו (איוב כו, יא), כל יום ראשון, וצשני יקמהו מנעקחו, כאדם שמשחמום ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (צ"ר), הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):

(7) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו וַעֲשֶׂתָּה אֶת הַפָּרָקִיעַ (דברים כא יז): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ציוס שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל זה צשני, ודבר שלא נגמר אינו צמלאו וטובו, וצשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, קפל צו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (צ"ר):

(8) ויקרא אלהים לרקיע שמים. קא מים (צ"ר), קס מים, אש ומים, שערצן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יז). (ס"א שמים. שם מים ד"א אש ומים):

(9) יקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקוים באוקינוס הוא הים הגדול שצכל היםים:

(10) קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים צעכו לדג העולה מן הים באספמיה (צ"ר):

(11) תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשי הארץ. קמיני דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מקמלא צדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא). כלשון לע"ז נקרא דשא ארצרייך, כולן צערצוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. שיגדל צו זרע לזרוע ממנו צמקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ

12	And the earth brought forth grass, herb yielding seed after its kind, and tree bearing fruit, wherein is the seed thereof, after its kind; and God saw that it was good.	וַתוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹבוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	12
13	And there was evening and there was morning, a third day.	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: (פ)	ע"כ בחול
14	And God said: 'Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days and years;	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:	14
15	and let them be for lights in the firmament of the heaven to give light upon the earth.' And it was so.	וַיְהִי וַיִּהְיוּ לְמְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:	15
16	And God made the two great lights: the greater light to rule the day, and the lesser light to rule the night; and the stars.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמִשְׁלַת הַיּוֹם וְאֶת-הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמִשְׁלַת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:	16
17	And God set them in the firmament of the heaven to give light upon the earth,	וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ:	17

כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותו:

(12) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו דשאיין בציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחומר בעצמן, כדמפורש באגדה בשחיטת חולין (חולין ס.):

(14) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וצרביעי צוה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יב.), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ציוס ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ציוס שנגזר עליו, הוא שכחצו את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מלאכה ליפול אסכרה צמינוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כז.), צרביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול צמינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אצל צשצעת (נ"א צג') ימי צראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, צין ציוס צין צלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מאורות השמים אל תסתוו וגו' (ירמיה י, ז), צשעוכם רצון הקצ"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העמיד, שעמידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למוולד הלצנה: ולימים. שמוס החמה חצי יום ושמוס הלצנה חצי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביעי יום), יגמרו מהלכתם צ"צ מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביעי יום) וחזורים ומתחילים פעם שניה לצבצ בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז):

(15) והיו למאורות. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

(16) המארת הגדולים. שוים נבראו, ונחמעתה הלצנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בזכר אחד (חולין ס.): הכוכבים. על ידי שמיעט את הלצנה, הרצה נצאיה להפיס דעתה (צ"ר):

18	and to rule over the day and over the night, and to divide the light from the darkness; and God saw that it was good.	וּלְמַשִּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְמַשִּׁל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	18
19	And there was evening and there was morning, a fourth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:	19
20	And God said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם:	20
21	And God created the great sea-monsters, and every living creature that creepeth, wherewith the waters swarmed, after its kind, and every winged fowl after its kind; and God saw that it was good.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֹשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	21
22	And God blessed them, saying: 'Be fruitful, and multiply, and fill the waters in the seas, and let fowl multiply in the earth.'	וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בְּיָמֵם וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:	22
23	And there was evening and there was morning, a fifth day.	וַיְהיֶ-עֶרֶב וַיְהיֶ-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי:	23
24	And God said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיֵּי-אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהיֶ-כֵן:	24

(20) נפש חיה. שיהא זה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גזוה מן הארץ קרוי שרץ. צעוף כגון זבובים, צשקאים כגון נמלים וקיפופאים ותולעים, וצבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים:

(21) התנינם. דגים גדולים שצבים. וצדצרי אגדה (פרק הספניה צבא צמרא עד): הוא לוייתן וכן זוג, שצראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לזדקיקם לעמיד לצא, שאם יפרו וירבו, לא יתקיים העולם צפניהם. התנינים כתיב (צ"ר): נפש החיה. נפש שיש בה חיות:

(22) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לצרכה, ואף החיות הוצרכו לצרכה, אלא מפני הנחש שעמיד לקללה לכך לא צרכן, שלא יהא הוא בכלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, וצא ורצו שאחד מוליד הרבה:

(24) תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נצרא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה חיות (עיין לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאילו נגזרים, שאין הליפן ניכר. כל לשון רמש ושרץ כלשונו קונמוצי"ש (רענען):

25 And God made the beast of the earth after its kind, and the cattle after their kind, and every thing that creepeth upon the ground after its kind; and God saw that it was good.	25 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת כָּל-רֶמֶשׂ הָאָדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: וַעֲבַד יְיָ יֵת חַיַּת אֲרֶעָא לְזִנְה וְיֵת בְּעִירָא לְזִנְה וְיֵת כָּל רֶחֶשָׁא דְאֲרֶעָא לְזִנְהֵי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:
26 And God said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'	26 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר יְיָ נַעֲבִיד אִנְשָׁא בְּצַלְמֵנָא כְּדֹמוֹתֵנָא וְיִשְׁלֹטוּן בְּנוֹי יָמָא וּבְעוֹפֵא דְשָׁמַיָא וּבְבְעִירָא וּבְכָל אֲרֶעָא וּבְכָל רֶחֶשָׁא דְרֶחִישׁ עַל אֲרֶעָא:
27 And God created man in His own image, in the image of God created He him; male and female created He them.	27 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיִּבְרָא יְיָ יֵת אָדָם בְּצַלְמֵיהּ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא יֵתִיהּ אֹתוֹ זָכָר וְנִקְבָּה בָּרָא יֵתְהוֹן:
28 And God blessed them; and God said unto them: 'Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.'	28 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיַּת הָרֶמֶשׂת עַל-הָאָרֶץ: וַיְבָרֶךְ יְיָ יֵתְהוֹן וַיֹּאמֶר לְהוֹן יְיָ הוֹשִׁי וּסְגוּ וּמְלֵאוּ יֵת אֲרֶעָא וּתְקוּפוּ עֲלֶיהּ וּשְׁלִטוּ בְּנוֹי יָמָא וּבְעוֹפֵא דְשָׁמַיָא וּבְכָל חַיַּתָּא דְרֶחֶשָׁא עַל אֲרֶעָא:

(25) ויעש. תקנס בציונס בתקוין ובקומתן:

(26) נעשה אדם. עונותיו של הקצ"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא צדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך זהו, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה קאיתי אֶת ה' יושב על פסאון וכל קצא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו (מלכים א כב, יט), וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימיניו לזכות ואלו משמאליו לחובה, וכן בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש צעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה צמעה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סיעוהו ציריחו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכחז מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (סנהדרין לז: ז"ר), ואם כחז אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ומשובחו כחובה צדו, ויצרא את האדם, ולא כתיב ויצראו (ז"ר): בצלמנו. צדפוס שלנו: כדמותנו. להצין ולהשכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רידי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפנייהם והחיה מושלת בו (ז"ר):

(27) ויברא אלהים את האדם בצלמו. צדפוס העשויו, שהכל נצרא צמאמר והוא נצרא צידים, שנאמר ופשת עלי פפקה (תהלים קלט, ה), נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קווי"ץ (ובכ"י קוי"ץ והוא בלשון אשכנז שטעמפעל), וכן הוא אומר פתהפך פחומר חוקס (איוב לז, יד): בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו כלם הממוקן לו, כלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר ויפקח אדם מלעופיו וגו' (בראשית ז, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. ז"ר) שנצראו שני פרופים צריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנצראו שניהם צשאי, ולא פירש לך כיצד צרייתן, ופירש לך צמקום אחר:

(28) וכבשה. חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא ינאנית (ז"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מנחה על פריה ורביה, ולא האשה (יבמות סה: ז"ר):

<p>29 And God said: 'Behold, I have given you every herb yielding seed, which is upon the face of all the earth, and every tree, in which is the fruit of a tree yielding seed—to you it shall be for food;</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם וְהָיָה לְאֹכְלָהּ: לָכֵן יִהְיֶה לְמִיכָל:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם וְהָיָה לְאֹכְלָהּ: לָכֵן יִהְיֶה לְמִיכָל:</p>
<p>30 and to every beast of the earth, and to every fowl of the air, and to every thing that creepeth upon the earth, wherein there is a living soul, [I have given] every green herb for food.' And it was so.</p>	<p>וְלִכָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:</p>	<p>30 וְלִכָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן:</p>
<p>31 And God saw every thing that He had made, and, behold, it was very good. And there was evening and there was morning, the sixth day.</p>	<p>וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־וְחָזָא יְיָ יֵת כָּל דַּעְבַּד וְהָאֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ)</p>	<p>31 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־וְחָזָא יְיָ יֵת כָּל דַּעְבַּד וְהָאֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ)</p>
<p>II And the heaven and the earth were finished, and all the host of them.</p>	<p>וַיִּכְלֹו הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַאֲשַׁתְּכָלְלוּ שָׁמַיָא וְאָרְעָא וְכָל־חַיְלֵיהוֹן:</p>	<p>II וַיִּכְלֹו הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם:</p>
<p>2 And on the seventh day God finished His work which He had made; and He rested on the seventh day from all His work which He had made.</p>	<p>וַיִּכְלֵ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקָל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)</p>	<p>2 וַיִּכְלֵ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:</p>
<p>3 And God blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which God in creating had made.</p>	<p>וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקָל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)</p>	<p>3 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקָל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)</p>

(29) לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ. השנה להם צהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית צריה ולאכול זשר, אך כל ירק עשז יאכלו יחד כלס, וכשצאו בני נח התיר להם זשר (סנהדרין נט:), שנאמר קל קמס אֲשֶׁר הוּא חַי וגו' (ט, ג), כירק עשז שהמרתו לאדם הראשון, נחתי לכם את כל:

(31) יום הששי. הוסיף ה' זששי, זגמר מעשה זראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה (תנחומא זראשית א). זזר אחר, יום הששי, שכלס תלויס ועומדים עד יום הששי, הוּא ששי זסיון (ס"א שזיוס ו' זסיון) שקבלו ישראל המורה נחזקון כל יצירת זראשית, ונחשז כאלו נזרז העולם עמה, וזהו יום הששי זה"א, שאותו יום ו' זסיון) המוכן למתן תורה (שזת פח.):

(2) ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר, זשר וזס שאינו יודע עתיו ורגעיו, זריך להוסיף מחול על הקודש, אכל הקז"ה שידוע עתיו ורגעיו, נכנס זו כחוט השערה ונראה כאלו כלז זו זיוס (ז"ר). זזר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, זזת זזת זזת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה (ז"ר):

(3) ויברך ויקדש. זרכו זמן, שכל ימות השזוע ירז להם עומר לגגולת, וזששי לחס משנה. וקדשו זמן, שלא ירז כלל

<p>4 These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the LORD God made earth and heaven.</p>	<p>אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבִרָאם בְּיוֹם עָשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם: אֲלֵינ תּוֹלְדַת שְׁמַיָא וְאָרְעָא כִּד אַתְּבְּרִיאֵן בְּיוֹמָא דְעֵבֶד יי אֱלֹהִים אֲרְעָא וּשְׁמַיָא:</p>	<p>שני אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ ב בַּהֲבִרָאם בְּיוֹם עָשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם:</p>
<p>5 No shrub of the field was yet in the earth, and no herb of the field had yet sprung up; for the LORD God had not caused it to rain upon the earth, and there was not a man to till the ground;</p>	<p>וְכָל-שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרָם. וַיְהִי בָאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרָם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת-הָאֲדָמָה: וְכָל אֵילָנִי חֲקָלָא עַד לָא הָווּ בָאָרְעָא וְכָל עֵסְבָא דְחֲקָלָא עַד לָא צִמַּח אֲרִי לֹא אַחִית יי אֱלֹהִים מְטָרָא עַל אֲרְעָא וְאָנֹשׁ לִית לְמַפְלַח יַת אַדְמָתָא:</p>	<p>5 וְכָל-שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרָם. וַיְהִי בָאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרָם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת-הָאֲדָמָה:</p>
<p>6 but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground.</p>	<p>וַיֵּשְׁנָא הָהָר סָלִיק מִן אֲרְעָא וּמִשְׁקֵי יַת כָּל אֲפִי אַדְמָתָא: וַיֵּשְׁנָא הָהָר סָלִיק מִן אֲרְעָא וּמִשְׁקֵי יַת כָּל אֲפִי אַדְמָתָא:</p>	<p>6 וַאֲד יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וַיִּשְׁקֶה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה:</p>
<p>7 Then the LORD God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.</p>	<p>וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים יַת אָדָם עֲפָרָא מִן אֲרְעָא וַיִּנְפַח בְּאַפּוֹהִי נְשָׁמָתָא דְחַיִּי וַהֲיַת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא: וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים יַת אָדָם עֲפָרָא מִן אֲרְעָא וַיִּנְפַח בְּאַפּוֹהִי נְשָׁמָתָא דְחַיִּי וַהֲיַת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:</p>	<p>7 וַיִּבְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּנְפַח בְּאַפּוֹ נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:</p>

בשבת, והמקרא כחזר על שם העמיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בצראשית רצה (יא, ט):

(4) אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נצראו צראשון. דבר אחר בהצראם, זה צראם (מנחות כט:), שנאמר צִיָּה ה' צִיר עוֹלָמִים, (ישעיה כו, ד) צִיָּה אותיות הללו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נצרא זה"א, (ס"א רמז כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשמים בתשוצה, ועולם הצא נצרא ציו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים (מנחות סס), כמו י' שהיא קטנה באותיות). רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך שם:

(5) שרם יהיה בארץ. כל טרם שצמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר פי טָרָם פִּירָאוֹן (שמות ט, ל), עדיין לא תיראו. ואף זה תפרש עדיין לא היה צאריך, כשנגמרה צריאת העולם בששי קודם שנצרא אדם, וכל עשב השדה עדיין לא צמח, ובג' שכתוב וחואל, לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשצא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים (שם): ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

(6) ואד יעלה. לענין צרייתו של אדם העלה החסום, והשקה עניים לשרות העפר, ונצרא אדם, כגִּבְלֹל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך ויִיצֵר (צ"ר):

(7) ויִיצֵר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (צ"ר), אבל בצבהמה שאינה עומדת לדין, לא נכתב ביצירתה שני יוד"ן: עפר מן האדמה. צר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח). שכל מקום שימות שם, תהא קולטתו לקבורה (תנחומא פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר צו מִצַּח הָאֲדָמָה פָּעָשָׁה לִי (שמות כ, כ), הלוואי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (צ"ר): ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שציוס ראשון נצראו שמים וארץ, בשני צרא רקיע לעליונים, בשלישי תראה היצשה לתחתונים, ברביעי צרא מאורות לעליונים, בחמישי ישראו המים לתחתונים, הווקק בששי לצראות צו מעליונים ומתחתונים, ואם לאו יש קנאה במעשה צראשית, שהיו אלו רצים על אלו בצריאת יום אחד (צ"ר): לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אף זו של אדם חיה שצבולן, שנתוסף צו דעה ודבור (אונקלוס):

8	And the LORD God planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed.	וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־עֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:	וַיַּצַּב יְיָ אֱלֹהִים גֶּנְתָּא בְּעֵדֶן מִלְּשָׁדְמִין וְאֲשָׁרִי תַמָּן יֵת אָדָם דְּבָרָא:
9	And out of the ground made the LORD God to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.	וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֹחַמֵד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמֵאכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:	וַאֲצֻמַּח יְיָ אֱלֹהִים מִן אֲדָעָא כָּל אֵילָן דְּמִרְגָּ לְמַחְזֵי וְטוֹב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמִצִּיעוֹת גֶּנְתָּא וְאֵילָן דְּאֲכָלִי פִירוּהִי חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ:
10	And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.	וַנְהַר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הָעֵץ וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לָאֲרְבַּעַת רָאשִׁים:	וְנַהֲרָא הָיָה נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יֵת גֶּנְתָּא וּמִתַּמָּן מִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רִישֵׁי נְהָרִין:
11	The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold;	שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן הוּא הַסָּבִב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחַיִּילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב:	שׁוּם חַד פִּישוֹן הוּא מְסִיף יֵת כָּל אֲרַע חַיִּילָה דִּתַּמָּן דְּהָבָא:
12	and the gold of that land is good; there is bdellium and the onyx stone.	וְהָיָה הָאֶרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֵלָח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם:	וְדִהָבָא דְּאֲדָעָא הָיָה טָב תַּמָּן בְּדוּלְחָא וְאֶבְנֵי בּוּרְלָא:
13	And the name of the second river is Gihon; the same is it that compasseth the whole land of Cush.	וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ:	וְשׁוּם נְהָרָא תַנִּינָא גִיחוֹן הוּא מְסִיף יֵת כָּל אֲרַע כּוּשׁ:
14	And the name of the third river is Tigris; that is it which goeth toward the east of Asshur. And the fourth river is the Euphrates.	וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקֵל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת:	וְשׁוּם נְהָרָא תְּלִיתָאָה דְּגִלְתָּ הוּא מְהֻלָּךְ לְמִדְנָחָא דְּאַתּוּר וְנַהֲרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרָת:

(8) מקדם. צמורחו של עדן נטע את הגן, ואם חאמר הרי כבר נאמר ויצרא וגו' את האדם וגו', ראיתי בצרייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"צ מדות שהמורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויצרא את האדם וגו', זהו כלל, קטם בריאתו מהיכן וקטם מעשיו, חזר ופירש ויזר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויפלו עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הצהמה חזר וכתב ויזר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש ויצא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנצראו מן הרקק:

(9) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. צאמנע הגן (אונקלוס):

(11) פישון. הוא נילוס נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימי מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו וקשו פִּקְשָׁיו (חזקוני א, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (צ"ר), שנאמר אלל מצרים וצושו עוֹצְדֵי פִּשְׁתִּים (ישעיה יט, ט):

(13) גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד, כמו וְכִי יָבֹא (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה:

(14) חדקל. שמימי חדין וקלין (צרכות נט: צ"ר): פרת. מימי פרין ורצין (שם שם), ומצרין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העמיד (צ"ר): קדמת אשור. למזרחה של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (צ"ר):

<p>15 And the LORD God took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.</p>	<p>וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לְעֲבֹדָהּ וּלְשֹׁמְרָהּ:</p>	<p>15 וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לְעֲבֹדָהּ וּלְשֹׁמְרָהּ:</p>
<p>16 And the LORD God commanded the man, saying: 'Of every tree of the garden thou mayest freely eat;</p>	<p>וַיֹּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּצְוֵהוּ לֵאמֹר מִכָּל־עֵץ־הַגֶּן אָכֹל תֹּאכַל:</p>	<p>16 וַיֹּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּצְוֵהוּ לֵאמֹר מִכָּל־עֵץ־הַגֶּן אָכֹל תֹּאכַל:</p>
<p>17 but of the tree of the knowledge of good and evil, thou shalt not eat of it; for in the day that thou eatest thereof thou shalt surely die.'</p>	<p>וּמֵעֵץ הַדְּעִית טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְהָ מָוֶת מוֹת תָּמוּת:</p>	<p>17 וּמֵעֵץ הַדְּעִית טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְהָ מָוֶת מוֹת תָּמוּת:</p>
<p>18 And the LORD God said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֵיחָד לָאָדָם בְּלִחְדוּתוֹ אֶעֱבִיד לִיהִי עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:</p>	<p>18 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֵיחָד לָאָדָם בְּלִחְדוּתוֹ אֶעֱבִיד לִיהִי עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:</p>
<p>19 And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought them unto the man to see what he would call them; and whatsoever the man would call every living creature, that was to be the name thereof.</p>	<p>וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה־יִּקְרָאֵלָּו וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָאֵלָּו הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:</p>	<p>19 וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה־יִּקְרָאֵלָּו וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָאֵלָּו הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:</p>
<p>20 And the man gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found a help meet for him.</p>	<p>וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:</p>	<p>20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:</p>
<p>21 And the LORD God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; and He took one of his ribs, and closed up the place with flesh instead thereof.</p>	<p>וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרֵדָמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶת־אֶחָת מִצְלָעָתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָהּ:</p>	<p>21 וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרֵדָמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶת־אֶחָת מִצְלָעָתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָהּ:</p>

- (15) ויקח. לקחו דברים נאים, ופתחו ליכנס (צ"ר טו, ה):
 (18) לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקצ"ה צעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה צחצחונים ואין לו זוג (פדר"א יצ): עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו (יצמות סג. צ"ר) להלסם:
 (19) ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו', אלא צא ופירש שהעופות נצראו מן הרקק, לפי שאמר למעלה מן המים נצראו, וכאן אמר מן האדמה נצראו. ועוד למדך כאן, שצעת יצירתן, מיד בו ציוס, הציאם אל האדם לקרות להם שם (חולין כז:). וצדצרי אגדה (צ"ר יז, ד) יצירה זו לשון רידוי וכבוש, כמו פי קצור קל עיר (דברים כ, יט), שכצן תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. קרסוהו ופרסוהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם:
 (20) ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהציאן, הציאן לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג (צ"ר שס), מיד ויפל.

22	And the rib, which the LORD God had taken from the man, made He a woman, and brought her unto the man.	וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלֶע וּבָנָא יי אֱלֹהִים ית עֲלָא אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָא אֶל-הָאָדָם:	22
23	And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עֵצָם מֵעֵצָי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת:	23
24	Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh.	עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:	24
25	And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed.	וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ:	25
III	Now the serpent was more subtle than any beast of the field which the LORD God had made. And he said unto the woman: 'Yea, hath God said: Ye shall not eat of any tree of the garden?'	וְהַנָּחַשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגָּן:	III
2	And the woman said unto the serpent: 'Of the fruit of the trees of the garden we may eat;	וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחַשׁ מִפִּיִּי עֵץ-הַגָּן נֹאכָל:	2
3	but of the fruit of the tree which is in the midst of the garden, God hath said: Ye shall not eat of it, neither shall ye touch it, lest ye die.'	וּמִפִּיִּי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעּוּ בּוֹ פֶּן-תָּמוּתוּן:	3

(21) מצלעותיו. מסטריו (צ"ר), כמו ולצלע המשכן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרוצופין נצראו (ברכות סא:). ויסגור. מקום החתך (שס:). ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נצראת, ותצוה עליו (סנהדרין לט:).
(22) ויבן. כבנין, רחצה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (ברכות סא: צ"ר), כאור של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יקציד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו ויעש אותו גִּדְעוֹן לְאִפּוֹד (שופטים ח, כו), להיות אפוד:
(23) זאת הפעם. מלמד שצא אדם על כל צהמה וחסיה, ולא נחקררה דעתו עד שצא על חוה (יצמות סג:). לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון גופל על לשון, מכאן שנצרא העולם כלשון הקדש (צ"ר יח, ד)
(24) על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח העריות (סנהדרין נו:). לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה צרם אחד (שם נח:).
(25) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך נגיעות להצחין צין טוב לרע, ואף על פי שנקמה צו דעה לקרות לו שמות, לא נתן צו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס צו יצר הרע, וידע מה צין טוב לרע (פס"ז):
(1) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך ויעש לְאָדָם וּלְאִשָּׁתו פְּתוּת עוֹר וּלְגִיִּשָּׁם, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בשימשים לעין כל, ונתאוו לה (צ"ר יח, ו): ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו הייתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, א): אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הקצה עליה דברים, כדי שחשיבנו ויבא לְדַגֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ:

4	And the serpent said unto the woman: 'Ye shall not surely die;	וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמּוּתֶינָּהּ וַאֲמַר חַיָּוָה לֹא-תָמוּתָא לֹא מָמָת תָּמוּתֶינָּהּ:
5	for God doth know that in the day ye eat thereof, then your eyes shall be opened, and ye shall be as God, knowing good and evil.'	כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהָיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:
6	And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat.	וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לִמְאֹכָל וְכִי תֹאוֹה-הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וְתִקַּח מִפְרִיָּו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:
7	And the eyes of them both were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig-leaves together, and made themselves girdles.	וַתִּפְתָּחַהּ עֵינֵי תְּרוּיָהוֹן וַיֵּדְעוּ אֲרִי עָרְטָלְאִין אֲנֹן וְחֻטִּישׁוֹ לְהוֹן טָרְפֵי תֵינִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן זָרְזִין:
8	And they heard the voice of the LORD God walking in the garden toward the cool of the day; and the man and his wife hid themselves from the presence of the LORD God amongst the trees of the garden.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:
9	And the LORD God called unto the man, and said unto him: 'Where art thou?'	וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה:

(3) ולא תגועו בו. הוסיפה על הכוונה, לפיכך צאה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אל תוסף על דצקיו (משלי ל, ו):

(4) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה דנגיעה כך אין מיתה דאכילה (צ"ר יט, ג):

(5) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וצרא את העולם (שם, ד): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (צ"ר):

(6) ותרא האשה. ראתה דצריו של נחש והנאוו לה והאמינתו (צ"ר): כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת (פדר"א יג): גם. לרבות בהמה וחסיה (צ"ר):

(7) ותפתחנה וגו'. לענין החכמה דצד הכתוב, ולא לענין ראיה ממש (צ"ר), וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מזה אחת היתה צידם ונחמטלו הימנה (צ"ר יט, ו): עלה תאבה. הוא העץ שאכלו ממנו, דצד שנתקללו בו נתקנו (סנהדרין ע:), אצל שאר העצים מנעו מליטול עליהם (צ"ר). ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקצ"ה חפץ להונות צריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי תנחומא וירא פי"ד):

(8) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרו רבותינו על מכונם דבראשית רבה וצאיר מדרשות, ואני לא צאתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישבת דברי המקרא דצד צדור על אופקיו: וישמעו. מה שמעו, שמעו את קול הקצ"ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאתו רוח שהשמע צאה משם (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר), וזו היא מערבית (צ"ר), שלפנות ערב חמה דמערב והמה סרחו דעשירית (סנהדרין לח):

10	And he said: 'I heard Thy voice in the garden, and I was afraid, because I was naked; and I hid myself.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶת־קוֹלִי שָׁמַעְתִּי בְּגֶן וַאֲרָא כִּי־עֵרֹם אָנֹכִי וָאֶחָבֵא: אֲנִי וְאִשְׁמְרִית:
11	And He said: 'Who told thee that thou wast naked? Hast thou eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldst not eat?'	וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵרֹם אַתָּה הֵמֶן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֲכַל־מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ: מִיָּה אֲכָלְתָּ:
12	And the man said: 'The woman whom Thou gavest to be with me, she gave me of the tree, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־ הָעֵץ וָאֲכָל:
13	And the LORD God said unto the woman: 'What is this thou hast done?' And the woman said: 'The serpent beguiled me, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וְנֹאמַרְ הָאִשָּׁה הַנֶּחֱשׁ הַשִּׂיָּאֲנִי וָאֲכָל:
14	And the LORD God said unto the serpent: 'Because thou hast done this, cursed art thou from among all cattle, and from among all beasts of the field; upon thy belly shalt thou go, and dust shalt thou eat all the days of thy life.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לַחֲוִיָּא אֲרִי עֲבָדְתָּ דָא לִישׁ אֶת־מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַיַּת הַבֵּרָא עַל מַעַד תִּיזִיל וְעִפְרָא תִיכּוֹל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
15	And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; they shall bruise thy head, and thou shalt bruise their heel.'	וְאִיבָהּ אִשִּׁית בֵּינִיךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעָךָ וּבֵין זֶרְעָהּ הִוא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפְנֶנּוּ עֲקֵב: (ס)

(9) איבה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדצרים, שלא יהא נזהל להשיב אם יענישהו פתאום (מדרש אגדה). וכן צקין אמר לו אי קצל אחיך (בראשית ד, ט), וכן צבלעם מי הקנשים האלה עמך (במדבר כב, ט), ליכנס עמהם בדצרים, וכן בחזקיהו (ישעיה לט, א) בשלוחי מרודך צלצדן (צ"ר):

(11) מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה גשתי ש צעומד ערוס: המן העץ. בחמיה:

(12) אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה (עבודה זרה ה:):

(13) השיאני. הטעני (אונקלוס), כמו (ישעיה לו, יד) אל ישיא אקסם חזקיהו (צ"ר):

(14) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאילו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט). מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מצהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו דברינו מדרש זה במסכת בכורות (ח), ללמד שימי עיבורו של נחש שצטע שנים: על גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצו (סוטה ט: צ"ר):

(15) ואיבה אשית. אחת לא נמכרונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ומשא את חוה (צ"ר), ולא זאת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את צעליהן, לפיכך ואיצה אשית (סוטה ט): 'ישופך'. יכתוך, כמו וקפוח אחו (דברים ט, כא), ומרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה, ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו נשף צָהָם (ישעיה מ, כד), כשהנחש צא לנשוך הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כחז לשון נשיפה בשניהם:

16	Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.'	וְאֶל-הָאִשָּׁה אָמַר ה'רְבָה אֲרֹבָהּ עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְבֵּךְ בְּעָצֹב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל-אִישְׁךָ תִּשְׁוָקֶתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל-בָּךְ: (ס)	16
17	And unto Adam He said: 'Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying: Thou shalt not eat of it; cursed is the ground for thy sake; in toil shalt thou eat of it all the days of thy life.	וְלָאָדָם אָמַר כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתָאֵכַל מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרֻרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:	17
18	Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field.	וְקוֹץ וְדַרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְתֹאכַל אֶת-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:	18
19	In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.'	בְּזֵיעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל-הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי-עֹפָר אָתָּה וְאֶל-עֹפָר תָּשׁוּב:	19
20	And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.	וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל-חַי:	20
21	And the LORD God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ)	21

(16) עֲצָבוֹנָךְ. זה זַעַר גִּדּוֹל צָנִים (עִירוּצִין ק:); וְהִרְבֵּךְ. זה זַעַר הַעֲצוֹר (שס): בְּעֲצֹב תִּלְדִּי בָנִים. זה זַעַר הַלִּידָה (שס): וְאֶל אִישְׁךָ תִּשְׁוָקֶתְךָ. לַתְּשׁוּמָה, וְאֵף עַל כֵּן אֵין לָךְ מִנֶּחַם לְתוֹצְעוֹ צָפָה, אֲלֹא הוּא יִמְשָׁל בָּךְ, הַכֵּל מִמֶּנּוּ וְלֹא מִמֶּךָ (שס): תִּשְׁוָקֶתְךָ. תִּשְׁוָקָה. כְּמוֹ וְנִפְשָׁא שׁוֹקֶקָה (יִשְׁעִיָּה כט, ח):

(17) אֲרֻרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ. תַּעֲלֶה לָךְ דְּרָסִים אֲרוּרִים, כְּגוֹן זְצוּצִים וּפְרַעוּשִׁים וְנִמְלִים (צ"ר), מִשֵּׁל לִיּוֹאֵל לְתַרְצוֹת רַעָה, וְהַצְרִיּוֹת מִקְלָלוֹת שְׂדִים שִׁינֵק מֵהֶם (יְרוּשָׁלַיִם כִּלְאִים א, ז):

(18) וְקוֹץ וְדַרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ. הָאֶרֶץ, כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה מִיְּדֵי זְרַעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדַרְדָּר קוֹנֵדִים וְעִבְדִּיּוֹת (צ"ר), וְהֵן גִּבְלִים עַל יְדֵי תִּיקוֹן (צִיָּה לז.). וְאֲכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. וְהֵלֵךְ צִדְקָה נֶאֱמַר לוֹ (א, כט) הִנֵּה נִתְּפִי לָקֵם אֶת כָּל עֵשֶׂב זָרַע וְגו', אֲלֹא מֵה אֲמֹר כֹּהֵן בְּרָאשׁ הַעֲנִין, אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה, וְאַחֲרֵי הַעֲצָבוֹן וְקוֹץ וְדַרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ, כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה קִטְנִיּוֹת אוֹ יִרְקוֹת גֵּנֶה, הִיא תַּצְמִיחַ לָךְ קוֹצִים וְדַרְדָּרִים וְשֶׁאֵר עֲשֵׂי שָׂדֶה, וְעַל כֵּרֶךְ תֹּאכְלֶנָּה: (19) בְּזֵיעַת אַפֶּיךָ. לְאַחֲרֵי שֶׁתִּזְרַע צוֹ הַרְבֵּה:

(20) וַיִּקְרָא הָאָדָם. חֹזֵר הַכְּתוּב לַעֲנִינוֹ הָרָאשׁוֹן וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת, וְלֹא הִפְסִיק, אֲלֹא לְלִמְדָךְ שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדוּגָה לוֹ חוּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וְלֹאדָם לֹא מִנֶּחַם עוֹר כְּנֻגָד, לְפִיכָךְ וַיִּפֹּל תִּרְדָּמָה, וְעַל יְדֵי שִׁכְתּוֹ וַיְהִי שְׁנִיָּה עֲרוּמִים, סָמֵךְ לוֹ פֶּרֶשֶׁת הַנֶּחֱשׁ, לְהוֹדִיעַךְ, שֶׁמִּתּוֹךְ שְׂרָאָה אוֹתָם עֲרוּמִים וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתִשְׁמִישׁ, נִתְּפִי לֵה וְצָא עֲלֵיהֶם בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמַרְמָה: חוּה. נִפְלַע עַל לִשׁוֹן חַיָּה, שֶׁמִּחִיָּה אֶת וְלִדּוּתָהּ, כֹּאֲשֶׁר תִּאֲמַר מֶה הָיָה לָאָדָם (קֶהֱלָת ב, כז) בִּלְשׁוֹן הִיא (פס"ז):

(21) כְּתָנֹת עוֹר. יֵשׁ דְּרָבִי אֲגִידָה (צ"ר) אוֹמְרִים חֲלָקִים כִּכְפּוּרִין הֵיוּ מְדוּבָקִים עַל עוֹרָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּרָבִי הַבָּא מִן הָעוֹר,

22	And the LORD God said: 'Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם׃	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם׃	רביעי ג
23	Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken.	וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם׃	וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם׃	23
24	So He drove out the man; and He placed at the east of the garden of Eden the cherubim, and the flaming sword which turned every way, to keep the way to the tree of life.	וַיִּגְרֹשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִּים וְאֵת לַהֲטֹחַ הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשָׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים׃ (ס)	וַיִּגְרֹשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִּים וְאֵת לַהֲטֹחַ הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשָׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים׃ (ס)	24
IV	And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the LORD.'	וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה׃	וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה׃	IV
2	And again she bore his brother Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground.	וַתִּסְפֹּף לִלְדֹת אֶת־אָחִיו אֵת הָאֵל וַיְהִי־הָאֵל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה׃	וַתִּסְפֹּף לִלְדֹת אֶת־אָחִיו אֵת הָאֵל וַיְהִי־הָאֵל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה׃	2
3	And in process of time it came to pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the LORD.	וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה׃	וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה׃	3

כגון זמר הארנצת שהוא כך וחם, ועשה להם כתנות ממנו (סוטה יד. ז"ר):

(22) היה באחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים (ז"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן בצדמה ומה: ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשיקפה לעולם, הרי הוא קרוב להטעות הצריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אצל אין מיושצין על פשוטו:

(24) מקדם לגן עדן. צמורו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חזלה (ז"ר): החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שָׁנָן, כמו שלף שגנא (סנהדרין פב). וצלשון לע"ז למ"א. ומדרש אגדה יש (ז"ר), ואני איני בא אלא לפשוטו:

(1) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח:), שאם כחז וידע אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו צנים: קין. על שם קניתי: את ה'. כמו עס ה', כשצרא אותי ואת אישי, לצדו צראנו, אצל צוה שותפים אנו עמו (נדה לא): את קין את אחיו את הבל. ג' אתים ריבויים הם, מלמד שחאומה נולדה עס קין, ועס הצל נולדו שנים, לכך נאמר ותוסף (ז"ר כב, ג):

(2) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):

(3) מפרי האדמה. מן הגרוע (ז"ר). ויש אגדה (תחומא) שאומרת זרע פשתן היא. (דבר אחר מפרי, מאיזה שצא לידו לא טוב ולא מוצחר):

4	And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the LORD had respect unto Abel and to his offering;	והֵבֵל הָבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאֲנוֹ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיַּשֶּׁעַ יְהוָה אֶל־הֵבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:	4
5	but unto Cain and to his offering He had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell.	וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:	5
6	And the LORD said unto Cain: 'Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen?	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לְךָ וּלְמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:	6
7	If thou doest well, shall it not be lifted up? and if thou doest not well, sin coucheth at the door; and unto thee is its desire, but thou mayest rule over it.'	הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם־לֹא תֵיטִיב לִפְתַּח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:	7
8	And Cain spoke unto Abel his brother. And it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֵבֶל אָחִיו וַיְהִי בַּהֲרִיחָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־הֵבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:	8
9	And the LORD said unto Cain: 'Where is Abel thy brother?' And he said: 'I know not; am I my brother's keeper?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֵבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:	9
10	And He said: 'What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto Me from the ground.	וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה:	10
11	And now cursed art thou from the ground, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.	וַעֲתָה אָרֹר אֶתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָהּ אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:	11

(4) וישע. ויפן. וכן ואל מנחתו לא שעה, לא פנה. וכן ואל יקעו (שמות ח, ט), אל יפנו. וכן שעה מעליו (איוב יד, ו), פנה מעליו. וישע. ירדה אש ולתקו מנחתו (פס"ז):

(7) הלא אם תיטיב. כמרגמו פירושו: לפתח חטאת רובץ. לפתח קצרך חטאתך שמור (מדרש אגדה): ואלריך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, ממיד שוקק וממאווה להכשילך (סס): ואתה תמשל בו. אם תרצה תמגר עליו (סס):

(8) ויאמר קין. נכנס עמו דצרי ריב ומצה, להחעולל עליו להרגו. ויש צוה מדרשי אגדה, אך זה ישוּבו של מקרא:

(9) אי הבל אחיך. להכנס עמו דצרי נחם, אולי ישוּב ויאמר אני הרגתי וחסאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונז דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח:

(10) דמי אחיך. דמו ודם זרעיתיו. דצר אחר, שעשה צו פלעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לו:):

12	When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a wanderer shalt thou be in the earth.'	כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא תִסַּף תִּת־כֹּחָהּ לָךְ גַּע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:	אֲרִי תַפְלַח בָּאֲרֶעָא לֹא תוֹסַף לְמַתָּן חֵילָהּ לָךְ מְטַלְטַל וְגַלִּי תִהְיֶה בָאֲרֶעָא:
13	And Cain said unto the LORD: 'My punishment is greater than I can bear.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עוֹנִי מִנְּשֹׂא: (בספרי ספרד ואשכנז מנשא)	וַאֲמַר קַיִן קִדָּם יְיָ סִגִּי חוֹבִי מִלְּמַשָּׁבָק:
14	Behold, Thou hast driven me out this day from the face of the land; and from Thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a wanderer in the earth; and it will come to pass, that whosoever findeth me will slay me.'	הֵן גִּרְשַׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פָּנַי הָאֲדָמָה וּמִפָּנַי אֶסְתָּר וְהָיִיתִי גַע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי יִהְרָגֵנִי:	הֵא תִרְיָבָתָא יְתִי יוֹמָא דִּין מֵעַל אִפִּי אֲרֶעָא וּמִן קִדְמָךְ לִית אִפְשָׁר לְאַטְמָרָא וְאִיהִי מְטַלְטַל וְגַלִּי בָאֲרֶעָא וְיִהְיֶה כָל דִּישְׁכַּחֲנִי יִקְטֹלֵנִי:
15	And the LORD said unto him: 'Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold.' And the LORD set a sign for Cain, lest any finding him should smite him.	וַיֹּאמֶר לּוֹ יְהוָה לְכֵן כָּל־הֲרָג לְכֵן שְׁבַע־תַּיִם יִקָּם וַיִּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַפּוֹת־אוֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ:	וַאֲמַר לִיהִי יְיָ לְכֵן כָּל קְטוּלִיָּא קִין לְשִׁבְעָה דָּרִין יִתְפָּרַע מִנִּיה וְשׁוּי יְיָ לְקַיִן אֶתָּא בְּדִיל דְּלֹא לְמַקְטֵל יְתִיה כָּל דִּישְׁכַּחֲנִיה:
16	And Cain went out from the presence of the LORD, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden.	וַיֵּצֵא קַיִן מִלְּפָנַי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בָּאֲרֶץ־נֹד קִדְמַת־עֵדֵן:	וַיִּפַּק קַיִן מִן קִדָּם יְיָ וַיֵּתֵיב בָּאֲרֶעָ גַּלִּי וּמְטַלְטַל דִּהְוֹת עֲבִידָא עֲלוּהִי מִלְּקִדְמִין כְּגִנְתָּא דְּעֵדֵן:

(11) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר צעונה, וגם זו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והנני מוסיף לה קללה אלך, לא תוסף חת כחה (ס"א) הכל דבור אחד ממן האדמה עד כאן):

(12) גע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:

(13) גדול עוני מנשא. בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון (צ"ר כב, יא):

(14) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו, לסוף שצעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מצני בניו ויהרגוהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הכל מקין, למדנו שחללת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא צריה מוֹיָקָמוֹ. וכיוצא בו וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיֵּגַע צִנּוֹר (שמואל-ב ה, ח), ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז, כל מכה יבוסי ויגע צנור ויקרב אל השער ויכבשו, וְאֶת הָעֲשָׂרִים וְגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יצא אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ודבריו הימים (א יא, ו) פירש וְהָיָה לְרֹאשׁ וְלָשָׂר: וישם ד' לקין אות. חקק לו אות משמו במנחו. (ס"א) כל מוצאי יהרגני, הצהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם, רק אציו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר וּמִוֹרָאֲכֶם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל:

(16) ויצא קין. יצא בהכנעה כגונז דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אציו כשגורש מגן עדן, שנאמר וַיִּשְׁלַח מִקֶּדֶם לְגֵן עֵדֶן וְגו', לשמור את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרווחים, שנאמר אִזְּ יִדְּעִל מַעֲה וְגו' מִן־קֶסֶה שָׁמַשׁ (דברים ד, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, והצריח אומרים סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו:

17	And Cain knew his wife; and she conceived, and bore Enoch; and he builded a city, and called the name of the city after the name of his son Enoch.	וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ׃	17
18	And unto Enoch was born Irad; and Irad begot Methujael; and Methujael begot Lamech.	וַיֵּלֶד לְחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ׃	18
19	And Lamech took unto him two wives; the name of one was Adah, and the name of the other Zillah.	וַיִּקַּח־לוֹ לְמֶכֶד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃	חמישי
20	And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle.	וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יֶבֶל הוּא הָיָה אָבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנָה׃	20
21	And his brother's name was Jubal; he was the father of all such as handle the harp and pipe.	וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָל־תַּפֵּשׁ כְּנֹר וְעֹגָב׃	21
22	And Zillah, she also bore Tubal-cain, the forger of every cutting instrument of brass and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.	וַצִּלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קַיִן הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּקֵל דִּידְעֵי עֲבִידַת נְחָשָׁא וּבְרָזְלָא וְנָאֻחַתִּיה דְּתּוֹבֵל קַיִן נַעֲמָה׃	22

(17) ויהי. קין בזנה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך.
(18) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינזינד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר ילד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אנזינזינד"ר.
(19) ויקח לו למך. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקצ"ה הצטחתו, שאמר שבעתים יקם קין, ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שציעי, והרג את קין, וזה שאמר פי איש הרגסי לפעמי וגו': שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, וזו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ס"א אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכלה מעדנים, וחברתה נזופה ואכלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) רעה עקרה לא תלד ולא תמנה לא יקטין, (ז"ר כ"ג, ב) כמו שמפורש באגדת חלקי עדתה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאכלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בצראשית רבה (שם):
(20) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה נאמו, וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה (ז"ר) בזנה בתים לעבודת אלילים, כמה דאת אמר סמל הקנאה הפקנה (יחזקאל ח, ג), וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לומר לעבודת אלילים:
(22) תובל קין. תיבול אומנתו של קין. ותובל לשון תבלין, תיבול והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרועים (ז"ר): לופש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו ילפוש עיניו לי (איוב טז, ט), חורש אינו לשון פועל בקצור אלא לשון פועל בצירי", שהרי נקוד קמן קטן, וטעמו למטה, כלומר מחדד ומנחל כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא

23	And Lamech said unto his wives: Adah and Zillah, hear my voice; Ye wives of Lamech, hearken unto my speech; For I have slain a man for wounding me, And a young man for bruising me;	וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנִשְׁוֹהֵי עֵדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ אֲצִיטָא לְמִימְרֵי לֹא גּוֹבְרָא קִטְלִית דְּבַדִּילִיָּה אֲנָא סְבִיל חֹבִין לְמָמַת וְאֵף לֹא עוֹלִימָא חֲבִילִית דְּבַדִּילִיָּה יִשְׁתִּיצִי זְרַעִי:	וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנִשְׁוֹהֵי עֵדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ הַאֲזִנָּה אֲמַרְתִּי כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לְפַעֲעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֶרְתִּי:	ששי
24	If Cain shall be avenged sevenfold, Truly Lamech seventy and sevenfold.	אַרְי שְׁבַעַה דְּרִין אֲתֵלִיא לְקִין הֲלֹא לָלֶמֶךְ בְּרִיָּה שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה:	כִּי שְׁבַעֲתִים יִקְסֶ-קִין וְלָמֶךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:	24
25	And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for God hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him.'	וַיַּדַּע אָדָם עוֹד יֵת אֶתְתִּיהָ וַיֵּלֶד בֶּר וּקְרָת יֵת שְׁמִיהָ שֵׁת אַרְי אֲמַרְתָּ יִהְיֶה לִּי יֵי בֶר אַחֲרָן חֲלָף הַכֵּל דְּקִטְלִיהָ קִין:	וַיַּדַּע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים יַרְעֵ אַחֲרֵ תַחַת הַכֵּל כִּי הִרְגוּ קִין:	25
26	And to Seth, to him also there was born a son; and he called his name Enosh; then began men to call upon the name of the LORD.	וּלְשֵׁת אָף הוּא אֲתֵלִיד בֶּר וּקְרָא יֵת שְׁמִיהָ אֱנוֹשׁ בְּכִין בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אָנְשָׁא מִלְצִלָּה בִּשְׁמָא דְיֵי:	וּלְשֵׁת גַּם-הוּא יֵלֶד-בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אַז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: (ס)	26
V	This is the book of the generations of Adam. In the day that God created man, in the likeness of God made He him;	דִּין סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹמָא דְּבִרָא יֵי אָדָם בְּדַמּוּת אֱלֹהִים עֲבַד יְהִיָּה:	זֶה סֵפֶר (בספרי תימן סֵפֶר בסמ"ך גדולה) תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בִּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדַמּוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:	ד

אשמו של נח, בצראשית רבה (כג, ג):

(23) שמעון קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאציו למשוך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ציניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפייתן: שמעון קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפעמי הוא נהרג, וכי אני פעמתי מויד שיהא הפע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מויד, לא זהו פעמי ולא זהו חבורתי (תנחומא): פצעי. מכת חרב או חץ, מקאדור"ה בלע"ז:

(24) כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מויד נחלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שציעות הרבה (תנחומא): שבעים ושבעה. לשון רבוי שציעות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (בראשית יא). ומדרש בראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו, מה לנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפעמי, וכי אני הרגתי את הכל, שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון, ומה קין שהרג נחלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שציעות הרבה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקיים את דברו:

(25) וידע אדם וגו'. בא לו למך אלל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אחס עשו ממותכם והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשוט ענמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלישים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד, ללמוד שנתוספה לו תאוה על תאוה. בצראשית רבה (כג, ה):

(26) אז הוחל. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה, לעשותן אלילים ולקריתן אלהות (ילקוט סוף בראשית):

2	male and female created He them, and blessed them, and called their name Adam, in the day when they were created.	2 זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה׃
3	And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.	3 וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בְּדִמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃
4	And the days of Adam after he begot Seth were eight hundred years; and he begot sons and daughters.	4 וַיְהִי יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
5	And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years; and he died.	5 וַיְהִי כָל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תִּשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)
6	And Seth lived a hundred and five years, and begot Enosh.	6 וַיְחִי־שֵׁת חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֵנוֹשׁ׃
7	And Seth lived after he begot Enosh eight hundred and seven years, and begot sons and daughters.	7 וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֵנוֹשׁ שִׁבְעַת שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
8	And all the days of Seth were nine hundred and twelve years; and he died.	8 וַיְהִי כָל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)
9	And Enosh lived ninety years, and begot Kenan.	9 וַיְחִי אֵנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קֵיֵן׃
10	And Enosh lived after he begot Kenan eight hundred and fifteen years, and begot sons and daughters.	10 וַיְחִי אֵנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיֵן חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
11	And all the days of Enosh were nine hundred and five years; and he died.	11 וַיְהִי כָל־יְמֵי אֵנוֹשׁ חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּתִשְׁעַת מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)
12	And Kenan lived seventy years, and begot Mahalalel.	12 וַיְחִי קֵיֵן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מַחֲלָלֵאל׃

(1) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת מולדת אדם, ומדרשי אגדה ישראים: ביום ברא וגו'. מגיד שציוס שצברא הוליד (צ"ר):

(3) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירוזין יח: ז"ר):

13	And Kenan lived after he begot Mahalalel eight hundred and forty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי קַיִן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מַהֲלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי קַיִן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מַהֲלָאֵל תְּמִנִּי מֵאָה וָאַרְבָּעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
14	And all the days of Kenan were nine hundred and ten years; and he died.	וַיְחִי כָּל-יְמֵי קַיִן עֶשְׂרֵת שָׁנִים וּתְשַׁע שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וַהּוּ כָּל יוֹמֵי קַיִן תְּשַׁע מֵאָה וְעֶסֶר שָׁנִין וַיָּמָת:
15	And Mahalalel lived sixty and five years, and begot Jared.	וַיְחִי מַהֲלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-יָרֵד:	וַיְחִי מַהֲלָאֵל שְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת יָרֵד:
16	And Mahalalel lived after he begot Jared eight hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מַהֲלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי מַהֲלָאֵל בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת יָרֵד תְּמִנִּי מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
17	And all the days of Mahalalel were eight hundred ninety and five years; and he died.	וַיְחִי כָּל-יְמֵי מַהֲלָאֵל חֲמֵשׁ וּתְשַׁע־עֶשְׂרִים שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וַהּוּ כָּל יוֹמֵי מַהֲלָאֵל תְּמִנִּי מֵאָה וּתְשַׁע־עֶשְׂרִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וַיָּמָת:
18	And Jared lived a hundred sixty and two years, and begot Enoch.	וַיְחִי-יָרֵד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-חֲנוֹךְ:	וַיְחִי יָרֵד מֵאָה וּשְׁתֵּין וּתְרֵתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ:
19	And Jared lived after he begot Enoch eight hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-יָרֵד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי יָרֵד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ תְּמִנִּי מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
20	And all the days of Jared were nine hundred sixty and two years; and he died.	וַיְחִי כָּל-יְמֵי-יָרֵד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וַהּוּ כָּל יוֹמֵי יָרֵד תְּשַׁע מֵאָה וּשְׁתֵּין וּתְרֵתִין שָׁנִין וַיָּמָת:
21	And Enoch lived sixty and five years, and begot Methuselah.	וַיְחִי חֲנוֹךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח:	וַיְחִי חֲנוֹךְ שְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח:
22	And Enoch walked with God after he begot Methuselah three hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְהִי לֶךְ חֲנוֹךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְהִי חֲנוֹךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח תְּלַת מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
23	And all the days of Enoch were three hundred sixty and five years.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוֹךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:	וַהּוּ כָּל יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מֵאָה וּשְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין:

24	And Enoch walked with God, and he was not; for God took him.	וַיְהִי־לֶחֶדַּח חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: (ס)	24
25	And Methuselah lived a hundred eighty and seven years, and begot Lamech.	וַיְחִי מֵתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־לָמֶךְ: וְשֶׁבַע שָׁנָיו וְאוֹלִיד יֵת לָמֶךְ:	שביעי
26	And Methuselah lived after he begot Lamech seven hundred eighty and two years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מֵתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לָמֶךְ שְׁתֵּים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּשֶׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	26
27	And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי מֵתוּשֶׁלַח תִּשְׁעַ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	27
28	And Lamech lived a hundred eighty and two years, and begot a son.	וַיְחִי־לָמֶךְ שְׁתֵּים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד בֶּן: וְשֶׁבַע שָׁנָיו וְאוֹלִיד בֶּר:	28
29	And he called his name Noah, saying: 'This same shall comfort us in our work and in the toil of our hands, which cometh from the ground which the LORD hath cursed.'	וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמֵּנוּ מִמֶּעֶשְׁכּוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה יְהוָה: וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיָּה נֹחַ לְמִימַר דִּין יִנְחַמֵּנָא מֵעוֹבְדָנָא וּמִלֵּאוֹת יִדְנָא מִן אֲרֻעָא דְלִטָּה יֵי:	29
30	And Lamech lived after he begot Noah five hundred ninety and five years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־לָמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמִשָּׁה וּתְשַׁעִּים שָׁנָה וּחֲמִשָּׁה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	30
31	And all the days of Lamech were seven hundred seventy and seven years; and he died.	וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לָמֶךְ שֶׁבַע וּשְׁבַעִין וּשְׁבַע שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	31

(24) וייתהלך חנוך. זדיק היה, וקל (ס"א וקבל) צדעתו לשונו להרשיע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שם כה, א), וזהו שנייה הכתוב צמיתתו ואיינו צעולם למלאות שנותיו (צ"ר): כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הנגי לוֹקַח מִמֶּךָ לֹחַם מִמֶּדָּע עֵינֶיךָ (יחזקאל כד, טז): (28) ויולד בן. שממנו נצנה העולם (מדרש אגדה): (29) זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם, והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשורעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואחרי כן לקרות שמו מנחם (צ"ר):

32	And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem, Ham, and Japheth.	וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חָמֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ־לֹחַ נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃	32
VI	And it came to pass, when men began to multiply on the face of the earth, and daughters were born unto them,	וַהֲרֹגָה כָּד שְׂרִיאוּ בְנֵי אִנְשָׁא לְמַסְגִּי עַל אִפִּי אֶרְעָא וּבְנֹתָא אֲתִילִידָא לָהֶון׃	VI
2	that the sons of nobles saw the daughters of men that they were fair; and they took them wives, whomsoever they chose.	וַיֵּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃	2
3	And the LORD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדֹון רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֶׁגֶם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃	3
4	The Nephilim were in the earth in those days, and also after that, when the sons of nobles came in unto the daughters of men, and they bore children to them; the same were the mighty men that were of old, the men of renown.	וַיִּבְרְאוּ הָיוּ בָאֶרְעָא בְיוֹמֵי הָאֵנוּן וְאַף בְּתֵר כֹּן דְּעֵאלִין בְּנֵי רַבְרַבִּיא לְוֹת בְּנֹת אִנְשָׁא וַיֻּלְּדוּ לָהֶון אֲנוּן גְּבַרִיא דְּמַעְלָמָא אִנְשֵׁין דְּשָׁמָא׃	4

(32) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקב"ה, אם רשעים הם, יאצדו צמים ורע (ס"א לזרע של צדיק זה) לצדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליהם לעשות תפלות הרבה, כשם את מעיני ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שצבניו ראוי לעונשין לפני המצול (צ"ר כו, ז), דכתיב כי הפער בן מאה שנה ימות (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעמיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו' (צבראשית רבה כו, ג):

(2) בני האלהים. צני השרים והשופטים (צ"ר). דבר אחר צני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותם של מקום, אף הם היו מתעוררין צהם (פדר"א כב). כל אלהים שצמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וְאִתָּה פְּהִיָּה לֹא־לְאֱלֹהִים (שמות ד, טז), קָאֵה נְתַסִּיף לְאֱלֹהִים (שם, א). כי שבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיצין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול נכנס וצועלה תחלה (צ"ר כו, ה): מכל אשר בחרו. אף צעולת צעל, אף הזכר והצמחה (צ"ר שם):

(3) לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי צעציל האדם: לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון בקרצני אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה צרוחי לעולם, כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו צשגם צסג"ל, כלומר צעציל שגם זאת צו שהוא צשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש או דבר קשה. כיוצא בו עד שְׁקִמְתִּי צְדֹרָה, (שופטים ה, ז), כמו שקמתי, וכן שְׁאִתָּה מְדַצֵּר עָמִי (שם ו, יז), כמו שאתה, אף צשגם כמו צשגם: והיו ימיו וגו'. עד ק"ך שנה אחריו להם אפי, ואם לא ישובו, אציא עליהם מצול. ואם תאמר משנולד יפת עד המצול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו), כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו צסדר עולם (פרק כח). יש מדרשי אגדה רבים צלא ידון, אצל זה הוא צחלוח פשוטו:

(4) הנפילים. על שם שנפלו והפילו את העולם (צ"ר), וצלשון עצרית לשון ענקים הוא: בימים ההם. צימי דור אנוש וצני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו צאצדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שלים העולם, לא נכנע דור המצול ללמוד מהם (צ"ר כו, ז): אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם (צ"ר): הגבורים. למרוד צמקום (צ"ר): אנשי השם.

5	And the LORD saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל-יִצְרָר מַחְשַׁבַת לִבּוֹ הָקָרָה כָּל-הַיּוֹם: וַחֲזָא יְיָ אֲרִי סְגִיאת בִּישַׁת אָנָּשָׁא בָּאָרְעָא וְכָל יִצְרָא מַחְשַׁבַת לְבִיהּ לַחֹוד בִּישׁ כָּל יוֹמָא:	מפסיר
6	And it repented the LORD that He had made man on the earth, and it grieved Him at His heart.	וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל-לִבּוֹ: וַתֵּב יְיָ בְּמִימְרֵיהּ אֲרִי עֶבֶד יֵת אָנָּשָׁא בָּאָרְעָא וַאֲמַר בְּמִימְרֵיהּ לְמַתְבַּר תּוֹקְפֶהוֹן כְּרַעֲוִיתִיהּ:	6
7	And the LORD said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם: וַאֲמַר יְיָ אֲמַחִי יֵת אָנָּשָׁא דְבָרִיתִי מֵעַל אֲפִי אֲרְעָא מֵאָנָּשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רֶחֶשׂא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֲרִי תַבִּית בְּמִימְרֵי אֲרִי עֶבֶדְתַּנּוּן:	7
8	But Noah found grace in the eyes of the LORD.	וַנֹּחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: (פ) וַנֹּחַ אֲשַׁכַּח רַחֲמִין קֳדָם יְיָ:	קמו פסוקים

The Haftara is Isaiah 42:5 - 43:10 on page 230. Sepharadim read Isaiah 42:5 - 42:21. On Erev Rosh Hodesh, some read the Haftara on page 258, while some read the ParshaTMs Haftara even on Erev Rosh Hodesh.

9	These are the generations of Noah. Noah was in his generations a man righteous and wholehearted; Noah walked with God.	אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ אֶת-הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ-נֹחַ: אֵלֶּין תּוֹלְדַת נֹחַ נֹחַ גִּבֹּר זָכָא שְׁלִים הָיָה בְּדִרוּהִי בְּדַחְלָתָא דִּי הִלִּיךְ נֹחַ:	נח ה
---	--	---	------

אותם שנקצו בשמות, עירד, מחויאל, מחשאל, שנקצו על שם אצדן, שנמוחו והותשו (צ"ר). דבר אחר, אנשי שממון, ששממו את העולם (צ"ר):

(6) וינחם ה' כי עשה. נחמה הייתה לפניו שזרעו צמחוניים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן. צבראשית רבה (כו, ד): ויתעצב. האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעניצו, וזהו תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון נחמה (שמות לב, לשון נמלך מה לעשות, וכן אדם וינחם (במדבר כג, יט), ועל עֲצִדוֹ וינחם (דברים לב, לו), וינחם ה' על הרעה (שמות לב, יד), נחמתי כי המלכתי (שמואל א טו, יא), כולם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נחמתי על אצדן מעשה ידיו, כמו (שמואל א ט, ג) וינחם ה' על עֲצִדוֹ (צ"ר), וזו כחצתי לתשובת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו, אין אחס מודים שהקצ"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כחצי ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן זכר מימך, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושמחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אכלא אכלא. אמר לו כך מעשה הקצ"ה, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאצדן, לא נמנע מלבראן (צ"ר) (ועיין ברא"ס), צביל הצדיקים העמידים לעמוד מהם:

(7) ויאמר ה' אמוחה את האדם. הוא עפר, ואציא עליו מים ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי. מאדם עד בהמה. אף הם השחיתו דרכם (סנהדרין קח). דבר אחר, הכל נברא צביל האדם, וכיון שהוא כלה מה נורך צאלו (סם): כי נחמתי כי עשיתם. חשצתי מה לעשות על אשר עשיתם:

(9) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשצחו, שנאמר (משלי י, ז) זכר צדיק לצרכה. דבר אחר, ללמדך שצדיק תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים (צ"ר לו), בדורותיו. יש מרבותיו דורשים אותו לשצח, כל שכן שאלו היה צדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה צדורו של אברהם לא היה נחשד לכלום

10	And Noah begot three sons, Shem, Ham, and Japheth.	וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם וַיֹּלֶד נֹחַ תְּלָתָא בְּנֵי יֵת שָׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃ יֵת חָם וְיֵת יָפֶת׃	10
11	And the earth was corrupt before God, and the earth was filled with violence.	וַתִּשָּׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ וַתִּחַבְּלַת אֶרֶעָא קֳדָם יי וַתִּמָּלֵא אֶרֶעָא חָטוּפִין׃	11
12	And God saw the earth, and, behold, it was corrupt; for all flesh had corrupted their way upon the earth.	וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דְּרָכּוֹ עַל־הָאָרֶץ׃ (ס)	12
13	And God said unto Noah: "The end of all flesh is come before Me; for the earth is filled with violence through them; and, behold, I will destroy them with the earth.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר יי לְנֹחַ קֳצָא דְכָל בָּשָׂר עָאֵל לְקִדְמִי אֲרִי אֶתִּמְלִיאַת אֶרֶעָא חָטוּפִין מִן קֳדָם עוֹבְדֵי־הוֹן בִּישׁיָא וְהָאֲנָא מִחַבְלִהוֹן עִם אֶרֶעָא׃	13
14	Make thee an ark of gopher wood; with rooms shalt thou make the ark, and shalt pitch it within and without with pitch.	עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קָנִים וְתַעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכִפְרָתָהּ אֹתָהּ מִבִּיַּת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ עֲבִיד לָךְ תֵּיבְתָא דְאֶעֱיֵן דְּקִדְרוּס מְדוּרִין תַּעֲבִיד יֵת תֵּיבְתָא וְתַחֲפִי יֵתָה מְגִי וּמִכְרָא בְּכוּפְרָא׃	14
15	And this is how thou shalt make it: the length of the ark three hundred cubits, the breadth of it fifty cubits, and the height of it thirty cubits.	וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ׃ וְדִין דְּתַעֲבִיד יֵתָה תְּלַת מֵאוֹת אַמִּין אֹרְכָא דְתֵיבְתָא חֲמִשִּׁין אַמִּין פּוּתְיָהּ וּתְלָתִין אַמִּין רֹמְהָ׃	15

(סנהדרין קט): את האלהים התהלך נח. ובאזכרה הוא אומר (לקמן כד, מ), אשר התהלכתי לפניו. נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אזכרה היא מתחזק ומהלך צדקו מאליו: התהלך. לשון עבר. וזהו שמושו של ל' צלשון כד, משמשת להבא ולשעבר צלשון אחד, (שס יג, יז) קום המהלך להבא, המהלך נח לשעבר. (ש"א יצ) החפלה צעד עבדיך להבא, (מלכים"א ח, מב) ובא והתפלל אל הבית הזה לשון עבר, אלא שהיו"ו שצראשו הופכו להבא:

(11) ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה (סנהדרין נז, א) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו, ועבודה זרה) כמו (דברים ז, טז) פן תשחיתו: ותמלא הארץ חמס. גזל (ס"א שנאמר (יונה ג) ומן החמס אשר בכפיהם):

(12) כי השחית כל בשר. אפילו צהמה חיה ועוף נוקקין לשאינן מיין (סנהדרין קח, א):

(13) קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרולמוסיא צאה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קח, א): את הארץ. כמו מן הארץ. ודומה לו, (שמות ט, כט) כלחתי את העיר, מן העיר. (מ"א טו, כג) חלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר, את הארץ, עם הארץ. שאף ג' טפחים של עומק המחרשה נמוחו ונטשטשו (ב"ר לא, ז):

(14) עשה לך תבת. הרצה ריוח והצללה לפניו. ולמה הטריחו צננין זה. כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה, ושאלין אותו, מה זאת לך. והוא אומר להם, עתיד הקצ"ה להציא מבול לעולם (תנחומא נח ה), אולי ישוּבו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה. על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות זו: קנים. מדורים מדורים לכל צהמה וחיה: בכפר. זפת צלשון ארמי. ומצינו בגמרא כופרא (שבת סז, א). בתיבתו של משה על ידי שהיו המים חמים, דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ. ועוד, כדי שלא יריח אותו נדיק ריח רע של זפת. אבל כאן, מפני חוזק המים וזפתה מבית ומבחוץ (ב"ר לא, י):

16	A light shalt thou make to the ark, and to a cubit shalt thou finish it upward; and the door of the ark shalt thou set in the side thereof; with lower, second, and third stories shalt thou make it.	וַיֹּאמֶר יְהוָה תַּעֲבִיד לְתִיבְתָּא וּלְאַמְתָּא תִּשְׁכַּלְלָנָה מִלְּעֵילָא וְתִרְעָה דְתִיבְתָּא בְּסִטְרָה תִּשְׁנֵי מְדוּרִין אַרְעָאין תִּנְגִּין וְתִלְיָאין תַּעֲבִדְנָה:	צַהֲרֹ תַעֲשֶׂה לַתִּבְהָ וְאֶל-אַמָּה תִּכְלֶנָה מִלְּמַעַלָּה וּפֶתַח הַתִּבְהָ בְּצִדָּהּ תִּשֶׂה תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:	16
17	And I, behold, I do bring the flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, wherein is the breath of life, from under heaven; every thing that is in the earth shall perish.	וְאֲנִי הֵנִי מְבִיא אֶת-הַמָּבּוּל מַיִם עַל-הָאָרֶץ לְשַׁחַת כָּל-בָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר-בָּאָרֶץ יָגוּעַ:	וְאֲנִי הֵאָנָּה מֵיַי יָת טוֹפָנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבְלָא כָּל בְּסָרָא דְבַיָּה רוּחָא דְחַיִּי מִתַּחַת שָׁמַיָּא כָּל דְּבִאֲרָעָא יָמוּת:	לוי
18	But I will establish My covenant with thee; and thou shalt come into the ark, thou, and thy sons, and thy wife, and thy sons' wives with thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתָ אֶל-הַתִּבְהָ אִתָּהּ וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי-בְנֶיךָ אִתְּךָ:	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתָ אֶל-הַתִּבְהָ אִתָּהּ וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי-בְנֶיךָ אִתְּךָ:	18
19	And of every living thing of all flesh, two of every sort shalt thou bring into the ark, to keep them alive with thee; they shall be male and female.	וּמִכָּל הַחַי מִכָּל-בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיאָא אֶל-הַתִּבְהָ לְהַחֲיָהּ אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יְחִיד:	וּמִכָּל-הַחַי מִכָּל-בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיאָא אֶל-הַתִּבְהָ לְהַחֲיָהּ אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יְחִיד:	19
20	Of the fowl after their kind, and of the cattle after their kind, of every creeping thing of the ground after its kind, two of every sort shall come unto thee, to keep them alive.	מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאָדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיָהּ:	מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן-הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאָדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיָהּ:	ישראל
21	And take thou unto thee of all food that is eaten, and gather it to thee; and it shall be for food for thee, and for them.'	וְאַתָּה קַח-לָךְ מִכָּל-מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאַסְפַּת אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֵם לְאֹכְלָהּ:	וְאַתָּה קַח-לָךְ מִכָּל-מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאַסְפַּת אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֵם לְאֹכְלָהּ:	21
22	Thus did Noah; according to all that God commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה:	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה:	22

(16) צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם (צ"ר שם): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזכו המים למטה (מכאן ומכאן, ס"א אינו): בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים צה: תחתים שנים ושלושים. ג' עליות 12 על 12. עליונים לאדם אמצעים למדור תחתים לזבל (שם): (17)

(17) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרתי לפני כזר (תהלים ח, ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבויל. שצלה את הכל. שצלביל את הכל מן הגזרה לנמוך. וזהו לשון אונקלוס שתרסם טופנא, שהזיק את הכל והציאם לזבל שהיא עמוקה. לכך נקראת שנער, שנערו שם כל מתי מבויל (ס"א מימי, וכן הגיה מהרש"ל בחכמת שלמה במסכת שבת [קיג, ב]):

(18) והקמתי את בריתי. ברית היה צריך על הפירות שלא ירקצו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שצדור (צ"ר לא, יצ) אתה ובניך ואשתך. האנשים לזד והנשים לזד. מכאן שנאסרו בתשמיש המטה (שם):

(19) ומכל החי. אפילו שדים (מגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות שצדה לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה:

(20) מזה עוף למינהו. אותם שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם צאו. וכל שהתיצה קולטתם הכנים צה (צ"ר):

VII	And the LORD said unto Noah: 'Come thou and all thy house into the ark; for thee have I seen righteous before Me in this generation.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא-אִתָּהּ וְכָל-בֵּיתְךָ אֶל-תֵּיבָתָה כִּי-אֶתְּךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדֹר הַזֶּה:	שני
2	Of every clean beast thou shalt take to thee seven and seven, each with his mate; and of the beasts that are not clean two [and two], each with his mate;	מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:	2
3	of the fowl also of the air, seven and seven, male and female; to keep seed alive upon the face of all the earth.	גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לַחַיּוֹת זָרַע עַל-פָּנַי כָּל-הָאָרֶץ:	3
4	For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I blot out from off the face of the earth.'	כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מִמָּטִיר עַל-הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחִיתִי אֶת- כָּל-הַבְּחַיָּוִם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פָּנַי הָאֲדָמָה:	4
5	And Noah did according unto all that the LORD commanded him.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכָל אֲשֶׁר-צִוָּהוּ יְהוָה:	5
6	And Noah was six hundred years old when the flood of waters was upon the earth.	וְנֹחַ בֶּן-שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמָּבּוּל הָיָה מַיִם עַל-הָאָרֶץ:	6
7	And Noah went in, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him, into the ark, before the waters of the flood.	וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי- בָנָיו אִתּוֹ אֶל-תֵּיבָתָה מִפְּנֵי מַי הַמָּבּוּל:	7
8	Of clean beasts, and of beasts that are not clean, and of fowls, and of every thing that creepeth upon the ground,	מִן-הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן- הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן-הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר-רָמַשׁ עַל-הָאֲדָמָה:	8

(22) ויעש נח. זה בנין התיבה (סנהדרין קח, ב):

(1) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרים מקצת שזכו של אדם צפניו, וכולו שלא צפניו (ב"ר לג, א):

(2) הטהורה. העמידה להיות טהורה לישראל. למדנו שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב מהם קרבן זלאתו (ב"ר לד, ט):

(3) גם מעוף השמים וגו'. צטוהוים הכתוב מדבר, ולמד סתום מן המפורש:

(4) כי לימים עוד שבעה. אלו שבעה ימי אצלו של מושלח הנדיק (סנהדרין קח) שחם הקצ"ה על כבודו ועכב את הפורענות. לא וחשוב שנותיו של מושלח ותמלא שהם כלים בשנת ת"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר זמן. זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרים לצור צורת ממזרים (ב"ר כה, ב):

(5) ויעש נח. זה ביאתו לתיבה:

(7) נח ובניו. האנשים לצד והגשים לצד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולם שריו בצער (תנחומא נח יא): מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה. מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים:

9	there went in two and two unto Noah into the ark, male and female, as God commanded Noah.	שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:	תָּרִין תָּרִין עָלוּ עִם נֹחַ לַתֵּיבָתָא דְכָר וּנְקֵבָא כְּמַא דְּפִקִּיד יְיָ יְתָנַח:
10	And it came to pass after the seven days, that the waters of the flood were upon the earth.	וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וַיָּמִי הַמָּבּוּל הָיָה עַל־הָאָרֶץ:	וַהֲוָה לְזִמְנָן שְׁבַעַא יוֹמִין וַיָּמִי שׁוּפָנָא הָוָה עַל אֶרְעָא:
11	In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened.	בְּשָׁנַת שְׁש־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מְעֵינֹת (בספרי ספרד ואשכנז מעינות) הַתְּהוֹם רַבָּה וְאֶרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:	בְּשָׁנַת שִׁית מֵאָה שָׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בִּירְחָא תַנְיָנָא בְּשִׁבְעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא בְּיוֹמָא הַדִּין אֲתַבְּזוּ כָּל מְבוּעֵי תְהוֹם רַבָּא וְכֹנִי דְשָׁמַיָא אֲתַפְתְּחָא:
12	And the rain was upon the earth forty days and forty nights.	וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:	וַהֲוָה מִטְרָא נְחִית עַל אֶרְעָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן:
13	In the selfsame day entered Noah, and Shem, and Ham, and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife, and the three wives of his sons with them, into the ark;	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וַיִּפֹּת בְּנֵי־נֹחַ וְאִשְׁתֵּי נֹחַ וּשְׁלִשֹׁת נָשִׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה:	בְּכֶרֶן יוֹמָא הַדִּין עָאֵל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וַיִּפֹּת בְּנֵי נֹחַ וְאִתָּת נֹחַ וַתִּלֶּת נָשִׁי בְּנוֹהֵי עֲמָהוֹן לַתֵּיבָתָא:
14	they, and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creepeth upon the earth after its kind, and every fowl after its kind, every bird of every sort.	הָמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף:	אֲנָן וְכָל חַיָּתָא לְזִנְהָ וְכָל בְּעִירָא לְזִנְהָ וְכָל רַחֲשָׂא דְרַחֲשִׁישׁ עַל אֶרְעָא לְזִנְהֵי וְכָל עוֹפָא לְזִנְהֵי כָּל צִפּוֹר כָּל דְּפִרְחָ:
15	And they went in unto Noah into the ark, two and two of all flesh wherein is the breath of life.	וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רֵיחַ חַיִּים:	וְעָלוּ עִם נֹחַ לַתֵּיבָתָא תָּרִין תָּרִין מִכָּל בְּסָרָא דְּבִיָּה רוּחָא דְּחַיִּי:

- (9) באו אל נח. מאליהן (צ"ל, לנח): שנים שנים. כלם הושוו צמנין זה, מן הפחות היו שנים:
- (11) בחדש השני. רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח): נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד מדה. הם חטאו צרבה רעת האדם (לעיל ו, ה), ולקו צתהום רבה (סנהדרין קח, א):
- (12) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר, ויהי המבול. אלא כשהורידן, הורידן ברחמים. אם ימזרו יהיו גשמי צרבה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין יוס ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו. שהרי כתיב, ביום הזה נבקעו כל מעינות. נמצאו ארבעים יום כלים כ"ח צכסליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד חסר, הרי י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו:
- (13) בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו צני דורו אומרים, אילו אנו רואים אותם נכנס לתיבה, אנו שוצרין אותה והורגין אותו. אמר הקצ"ה, אני מכניסו לעיני כלם (ספרי האזינו שלו. צ"ל, לנח), וגרסה דבר מי יקום:
- (14) צפור כל כנף. דבוק הוא. נפור של כל מין כנף, לרבות חגבים (חולין קלט, ב) (כנף זה לשון נוטה, כמו (ויקרא א, יז) ושקע אותו בכנפיו, שאפילו נוטה עולה. אף כאן נפור, כל מין מראית נוטה):

16	And they that went in, went in male and female of all flesh, as God commanded him; and the LORD shut him in.	וַהֲבֵאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל-בֶּשֶׁר בָּאוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ: עֲלוּהִי:	16
17	And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bore up the ark, and it was lifted up above the earth.	וַהֲיָה טּוֹפָאֵן אַרְבָּעִין יוֹמִין עַל הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת- הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ:	שלישי 17
18	And the waters prevailed, and increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל- הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:	18
19	And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high mountains that were under the whole heaven were covered.	וַהֲמַיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל- הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל-הַהָרִים הַגְּבוּלִים אֲשֶׁר-תַּחַת כָּל- הַשָּׁמַיִם:	19
20	Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered.	חֲמִישׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים: וַתִּכְסֶּיפוּ מֵיָּא וַתִּתְחַפֵּיאוּ טוֹרֵי־א:	20
21	And all flesh perished that moved upon the earth, both fowl, and cattle, and beast, and every swarming thing that swarmeth upon the earth, and every man;	וַיָּגָעוּ כָּל-בֶּשֶׁר הַרֹמֵשׁ עַל- הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל-הַשָּׂרֵץ הַשֹּׁרֵץ עַל-הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם:	21
22	all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, whatsoever was in the dry land, died.	כָּל דְּנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּין בְּאַפּוֹהִי מִכָּל דְּבִיבִשְׁתָּא מִיתוּ: כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת-רוּחַ חַיִּים בְּאֲפִיו מִכָּל אֲשֶׁר בְּחַרְבָּה מָתוּ:	22
23	And He blotted out every living substance which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and creeping thing, and fowl of the heaven; and they were blotted out from the earth; and Noah only was left, and they that were with him in the ark.	וַיִּמַּח אֶת-כָּל-הַיְּקוּם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד- בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמַּחוּ מִן-הָאָרֶץ וַיִּשְׁאַר אֶדְ-נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה:	23

(16) ויסגור ה' בעדו. הגין עליו שלא שצורה. הקיף התיבה דוצים ואריות והיו הורגים צהם (צ"ר לז, ט). ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן המים. וכן כל צעד שצמקרא, לשון כנגד הוא, (צראשית כ, יח) צעד כל רחס, (מ"ד, ז, ד) צעדך וצעד צניך, (איוב, ז, ד) עור צעד עור, (תהלים ג, ד) מגן צעדי, (ש"א יב, יט) התפלל צעד עצדיך, כנגד עצדיך:
(17) ותרם מעל הארץ. משוקעת הימה צמים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקלחת צמים (צ"ר לז, ט), ומקראות שלפניו יוכיחו:

(18) ויגברו. מאליהן:

(20) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההרים לאחר שהושוו המים לראשי ההרים (יומא עו, א):

(22) נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שצים (סנהדרין קח):

24	And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ וַתִּסְפוּ מַיָּא עַל אֶרֶעָא מֵאָה וְחֲמִשִּׁין יוֹמִין:	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ וַתִּסְפוּ מַיָּא עַל אֶרֶעָא מֵאָה וְחֲמִשִּׁין יוֹמִין:	24
VIII	And God remembered Noah, and every living thing, and all the cattle that were with him in the ark; and God made a wind to pass over the earth, and the waters assuaged;	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל-הַחַיָּה וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתִּיבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם:	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל-הַחַיָּה וְאֶת-כָּל-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתִּיבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם:	1
2	the fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained.	וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאֲרָבֹת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלֹא הַגֶּשֶׁם מִן-הַשָּׁמַיִם:	וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאֲרָבֹת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלֹא הַגֶּשֶׁם מִן-הַשָּׁמַיִם:	2
3	And the waters returned from off the earth continually; and after the end of a hundred and fifty days the waters decreased.	וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּדֶד וַיָּשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:	וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּדֶד וַיָּשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:	3
4	And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat.	וַתָּנַח הַתִּיבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּשָּׁבְעָה-עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל-הָרִי אֲרָרָט:	וַתָּנַח הַתִּיבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּשָּׁבְעָה עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא עַל טוּרֵי קָרְדוּ:	4
5	And the waters decreased continually until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen.	וַתִּפְּחוּ הַמַּיִם הָיוּ הַלֹּדֶד וַחֲסֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשִׂירִי בְּאַתְרָא לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים:	וּמַיָּא הוּוּ אֲזַלִּין וַחֲסְרִין עַד יֶרְחָא עֶסְרִיָּאָה בַּעֲסִירָאָה בְּחֹד לִירְחָא אֲתַתְּזִאוּ רִישֵׁי טוּרֵיָא:	5

(23) וימח. לשון ויפגעל הוא, ואינו לשון ויפגעל. והוא מגזרת ויפן ויפן. כל תיבה שקופה היא כגון צנה ממה קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשנה, נקוד בחירק תחת היוד: אך בח. לצד נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה (ב"ר) גונח וכוהה דם מטורח ההבמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו. ועליו נאמר (משלי יב, א), הן לדיק בארץ ישולם:

(1) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא. ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת

וּרְשָׁעִים וְרָשָׁעִים הוֹפֵכָה מִדָּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין (צ"ר לג,ג), שְׁנֵאֲמַר (צִרְאֲשִׁית ו,ה:), וַיִּשְׁכּוּ. הָאֲרִץ. עַל: רוּחַ. אֱלֹהִים וַיַּעֲבֹר (:), וְגו'. נַח אֶת אֱלֹהִים וַיִּזְכּוּר :',")

(2) ויסברו מעינות. כשנפתחו כתיב (לעיל ז, יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל. לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם לורך לעולם, כגון חמי טזריא וכיוצא בהם (סנהדרין קח,א): ויברא. וימנע, כמו (תהלים מ, יז) לא תכלא רחמך, (בראשית כג, ו) לא יכלה ממך:

(3) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד צמיון (סדר עולם פ"ד). כי"ד. צ"ו צמקליו פסקו הגשמים, הרי ג' מכלליו וכ"ט מטצת הרי ל"צ. ושצט ואדר וניסן ואייר קי"ח, הרי ק"י:

(4) בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי לכסליו, שבו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה המציבה משוקעת במים י"א אמה. שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת הגשמים. והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום. הרי אמה לד' ימים. נמצא שצט"ז בסיון לא חסרו אלא ד' אמות, ונחה המציבה ליום המחרת. למדת שהיתה משוקעת י"א אמה במים שעל ראשי ההרים:

(5) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון, והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן. על כרחך, שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה. שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון. ואם

6	And it came to pass at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made.	וַיִּהְיֶה מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ יֵת כְּפֹת תִּיבַתָּא דִּעֲבַד:	6 וַיִּהְיֶה מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חֲלוֹן הַתִּבְתָּה אֲשֶׁר עָשָׂה:
7	And he sent forth a raven, and it went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וַיָּשׁוּב עַד־יִבָּשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:	7 וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יֵצוּא וַיָּשׁוּב עַד־יִבָּשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:
8	And he sent forth a dove from him, to see if the waters were abated from off the face of the ground.	וַיִּשְׁלַח יֵת יוֹנָה מִלְּוִיתִיהָ לִּמְחֹזִי אִם קָלוּ מַיָּא מֵעַל אִפִּי אָרְעָא:	8 וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:
9	But the dove found no rest for the sole of her foot, and she returned unto him to the ark, for the waters were on the face of the whole earth; and he put forth his hand, and took her, and brought her in unto him into the ark.	וְלֹא־מָצְאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתִּבְתָּה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתִּבְתָּה:	9 וְלֹא־מָצְאָהּ הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתִּבְתָּה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתִּבְתָּה:
10	And he stayed yet other seven days; and again he sent forth the dove out of the ark.	וַאֲזִירִיךְ עוֹד שִׁבְעָא יוֹמִין אַחֲרָנִין וַאֲזִסִּיךְ שְׁלַח יֵת יוֹנָה מִן תִּיבַתָּא:	10 וַיַּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵים וַיִּסָּף שְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתִּבְתָּה:
11	And the dove came in to him at eventide; and lo in her mouth an olive-leaf freshly plucked; so Noah knew that the waters were abated from off the earth.	וַאֲתַת לְוִיתִיהָ יוֹנָה לְעֶדֶן רִמְשָׂא וְהָא טָרֵף זִיתָא תָּבִיר מִחַת בְּפוּמָה וַיֵּדַע נֹחַ אֲרִי קָלוּ מַיָּא מֵעַל אָרְעָא:	11 וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לָעֵת עֶרֶב וְהָיָה עַל־זִית טָרֵף בִּפִּיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

אִתָּה אֹמֵר שְׂצִיעֵי לִירִידָה, אֵין זֶה סִיּוֹן. וְהַעֲשִׂירִי אֵי אִפְשֵׁר לִמְנוֹת אֵלָּא לִירִידָה. שְׂאֵם אִתָּה אֹמֵר לִהֲפַסְקָה, וְהוּא אֵלּוּל, אֵי אִתָּה מוֹאֵל בְּרָשָׁאן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ חֲרַבּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ. שְׁהִרִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים מַשְׁנֵרָא רָשָׁי הַהֲרִים שְׁלַח אֵת הָעוֹרֵב. וְכִ"א יוֹם הוֹחִיל בְּשִׁלְיֹת הַיּוֹנָה, הִרִי שְׂשִׁים יוֹם מַשְׁנֵרָא רָשָׁי הַהֲרִים עַד שְׁחַרְבּוּ פְּנֵי הָאָדָמָה. וְאֵם תֵּאֲמַר בְּאֵלּוּל נִרְאָו, נִמְלָא שְׁחַרְבּוּ בְּמִרְחָשׁוֹן, וְהוּא קוֹרָא אוֹתוֹ רָשָׁאן, וְאֵין זֶה אֵלָּא תַּשְׁרִי שְׁהוּא רָשָׁאן לְבִרְיָת עוֹלָם, וְלִרְצִי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִסָּן:

(6) מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. מַשְׁנֵרָא רָשָׁי הַהֲרִים: אֵת חֲלוֹן הַתִּיבָה אֲשֶׁר עָשָׂה. לָהֵר (בִּרְגָל, ה) וְלֹא זֶה פִּתַּח הַתִּיבָה הַעֲשׂוֹי לְבִיָּאָה וְיִצִּיאָה:

(7) יֵצוּא וּשׁוּב. הוֹלֵךְ וּמִקֵּץ סְצִיּוֹת הַתִּיבָה וְלֹא הֵלֵךְ בְּשִׁלְיֹתוֹ. שְׁהִיָּה חוֹשְׁדוֹ עַל צֵת זֹגוֹ, כְּמוֹ שְׁשִׁנּוּ בְּאֶגְדַּת חֵלֶק (סְנֵהֲדִרִין קמ"ב): עַד יִבָּשֶׁת הַמַּיִם. פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמַעוֹ. אֵבֶל מִדְרַשׁ אֶגְדָּה (בִּרְגָל, ה), מוֹכֵן הִיָּה הָעוֹרֵב לְשִׁלְיֹת אַחֲרַת בְּעִזְרַת גְּשָׁמִים בִּימֵי אֱלֹהִים, שְׁנֵאֲמַר (מִלְכִּים־א יז, ו) וְהָעוֹרֵבִים מִבִּיָּאִים לוֹ לֶחֶם וּשְׂכָר:

(8) וַיִּשְׁלַח אֶת הַיּוֹנָה. לְסוֹף ז' יָמִים. שְׁהִרִי כְּתִיב וַיִּחַל עוֹד ז' יָמִים אַחֲרֵים, מִכֻּל זֶה אִתָּה לִמַּד שְׂאֵף בְּרָשָׁאן הוֹחִיל ז' יָמִים: וַיִּשְׁלַח. אֵין זֶה לְשׁוֹן שִׁלְיֹת אֵלָּא לְשׁוֹן שְׁלוֹם. שְׁלַחָה לִלְכַּת לְדִרְכָּה, וְצוֹ יִרְאָה אֵם קָלוּ הַמַּיִם, שְׂאֵם תִּמְלָא מְנוּחַ לֹא תִשׁוּב אֵלָיו:

(10) וַיַּחַל. לְשׁוֹן הַמְתַּנֵּה. וְכֵן (אִיּוֹב כט, כא) לִי שְׁמַעוּ וַיִּחַלּוּ, וְהִרְצָה יֵשׁ בְּמִקְרָא:

(11) טָרֵף בִּפִּיהָ. אֹמֵר אֵין שׁוֹכֵר הִיָּה. לִכֵּן קוֹרְאוֹ פְּעָמִים לְשׁוֹן זֹכֵר, וּפְעָמִים לְשׁוֹן נִקְצָה, לְפִי שְׂכַל יוֹנָה שְׂצִמְקָרָא לְשׁוֹן נִקְצָה, כְּמוֹ (שֵׁה"ט יב) כִּיּוֹנִים עַל אִפְקֵי מִיִּם רוּחָנוֹת, (יחזקאל ז, טז) כִּיּוֹנֵי הַגְּאִיּוֹת כּוֹלֵם הוֹמּוֹת, (הושע ז, יא) כִּיּוֹנָה פוֹתָה: טָרֵף. חֲטָף. וּמִדְרַשׁ אֶגְדָּה, לְשׁוֹן מוֹזוֹן. וְדִרְשׁוּ (עִירוֹבִין יח, ב) בְּפִיָּה, לְשׁוֹן מֵאֲמַר. אִמְרָה, יִהְיוּ מוֹזוֹנוֹתֵי מְרוֹרִין כִּיּוֹנֵי צִידוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד וְלֹא מִתּוֹקִין כְּדִבְשׁ צִידֵי בֶּשֶׂר וְדָם:

12	And he stayed yet other seven days; and sent forth the dove; and she returned not again unto him any more.	וַיֵּיחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד:	12
13	And it came to pass in the six hundred and first year, in the first month, the first day of the month, the waters were dried up from off the earth; and Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the face of the ground was dried.	וַיְהִי בְּאַחַת וָשֶׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיֹּסֶר נֹחַ אֶת־מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְנֵי הָאָדָמָה:	13
14	And in the second month, on the seven and twentieth day of the month, was the earth dry.	וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבֵשָׁה הָאָרֶץ: (ס)	14
15	And God spoke unto Noah, saying:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר:	רביעי 15
16	'Go forth from the ark, thou, and thy wife, and thy sons, and thy sons' wives with thee.	צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֶיךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ:	16
17	Bring forth with thee every living thing that is with thee of all flesh, both fowl, and cattle, and every creeping thing that creepeth upon the earth; that they may swarm in the earth, and be fruitful, and multiply upon the earth.'	כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בֶּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ (כ') הוּצֵא [ק' הַצֵּא] אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בָּאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:	17
18	And Noah went forth, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him;	וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבְנָיו וְנִשְׁי־בָנָיו אִתּוֹ:	18
19	every beast, every creeping thing, and every fowl, whatsoever moveth upon the earth, after their families; went forth out of the ark.	כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כָּל־רֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה:	19

(12) וייחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפגע, וזה לשון ויפגע. ויחל וימתין, וייחל וימתין:

(13) בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יז): חרבו. נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה:

(14) בשבעה ועשרים. וירידתן צדש השני צ"ו צדש (סדר עולם פ"ד. ז"ר לג, ו), אלו ימים שהחמה יתירה על הלילה. שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (עדיות ג, ז. ז"ר כח, ט): יבשה. נעשה גריד כהלכתה:

(16) אתה ואשתך וגר. איש ואשתו. כאן המיר להם תשמיש המטה (ז"ר לד, ו)

(17) הוצא. הוצא כתיב הוצא קרי. הוצא, אמור להם שניצלו. הוצא, אם אינם רוצים ללכת הוציאם אתה: ושרצו בארץ.

ולא צמיצה. מגיד שאף הצהמה והעוף נאסרו בתשמיש:

(19) למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לידבק במינו:

20 And Noah builded an altar unto the LORD; and took of every clean beast, and of every clean fowl, and offered burnt-offerings on the altar.	וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֵה מִזְבֵּחַ:	20 וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֵה מִזְבֵּחַ:
21 And the LORD smelled the sweet savour; and the LORD said in His heart: 'I will not again curse the ground any more for man's sake; for the imagination of man's heart is evil from his youth; neither will I again smite any more every thing living, as I have done.	וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֶסְף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְעֻרָיו וְלֹא־אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:	21 וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֶסְף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְעֻרָיו וְלֹא־אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:
22 While the earth remaineth, seedtime and harvest, and cold and heat, and summer and winter, and day and night shall not cease.'	עוֹד כָּל יְמֵי אֲרָעָא זְרוּעָא וְחֻצְדָא וְקוּרָא וְחוּמָא וְקִיטָא וְסִתָּא וַיִּימָם וְלֵילִי לֹא יִבְטְלוּ:	22 עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקֹר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁכָּחוּ:
IX And God blessed Noah and his sons, and said unto them: 'Be fruitful and multiply, and replenish the earth.	וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ:	IX וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ:
2 And the fear of you and the dread of you shall be upon every beast of the earth, and upon every fowl of the air, and upon all wherewith the ground teemeth, and upon all the fishes of the sea: into your hand are they delivered.	וּמִזְרָאֲכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ:	2 וּמִזְרָאֲכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ:

(20) מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא צוה לי הקצ"ה להכניס מאלו ז' אלא כדי להקריב קרבן מהם (צ"ר פ' כ"ו ופ' ל"ד, ט):

(21) מנעריו. מנענער לנחת ממעי אמו ניתן צו יצר הרע (שם לד, י. ירושלמי ברכות ג, ה): לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה. הוא שכח (ישעי' נד, ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח. ולא מנינו זה שבועה אלא זו שכלל דבריו, והיא שבועה. וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לז):

(22) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עמים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו וזרע. חצי כסליו וטבת וחצי שבט קור (ס"א חורף) וכו', בצצא מניעא (קג) (ס"א עוד כל ימי, כלומר תמיד, כמו עוד טומאתו ב): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החרפין להתצטל מהר. קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן: קציר. חצי ניסן ואייר וחצי סיון: קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייצשים אותן בשדות ושמו קיץ, כמו (שמואל א' ב' טז, ו) והלחם והקיץ לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות החמה, חצי אב ואלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (כט, א), שלהי קייטא קשי מקייטא: ויום וליילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המצול שלא שמשו המזלות, ולא ניכר צין יום וצין לילה (צ"ר פכ"ה ופ' לד, יא): לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן:

(2) וחתכם. ואימתכם, כמו (איוב ו, כא) תראו חמת. ואגדה, לשון חיות. שכל זמן שהתינוק בן יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן העכברים. עוג מלך הבשן מה, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה. אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים (סנהדרין נח. שבת קנא, ב):

3	Every moving thing that liveth shall be for food for you; as the green herb have I given you all.	כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי־רֶקַע יֵעָשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־	כָּל־רֶחֶשׂא דְהוּא חַי לְכוֹן יְהִי לְמִיכֹל כִּי־רֶקַע עֲסָבָא יְהִיבִית לְכוֹן ית כּוֹלָא:
4	Only flesh with the life thereof, which is the blood thereof, shall ye not eat.	אֶדְבֶּשֶׁר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ:	בְּרִם בְּסָרָא בְּנִפְשִׁיהּ דְּמִיָּה לֹא תִיכְלוּ:
5	And surely your blood of your lives will I require; at the hand of every beast will I require it; and at the hand of man, even at the hand of every man's brother, will I require the life of man.	וְאִךְ אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשׁ אֶת־נַפְשׁ הָאָדָם:	וּבְרִם ית דְּמִכוֹן לְנַפְשִׁתְכוֹן אֲתַבַּע מִיַּד כָּל חַיָּתָא אֲתַבַּעֲנִיהּ וּמִיַּד אֲנָשָׂא מִיַּד גְּבֵר דִּי־שׂוֹד ית דְּמָא דְּאָחִיוִּי אֲתַבַּע ית נַפְשָׂא דְּאֲנָשָׂא:
6	Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of God made He man.	שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפַךְ בִּי בְּצַלֵּם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם:	דִּי־שׂוֹד דְּמָא דְּאֲנָשָׂא בְּסָהֲדִין עַל מִימַר דִּי־יִנְיָא דְּמִיָּה יִתְאַשֵּׁד אָרִי בְּצַלֵּם אֱלֹהִים עֲבַד ית אֲנָשָׂא:
7	And you, be ye fruitful, and multiply; swarm in the earth, and multiply therein.'	וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: (ס)	וְאַתֶּון פּוֹשׁוּ וְסִגּוּ אֲתִילְדוּ בָּאָרְעָא וְסִגּוּ בָּהּ:
8	And God spoke unto Noah, and to his sons with him, saying:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אֵתוֹ לֵאמֹר:	וַאֲמַר יי לְנֹחַ וּלְבָנָיו עִמָּיהּ לְמִימַר:
9	'As for Me, behold, I establish My covenant with you, and with your seed after you;	וְאֲנִי הֲנִנִּי מִקִּים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם:	וְאֲנָא הָאֲנָא מִקִּים ית קִימִי עִמְכוֹן וְעִם בְּנִיכוֹן בְּתִרְיִכוֹן:

(3) לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ. שְׁלֹא הִרְשִׁיתִי לְאָדָם הָרָשׁוֹן זֶשֶׁר אֵלֶּא יִרְקַע עֵשֶׂב, וְלָכֵן, כִּי־רֶקַע עֵשֶׂב שֶׁהִפְקַרְתִּי לְאָדָם הָרָשׁוֹן, נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל (סְנֵהֲדִין קֹט):

(4) בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ. אֲסֵר לָהֶם אֲצֵר מִן הַחַי, כְּלוּמַר כָּל זֶמַן שֶׁנִּפְשׁוֹ צוֹ לֹא תֹאכְלוּ הַצֶּשֶׁר (שֵׁס נז, ח): בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ. צִעוּד נִפְשׁוֹ צוֹ: בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ לֹא תֹאכְלוּ. הִרִי אֲצֵר מִן הַחַי. וְאִךְ בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ, הִרִי דָם מִן הַחַי (שֵׁס נט, ח):

(5) וְאִךְ אֶת דַּמְכֶם. אִךְ עַל פִּי שֶׁהִתְרַמֵּי לָכֵם נְטִילַת נֶשְׁמָה צִהֵמָה, אֶת דַּמְכֶם אֲדַרְשׁ מִהַשּׁוֹפֵךְ דָּם עֲלֵמוֹ: לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם. אִךְ הַחוּק עֲלֵמוֹ, אִךְ עַל פִּי שֶׁלֹּא יֵאָדָּם מִמֶּנּוּ דָם: מִיַּד כָּל חַיָּה. לְפִי שֶׁחֲטָאוּ דוֹר הַמְּצוּל וְהוֹפְקְרוּ לְמֹאכֵל חַיּוֹת רַעוֹת לְשִׁלוֹט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים מט, יג) נִמְשַׁל בְּצִהֲמוֹת נַדְמוֹ, לְפִיכֵךְ הוֹצֵרֵךְ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת (שְׁמֹת קנא, ג): וּמִיַּד הָאָדָם. מִיַּד הַהוֹרֵג בְּמִיַּד וְאִין עֲדִים, אִנִּי אֲדַרְשׁ: מִיַּד אִישׁ אָחִיו. מִיַּד שֶׁהוּא אֹהֵב לוֹ כֹּחַס וְהִרְגוֹ שׁוּגָג אִנִּי אֲדַרְשׁ, אִם לֹא יִגְלֶה וְיִצְקֶשׁ עַל עֹוֹנוֹ לִימְחֹל, שֶׁאִךְ הַשּׁוּגָג כָּרִיךְ כִּפְרָה. וְאִם אִין עֲדִים לְחִיּוּבוֹ גְּלוּת, וְהוּא אִינוּ נִכְנַע, הַקְּדוֹשׁ צִרוּךְ הוּא דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ. כְּמוֹ שֶׁדַּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ, וְהָאֱלֹהִים אֵינֶה לִידוֹ (שְׁמוֹת כא, יג) בְּמִסְכַּת מִכּוֹת (י, ג), הַקְּדוֹשׁ צִרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לְפִינֵהּ אֶחָד וְכו':

(6) בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפַךְ. אִם יֵשׁ עֲדִים הַמִּיתוּהוּ אֶתֶם. לָמָּה, כִּי צִלַּס אֱלֹהִים וְגו': עָשָׂה אֶת הָאָדָם. זֶה מִקְרָא חֲסֵר. וְצִרִיךְ לְהִיּוֹת עָשָׂה הַעוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם, וְכֵן הִרְצָה בְּמִקְרָא:

(7) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ. לְפִי פְשׁוּטוֹ, הִרְאֵשׁוּנָה (לְעִיל א, כח) לְצִרְכָּה (כְּתוּצוֹת ה, ח), וְכֹאן לְלוּוִי. וְלְפִי מִדְרָשׁוֹ (צ"ד לז, י) לְהַקִּישׁ מִי שֶׁאִינוּ עוֹסְקִים בְּפִרְיָהּ וּרְצִיָּהּ לְשׁוֹפֵךְ דָּמִים (יִצְמוֹת סה):

(9) וְאֲנִי הֲנִנִּי. מַסְכִּים אִנִּי עִמָּךְ. שֶׁהִיָּה נֹחַ דּוֹאֵג לְעִסְקָה צִפְרִיָּה וּרְצִיָּה עַד שֶׁהִצְטִיחוּ הַקְּדוֹשׁ צִרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְשַׁחַת הָעוֹלָם עוֹד (תְּנַחֲמוּמָא נח יא), וְכֵן עָשָׂה. וְצִחְרֻנָּה אֲמַר לוֹ, הֲנִנִּי מַסְכִּים לְעִשׂוֹת קִיּוֹם וְחוּזָק צִרִית לְהַצְמַחֲתִי, וְאַתָּה לֵךְ אִתָּה:

<p>10 and with every living creature that is with you, the fowl, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that go out of the ark, even every beast of the earth.</p>	<p>וְעִם כָּל נֶפֶשׁ חַיָּת דְּעִמְכוֹן בְּעוֹפָא בְּבִיעִרָא וּבְכָל חַיַּת אֲרֶעָא עִמְכוֹן מִכָּל נֶפֶשׁ תִּיבְתָא לְכָל חַיַּת אֲרֶעָא:</p>	<p>10 וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בִּבְהֶמְתָּה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יִצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ:</p>
<p>11 And I will establish My covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of the flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth.'</p>	<p>וְאִקְרִינָא יְת קִימִי עִמְכוֹן וְלֹא יִשְׁתַּיִּצִי כָּל בְּסָרָא עוֹד מִמִּי הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד טוּפָנָא לְחַבְלָא אֲרֶעָא:</p>	<p>11 וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ:</p>
<p>12 And God said: 'This is the token of the covenant which I make between Me and you and every living creature that is with you, for perpetual generations:</p>	<p>וַאֲמַר יְיָ דָּא אֶת קִים דְּאִנָּא יִהְיִיב בֵּין מִימְרִי וּבִינִיכּוֹן וּבִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּת דְּעִמְכוֹן לְדִרִי עָלְמָא:</p>	<p>12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם:</p>
<p>13 I have set My bow in the cloud, and it shall be for a token of a covenant between Me and the earth.</p>	<p>יְת קִשְׁתִּי יִהְיִיב בַּעֲנָנָא וְתִהִי לְאוֹת קִים בֵּין מִימְרִי וּבִין אֲרֶעָא:</p>	<p>13 אֶת־קִשְׁתִּי נָתַתִּי בַּעֲנָן וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבִין הָאָרֶץ:</p>
<p>14 And it shall come to pass, when I bring clouds over the earth, and the bow is seen in the cloud,</p>	<p>וְיִהִי בַּעֲנֻנֹתִי עֲנָנָא עַל אֲרֶעָא וְתִתְחַזֵּי קִשְׁתָּא בַּעֲנָנָא:</p>	<p>14 וְהָיָה בַּעֲנֻנֵי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בַּעֲנָן:</p>
<p>15 that I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh.</p>	<p>וְדִכְרִנָּא יְת קִימִי דְּבִין מִימְרִי וּבִינִיכּוֹן וּבִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּתָא בְּכָל בְּסָרָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מִיָּא לְטוּפָנָא לְחַבְלָא כָּל בְּסָרָא:</p>	<p>15 וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בָּשָׂר:</p>
<p>16 And the bow shall be in the cloud; and I will look upon it, that I may remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is upon the earth.'</p>	<p>וְתִהִי קִשְׁתָּא בַּעֲנָנָא וְאִחְזִינָה לְדִוְכְרֵן קִים עָלְמָא בֵּין מִימְרָא דִּי וּבִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּתָא בְּכָל בְּסָרָא דְּעַל אֲרֶעָא:</p>	<p>16 וְהִיְתָה הַקֶּשֶׁת בַּעֲנָן וְרִאִיתִיהָ לְזָכַר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:</p>

- (10) חית הארץ אתכם. הם הממהלכים עם הצריות: מכל יוצאי התבה. להציא שקצים ורמשים: לכל חית הארץ. להציא המזיקין שאין בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הצריות:
- (11) והקימותי. אעשה קיום לצריתי. ומהו קיומו, את אות הקשת, כמו שמסיים והולך:
- (12) לדרת עולם. נכתב חסר. שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה, ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (צ"ר לה, 3):
- (14) בענני ענן. כשמעלה במחשבה לפני להציא חשך ואצדון לעולם:
- (16) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין של מעלה, וביניכם (שם ג). שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו, כשתצא מדת הדין לקטרג עליכם (לחייב אתכם), אני רואה את האות ומזכר:

17	And God said unto Noah: 'This is the token of the covenant which I have established between Me and all flesh that is upon the earth.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הִקְמַתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: (פ)
18	And the sons of Noah, that went forth from the ark, were Shem, and Ham, and Japheth; and Ham is the father of Canaan.	וַהֲיוּ בְנֵי נֹחַ דֹּנְפְקוּ מִן תֵּיבַתָּא שֵׁם וְחָם וַיִּפֶּת וְחָם הוּא אֲבוּהִי דְכְנַעַן:
19	These three were the sons of Noah, and of these was the whole earth overspread.	שְׁלֹשָׁה אֱלֹה בְנֵי־נֹחַ וּמֵאלֶּה נִפְצָה כָל־הָאָרֶץ:
20	And Noah, the man of the land, began and planted a vineyard.	וַיַּחֲלֵל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטֵּעַ כֶּרֶם:
21	And he drank of the wine, and was drunken; and he was uncovered within his tent.	וַיִּשְׁתֶּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֶלֶּה:
22	And Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brethren without.	וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגִּד לִשְׁנֵי־אֶחָיו בְּחוּץ:
23	And Shem and Japheth took a garment, and laid it upon both their shoulders, and went backward, and covered the nakedness of their father; and their faces were backward, and they saw not their father's nakedness.	וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֶּת אֶת־הַשְּׂמֹלָה וַיִּשְׂמְלוּ עַל־שִׁכְמָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֵרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ:
24	And Noah awoke from his wine, and knew what his youngest son had done unto him.	וַיִּיקָץ נֹחַ מִיַּיְנו וַיָּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה־לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן:

- (17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות שאמרתי:
- (18) וחס הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן. לפי שהפרשה עסוקה וצאה בשכרותו של נח, שקלקל זה חס, ועל ידו נתקלל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכנען בנו. לפיכך הוצרך לומר כאן וחס הוא אבי כנען:
- (20) ויחל. עשה עצמו חולין (צ"ר לו, ג). שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו (רות א, ג) איש נעמי: ויטע כרם. כשנכנסם לתיבה הכניס עמו וזמורות ויחורי תאנים (צ"ר שם):
- (21) ויתגל. לשון ויתפגעל: אהלו. אהלה כתיב, רמז ל"ש שבטים (תנחומא ישן נח ס"כ) שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמוס ו, 1) השותים במזרחי יין (צ"ר לו, ד):
- (22) וירא חם אבי כנען. יש מרבותיו אומרים כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר ונתקלל (צ"ר): וירא את ערות אביו. יש אומרים סרסו (סנהדרין ע, א), ויש אומרים רצעו (צ"ר):
- (23) ויקח שם ויפת. אין כתיב ויקחו, אלא ויקח. לימד על שם שנחמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית. ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט, יא) אתן לגוג מקום שם קבר. וחס שבזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כ, 7) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשושי שם וגו' (סנהדרין ע). תנחומא נח טו. (צ"ר לו, 1): ובניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה. מלמד, שכשרבו אללו והוצרכו להפוך עצמם לכסותם, הפכו פניהם אחורנית (צ"ר לו, 1):

25	And he said: Cursed be Canaan; a servant of servants shall he be unto his brethren.	וַיֹּאמֶר אֲרֹר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים וְהָיָה לְאֹחָיו:	וַאֲמַר לִיט כְּנָעַן עֶבֶד פֶּלַח יְהִי לְאֹחָיו:
26	And he said: Blessed be the LORD, the God of Shem; And let Canaan be their servant.	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	וַאֲמַר בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵיהֶם דָּשֵׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶדָא לְהוֹן:
27	God enlarge Japheth, and he shall dwell in the tents of Shem; And let Canaan be their servant.	יַפֶּת אֱלֹהִים לִיַּפֶּת וַיִּשְׁכֵּן בְּאַהֲלֵי־שָׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ:	יַפְתִּי וַיִּלְפַּת וַיִּשְׁרִי שְׂכִינְתִּיהָ בְּמִשְׁכְּנֵי שָׁם וְיְהִי כְנָעַן עֶבֶדָא לְהוֹן:
28	And Noah lived after the flood three hundred and fifty years.	וַיְחִי־נֹחַ אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה:	וַחַיָּא נֹחַ בְּתַר טוֹפְנָא תִלַּת מֵאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין:
29	And all the days of Noah were nine hundred and fifty years; and he died.	וַיְהִי (בספרי ספרד ואשכנז ויהי) כָּל־יְמֵי־נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)	וַהּוּ כָל יוֹמֵי נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין וַיָּמָת:
X	Now these are the generations of the sons of Noah: Shem, Ham, and Japheth; and unto them were sons born after the flood.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שָׁם חָם וַיָּפֶת וַיּוֹלְדּוּ לָהֶם בָּנִים אַחֲרֵי הַמָּבּוּל:	וְאֵלִין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ שָׁם חָם וַיָּפֶת וְאֵתְלִידוֹ לְהוֹן בְּנִין בְּתַר טוֹפְנָא:
2	The sons of Japheth: Gomer, and Magog, and Madai, and Javan, and Tubal, and Meshech, and Tiras.	בְּנֵי יַפֶּת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמְדֵי וַיִּנָּן וְתוּבַל וּמִשְׁכַּח וְתִירָס:	בְּנֵי יַפֶּת גּוֹמֶר וּמָגוֹג וּמְדֵי וַיִּנָּן וְתוּבַל וּמִשְׁכַּח וְתִירָס:
3	And the sons of Gomer: Ashkenaz, and Riphath, and Togarmah.	וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה:	וּבְנֵי גּוֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה:
4	And the sons of Javan: Elishah, and Tarshish, Kittim, and Dodanim.	וּבְנֵי יָוָן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים:	וּבְנֵי יוֹן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים:
5	Of these were the isles of the nations divided in their lands, every one after his tongue, after their families, in their nations.	מֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ אֲנִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם:	מֵאֵלִין אֵתְפְרִשְׁוֹ נִגְנוֹת עַמֻּמָּא בְּאַרְעֵתְהוֹן גְּבַר לְלִישְׁנֵיהֶם לְזַרְעֵיתְהוֹן בְּעַמֻּמֵיהוֹן:

- (24) בנו הקטן. הפסול והזוי, כמו (ירמיה מט, טו) הנה קטן נחמתי כגויים, צווי באלדס:
 (25) ארור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני. ארור בן רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה (צ"ל, ו). ומה ראה חס שסרסו. אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם (שם ה). ואצונו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן רביעי:
 (26) ברוך ה' אלהי שם. שעמיד לשמור הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד:
 (27) יפת אלהים ליפת. מתורגס יפתי, ירחיב. וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים (יומא יא), אף על פי שיפת אלהים ליפת, שגנה כורש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרמה צו שכינה. והיכן שרמה, במקדש ראשון שגנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען:
 (2) ותירס. זו פרס (בראשית רבה לו, א. יומא שם):

6	And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.	וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וְכַנְעַן:	6
7	And the sons of Cush: Seba, and Havilah, and Sabtah, and Raamah, and Sabteca; and the sons of Raamah: Sheba, and Dedan.	וּבְנֵי כּוּשׁ סִבָּא וְחַוִּילָה וְסַבְתָּא וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וְדֶדָן:	7
8	And Cush begot Nimrod; he began to be a mighty one in the earth.	וְכוּשׁ אֵלִיד יֵת נִמְרוֹד הוּא לְהִיּוֹת גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ:	8
9	He was a mighty hunter before the LORD; wherefore it is said: 'Like Nimrod a mighty hunter before the LORD.'	הוּא הָיָה גִבּוֹר תַּקִּיף קֹדֶם יי עַל כֵּן יִתְאַמֵּר כְּנִמְרוֹד גִּבּוֹר לַפְּנֵי יְהוָה:	9
10	And the beginning of his kingdom was Babel, and Erech, and Accad, and Calneh, in the land of Shinar.	וְהֵנָּה רֵישׁ מַלְכוּתֵהּ בָּבֶל וְאַרְךְ וְאַכַּד וְכַלְנֶה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר:	10
11	Out of that land went forth Asshur, and builded Nineveh, and Rehoboth-ir, and Calah,	מִן־הָאֶרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר וַיְבִנֵּה יֵת נִינְוָה וְיֵת רְחוֹבוֹת וְאֶת־כַּלַּח:	11
12	and Resen between Nineveh and Calah—the same is the great city.	וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה:	12
13	And Mizraim begot Ludim, and Anamim, and Lehabim, and Naphtuhim,	וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לֹדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים:	13
14	and Pathrusim, and Casluhim—whence went forth the Philistines—and Caphtorim.	וְאֶת־פְּתֻרְסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתָּרִים: (ס)	14
15	And Canaan begot Zidon his firstborn, and Heth;	וְכַנְעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְכַנְעַן אֵלִיד יֵת חֶת:	15

- (8) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקצ"ה צעזעז דור הפלגה:
 (9) גבור ציד. 77 דעתן של זריות צפיו ומטען למרוד במקום (צ"ר לז, 3): לפני ה'. מתכוין להקיטו על פניו (תו"כ צחוקותי פ"ג, 3): על כן יאמר. על כל אדם מרשע צעזעז פנים יודע רצונו ומתכוין למרוד זו יאמר זה כנמרוד גבור זיד (צ"ר):
 (11) מן הארץ. כיון שראה אשור את צניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לצנות המגדל, יאמר מתוכם (צ"ר לז, 7):
 (12) העיר הגדולה. היא נינוה, שנאמר (יונה ג, 1) ונינוה הייתה עיר גדולה לאלהים:
 (13) להבים. שפניהם דומים ללהב:
 (14) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם יאמר. שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשומיהם חלו לחלו, ויאלו מהם פלשתים (צ"ר לז, 8):

16	and the Jebusite, and the Amorite, and the Girschite;	וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֲמֹרִי וְאֶת־הַגִּרְשִׁי: וְיִבְסָאִי וְיִתְאֲמֹרָאִי וְיִתְגִּרְשָׁאִי:	16
17	and the Hivite, and the Arkite, and the Sinite;	וְאֶת־הַחִי וְאֶת־הָעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי: וְיִתְחִיָּאִי וְיִתְאֲרָקִי וְיִתְאֲנִיָּסִי:	17
18	and the Arvadite, and the Zemarite, and the Hamathite; and afterward were the families of the Canaanite spread abroad.	וְאֶת־הָאֲרַוְדִי וְאֶת־הַצִּמְרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחֲרָיו נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי: וְיִתְאֲרַוְדָאִי וְיִתְצִמְרָאִי וְיִתְחַמְתָּאִי וְכֵן אֶתְפָּדְרוּ זְרַעֲיָתוֹ כְּנַעֲנָאִי:	18
19	And the border of the Canaanite was from Zidon, as thou goest toward Gerar, unto Gaza; as thou goest toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, unto Lasha.	וַיְהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאַכָּה גִרְרָה עַד־עֵזָה בְּאַכָּה סִדְמָה וְעִמְרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד־לָשָׁע: וַהֲנֹה תַחֲסֹם כְּנַעֲנָה מִצִּידֹן מִטִּי לְגֶרָר עַד עֵזָה מִטִּי לְסִדּוֹם וְעִמּוֹרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד לָשָׁע:	19
20	These are the sons of Ham, after their families, after their tongues, in their lands, in their nations.	אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם: (ס) אֵלֶּיֶן בְּנֵי חָם לְזִרְעֵיהֶן בְּאַרְעֵיהֶן בְּעַמְמֵיהֶן:	20
21	And unto Shem, the father of all the children of Eber, the elder brother of Japheth, to him also were children born.	וּלְשֵׁם יֶלֶד גַּם־הוּא אָבִי כָל־בְּנֵי־עֶבֶר אָחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל: וּלְשֵׁם אִתְּלִיד אָף הוּא אָבוֹהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֶבֶר אָחוּהִי דִּיפֶת רַבָּא:	21
22	The sons of Shem: Elam, and Asshur, and Arpachshad, and Lud, and Aram.	בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם: בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלוּד וְאַרָם:	22
23	And the sons of Aram: Uz, and Hul, and Gether, and Mash.	וּבְנֵי אָרָם עוּז וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ: וּבְנֵי אָרָם עוּז וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ:	23
24	And Arpachshad begot Shelah; and Shelah begot Eber.	וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שְׁלַח וְשְׁלַח יָלַד אֶת־עֶבֶר: וְאַרְפַּכְשָׁד אוֹלִיד יֵת שְׁלַח וְשְׁלַח אוֹלִיד יֵת עֶבֶר:	24
25	And unto Eber were born two sons; the name of the one was Peleg; for in his days was the earth divided; and his brother's name was Joktan.	וּלְעֶבֶר יֶלֶד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יֶקְטָן: וּלְעֶבֶר אִתְּלִידוּ תְרִין בָּנִין שׁוֹם חֵד פֶּלֶג אָרִי בְיוֹמֵהִי אֶתְפָּלִיגַת אֶרֶץ אֶשׁוּם וְשׁוֹם אָחוּהִי יֶקְטָן:	25

(18) ואחר נפצו. מאלה נפצו, משפחות הרבה:

(19) גבול. סוף ארצו. כל גבול לשון סוף וקצה: באכה. שם דצר. ולי נראה כאדם האומר לחצרו, גבול זה מגיע עד אשר תצא לגבול פלוני:

(20) ללשוונותם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונויות וארצות, כולם בני חס הם:

(21) אבי כל בני עבר. הנהר היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול, אם שם. כשהוא אומר (להלן יא,י) שם בן מאת שנה וגו' שנתיים אחר המבול, הוא אומר יפת הגדול. שהרי בן מ"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד (לעיל ו,א), והמבול היה בשנת שש מאות שנה (שם ו,ז). נמצא שהגדול צבניו היה בן מאה שנה. ושם לא הגיע למאה עד שנתיים אחר המבול (צ"ל,ז): אחי יפת. ולא אחי חס. שאלו שניהם כדור את אביהם, וזה בזה:

26	And Joktan begot Almodad, and Sheleph, and Hazarmaveth, and Jerah;	וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת־אֱלֹמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח:	וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת־אֱלֹמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח:	26
27	and Hadoram, and Uzal, and Diklah;	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אֻזָּל וְאֶת־דִּקְלָה:	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אֻזָּל וְאֶת־דִּקְלָה:	27
28	and Obal, and Abimael, and Sheba;	וְאֶת־עֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:	וְאֶת־עֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:	28
29	and Ophir, and Havilah, and Jobab; all these were the sons of Joktan.	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקְטָן:	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקְטָן:	29
30	And their dwelling was from Mesha, as thou goest toward Sephar, unto the mountain of the east.	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשָּׁא בְּאַכָּה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם:	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשָּׁא בְּאַכָּה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם:	30
31	These are the sons of Shem, after their families, after their tongues, in their lands, after their nations.	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵיהֶם:	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵיהֶם:	31
32	These are the families of the sons of Noah, after their generations, in their nations; and of these were the nations divided in the earth after the flood.	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל: (פ)	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ אַחֵר הַמִּבּוּל: (פ)	32
XI	And the whole earth was of one language and of one speech.	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים:	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שְׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֶחָדִים:	שביעי ט
2	And it came to pass, as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there.	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:	2

(25) נפלגה. נתפלגו הלשונות ונפוצו מן הצקעה, ונתפלגו ככל העולם. למדנו שהיה עזר נביא, שקרא שם בנו על שם העמיד (שם), ושנינו בסדר עולם (פ"א) שצטוף ימיו נתפלגו. שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו נעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד וגו', ואחר כך (להלן יא, א) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכחזר לסתום אלא לפרש. הא למדת שזשנת מות פלג נתפלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו (צ"ר לו, ז), לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(26) חצרמות. על שם מקומו. דברי אגדה (צ"ר לו, ח):

(1) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת, ואמרו, לא כל הימנו שיצור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, ודברים אחדים (ס"א דברים חדים). אמרו, אחת לאלף ותרג"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם ששעה בימי המבול. בואו ונעשה לו סמוכות (צ"ר לו, ו):

(2) בנוסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם למור להם מקום להחזיק את כלם (צ"ר לו, ז), ולא מנאו אלא שנער:

- 3 And they said one to another:
'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar.
- 4 And they said: 'Come, let us build us a city, and a tower, with its top in heaven, and let us make us a name; lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth.'
- 5 And the LORD came down to see the city and the tower, which the children of men builded.
- 6 And the LORD said: 'Behold, they are one people, and they have all one language; and this is what they begin to do; and now nothing will be withholden from them, which they purpose to do.
- 7 Come, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech.'
- 8 So the LORD scattered them abroad from thence upon the face of all the earth; and they left off to build the city.
- וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְבְּנָה לִבְנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וַתְּהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לָאֶבֶן וַתַּחֲמֹר הִנֵּה לָהֶם לַחְמֹר:
- וַיֹּאמְרוּ הִבֵּהוּ נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נִפְּוֶץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:
- וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְנֵי הָאָדָם:
- וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה הֵן עַם אֶחָד וּשְׂפָה אַחַת לְכָלָם וְזֶה תַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:
- הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתוֹ רֵעֵהוּ:
- וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחֲדָלוּ לִבְנֹת הָעִיר:
- וַיִּבְדֹּר יְיָ וַיַּחֲדוּן מִתַּמֶּן עַל אֲפִי כָל אֶרֶץ וְאֶתְמַנְעוּ מִלְּבַנֵּי קִרְיָא:

- (3) אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ. אומה לאומה מזרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען (שם ח): הִבֵּה. הזמינו עצמכם. כל הצה לשון הזמנה הוא. שמכינים עצמן ומתחזרים למלאכה או לעצה או למשא. הַצָּה, הזמינו אפרקליי"ר צלע"ו: לִבְנִים. שאין אצנים צצבל שהיא צקעה: וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה. כך עושין הלצנים שקורין טוול"ש, שורפים אותן צכצשן: לַחְמֹר. לטוח הקיר:
- (4) פֶּן־נִפְּוֶץ. שלא יציא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן:
- (5) וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת. לא הוֹרֵךְ לֵכַךְ, אלא צא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויצינו. צמדרש רבי תנחומא (נח יח): בְּנֵי הָאָדָם. אלא בני מי. שמא בני חמורים וגמלים. אלא בני אדם הראשון שצפה את הטובה, ואמר (לעיל ג, יב) האשה אשר נתתה עמדי. אף אלו כפו בטובה למרוד צמי שהשפיעם טובה ומלטם מן המצול (צ"ר לח, ט):
- (6) הֵן עַם אֶחָד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות: הַחֲלֹם. כמו אמרם, עשותם. להתחיל הם לעשות: לֹא יִבְצָר מֵהֶם וגו' לעשות. צתמיה. יצטר, לשון מניעה, כתרגומו. ודומה לו (תהלים עו, יג) יצאור רוח נגידים:
- (7) הִבֵּה נִרְדָּה. צצית דינו נמלך מענותנותו היסירה (תנחומא נח יח): הִבֵּה. מדה כנגד מדה. הם אמרו הַצָּה נִבְנֶה, והוא כנגדם מַדָּד ואמר הַצָּה נִרְדָּה (תנחומא ישן נח כה): וְנִבְלָה. ונצלצל. נו"ן משמש צלשון צבים וה"א אחרונה יסירה כה"א של נרדה: לֹא יִשְׁמְעוּ. זה שואל לצנה, וזה מביא טיט, וזה עומד עליו ופוע את מוחו (צ"ר לח, י):
- (8) וַיִּפֶץ ה' אֹתָם מִשָּׁם. בעולם הזה סנהדרין קז, צ) מה שאמרו פֶּן־נִפְּוֶץ נפקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י, כד) מגורת רשע היא תצואנו:

9	Therefore was the name of it called Babel; because the LORD did there aconfound the language of all the earth; and from thence did the LORD scatter them abroad upon the face of all the earth.	עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־ שָׁם בָּלְלָ יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ: (פ)	עַל בֶּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל אֲרִי תָמָן בְּלִבִּיל יִי לִישָׁן כָּל אֲרָעָא וּמִתָּמָן בְּדִרְגוֹן יִי עַל אִפִּי כָל אֲרָעָא:
10	These are the generations of Shem. Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood.	אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־ מֵאת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים אַחֵר הַמָּבּוּל:	אֵלֶּין תּוֹלְדַת שֵׁם שֵׁם בֶּר מָאָה שְׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת אֲרַפְכָּשָׁד תְּרֵיתִין שְׁנִין בְּתֵר טוֹפְנָא:
11	And Shem lived after he begot Arpachshad five hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי שֵׁם בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת אַרְפַּכָּשָׁד חֲמִישׁ מָאָה שְׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנָן:
12	And Arpachshad lived five and thirty years, and begot Shelah.	וַאֲרַפְכְּשָׁד חִי חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׁלָח:	וַאֲרַפְכָּשָׁד חִי תִלְתִּין וַחֲמִישׁ שְׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת שְׁלָח:
13	And Arpachshad lived after he begot Shelah four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׁלָח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי אֲרַפְכָּשָׁד בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת שְׁלָח אַרְבַּע מָאָה וּתְלַת שְׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנָן:
14	And Shelah lived thirty years, and begot Eber.	וְשְׁלָח חִי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר:	וְשְׁלָח חִי תִלְתִּין שְׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת עֵבֶר:
15	And Shelah lived after he begot Eber four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שְׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי שְׁלָח בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת עֵבֶר אַרְבַּע מָאָה וּתְלַת שְׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנָן:
16	And Eber lived four and thirty years, and begot Peleg.	וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג:	וַיְחִי עֵבֶר תִּלְתִּין וְאַרְבַּע שְׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת פֶּלֶג:
17	And Eber lived after he begot Peleg four hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי עֵבֶר בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת פֶּלֶג אַרְבַּע מָאָה וּתְלַתִּין שְׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנָן:

(9) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הזה (סנהדרין ס). וכי איזו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה. אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו. ואלו נשטפו, ואלו לא נאצדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גזלנים והיטה מריצה ציניהם, לכך נאצדו. ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ציניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת שנאוי הממלוקת וגדול השלוש (ז"ר לח,ו):

(10) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד, שנתיים אחר המבול:

18	And Peleg lived thirty years, and begot Reu.	וַיְחִי-פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-רְעוּ: וַיְחִי פֶלֶג תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת רְעוּ:	18
19	And Peleg lived after he begot Reu two hundred and nine years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-רְעוּ תֵשַׁע שָׁנִים וּמֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-רְעוּ מֵאֹתָן וּתֵשַׁע שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:	19
20	And Reu lived two and thirty years, and begot Serug.	וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-שְׂרוּג: וַיְחִי רְעוּ תְּלָתִין וּתְרַתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת שְׂרוּג:	20
21	And Reu lived after he begot Serug two hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:	21
22	And Serug lived thirty years, and begot Nahor.	וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-נָחוֹר: וַיְחִי שְׂרוּג תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת נָחוֹר:	22
23	And Serug lived after he begot Nahor two hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-נָחוֹר מֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-נָחוֹר מֵאֹתָן שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:	23
24	And Nahor lived nine and twenty years, and begot Terah.	וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-תֶּרַח: וַיְחִי נָחוֹר עֶשְׂרִין וּתֵשַׁע שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת תֶּרַח:	24
25	And Nahor lived after he begot Terah a hundred and nineteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-תֶּרַח תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵאֹתָ שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס) וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-תֶּרַח מֵאֹתָן שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:	25
26	And Terah lived seventy years, and begot Abram, Nahor, and Haran.	וַיְחִי-תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן: וַיְחִי תֶרַח שִׁבְעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן:	26
27	Now these are the generations of Terah. Terah begot Abram, Nahor, and Haran; and Haran begot Lot.	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת-אַבְרָם אֶת-נָחוֹר וְאֶת-הָרָן הוֹלִיד אֶת-לוֹט: וְאַלֶּין תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת-אַבְרָם יֵת נָחוֹר וְיֵת הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד יֵת לוֹט:	27
28	And Haran died in the presence of his father Terah in the land of his nativity, in Ur of the Chaldees.	וַיָּמָת הָרָן עַל אָפִי תֶרַח אָבוֹהָיָהּ בְּאֶרֶץ יִלְדוּתָהּ בְּאוּר כַּשְׁדִּי: וַיָּמָת הָרָן עַל אָפִי תֶרַח אָבוֹהָיָהּ בְּאֶרֶץ יִלְדוּתָהּ בְּאוּר כַּשְׁדִּים:	28

(28) על פני תרח אביו. נחיי אציו (נ"ר). ומדרש אגדה, יש אומרים שעל ידי אציו מת. שְׁקָצַל תֶּרַח עַל אֲזַרְהֵם זִנּוּ לִפְנֵי

29	And Abram and Nahor took them wives: the name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife, Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah, and the father of Iscah.	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים וְשֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאֲבִי יִסְכָּה: וַיָּסֶכֶה:	מפטיר
30	And Sarai was barren; she had no child.	וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד: וְלֵד:	30
31	And Terah took Abram his son, and Lot the son of Haran, his son's son, and Sarai his daughter-in-law, his son Abram's wife; and they went forth with them from Ur of the Chaldees, to go into the land of Canaan; and they came unto Haran, and dwelt there.	וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־ לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת שָׂרַי כַּלְתּוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיָּסֶכֶה:	31
32	And the days of Terah were two hundred and five years; and Terah died in Haran.	וַיְהִי יְמֵי־תֶרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאֹתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן: (פ)	קנג פסוקים

The Haftara is Isaiah 54:1 – 55:5 on page 232. Sepharadim read Isaiah 54:1 – 54:10. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 255.

XII	Now the LORD said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־ לְךָ מֵאֶרֶץךָ וּמִמִּלְדֹּתֶךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֹרְאָךְ: וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָם אֵיזִיל לְךָ מֵאֶרֶץךָ וּמִמִּלְדֹּתֶךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ לְאֶרֶץ אֲרָאָךְ:	לך י
-----	---	---	---------

נמרוד על שכתת את כלמיו, והשליכו לכבשן האש. והרן יושב ואומר כלצו, אם אצרם נוצח אני משלו, ואם נמרוד נוצח אני משלו. וכשניצל אצרם אמרו לו להרן, משל מי אתה. אמר להם הרן, משל אצרהם אני. השליכוהו לכבשן האש וגשרף. וזהו אור כשדים. ומנחם פירש אור, בקעה. וכן (ישעיה כד, יד) באורים כדו ה', וכן (שם יא, ח) מאורת לפעונוי. כל חור ובקע עמוק קרוי אור: (29) יסכה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה. (ס"א כמו שנאמר, ויראו אותה שרי פרעה). ועוד, יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין לט להדיא), כמו שרה לשון שררה: (31) ויצאו אתם. ויצאו תרח ואצרם עם לוט ושרי: (32) וימת תרח בחרן. לאחר שיצא אצרם מחרן וצא לארץ כנען, והיה שם יותר מששים שנה. שהרי כתיב (להלן יב, ד) ואצרם בן חמש שנים וע' שנה בצאתו מחרן. ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אצרם, הרי קמ"ה למרח כשיצא אצרם מחרן. עדיין נשארו משנותיו הרבה. ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אצרם. שלא יהא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו, לא קיים אצרם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך קראו הכתוב מת (צ"ר לט, ז). (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים, והנדיקים אף במיתתן קרוים חיים, שנאמר (שמואל-ב כג, כ) וצניחו בן יהוידע בן איש חי: בחרן. הנו"ן הפוכה לומר לך עד אצרם חרון אף של מקום: (1) לך לך. להנאתן ולטובתן, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לצנים (ר"ה טז:), ועוד שאודיע טענך בעולם (צ"ר):

2	And I will make of thee a great nation, and I will bless thee, and make thy name great; and be thou a blessing.	וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתָּ שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה וְאֶבְרַכְנֶךָ לְעַם סְגִי וְאֶבְרַכְנֶךָ וְאֶרְבִּי שְׁמִי וְיָתִי מְבָרֵךְ:	2
3	And I will bless them that bless thee, and him that curseth thee will I curse; and in thee shall all the families of the earth be blessed.'	וְאֶבְרַכְהָ מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ וְאֶבְרַכְךָ מְבָרְכָה וּמְקַלְלָהּ וְאֶרְבִּי שְׁמִי וְיָתִי מְבָרֵךְ וְאֶרְבִּי שְׁמִי וְיָתִי מְבָרֵךְ וְאֶרְבִּי שְׁמִי וְיָתִי מְבָרֵךְ:	3
4	So Abram went, as the LORD had spoken unto him; and Lot went with him; and Abram was seventy and five years old when he departed out of Haran.	וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם עָמִיהּ יְיָ וַאֲזַל עָמִיהּ לוֹט וְאַבְרָם בָּר שִׁבְעִין וְחָמִישׁ שָׁנִים בְּמַפְקֵיהּ מִחָרָן:	4
5	And Abram took Sarai his wife, and Lot his brother's son, and all their substance that they had gathered, and the souls that they had gotten in Haran; and they went forth to go into the land of Canaan; and into the land of Canaan they came.	וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת-שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת-לוֹט בֶּן-אָחִיו וְאֶת-כָּל-רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן:	5
6	And Abram passed through the land unto the place of Shechem, unto the terebinth of Moreh. And the Canaanite was then in the land.	וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֶם עַד אֵלֶיךָ מוֹרֶה וַיְהִי כַּנְעָנִי אֹז בְּאֶרֶץ:	6

(2) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזהב לשלשה זכרות הללו, שהצטיחו על הצנים ועל הממון ועל השם. ואברכך. בממון. ז"ר (לט, יא): והיה ברכה. הצרכות נחונות צידך, עד עכשיו היו צידי, צרכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תצרך את אשר תחפץ. ז"ר (סס). דבר אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אברהם, ואברכך, זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זה שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בכלן, תלמוד לומר והיה ברכה, כך חותמין ולא צהם (פסחים קיז:). מארצך. והלא כבר יצא משם עם אציו וצא עד לחרן, הלא כך אמר לו, התרחק עוד משם ולא מצית אציק: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחצצה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיצא צו את צנך את יצחק אשר להצטת את יצחק (בראשית כב, ז), כיצא צו על אסד הקרים אשר אמר אליך (סס), כיצא צו (יונה ג, ז) ויקרא אליה את הקריאה אשר לנביא דוֹגֵר אליך ז"ר): (3) ונברכו בך. יש אגדות רבות. והוא פשוטו, אדם אומר לצנו תהא כאברהם, וכן כל ונברכו בך שצמקרא, וזה מוכיח, בך יצחק אשר ללמד ישימך אלהים קאפריס וקמנשה (בראשית מה, כ): (5) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, (לכך כתיב אשר עשו) (סנהדרין נט: ז"ר). ופשוטו של מקרא, עבדים ושפחות שקנו להם, כמו עשה את כל הקצב הזה (שם לא, א), (לשון קנין), וישאל עושה קיל (צמדכר כד, יח), לשון קונה וכוונת: (6) ויעבור אברהם בארץ. נכנס למוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיצאו להלחם בשכם (מדרש אגדה): אלון מורה. הוא שכם (סוטה לז), הראהו הר גריזים והר עיזל ששם קבלו ישראל שבועת התורה (מדרש אגדה): והכנעני אז בארץ. היה הולך וכוזב את ארץ ישראל מזרעו של שם, שצחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו (מדרש אגדה), שנאמר ומלכי צדק מלך שלם, (בראשית יד, יח). לפיכך ויאמר אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עמיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:

<p>7 And the LORD appeared unto Abram, and said: 'Unto thy seed will I give this land'; and he builded there an altar unto the LORD, who appeared unto him.</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:</p>	<p>7 וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:</p>
<p>8 And he removed from thence unto the mountain on the east of Beth-el, and pitched his tent, having Beth-el on the west, and Ai on the east; and he builded there an altar unto the LORD, and called upon the name of the LORD.</p>	<p>וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶחָלָה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:</p>	<p>8 וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶחָלָה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:</p>
<p>9 And Abram journeyed, going on still toward the South.</p>	<p>וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְבָּח: (פ)</p>	<p>9 וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנֹסֵעַ הַנִּגְבָּח: (פ)</p>
<p>10 And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land.</p>	<p>וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיִם לְגֹור שָׁם כִּי-כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ:</p>	<p>10 וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיִם לְגֹור שָׁם כִּי-כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ:</p>
<p>11 And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon.</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרָי אִשְׁתּוֹ הִנֵּנִי נָא יָדְעֵתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתָּ מִרְאָה אֶת:</p>	<p>11 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרָי אִשְׁתּוֹ הִנֵּנִי נָא יָדְעֵתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתָּ מִרְאָה אֶת:</p>
<p>12 And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: 'This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive.</p>	<p>וַהֲיָה כִּי-יֵרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וַהֲרָגוּ אֹתִי וְאַתָּה יָחִי:</p>	<p>12 וַהֲיָה כִּי-יֵרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וַהֲרָגוּ אֹתִי וְאַתָּה יָחִי:</p>

(7) ויבן שם מזבח. על צשורת הזרע ועל צשורת ארץ ישראל (צ"ר):
(8) ויעתק משם. אהלו: מקדם לבית אל. צמזמחה של צית אל, נמצאה צית אל צמערצו הוא שנאמר צית אל מים: אהלה. אהלה כמי, צמחלה נטה את אהל אשמו, ואחר כך את שלו. צ"ר (לט, טו): ויבן שם מזבח. נחנצא שעמידין צניו להכשל שם על עון עון, והתפלל שם עליהם (צ"ר):
(9) הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונסוע משם, ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגצה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים (פי" ירושלים היה בצמזמחה העולם, וסוף ארץ ישראל. כ"פ צישעיה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו צדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (צ"ר לט, טז):
(10) רעב בארץ. צאותה הארץ לצדה, לנסותו אם ירהר אחר דצריו של הקצ"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו ללאת ממנה (פדר"א כו):
(11) הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (צ"ל.ו), עד עכשיו לא הכיר צה, מחוך צניעות שצשניהם, ועכשיו הכיר צה על ידי מעשה (תנחומא). דבר אחר, מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתצזה, וזאת עמדה ציופיה (צ"ר). ופשוטו של מקרא, הנה נא הגיע השעה שיש ללכת על יפך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו צאים צין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים, ולא הורגלו צאשה יפה (צ"ר). ודומה לו, הנה נא חלצי סורו נא (צראשית יט, צ):

13	Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.'	אמרי־נָא אֶתְּחִי אֵת לַמֶּעַן יֵיטֵב־לִי בַעֲבוּרְךָ וְחַיֵּיתָה נַפְשִׁי נַפְשִׁי בַּפְתָּגֻמִּכִּי:	13
14	And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair.	וַיְהִי כִּבְּוֹא אַבְרָם מִצְרָיִמָה וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרָיִם אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד:	שני
15	And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house.	וַיֵּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פַּרְעֹה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה:	15
16	And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels.	וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לֹו צֹאן־וּבָקָר וְחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וְאִתָּנֹת וְגִמְלִים:	16
17	And the LORD plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife.	וַיִּנְגַע יְהוָה אֶת־פַּרְעֹה וְגֵעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם:	17
18	And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife?'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא:	18
19	Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.'	לָמָּה אָמַרְתָּ אֶתְחִי הִוא וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קֹחַ וָלֶךְ:	19
20	And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.	וַיִּצְוּ עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֹו:	20

- (13) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:
 (14) ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בחיבה, ועל ידי שחזעו את המכס, פתחו וראו אותה (צ"ר):
 (15) ויהללו אותה אל פרעה. הללוה צניהם, לומר הגונה זו למלך:
 (16) ולאברם היטיב. פרעה צעורה:
 (17) וינגע ה' וגו'. צמכת ראשן לקה, שהשמיש קשה לו (צ"ר מא, צ): ואת ביתו. כתרומו ועל אינש ציחיה (תנחומא) (ומדרשו לרצות כותלי עמודיו וכליו (שם צ"ר), צרש"י יסן): על פי דצוקה (צ"ר), אומרת למלאך הך, והוא מכה (תנחומא):
 (19) קח ולך. לא כאצימלך שאמר לו הנה ארצי לפניך (ל, טו), אלא אמר לו לך ואל תעמוד, שהמזרים שטופי זמה הם, שנאמר וקמם סוסים וקמקם (יחזקאל כג, כ):
 (20) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרומו ואלויאו (סוטה מו):

XIII	And Abram went up out of Egypt, he, and his wife, and all that he had, and Lot with him, into the South.	וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנִּגְבָּה:	XIII
2	And Abram was very rich in cattle, in silver, and in gold.	וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה וּבַכֶּסֶף וּבַזָּהָב:	2
3	And he went on his journeys from the South even to Beth-el, unto the place where his tent had been at the beginning, between Beth-el and Ai;	וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנִּגְבַּב וְעַד-בֵּית אֵל עַד-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֶתְחֵלָה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי:	3
4	unto the place of the altar, which he had made there at the first; and Abram called there on the name of the LORD.	אֶל-מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיתָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה:	4
5	And Lot also, who went with Abram, had flocks, and herds, and tents.	וְגַם-לְלוֹט הָהֵלֶךְ אֶת-אַבְרָם הָיָה צֹאן-וַיִּבְקֹר וְאֵהָלִים:	שלישי
6	And the land was not able to bear them, that they might dwell together; for their substance was great, so that they could not dwell together.	וְלֹא-נִשְׂאָא אֹתָם הָאָרֶץ לִשְׁבֹּת יַחְדָּו כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכֻלוּ לִשְׁבֹּת יַחְדָּו:	6
7	And there was a strife between the herdmen of Abram's cattle and the herdmen of Lot's cattle. And the Canaanite and the Perizzite dwelt then in the land.	וַיְהִי-רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה-לוֹט וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יָשָׁב בְּאֶרֶץ:	7

- (1) ויעל אברם וגו' הנגבה. לצא לדרומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלוך ונסוע הנגבה, להר המוריה (צ"ר לט, טז), ומכל מקום כשהוא הולך ממזרים לארץ כנען, מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מזרים דרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות ובגזולי הארץ (מסעי):
- (2) כבוד מאד. טעון משאות:
- (3) וילך למסעיו. כשחזר ממזרים לארץ כנען, היה הולך וכן באכסניות שלן צהם בהליכתו למזרים (צ"ר), למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו (ערכין טז). דבר אחר, בחזרתו פרהקפותיו (צ"ר מא, ג): מנגב. ארץ מזרים דרומה של ארץ כנען:
- (4) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם אצרים צהם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו צהם ה':
- (5) ההלך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת, הליכתו עם אצרים:
- (6) ולא נשא אותם. לא הייתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו, כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך כתב ולא נשא כלשון זכר:
- (7) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים, ומרעים צהמתם בשדות אחרים, ורועי אצרים מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתקנה הארץ לאצרים ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה הגזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא זכה זה אצרים עדיין (צ"ר מא, ה):

<p>8 And Abram said unto Lot: 'Let there be no strife, I pray thee, between me and thee, and between my herdmen and thy herdmen; for we are brethren.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-לֹא תִהְיֶה מִרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעֵי וּבֵין רֹעֵי אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-לֹא תִהְיֶה מִרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעֵי וּבֵין רֹעֵי אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ:</p>
<p>9 Is not the whole land before thee? separate thyself, I pray thee, from me; if thou wilt take the left hand, then I will go to the right; or if thou take the right hand, then I will go to the left.'</p>	<p>הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ הַפָּרָד נָא מֵעַל אִם-הִשְׁמָאל וְאִם-הַיָּמִין וְאִם-הַיָּמִין וְאִם-הַיָּמִין:</p>	<p>9 הֲלֹא כָל-הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ הַפָּרָד נָא מֵעַל אִם-הִשְׁמָאל וְאִם-הַיָּמִין וְאִם-הַיָּמִין וְאִם-הַיָּמִין:</p>
<p>10 And Lot lifted up his eyes, and beheld all the plain of the Jordan, that it was well watered every where, before the LORD destroyed Sodom and Gomorrah, like the garden of the LORD, like the land of Egypt, as thou goest unto Zoar.</p>	<p>וַיִּקַּח לוֹט וַיַּרְא אֶת-כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סְדוֹם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגֶן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֵכָה צָעַר:</p>	<p>10 וַיִּקַּח לוֹט וַיַּרְא אֶת-כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת-סְדוֹם וְאֶת-עֲמֹרָה כְּגֶן-יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֵכָה צָעַר:</p>
<p>11 So Lot chose him all the plain of the Jordan; and Lot journeyed east; and they separated themselves the one from the other.</p>	<p>וַיִּבְחַר-לוֹ לֹט אֶת-כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:</p>	<p>11 וַיִּבְחַר-לוֹ לֹט אֶת-כָּל-כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:</p>
<p>12 Abram dwelt in the land of Canaan, and Lot dwelt in the cities of the Plain, and moved his tent as far as Sodom.</p>	<p>אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֶל עַד-סְדוֹם:</p>	<p>12 אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֶל עַד-סְדוֹם:</p>
<p>13 Now the men of Sodom were wicked and sinners against the LORD exceedingly.</p>	<p>וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם בִּישִׁין בְּמִמְזִידוֹתָם וַחֲבִיבֵי בְגִידֵיהֶן קִדְּמוּ לַחֲדָא:</p>	<p>13 וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד:</p>

- (8) אנשים אחרים. קרוצים. ומדרש אגדה (ז"ר) דומין בקלסתר פנים:
- (9) אם השמאל ואימנה. בכל אשר תשז (אשז) לא אתרחק ממך, ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הושרך לו, שנאמר (יד, יד) וַיֵּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁעָה אֶחָיו וְגו': אימנה. אימין את עצמי, כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי. ואם תאמר היה לו לינקד ואיימנה, כך מזנינו במקום אחר (ש"ז יד, יט) אם אש להמין, ואין נקוד להמין:
- (10) כי כלה משקה. ארץ נחלי מים (אונקלוס): לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן ה'. לאילנות (ספרי עקב יא, י): בארץ מצרים. לזרעים (שם): באבה צער. עד זוער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי, על שהיו שטופי זמה וזר לו לט בשכונתם. (במסכת הוריות י"ז ב"ר):
- (11) ככר. מישור כתרומתו: מקדם. נסע מאכל אצרים (למזרח), והלך לו למערבו של אצרים, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה (ז"ר) הסייע עצמו מקדמונו של עולם, אמר, אי אפשר לא באצרים ולא באלהיו:
- (12) ויאהל. נטה אהליו לרועיו ולמקנהו עד סדום:
- (13) ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לה): למדו מכאן שש רשעים יקבצו (משלי יז): רעים. גופם: וחטאים. צממונם (סנהדרין קט. ב"ר): לה' מאד. יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו (מדרש אגדה):

<p>14 And the LORD said unto Abram, after that Lot was separated from him: 'Lift up now thine eyes, and look from the place where thou art, northward and southward and eastward and westward;</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם בְּתֵר דְּאַתְּפָּרֵשׁ לוֹט מִעֲמִיָּה זְקוּף כְּעַן עֵינֶךָ וְחֹזִי מִן אַתְרָא דְּאַתְּ תִּמְן לְצָפוֹנָא וּלְדָרוֹמָא וּלְמַדְנַחָא וּלְמַעְרָבָא:</p>	<p>14 וַיֹּהֲרֵא אָמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרֵי הַפָּרֶד-לוֹט מַעֲמוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיִּמָּה:</p>
<p>15 for all the land which thou seest, to thee will I give it, and to thy seed for ever.</p>	<p>15 אֲרִי יֵת כָּל אֶרֶעָ דְּאַתָּה חֹזִי לָךְ אֶתְנַנְנָה וּלְבִנְךָ עַד עָלְמָא:</p>	<p>15 כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לָּךְ אֶתְנַנְנָה וּלְיִזְרְעֶךָ עַד-עוֹלָם:</p>
<p>16 And I will make thy seed as the dust of the earth; so that if a man can number the dust of the earth, then shall thy seed also be numbered.</p>	<p>16 וְאֲשׁוּי יֵת בְּנֶךָ סְגִיאיִן כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא כְּמָא דְּלִית אַפְשָׁר לְגַבֵּר לְמִמְנֵי יֵת עַפְרָא דְּאַרְעָא אַף בְּנֶךָ לֹא יִתְמַנּוּן:</p>	<p>16 וְשִׁמְתִּי אֶת-יִזְרְעֶךָ כְּעַפְרַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אִם-יִוְכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת-עַפְרַת הָאָרֶץ גַּם-יִזְרְעֶךָ יִמְנָה:</p>
<p>17 Arise, walk through the land in the length of it and in the breadth of it; for unto thee will I give it.'</p>	<p>17 קוּם הֲלִיךְ בְּאַרְעָא לְאוּרְכָּהּ וּלְפָתְיָהּ אֲרִי לָךְ אֶתְנַנְנָה:</p>	<p>17 קוּם הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְכָּהּ וּלְרֶחְבֶּיהָ כִּי לָךְ אֶתְנַנְנָה:</p>
<p>18 And Abram moved his tent, and came and dwelt by the terebinths of Mamre, which are in Hebron, and built there an altar unto the LORD.</p>	<p>18 וַפֹּרַס אַבְרָם וַאֲתָא וַיִּתֵּיב בְּמִישְׁרֵי מַמְרָא דְּבַחְבְּרוֹן וּבָנָא תִּמְן מִדְּבַחָא קֳדָם יְיָ:</p>	<p>18 וַיֵּאֱתֶלְ אַבְרָם וַיָּבֹא וַיִּשָּׁב בְּאַלְנֵי מַמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)</p>
<p>XIV And it came to pass in the days of Amraphel king of Shinar, Arioch king of Ellasar, Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim,</p>	<p>וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶל מֶלֶכָא דְּבָבֵל אֲרִיֹךְ מֶלֶכָא דְּאַלְסָר כְּדֻרְלֵעֶמֶר מֶלֶכָא דְּעִילָם וַתְּדַעַל מֶלֶכָא דְּעַמְמֵי:</p>	<p>רביעי יא וַיְהִי בִימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ-שִׁנְעָר אֲרִיֹךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר כְּדֻרְלֵעֶמֶר מֶלֶךְ עִילָם וַתְּדַעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם:</p>
<p>2 that they made war with Bera king of Sodom, and with Birsha king of Gomorrah, Shinab king of Admah, and Shemeber king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar.</p>	<p>עֲבָדוּ קָרְבָּא עִם בֶּרַע מֶלֶכָא דְּסֻדּוֹם וְעִם בִּרְשַׁע מֶלֶכָא דְּעִמּוֹרָה שְׁנָאֵב מֶלֶכָא דְּאַדְמָה וְשִׁמְאָבֵר מֶלֶכָא דְּצִבּוֹיִם וּמֶלֶכָא דְּבִלְעָ הִיא צוּעַר:</p>	<p>2 עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-בֶּרַע מֶלֶךְ סֻדֹּם וְאֶת-בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עִמּוֹרָה שְׁנָאֵבוּ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשִׁמְאָבֵר מֶלֶךְ צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ בִּלְעָ הִיא-צֹעֵר:</p>

- (14) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו (תנחומא וינא י) (ולעיל שהיה לוט אללו וכתיוירא ה' אל אזרס, צאותה שעה כשר היה, וק"ל):
- (16) אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה (אונקלוס):
- (18) ממרא. קס אדס (צ"ר מצח):
- (1) אמרפל. הוא נמרוד, שאמר לאזרהס פול לתוך כזשן האש (עירוצין נג): מלך גויים. מקום יש ששמו גויים. על שם שנתקצצו שמה מכמה אומות ומקומות, והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל. (צ"ר סס):
- (2) ברע. רע לשמים ורע לצריות (תנחומא): ברשע. שנתעלה צרשע (סס): שנאב. שונא אציו שצשמים (סס): שמאבר. שם אצר לעוף ולקפון, ולמרוד צהקצ"ה (סס): בלע. שם העיר:

<p>All these came as allies unto the vale of Siddim—the same is the Salt Sea.</p>	<p>כָּל אֵלֶּין אֶתְּכַנְשׁוּ לְמִישֹׁר חֲקִלָּיָה הוּא אֶתֶר יִמָּא דְּמִלְחָא:</p>	<p>כָּל-אֵלֶּה חִבְּרוּ אֶל-עַמֶּק הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח:</p>
<p>Twelve years they served Chedorlaomer, and in the thirteenth year they rebelled.</p>	<p>תִּרְתֵּא עֶסְרֵי שָׁנִין פִּלְחוּ יָת כְּדָרְלַעְמֹר וּתְלַת עֶסְרֵי שָׁנִין מָרְדּוּ:</p>	<p>שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת- כְּדָרְלַעְמֹר וּשְׁלֹשׁ-עָשָׂרָה שָׁנָה מָרְדּוּ:</p>
<p>And in the fourteenth year came Chedorlaomer and the kings that were with him, and smote the Rephaim in Ashteroth-karnaim, and the Zuzim in Ham, and the Emim in Shaveh-kiriathaim,</p>	<p>וּבִארְבַּע עֶסְרֵי שָׁנִין אֶתְּא כְּדָרְלַעְמֹר וּמִלְכֵּיָא דְעַמֵּיהּ וּמַחוּ יָת גְּבַרְיָא דְבַעֲשַׁתְרַת קִרְנִים וְיָת תְּקִיפֵיָא דְבְּהִמְתָּא וְיָת אִימַתְנֵי דְבַשְׁוֹה קְרִיתִים:</p>	<p>וּבִארְבַּע עָשָׂרָה שָׁנָה בָּא כְּדָרְלַעְמֹר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת-רִפְאִים בְּעִשְׁתֵּרַת קִרְנִים וְאֶת-הַזִּזִּים בְּחָם וְאֶת הָאִמִּים בְּשׁוֹה קְרִיתִים:</p>
<p>and the Horites in their mount Seir, unto El-paran, which is by the wilderness.</p>	<p>וְיָת חֹרְאֵי דְבִטּוּרָא דְשַׁעִיר עַד מִישֹׁר פָּאָרָן דְסַמִּיָּה עַל מִדְבָּרָא:</p>	<p>וְאֶת-הַחֹרִי בְּהַרֲרֵם שַׁעִיר עַד אֵיל פָּאָרָן אֲשֶׁר עַל-הַמִּדְבָּר:</p>
<p>And they turned back, and came to En-mishpat—the same is Kadesh—and smote all the country of the Amalekites, and also the Amorites, that dwelt in Hazazon-tamar.</p>	<p>וַתִּבּוּ וְאִתּוֹ לְמִישֹׁר פִּלּוּג דִּינָא הִיא רָקֶם וּמַחוּ יָת כָּל חֲקַל עַמְלָקָא וְאַף יָת אַמּוּרָאָה דִּיתִיב בְּעִין גָּדִי:</p>	<p>וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-עֵין מִשְׁפָּט הוּא קֶדֶשׁ וַיַּכּוּ אֶת-כָּל-שָׂדֶה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת-הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחִצְצֹן תָּמָר:</p>
<p>And there went out the king of Sodom, and the king of Gomorrah, and the king of Admah, and the king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar; and they set the battle in array against them in the vale of Siddim;</p>	<p>וּנְפַק מִלְכָּא דְסֻדּוֹם וּמִלְכָּא דְּעִמּוּרָה וּמִלְכָּא דְאַדְמָה וּמִלְכָּא דְצִבּוִים וּמִלְכָּא דְּבֵלַע הִיא צוּעַר וְסֻדְרוֹ עִמְהוֹן קִרְבָּא בְּמִישֹׁר חֲקִלָּיָא:</p>	<p>וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם וּמֶלֶךְ עִמּוֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צִבּוִים וּמֶלֶךְ בֵּלַע הוּא-צֹעַר וַיַּעֲרְבוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעַמֶּק הַשָּׂדִים:</p>

(3) עמק השדים. כך שמו (מדרש אגדה), על שם שהיו בו שדות הרבה (אונקלוס). ומדרש אגדה יש הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח (שם). ומדרש אגדה (צ"ר) אומר, שנחזקעו הנורים סביבותיו וגמשו יאורים לתוכו:

(4) שתיים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדורלעומר: (ה)

(5) ובארבע עשרה שנה. למרדן (שנת יא. ז"ר): בא כדרלעומו. לפי שהוא היה צל המעשה, נכנס בעוצי הקורה (ז"ר): והמלכים וגר. אלו שלשה מלכים: הזוזים. הם זמזומים (דברים ז, כ):

(6) בהדרגה. זהר שלהם: איל פארן. כתרנו מישר. ואומר אני, שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוי שמו (יג, יח), ושל ירדן כר שמו (יג, יח), ושל שטים אצל שמו, אצל השטים (במדבר לג, מט), וכן פֶּעַל גָּד (יהושע יח, יז) בעל שמו, וכולן מתורגמין מישר, וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר, כמו וְעָלְיוּ מִטָּה מְנַסָּה (במדבר ז, כ):

(7) עין משפט הוא קדש. על שם העתיד, שעתידין משהוא להרץ להשפט שם על עסקי אותו העין, והם מי מריצה (תנחומא). ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקבלים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העתיד (שם וז"ר): בחצץ תמר. הוא עין גדי (אונקלוס), מקרא מלא (דברי הימים ב, ז) ביהושפט:

9	<p>against Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim, and Amraphel king of Shinar, and Arioch king of Ellasar; four kings against the five.</p>	<p>9 אֶת כְּדֻרְלַעְמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעֵל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרַפֶּל מֶלֶךְ שִׁנָּר וְאַרְיוֹחַ מֶלֶךְ אֱלָסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה:</p>
10	<p>Now the vale of Siddim was full of slime pits; and the kings of Sodom and Gomorrah fled, and they fell there, and they that remained fled to the mountain.</p>	<p>10 וְעַמֻּק הַשְּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ־סְדֹם וְעַמּוֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה וַיִּסּוּ:</p>
11	<p>And they took all the goods of Sodom and Gomorrah, and all their victuals, and went their way.</p>	<p>11 וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רָכֶשׁ סְדֹם וְעַמּוֹרָה וְאֶת־כָּל־אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ:</p>
12	<p>And they took Lot, Abram's brother's son, who dwelt in Sodom, and his goods, and departed.</p>	<p>12 וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רָכֶשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּסְדֹם:</p>
13	<p>And there came one that had escaped, and told Abram the Hebrew—now he dwelt by the terebinths of Mamre the Amorite, brother of Eshcol, and brother of Aner; and these were confederate with Abram.</p>	<p>13 וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלְנֵי מַמְרֵא הָאֲמֹרִי אֲחִי אִשְׁכּוֹל וְאֲחִי עֶנֶר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית־אַבְרָם:</p>

(9) ארבעה מלכים וגו'. ואף על פי כן נלחו המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:

(10) בארת בארת חמר. בארת הרצה היו שם, שנוטלים משם אדמה לטיט של צנין (צ"ר). ומדרש אגדה (שם), שהיה הטיט מוגזל (מגוזל) זהם, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם, לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצול אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע (צ"ר מצ, ז): הרה נסו. להר נסו, כמו להר, כל מיצה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה (יצמות יג). ויש חילוק בין הרה להרה שה"א שבסוף המיצה עומדת במקום למ"ד שבראשה, אבל (ס"א ז) אינה עומדת במקום למ"ד, ונקודה (ס"א לנקוד) פתח תחתיה, והרי הרה כמו להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד נס באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה"א בראשה לכתוב ההרה או המדברה, פתרונו כמו אל ההר או כמו לההר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה:

(12) והוא יושב בסדום. מי גרם לו זאת, ישיבתו בסדום (צ"ר):

(13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב פי רק עוג נשאר מיתר הרפאים (דברים ג, יא), והוא נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים בעשרות קרנים. תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מצ, ח), זה עוג שפלט מדור המבול (גדה סא. יוצ"ע), והוא מיתר הרפאים, שנאמר (ד, ה) הנפילים ה'יו צָאֲרָן וגו', ומתכוין שיהרג אצרים וישא את שרה (צ"ר): העברי. שצא מעבר הנהר. (צ"ר שם): בעלי ברית אברהם. שכתבו עמו ברית (צ"ר) (ס"א, דבר אחר שהשיאו לו ענה על המילה (צ"ר) כמו שמפורש במקום אחר):

14	And when Abram heard that his brother was taken captive, he led forth his trained men, born in his house, three hundred and eighteen, and pursued as far as Dan.	וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת־חַנְיָכֹי יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:	וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיֵּרָק אֶת־חַנְיָכֹי יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:	14
15	And he divided himself against them by night, he and his servants, and smote them, and pursued them unto Hobah, which is on the left hand of Damascus.	וַיִּחַלֶּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּרְדֹּפֶם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:	וַיִּחַלֶּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּרְדֹּפֶם עַד־חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק:	15
16	And he brought back all the goods, and also brought back his brother Lot, and his goods, and the women also, and the people.	וַיָּשֻׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לֹט אָחִיו וְרֶכְשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם:	וַיָּשֻׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־לֹט אָחִיו וְרֶכְשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם:	16
17	And the king of Sodom went out to meet him, after his return from the slaughter of Chedorlaomer and the kings that were with him, at the vale of Shaveh—the same is the King's Vale.	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת־כְּדֻרְלַעְמֹר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ:	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת־כְּדֻרְלַעְמֹר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ:	17
18	And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of God the Most High.	וּמֶלֶךְ־צִדְקַן מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּיָּן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן:	וּמֶלֶךְ־צִדְקַן מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיִּיָּן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן:	18
19	And he blessed him, and said: 'Blessed be Abram of God Most High, Maker of heaven and earth;	וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן דֹּקְנִינִיָּה שְׁמִיָּא וְאַרְעָא:	וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	19

(14) וירק. כהרגומו וזריז, וכן והריקוטי אפריקס קרב (ויקרא כו, לג), אזדיין צחריזי עליכס, וכן אריק חרצי (שמות טו, ט), וכן ורקק חנית וקרג (תהלים לה, ג) (פס"ז): חניכיו. חנכו כתיב (ס"א קרי), זה אליעזר (פס"ז) שחנכו למזות, והוא לשון המחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עמיד לעמוד זה, וכן חנוך לעזר (משלי כב, ו), חנכת המזבח (במדבר ז, יא), חנכת הבית (תהלים ל, א), ובלע"ז קורין לו אינניי"ר וצרש"י כ"י איסטרניי"ר: שמונה עשר וגו'. רבותינו אמרו (גדרים לב). אליעזר לצדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו: עד דן. שם תשש כחו, שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל (סנהדרין 15):

(15) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא, ויחלק הוא ועצדיו עליהם לילה, כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשצורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה (ב"ר), שנחלק הלילה, וצחצח הראשון נעשה לו גם, חזיו השני נשמר וצא לו לחצות לילה של מזרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה, וזן קורא חובה, על שם עבודת אלילים שעמידה להיות שם (תנחומא):

(17) עמק שוה. כך שמו, ותרגומו למישר מפנה, פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא (אונקלוס), בית ריס אחד, שהוא שלשים קנים (פייט שקלים אז רחית), שהיה מיוחד למלך לחקק שם. ומדרש אגדה (ב"ר), עמק שהשוו שם כל האומות, והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקנין:

(18) ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח (גדרים לב: ב"ר): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין צלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה, רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו (ב"ר מד, ז):

(19) קנה שמיים וארץ. כמו עשה שמים וארץ (תהלים קמו, ו), על ידי עשייתן קנאן להיות שלו:

20	and blessed be God the Most High, who hath delivered thine enemies into thy hand.' And he gave him a tenth of all.	וּבְרוּךְ אֱלֹהֵי אֲשֶׁר־מָגֵן וּבְרִיךְ אֱלֹהֵי דִמְסַר סָנְאֶךָ צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֵּן־לוֹ מַעֲשֶׂר מְכֹל:	20
21	And the king of Sodom said unto Abram: 'Give me the persons, and take the goods to thyself.'	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סֹדֶם אֶל־אַבְרָם תֵּן־לִי הַנַּפֶּשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח־לָךְ: וְאָמַר מֶלֶכָּא דְסֹדֶם לְאַבְרָם הֵב לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא סָב לָךְ:	חמישי
22	And Abram said to the king of Sodom: 'I have lifted up my hand unto the LORD, God Most High, Maker of heaven and earth,	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲרֵמִית יָדִי בְּצַלּוֹ קָדָם יְיָ אֱלֹהֵי דְקִנְיָנִי שָׁמַיָּא וְאַרְעָא:	22
23	that I will not take a thread nor a shoe-latchet nor aught that is thine, lest thou shouldst say: I have made Abram rich;	אִם־מַחוּט וְעַד שְׁרוּךְ־נֶעַל וְאִם־אַקַּח מֶכֶל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הַעֲשֵׂרְתִּי אֶת־אַבְרָם:	23
24	save only that which the young men have eaten, and the portion of the men which went with me, Aner, Eshcol, and Mamre, let them take their portion.'	בְּלַעֲדֵי רֶק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֲנֹר אֲשָׁכּוֹל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֵלְקָם: (ס)	24
XV	After these things the word of the LORD came unto Abram in a vision, saying: 'Fear not, Abram, I am thy shield, thy reward shall be exceeding great.'	אַחֲרָיו הִדְבָּרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֶל־תִּירָא אַבְרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לָךְ שְׂכָרְךָ תִּרְבֶּה מְאֹד: בְּתַר פְּתֻגְמָיָא הָאֵלִין הָיָה פְּתֻגְמָא דִּי עִם אַבְרָם בְּנִבְוָאָה לְמִימַר לֹא תִדְחַל אַבְרָם מִימְרֵי תְּקוּף לָךְ אֲנִיךְ סְגִי לְחֻדָּא:	יב

- (20) אשר מגן. אשר הסגיר, וכן אֲמַנְךָ יִשְׂרָאֵל (הושע יא, ח): ויתן לו. אברהם (יוז"ע), מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן;
- (21) תן לי הנפש. (הגופים) מן השצי שלי שהלאת, החזר לי הגופים לזדס:
- (22) הרמתי ידי. לשון שזועה (ז"ר), מרים אני את ידי לאל עליון, וכן צִי גִשְׁעֵתִי (בראשית כז, טז), נשבע אני, וכן נָתַתִּי קֶסֶף הַשָּׂדֶה קָח מִמֶּנִּי (שם כג, יג), נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:
- (23) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכז לעזמי מן השצי: ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לתת לי שכר מצית גזויך, לא אקח: ולא תאמר וגו'. שהקב"ה הצטייחני לעשרני, שנאמר וְאַצְרֶכְךָ וגו' (יב, ז):
- (24) הנערים. עבדי אשר הלכו איתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר (טו) הוּא וַעֲבָדָיו וַיֵּצֵא, וענר וחזיריו יִשְׁבּוּ עַל הַכִּלִּים לְשִׁמּוֹר, אפלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד, שאמר פְּחֹלֶק הַיָּד בְּמִלְחָמָהּ הוּא הַיּוֹשֵׁעַ עַל הַכִּלִּים יִקְדּוּ יִחְלְקוּ (שמואל"א ל, כד), ולכן נאמר וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וַמְעַלָּה וַיִּשְׁימָהּ לְחֹק וּמִשְׁפָּט (שם פסוק כה), לא נאמר והללה, לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם (ז"ר):
- (1) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר, סמוך. אחרי, מופלג (ז"ר מד, ה). אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמה קבלתי שכר על כל זדקותי, לכן אמר לו המקום אל תירא אברהם. אנכי מגן לך. מן העונש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת (ז"ר), ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד (ז"ר):

2	And Abram said: 'O Lord God, what wilt Thou give me, seeing I go hence childless, and he that shall be possessor of my house is Eliezer of Damascus?'	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוֹה מַה־תֵּתֶנְךָ לִי וְאֲנִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְמֶשֶׁק אֱלִיעֶזֶר: וַיֹּאמֶר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מָה־תֵּתֶנְךָ לִי וְאֲנִי אֲזִיל דְּלָא וְלִדְּיָבְרִי וְכִי פִרְנָסָא תִּדִּין דְּבֵיתִי הוּא דְמֶשֶׁקָא אֱלִיעֶזֶר:
3	And Abram said: 'Behold, to me Thou hast given no seed, and, lo, one born in my house is to be mine heir.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵא לִי לֹא יִהְיֶה:
4	And, behold, the word of the LORD came unto him, saying: 'This man shall not be thine heir; but he that shall come forth out of thine own bowels shall be thine heir.'	וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אָלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּצֵּידְךָ הוּא יִירָשְׁךָ: וְהָא פִתְנָמָא דִּי עֲמִיה לְמִימַר לֹא יִירָתְנָךְ דִּין אֱלֹהִין בֶּר דְּתוֹלִיד הוּא יִירָתְנָךְ:
5	And He brought him forth abroad, and said: 'Look now toward heaven, and count the stars, if thou be able to count them'; and He said unto him: 'So shall thy seed be.'	וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִבֵּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זָרְעֶךָ: וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר וְהִבֵּטְךָ אֶת־הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זָרְעֶךָ:
6	And he believed in the LORD; and He counted it to him for righteousness.	וְהָאֱמִן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה: וְהָאֱמִן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה:
7	And He said unto him: 'I am the LORD that brought thee out of Ur of the Chaldees, to give thee this land to inherit it.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ:
8	And he said: 'O Lord God, whereby shall I know that I shall inherit it?'	וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּמָה אֲדַע כִּי אִירָשְׁנָה: וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָה אֲדַע אִירָשְׁנָה:

(2) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחזר לו ער וענה (מלאכי ב, יב), ערירי בלא יורש, כאשר תאמר ויבן תבואתי תשרש (איוצ לא, יב), תעקר שרשיה, כך לשון ערירי חסר בנים ובלע"ז דעזענפאט"ס. ולי נראה ער ועונה, מגזרת ולגזי ער (שיר השירים ה, ז), וערירי לשון חורבן, וכן ערו ערו (תהלים קלז, ז), וכן ערוז יסוד (חזקוני ג, יג), וכן ערער פתעקער (ירמיה נא, נח), וכן כי ארזה ערה (נפניה ב, יד): ובן משק ביתי. כתרגומו, שכל ביתי ניזון על פיו, כמו ועל פיד ישק (בראשית מא, מ), אפוטרופא שלי, ואילו היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (ב"ר) שדק המלכים עד דמשק, ובגמרא שלנו (יומא כח:) דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(3) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר נתן לי: (5) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאלו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו (שבח קנו), אמר לו לא מאטנגינות שלך שראית בזמלות שאינך עמיד להעמיד בן, אזרם אין לו בן, אזל אזררם יש לו בן, וכן שרי לא תלד, אזל שרה תלד (ב"ר), אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר, הוציאו מחללו של עולם והגזיהו למעלה מן הכוכבים, וזה לשון הצטפה מלמעלה למטה (תנחומא חיי שרה ו ב"ר):

(6) והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אזל על ירושת הארץ שאל לו אות, ואמר לו צמה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקצ"ה חשבה לאזרם לזכות ולצדקה, על האמונה שהאמן בו. דבר אחר צמה אדע, לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו, הודיעני באיזה זכות יתקיימו צה, אמר לו הקצ"ה בזכות הקרבות (תענית כז:):

9 And He said unto him: 'Take Me a heifer of three years old, and a she-goat of three years old, and a ram of three years old, and a turtle-dove, and a young pigeon.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח־לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלֶּשֶׁת וְתֹר וְגֹזָל: וַיֹּאמֶר לִיה קָרִיב קָדָמִי עֵגְלִין תִּלְחָא וְעִזִּין תִּלְחָא וְדָכְרִין תִּלְחָא וְשִׁפְנִינָא וְכֹר יוֹנָה:	9 וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח־לִי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלֶּשֶׁת וְתֹר וְגֹזָל: וַיֹּאמֶר לִיה קָרִיב קָדָמִי עֵגְלִין תִּלְחָא וְעִזִּין תִּלְחָא וְדָכְרִין תִּלְחָא וְשִׁפְנִינָא וְכֹר יוֹנָה:
10 And he took him all these, and divided them in the midst, and laid each half over against the other; but the birds divided he not.	וַיִּקַּח-לּוֹ אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אוֹתָם בִּתְּוֶה וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתֵרוֹ לִקְרָאת רֵעֵהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתַר: וְקָרִיב קָדָמוֹהִי יָת כָּל אֵלֶּיִן וּפְלִיג יִתְהוֹן בְּשֵׁנֵי וַיִּהֲב פְּלִגְיָא פִּילֵג לְקַבִּיל חֲבֵרִיהּ וַיֵּת עוֹפָא לֹא פְלִיג:	10 וַיִּקַּח-לּוֹ אֶת-כָּל-אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אוֹתָם בִּתְּוֶה וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתֵרוֹ לִקְרָאת רֵעֵהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתַר: וְקָרִיב קָדָמוֹהִי יָת כָּל אֵלֶּיִן וּפְלִיג יִתְהוֹן בְּשֵׁנֵי וַיִּהֲב פְּלִגְיָא פִּילֵג לְקַבִּיל חֲבֵרִיהּ וַיֵּת עוֹפָא לֹא פְלִיג:
11 And the birds of prey came down upon the carcasses, and Abram drove them away.	וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אוֹתָם אֲבָרָם: וַנְּחַת עוֹפָא עַל פְּלִגְיָא וְאַפְרָח יִתְהוֹן אֲבָרָם:	11 וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אוֹתָם אֲבָרָם: וַנְּחַת עוֹפָא עַל פְּלִגְיָא וְאַפְרָח יִתְהוֹן אֲבָרָם:
12 And it came to pass, that, when the sun was going down, a deep sleep fell upon Abram; and, lo, a dread, even a great darkness, fell upon him.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתִּרְדָּמָה נָפְלָה עַל-אֲבָרָם וַהֲנָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נָפְלָת עָלָיו: וַהֲנָה שִׁמְשָׁא לְמִיעַל וְשִׁינְתָא נָפְלָת עַל אֲבָרָם וְהָא אֵימָה קַבִּל סָגִי נָפְלָת עָלֵהּ:	12 וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתִּרְדָּמָה נָפְלָה עַל-אֲבָרָם וַהֲנָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נָפְלָת עָלָיו: וַהֲנָה שִׁמְשָׁא לְמִיעַל וְשִׁינְתָא נָפְלָת עַל אֲבָרָם וְהָא אֵימָה קַבִּל סָגִי נָפְלָת עָלֵהּ:
13 And He said unto Abram: 'Know of a surety that thy seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years;	וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תֵּדַע אֲרִי גֵר וַיְהִי זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וַעֲנֻ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם מִדַּע תֵּדַע אֲרִי דִיִּירִין יְהוֹן בְּנֶד בְּאֶרֶע לֹא דִילְהוֹן וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנוּן יִתְהוֹן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:	13 וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר וַיְהִי זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וַעֲנֻ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם מִדַּע תֵּדַע כִּי דִיִּירִין יְהוֹן בְּנֶד בְּאֶרֶע לֹא דִילְהוֹן וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן וַיַּעֲנוּן יִתְהוֹן אַרְבַּע מֵאָה שָׁנִין:

(9) עגלה משלשת. שלשה עגלים רמוז לשלשה פרים, פרי יום הכפורים ופרי העלם דבר של צבור ועגלה ערופה (צ"ר מד, יד): ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה צפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (צ"ר): ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד (צ"ר): ותור וגוזל. תור וזן יונה (צ"ר):

(10) ויבחר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטחתו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב (יה) ציוס שהוא קרת ה' את אברהם אבינו, ודרך כורת ברית לחלק בהמה ולעבור בין צדקה, כמה שנאמר להלן העוברים בין צדקה העגל (ירמיה לז, יט), אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים, הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בחר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר קצבוי פרים רבים וגו' (תהלים כג, ג), ואומר האיל אשר ראית צעל הקרנים, מלכי מדי ופרס (דניאל ח, כ), ואומר והקפיר והשעיר, מלך נון (שם כא). וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר יונתי צדקתי הסלע (שיר השירים ז, יד), לפיכך בחר בהמה, רמז על האומות שיהיו פלגין והולכין, ואת הצפור לא בחר, רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):

(11) העיט. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנבלות לטוש עלי אוכל (לשה"כ ח"ב ט, כו), כמו ופעט אל השלל (שמואל"א טו, יט): על הפגרים. על הצתרים. (ס"א הפגרים מתרגמין פגליא, אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש בחרו ויהי פגליא, נחלק להם חיצת פגליא לפגליא, ותרגמו הפגרים פגליא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש בחרים לפגרים, שצתרים תרגמו פגליא, ופגרים תרגמו פגליא לשון פגול, כמו פגול הוא (ויקרא יט, ז), לשון פגר (כך שמעתי מפי רבינו יהודה צ"ר שמואל. וכן הגירסא ברש"י כ"י וב"י אחרת כתיב כך פי' רבינו מאיר צ"ר שמואל): וישב. לשון נשיבה והפרחה, כמו ישב רוחו (תהלים קמו, יח), רמז שיצא דוד בן ישי לכלותם (פדר"א כח), ואין מניחים אותו מן השמים, עד שיבוא מלך המשיח (פס"ז):

(12) והנה אימה וגו'. רמז לזרות וחשך של גליות (צ"ר):

(13) כי גר יהיה זרעך. משנולד יחזק עד שיאכל ישראל ממזרים ארבע מאות שנה, כיצד, יחזק בן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למזרים אמר (מו, ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ך, ובמזרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה (סד"ע ג פדר"א מח). ואם תאמר במזרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מזרים היה, לא וחשוב שנתינו של קהת ושל עמרם, ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממזרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים,

14	and also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great substance.	וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּךָ אֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכָשׁ גָּדוֹל:	וְאַף יֵת עִמָּא דִּיפְלַחוּן בְּהוֹן דְּאִין אֲנָא וּבְתֵר כִּין יִפְקוּן בְּקִנְיָא סְגִי:
15	But thou shalt go to thy fathers in peace; thou shalt be buried in a good old age.	וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשִׂיבָה טוֹבָה:	וְאַתָּה תִּתְּכַנֵּשׁ לְוֵית אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלָם תִּתְקַבֵּר בְּסִיבֹו טָבָא:
16	And in the fourth generation they shall come back hither; for the iniquity of the Amorite is not yet full.	וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֹן הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה:	וְדָרָא רְבִיעָאָה יִתּוּבוּן הִלְכָא אַרִי לֹא שְׁלִים חֻבָּא דְּאֲמֹרָאָה עַד כְּעֵן:
17	And it came to pass, that, when the sun went down, and there was thick darkness, behold a smoking furnace, and a flaming torch that passed between these pieces.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בֹּאָה וְעֹלָטָה הָיָה וְהָיָה תִנּוּר עֶשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:	וְהָיָה שְׁמַשׁ עֵלָת וּקְבֵלָא הָיָה וְהָא תִנּוּר דְּתַנּוּן וּבְעוּר דְּאִישָׁא עָדָא בֵּין פְּלִגְנָא הָאֵלִין:
18	In that day the LORD made a covenant with Abram, saying: 'Unto thy seed have I given this land, from the river of Egypt unto the great river, the river Euphrates;	בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְיִרְעָךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת:	בַּיּוֹמָא הַהוּא גְזַר יְיָ עִם אֲבָרָם קִים לְמַיְמֵר לְבָנָךְ יְהִיבִית יֵת אֶרְעָא הָדָא מִנְּהַרָא דְּמִצְרַיִם עַד נְהַרָא רַבָּא נְהַרָא פָּרָת:

ואתה זריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא להם. ולא נאמר בארץ מצרים, אלא לא להם, משנולד יצחק (כא, לו) ויגר אברהם וגו', ויגר יצחק בגרר, ויעקב גר בארץ חם (מהלים קה, כג), לגור בארץ צאנו (בראשית מז, ד):

(14) וגם את הגוי. וגם, לרצות ארבע מלכיות (צ"ר), שאף הם קלים על ששעבדו את ישראל: דין אנכי. בעשר מכות (צ"ר): ברכוש גדול. צממון גדול כמו שנאמר ויגלו את מאכרם (שמות יב, לו):

(15) ואתה תבא. ולא תראה כל אלה: אל אבותיך. אצוי עובד עבודה זרה והוא מצאנו שיצא אליו, למדך שעה תרח תשובה (תנחומא): תקבר בשיבה טובה. צאנו שיעשה ישמעאל תשובה צימיו (צ"ר לו), ולא יצא עשו לתרבות רעה צימיו, ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו (צ"ר סג, יב), ובו ציוס מרד עשו (צ"ר טז):

(16) ודור רביעי ישובו הנח. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וכתב ברית זה, כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה, יעקב ירד למצרים, לא וחשוב דורותיו, יהודה פרץ וחזרונו, וכלב בן חזרון מצא הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח מארצו עד אוחו זמן, שאין הקצ"ה נפרע מאומה עד שתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז, ח) כִּסְאִי־הָאֵלֶּה תִּרְיָצָה (סוטה ט):

(17) ויהי השמש צאה. כמו ויהי הם מריקים שקיעה (בראשית מז, לה), ויהי הם קוצרים איש (מלכים ב יג, כא) כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה: ועלשה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגו'. רמז לו שיפלו המלכיות עובדי אלילים בגיהנם (פס"ו): באה. טעמו למעלה, לכך הוא מצא שצא כצר, ואם היה טעמו למטה צאל"ף, היה מצא שצא כשהיא שוקעת, ואי אפשר לומר כן, שהרי כצר כתוב ויהי השמש לצא, והעצרת תנור עשן לאחר מלאן היתה, נמצא שכצר שקעה (פס"ו). וזה חילוק בכל חיצה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות, כמו צא, קס, שז, כשהטעם למעלה לשון עזר הוא, כגון זה, וכגון ורקל צָאָה (כט, ט), קָמָה אֶלְמָתִי (לו, ז), הָגָה שָׂדֶה יִבְמָסָךְ (רות א, טו), וכשהטעם למטה הוא לשון הווה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו צָאָה עַם הָאָדָם (כט, ו), צָעָרָה הִיא צָאָה וּצְעָרָה הִיא צָעָה (אסתר ב, יד):

(18) לזרעך נתתי. אמירתו של הקצ"ה כאילו היא עשויה (צ"ר מד, כב): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דצוק לארץ ישראל קוראהו גדול, אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות (פס"ו) היוצאים מעדן, שנאמר וְהָקָרָה הַרְבִּיעִי הוּא פָּרָת (ב, יד), משל הדיוט, עזר מלך מלך (שבעות מז), הדבק לשחור וישתחוו לך:

19	the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,	וְאֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקִּנִּזִּי וְאֶת־הַקְּדֹמֹנִי: וְיֵת שְׁלֹמֹא וְיֵת קְנֹזִי וְיֵת קְדְמוֹנִי:	19
20	and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,	וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הַרְפָּאִים: וְיֵת חִתָּי וְיֵת פְּרִזָּי וְיֵת גְּבֵרִיא:	20
21	and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.	וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי: (ס) וְיֵת אֱמֹרָאִי וְיֵת כְּנַעֲנָאִי וְיֵת גִּרְגִּישָׁאִי וְיֵת יְבוּסָאִי:	21
XVI	Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar.	וְשָׂרַי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרַיִת וּשְׁמָהּ הָגָר: וְשָׂרַי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יָלְדָה וְלָהּ אִמָּה מִצְרַיִת וְשֵׁם הָגָר:	יג
2	And Sarai said unto Abram: 'Behold now, the LORD hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai.	וְהָאֱמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי יְהוָה מִלְּדֹת בְּאִנִּי אֶל־שִׁפְחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי: וְהָאֱמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי יְהוָה מִלְּדֹת בְּאִנִּי אֶל־שִׁפְחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי:	2
3	And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife.	וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁתְּ־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתְּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לֹא לְאִשָּׁה: וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁתְּ־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתְּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לֹא לְאִשָּׁה:	3
4	And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes.	וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתְּהַר וַתֵּלֶד בִּי הָרְתָהּ וַתִּקַּח גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ: וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתְּהַר וַתֵּלֶד בִּי הָרְתָהּ וַתִּקַּח גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:	4

(19) את הקיני. עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון (ז"ר מד, כג), והם קיני קניזי קדמוני, עתידים להיות ירושה לעמיד (ז"ר נו. ז'), שנאמר אֲדָוֶם וּמוֹאָב מִשְׁלֹחַ יָדָם וְגַי עִמּוֹן מִשְׁמַעְקָם (ישעיה יא, ז):

(20) ואת הרפאים. ארץ עוג, שנאמר צה יהוא יקרא ארץ קפאים (דברים ג, יג):

(1) שפחה מצרית. צמ פרעה היתה, כשראה נסים שנעשו לשרה, אמר, מוטב שתהא צמי שפחה צבית זה, ולא גבירה צבית אחר (ז"ר):

(2) אולי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו בנים שאינו צוני אלא הרום (ז"ר): אבנה ממנה. צוכות שאכניס נרתי לחור צייתי: לקול שרי. לרוח הקדש שזה (ז"ר מה, ז):

(3) ותקח שרה. לקחתה צדצרים אשרין שזכית לידצק בגוף קדוש כזה (שס ג): מקץ עשר שנים. מועד הקצוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לצעלה חייב לישא אחרת (יצמות סד. ז"ר): לשבת אברהם וגר. מגיד, שאין ישיבת חולה לארץ עולה לו מן המניין, לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לארץ ישראל (שס):

(4) ויבא אל הגר ותהר. מציאה ראשונה (ז"ר מה, ד): ותקל גבירתה בעיניה. אמרה, שרה זו אין ספקה כגלויה, מראה עזמה כאילו היא נדקת, ואינה נדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נחצרתי מציאה ראשונה (ז"ר שס):

5	And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the LORD judge between me and thee.'	וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמִסִּי עָלַיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שַׁפְחָתִי בְּחִיקֶךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאָקֵל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:	וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמִסִּי עָלַיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שַׁפְחָתִי בְּחִיקֶךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאָקֵל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:
6	But Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face.	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה בְיָדְךָ בִּידְךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ:	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה בְיָדְךָ בִּידְךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ:
7	And the angel of the LORD found her by a fountain of water in the wilderness, by the fountain in the way to Shur.	וַיִּמְצְאָהּ מַלְאָךְ יְהוָה עַל-עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:	וַיִּמְצְאָהּ מַלְאָךְ יְהוָה עַל-עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:
8	And he said: 'Hagar, Sarai's handmaid, whence camest thou? and whither goest thou?' And she said: 'I flee from the face of my mistress Sarai.'	וַיֹּאמֶר הָגָר אִמְתָּהּ דְּשָׂרַי מֶנָּה אֵת אֲתִיָּא וּלְאֵן אֵת אֲזַלָּא וַתֹּאמֶר מֶן קֶדֶם שָׂרַי רַבּוֹתִי אֲנִי עֶרְקָא:	וַיֹּאמֶר הָגָר שַׁפְחַת שָׂרַי אִי-מֶנָּה בָּאת וְאֵנָה תֵּלְכִי וַתֹּאמֶר מִפָּנֶי שָׂרַי גְּבַרְתִּי אֲנִי בִּרְחַת:
9	And the angel of the LORD said unto her: 'Return to thy mistress, and submit thyself under her hands.'	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל-גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ:
10	And the angel of the LORD said unto her: 'I will greatly multiply thy seed, that it shall not be numbered for multitude.'	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה אֲסֹגִי יֵת בְּנִי וְלֹא יִתְמַנֵּן מִסְּגִי:	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִרְבֵּה אֲרֻבָּה אֶת-זַרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ:
11	And the angel of the LORD said unto her: 'Behold, thou art with child, and shalt bear a son; and thou shalt call his name Ishmael, because the LORD hath heard thy affliction.'	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה וּלְדֹת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-עֲנִיָּךְ:	וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִנֵּה הָרָה וּלְדֹת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-עֲנִיָּךְ:

(5) חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקצ"ה מה תפן לי ולאכזי הולך ערירי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך (צ"ר). ועוד, דברך אתה חומס ממני, שאתה שומע בזיוני ושומק (צ"ר מה, ה): אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל זינך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ציה וג' יניך (ר"ל נוכח לנקה), שהכניסה עין הרע בעיצורה של הגר והפילה עוזרה, הוא שהמלאך אומר להגר הקץ קרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שמהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון (צ"ר):

(6) ותענה שרי. היתה משעבדת זה בקושי (צ"ר מה, ו):

(8) אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה דצדריס. ולשון אי מזה, איה המקום שאתמר עליו מזה אני באת:

(9) ויאמר לה מלאך ה' וגו'. על כל אמירה היה שלום לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה (צ"ר): (יא)

(11) הנך הרה. כשמוציא מהרי, כמו הקץ קרה, דאשת מנוח (שופטים יג, ה): וילדת בן. כמו וילדת, ודומה לו יצאת

<p>12 And he shall be a wild ass of a man: his hand shall be against every man, and every man's hand against him; and he shall dwell in the face of all his brethren.'</p>	<p>וְהוּא יִהְיֶה כַּאֲנָשׁ הוּא יִהְיֶה צָרִיד לְכֹלֹא וְאִף אֲנָשׁ יִהְיוּ צָרִיכִין לִיָּה וְעַל אִפִּי כָל אַחֲוֵי יִשְׂרָאֵל</p>	<p>12 וְהוּא יִהְיֶה כַּאֲנָשׁ יָדוֹ בְּכָל יָד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָיו כָּל-אֲחָיו יִשְׁכֵּן:</p>
<p>13 And she called the name of the LORD that spoke unto her, Thou art a God of seeing; for she said: 'Have I even here seen Him that seeth Me?'</p>	<p>וְצִלִּיָּאת בְּשֵׁמָא דִּי דִּאֲתַמְלֵל עֲמָה אָמַרְתָּ אֵת הוּא אֱלֹהָא חַזִּי כֹלֹא אֲרִי אָמַרְתָּ אִף אֲנָא שְׂרִיתִי חֲזָא בְּתַר דִּאֲתַגְלִי לִי:</p>	<p>13 וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֹאֵי כִי אָמַרְתָּ הִגַּם הָלָם רְאִיתִי אַחֲרַי רֹאִי:</p>
<p>14 Wherefore the well was called Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered.</p>	<p>עַל כֵּן קָרָא לְבִירָא בִּירָא דְּמִלְאָךְ קִיַּמָּא אֲתַחֲזִי עֲלֶיהָ הָא הִיא בֵּין רָקֶם וּבֵין חֲגָרָא:</p>	<p>14 עַל-כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵּין־קֶדֶשׁ וּבֵין בְּרֶד:</p>
<p>15 And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son, Ishmael; because she said: 'The LORD has heard me.'</p>	<p>וַיִּלְדֶּת הָגָר לְאַבְרָם בֶּר וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּרִיָּה דִּילִידַת הָגָר יִשְׁמַעְאֵל:</p>	<p>15 וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם־בְּנֵוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָהּ הָגָר יִשְׁמַעְאֵל:</p>
<p>16 And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.</p>	<p>וְאַבְרָם בֶּר תַּמְנִן וּשְׁתַּיִם שָׁנִין בְּדִילִידַת הָגָר יִת יִשְׁמַעְאֵל לְאַבְרָם:</p>	<p>16 וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלִידַת־הָגָר אֶת־יִשְׁמַעְאֵל לְאַבְרָם: (ס)</p>
<p>XVII And when Abram was ninety years old and nine, the LORD appeared to Abram, and said unto him: 'I am God Almighty; walk before Me, and be thou wholehearted.'</p>	<p>וַיֵּהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשַׁעִּים וְתֵשַׁע שָׁנִין וַאֲתַגְלִי יִי לְאַבְרָם וַאֲמַר לִיָּה אֲנָא אֵל שְׂדֵי פֶלַח קֶדְמִי וְהָיוּ שְׂלִים:</p>	<p>יֵד וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשַׁעִּים שָׁנָה וַתֵּשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֵל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי וַיְהִי תָמִים:</p>

בְּצִנּוֹן מְקַנְנֵת בְּחָרִיז (ירמיה כג, כג): וקראת שמו. זווי הוא, כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יִצְחָק (יו, יט):
 (12) פרא אדם. אהב מדצרות (צ"ר) לזוד חיות, כמו שכתוב (להלן כא, ז) וַיֵּצֵא צִמְדָּר וַיְהִי לְצֶה קֶשֶׁת: ידו בכל. לסטים: יד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו (צ"ר מה, ט): ועל פני כל אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול:
 (13) אתה אל ראי. נקוד חט"ף קמ"ץ, מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלזון של עלוזין. (ס"א דבר אחר אמה אל ראי, ומשמע שהוא רואה הכל, ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלב. לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלום צמדצרות, ראיתי שלוחו של מקום, אחרי רואי אותם צביתו של אצרהם, ששם הייתה רגילה לראות מלאכים (צ"ר), ומדע שהיתה רגילה לראותם, שהרי מנחם ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות גמות (שופטים יג, כב), וזו ראתה ארבעה זה אחר זה ולא חרדה (צ"ר):
 (14) באר לחי רואי. כתרומתו צירא דמלאך קימא איתחזי עליה:
 (15) ויקרא אברהם שם וגו'. אף על פי שלא שמע אצרהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל (מדרש אגדה):
 (16) ואברהם בן שמונים וגו'. לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנימול, ולא עבד (מדרש אגדה):
 (1) אני אל שדי. אני הוא שיש די צאלהוטי לכל צריה, לפיכך התהלך לפני, ואהיה לך לאלוה ולפטרון (צ"ר). וכן כל מקום שהוא במקרא פירושוכך, די שלו, והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרומתו פלח קדמי, הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה זווי אחר זווי, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו, התהלך לפני צמזות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהעלה בך אמה בעל מוס לפני (נדרים לא: תנחומא צ"ר). דבר אחר והיה תמים, עכשיו אמה חסר ה' איצרים, צ' עינים, צ' אזנים, וראש הגויה, אוסף לך אות על שמך, ויהיו מנין אותיותיך רמ"ח, כמנין אצריך (תנחומא נדרים לב):

2	And I will make My covenant between Me and thee, and will multiply thee exceedingly.	וְאֶתְנַה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבֵּה אוֹתְךָ בְּמֵאֹד מְאֹד: וְאֶתִּין קְנָמִי בֵּין מִימָרִי וּבֵינְךָ וְאֶסְגִּי יְתֶךָ לַחֲדָא לַחֲדָא:	2
3	And Abram fell on his face; and God talked with him, saying:	וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל-פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵלָיו לֵאמֹר: וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל אֶפְרוֹחַי וּמִלִּיל עָמִידָה יְיָ לְמִימָר:	3
4	'As for Me, behold, My covenant is with thee, and thou shalt be the father of a multitude of nations.	אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמִּזֶּמֶן גּוֹיִם: אֲנָה הָא הָא גִזֵּר קְנָמִי עִמָּךְ וְתִהְיֶה לְאֵב סְגִי עַמְּמִין:	4
5	Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.	וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי לְאֵב הַמִּזֶּמֶן גּוֹיִם נִתְּתִיד: וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד יְת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְיִהְיֶה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם אֲרִי לְאֵב סְגִי עַמְּמִין יְהִבְתִּיד:	5
6	And I will make thee exceeding fruitful, and I will make nations of thee, and kings shall come out of thee.	וְהִפְרַתִּי אֶתְךָ בְּמֵאֹד מְאֹד וְנִתְּתִיד לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ וַיִּצְאוּ: וְאֶפִּישׁ יְתֶךָ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאֶתְנַנֵּךְ לְכַנְשָׁן וּמְלָכִין דְּשִׁלְטִין בְּעַמְּמִין מִמֶּךָ וּפְקוֹן:	6
7	And I will establish My covenant between Me and thee and thy seed after thee throughout their generations for an everlasting covenant, to be a God unto thee and to thy seed after thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זַרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהָיוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזַרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: וְאֶקְוֶם יְת וְתִּתְּנִי קְנָמִי בֵּין מִימָרִי וּבֵינְךָ וּבֵין בְּנֶךָ בְּתָרְךָ לְדֹרֵיהוֹן לְקִים עֹלָם לְמִהְיֶה לְךָ לְאֱלֹהִי וּלְבְנֶךָ בְּתָרְךָ:	7
8	And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God.	וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִידְךָ אֶת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֶחְזָת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים: וְאֶתִּין לְךָ וּלְבְנֶךָ בְּתָרְךָ יְת אֶרֶע תּוֹתְבוֹתְךָ יְת כָּל אֶרֶע דְּכַנְעַן לְאֶחְזָת עֹלָם וְאֶהְיֶה לְהוֹן לְאֱלֹהִי:	8
9	And God said unto Abraham: 'And as for thee, thou shalt keep My covenant, thou, and thy seed after thee throughout their generations.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאָתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אִתָּהּ וְזַרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאָתָּה יְת קְנָמִי תִשְׁמֹר אִתָּהּ וּבְנֶךָ בְּתָרְךָ לְדֹרֵיהוֹן:	9

- (2) ואתנה בריתי. ברית של אהבה, וברית הארץ להורשה לך על ידי מצוה זו (צ"ר):
- (3) ויפל אברהם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה צו כח לעמוד (תנחומא), ורוח הקדש נצטב עליו, וזה שנאמר בצלעם (צמדבר כד, ד) נפל וגלוי עינים (אגדת בראשית), בצרייתא דר"א מצאנא כן (פרקי דר"א פכ"ט):
- (5) כי אב המזון גוים. לשון נועריו של שמו (שבת קה. ב"ר), ור"ש שהיתה צו בתחלה, שלא היה אז אלא לארס שהוא מקומו, ועכשיו אז לכל העולם (ברכות יג.), ואפילו ר"ש שהיתה צו מתחלה לא וזה ממקומה, שאף יר"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע (צ"ר מז א), שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע (צמדבר יג, טו):
- (6) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מצארו עליו:
- (7) והקמתי את בריתי. ומה היא הברית, להיות לך לאלהים:
- (8) לאחוזת עולם. ושם אהיה להם לאלהים, אבל (צר ישראל) הדר בחוזה לארץ כמי שאין לו אלוה (כתובות קי):
- (9) ואתה. וי"ו מוסף על ענין ראשון, אני הנה צריתי אתך, ואתה הוי זהיר לשמרו, ומה היא שמירתה. זאת צריתי אשר תשמרו המול לכם וגו':

10 This is My covenant, which ye shall keep, between Me and you and thy seed after thee: every male among you shall be circumcised.	זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל-זכר:	10 זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל-זכר:
11 And ye shall be circumcised in the flesh of your foreskin; and it shall be a token of a covenant betwixt Me and you.	ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם:	11 ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם:
12 And he that is eight days old shall be circumcised among you, every male throughout your generations, he that is born in the house, or bought with money of any foreigner, that is not of thy seed.	ובן-שמונת ימים ימול לכם כל-זכר לדרתכם יליד בית ומקנת-כסף מכל בן-זכר אשר לא מזרעך הוא:	12 ובן-שמונת ימים ימול לכם כל-זכר לדרתכם יליד בית ומקנת-כסף מכל בן-זכר אשר לא מזרעך הוא:
13 He that is born in thy house, and he that is bought with thy money, must needs be circumcised; and My covenant shall be in your flesh for an everlasting covenant.	המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:	13 המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם:
14 And the uncircumcised male who is not circumcised in the flesh of his foreskin, that soul shall be cut off from his people; he hath broken My covenant.	וערל דכורא דלא יגזר ית בסרא דעורלתיה וישתיצי אנשא תהוא מעמיה ית קימי אשני:	14 וערלו זכר אשר לא-ימול את-בשר ערלתו ונכרתה הנפש תהוא מעמיה את-בריתי הפר: (ס)
15 And God said unto Abraham: 'As for Sarai thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be.	ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה שמה:	15 ויאמר אלהים אל-אברהם שרי אשתך לא-תקרא את-שמה שרי כי שרה שמה:
16 And I will bless her, and moreover I will give thee a son of her; yea, I will bless her, and she shall be a mother of nations; kings of peoples shall be of her.'	וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו:	16 וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו:

- (10) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העמידין להוולד אחריך: המול. כמו להמול, כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות:
- (11) ונמלתם. כמו ומלתם, והגו' צו יחירה ליסוד הנופל צו לפרקים, כמו נ' של נושך ונ' של נושא. ונמלתם כמו ונשאתם, אבל ימול לשון יפעל, כמו יעשה, יאכל. (ברש"י ישן אינו):
- (12) יליד בית. שילדמו השפחה צדית: מקנת כסף. שקנאו משנולד:
- (13) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א לאחר) שמונה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (קלה):
- (14) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא ניכר צין זכר לנקבה (שבת קח. ז"ר מו, ה): אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין ונכרתה, אבל אצו אין ענוש עליו כרת, אבל עובר בעשה (קידושין כט): ונכרתה הנפש. הולך ערירי (יצמות נה). ומת קודם זמנו (ת"כ אמור כז א):
- (15) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שמהא שרה על כל (זכרות יג. ז"ר):
- (16) וברכתי אתה. ומה היא הזכרה, שחזרה לנערותה (ז"ר) שנאמר ה'קה לי עקדה (זראשית יח, יצ): וברכתיה.

17	Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear?'	וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל-פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הֲלֹבֶן מֵאָה שָׁנָה וְיֻלֵּד וְאִם-שָׂרָה הִבְתַּתְשָׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד:	וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל אִפְוָהּ וַיִּחְדֵּי וַיֹּאמֶר בְּלִבִּיהָ הֲלֹכֶר מֵאָה שָׁנִין יְהִי וְלֹד וְאִם שָׂרָה תִּבֶּת תִּשְׁעִין שָׁנִין תֵּלִיד:
18	And Abraham said unto God: 'Oh that Ishmael might live before Thee!'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמַעֲלָל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קְדָם יְיָ לֹא יִשְׁמַעֲלָל יִתְקִים קְדָמְךָ:
19	And God said: "Nay, but Sarah thy wife shall bear thee a son; and thou shalt call his name Isaac; and I will establish My covenant with him for an everlasting covenant for his seed after him.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֵלְדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו:	וַיֹּאמֶר יְיָ בְּקוֹשָׁטָא שָׂרָה אִתְתָּךְ תֵּלִיד לְךָ בֵּר וְתִקְרִי יִת שְׁמִיהָ יִצְחָק וְאָקִים יִת קִימִי עִמִּיהָ לְקִים עֲלֵם לְבְנוֹתֶיהָ בְּתִירוֹתֶיהָ:
20	And as for Ishmael, I have heard thee; behold, I have blessed him, and will make him fruitful, and will multiply him exceedingly; twelve princes shall he beget, and I will make him a great nation.	וְלִי־יִשְׁמַעֲלָל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּהוּ בִּרְכֵיתִי אִתּוֹ וְהַפְרִיתִי אִתּוֹ וְהַרְבִּיתִי אִתּוֹ בְּמֵאָד מֵאָד שְׁנַיִם-עָשָׂר נָשִׂאִם יוֹלִיד וְנָתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל:	וְעַל יִשְׁמַעֲלָל קְבִילִית צְלוּתְךָ הֵא בְּרִכִּית יִתִּיהָ וְאַפְשִׁית יִתִּיהָ וְאַסְגִּיתִי יִתִּיהָ לְחֻדָּא לְחֻדָּא תִּרִי עֶסֶר רַבְרָבִין יוֹלִיד וְאַתְּנִינִיהָ לְעַם סְגִי:
21	But My covenant will I establish with Isaac, whom Sarah shall bear unto thee at this set time in the next year.'	וְאֶת-בְּרִיתִי אָקִים אִתְּ יִצְחָק וְאֶת-תֵּלִיד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֲרֶת:	וְיִת קִימִי אָקִים עִם יִצְחָק וְתֵלִיד לְךָ שָׂרָה לְמוֹנָא הַדִּין בְּשִׁתָּא אוֹחְרָנְתָּא:

זהננת שדים כשנזכרה לכך ציוס משתה של יצחק, שהיו מרננים עליהם שהציאו אסופי מן השוק ואומרים צנוו הוּא, והציאה כל אחת צנה עמה ומניקתה לא הציאה, והיא היניקה את כולם (צ"מ פו. צ"ר כב טו). הוּא שנאמר (כא, ו) הַגִּינָה בְּגִים שָׂרָה צ"ר רמזו צמקת:

(17) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגם אונקלוס לשון שמחה וחדו, ושל שרה לשון מחר, למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקצ"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות, כמו הנגלה נגליתי (שמאל-א ב, כז), הרואה אשה (שם-ב טו, כז), אף זו היא קיימת, וכך אמר בלבו, הנעשה חסד זה לאחר מה שהקצ"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידים צני ח"ק שנה, צימי אברהם נחמטו השנים כזר, וצא תשות כח בעולם, ולא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם, שמהירו חולדותיהן צני ס' וצני ע':

(18) לו ישמעאל יחיה. הלא ישיחיה ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ציראתך, כמו (פסוק א) הקהלך לפני, פלח קדמי:

(19) אבל. לשון אמת דברים (אונקלוס), וכן חָצַל חָשִׁים חָנְנוּ (בראשית מז, כא), חָצַל בֵּן אֵין לָהּ (מלכים-ב ד, יד): וקראת את שמו יצחק. על שם החוק. ויש אומרים (תנחומא קורח יב), על שם העשרה נסיונות, וי' שנה של שרה, וי' ימים שנימול, וי' שנה של אברהם. (ס"א, ואת צריתי למה נאמר, הרי כזר כתיב ואתה את צריתי תשמור אתה וזרעך וגו', אלא לפי שאומר והקמותי וגו', יכול צני ישמעאל וצני קטורה בכלל הקיום, תלמוד לומר והקמותי את צריתי איתו, ולא עם אחרים (סנהדרין נט). ואת צריתי אקים את יצחק למה נאמר, אלא למד שהיה קדוש מצטון (שבת קלז:). דבר אחר, אמר רבי אבא, מכאן למד קל וחומר בן הגבירה מבן האמה, כתיב הנה צרכתי אותי והפריתי אותו, והרביתי אותו זה ישמעאל, וקל וחומר ואת צריתי אקים את יצחק (צ"ר): את בריתי. צריתי המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק:

(20) שנים עשר נשיאים. כעננים יכלו (צ"ר), כמו נְשִׂאִים וְרוּחַ (משלי כה, יד):

22	And He left off talking with him, and God went up from Abraham.	וַיֵּכַל לְדַבֵּר אֹתוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם: וַיֵּצֵא לְמַלְאָא עִמָּיה וַאֲסַתְלַק יִקְרָא דִּי מַעְלוּהִי דְאַבְרָהָם:	22
23	And Abraham took Ishmael his son, and all that were born in his house, and all that were bought with his money, every male among the men of Abraham's house, and circumcised the flesh of their foreskin in the selfsame day, as God had said unto him.	וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־ מִקְנַת כֶּסֶףוֹ כָּל־זָכָר בְּאֲנָשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיַּמְלֵךְ אֶת־בָּשָׂר עַרְלָתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים: וּדְבַר אַבְרָהָם יֵת יִשְׁמָעֵאל בְּרִיה וְיֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתִיה וְיֵת כָּל זָבִינֵי כֶסֶפִּיהָ כָּל דְּכוּרָא בְּאֲנָשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וַיִּגְזֹר יֵת בְּסָרָא דְעוֹרְלָתָהוֹן בְּכַרְן יוֹמָא הַדִּין כְּמָא דְמַלִּיל עִמָּיה יי:	23
24	And Abraham was ninety years old and nine, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵ שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ בָּשָׂר עַרְלָתוֹ: וְאַבְרָהָם בֶּר תִּשְׁעִין וְתִשְׁעֵ שָׁנִין כִּד גִּזְר בְּסָרָא דְּעוֹרְלָתִיהָ:	מפטיר
25	And Ishmael his son was thirteen years old, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ אֶת בָּשָׂר עַרְלָתוֹ: וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה עֶסְרֵי שָׁנִין כִּד גִּזְר יֵת בְּסָרָא דְּעוֹרְלָתִיהָ:	25
26	In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son.	בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְּוֹל אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: בְּכַרְן יוֹמָא הַדִּין אֲתַגְזֹר אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּרִיהָ:	26
27	And all the men of his house, those born in the house, and those bought with money of a foreigner, were circumcised with him.	וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בֵּית וּמִקְנַת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נְכָר נִמְּוֹלוּ אִתּוֹ: (פ) וְכָל אֲנָשֵׁי בֵיתִיה יְלִידֵי בֵיתָא וְזָבִינֵי כֶסֶפָא מִן בְּנֵי עַמִּיָּא אֲתַגְזְרוּ עִמָּיהָ:	קבו פסוקים

The Haftara is Isaiah 40:27 - 41:16 on page 234.

XVIII	And the LORD appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day;	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלְנֵי מַמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם: וְאֲתַגְלִי לִיה יי בְּמִישְׁרֵי מַמְרָא וְהוּא יֹתִיב בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא כְּמִיחָם יוֹמָא:	וירא טו
-------	---	---	---------

(22) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו שהדדיקים מרכזתו של מקום (ז"ר מז, ו):
(23) בעצם היום. זו ציוס שנצטווה, ציוס ולא צליה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הליננים, ושלם יהיו אויביו וזני דורו
אומרים, אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצוותו של מקום (ז"ר): וימל. לשון ויפעל:
(24) בהמולו. זהפעלו כמו דְּהַצְרָאָס (בראשית ז, ד): (בהמולו. נטל אברהם סכין, ואחז בערלתו ורצה לחתוך, והיה
מתיירא שהיה זקן, מה עשה הקד"ה שלם ידו ואחז עמו, שנאמר וְקָרוֹת עִמּוֹ הַצְרִית (נחמיה ט, ח), לו לא נאמר, אלא עמו (אגדת
בראשית טו), בראשית רבה. רש"י יטו):
(25) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שכבר נתמעך על ידי תשמיש,
אזל ישמעאל שהיה ילד, הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה, לכך נאמר זו את (ז"ר מז, ח):
(26) בעצם היום הזה. שמלחו לאברהם ז"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו:
(1) וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקד"ה ושאל בשלמו (בבא מציעא
פז:). באלוני ממרא. הוא שנתן לו ענה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ז"ר מז, ח): ישב. יצא כתיב, דָּקַש לעמוד,

<p>and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth,</p>	<p>וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה:</p>	<p>וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה:</p>
<p>and said: 'My lord, if now I have found favour in thy sight, pass not away, I pray thee, from thy servant.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:</p>
<p>Let now a little water be fetched, and wash your feet, and recline yourselves under the tree.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:</p>
<p>And I will fetch a morsel of bread, and stay ye your heart; after that ye shall pass on; forasmuch as ye are come to your servant.' And they said: 'So do, as thou hast said.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:</p>

אמר לו הקב"ה שז ואני אעמוד, ואתה סימן לזניך (צ"ר מח, ז) שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר קְלָהִים נָצַב בְּעֵדֶת אֵל (תהלים פז, א): פתח האהל. לראות אם יש עוצר ושז ויכניסם צדימו: כחם היום. הוליא הקב"ה חמה מנתיקה שלא להטריחו צארחים (צבא מניעא פו:), ולפי שראהו מטער שלא היו אורחים צאים, הציא מלאכים עליו צדמות אנשים:

(2) והנה שלשה אנשים. אחד לצער את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות (צ"ר נ, ז), תדע לך שכן, כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, ובצורה נאמר ויאמר שז אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לצלתי הפפי, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט (צ"ר שס), הוא שנאמר וַיְהִי כְהוֹלֵאֵם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל נַפְשָׁךְ, לְמַדָּה שֶׁהָאֵחָד הִיא מַצִּיל. נצבים עליו לפניו, כמו וְעָלְיוּ מִטָּה מִנְשָׁה (במדבר ז, כ) אצל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כשמעמו, והשני לשון הצנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והצין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שידועים היו שינא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורך לקראתם. (כך הגירסא בראש"י יפן) צבא מניעא (פו:), כחיצ נצבים עליו, וכחיצ וירך לקראתם, כד חזויהו דהוה פרי וסר פירשו הימנו, מיד וירך לקראתם:

(3) ויאמר אדני אם נא וגר. לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חזיריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר, קדש (שבעות לה:), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירך לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי בָּאָדָם, שנכתב אחר וַיֹּלֵךְ נֹחַ, ואי אפשר לומר, אלא אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושתי הלשונות צבאשית רבה (מח, ט):

(4) יקח נא. על ידי שליח, והקב"ה שלם לזניו על ידי שליח, שנאמר וַיִּקַּם מִשָּׁה אֶת יִדְוִי וַיִּקַּח אֶת הַסֵּלַע (במדבר כ, יא): ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערבים, שמתחיים לאצק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודת אלילים לצימו (צבא מניעא פו:), אצל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת האילן:

(5) וסעדו לבכם. צמורה צנזיאים וצמחונים מצינו דפתא סעדתא דלצא. צמורה, וסעדו לָבָקֶם (בראשית יח, ה). צנזיאים, סעד לָבָקֶם פת לָבָקֶם (שופטים יט, ה). צמחונים, וְלָבָקֶם לָבָקֶם וְלָבָקֶם (תהלים קד, טו). אמר רבי חמא, לצבכם אין כחיצ כאן, אלא לצבכם, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים (צ"ר מח, יא): אחר תעבורו. אחר כך תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם, מאחר שעברתם עלי לכבודי: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שבמקרא, פי על כן צָאוּ בָּלָל קוֹרְתִי (בראשית יט, ח), פי על כן ראיתי פניך (שם לג, י), פי על כן לא נסתיה (שם לח, כו), פי על כן ידעם מנוחנו (במדבר

6	<p>ואחי אברהם למשכנא לות שרה ואמר אזחא תלת סאן קמחא סולתא לוישי ועבדי גריצן:</p>	<p>וימחר אברהם האלה אל- שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עוגות: לו</p>
7	<p>ולבית תורי רהט אברהם ונסיב בר תורי רביד ושב ויהב לעולימא ואחי למעבד יתיה:</p>	<p>ואל-הבקר הן אברהם ויקח בן-בקר חד וטוב ויתן אל- הנער וימחר לעשות אתו: 7</p>
8	<p>ונסיב שמן וחלב ובר תורי דעבד ויהב קדמיהון והוא משמיש עלויהון תחות אילנא ואכלו:</p>	<p>ויקח חמאה וחלב ובן-הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא-עמד עליהם תחת העץ ויאכלו: 8</p>
9	<p>ואמרו ליה אן שרה אתתך ואמר הא במשכנא:</p>	<p>ויאמרו אליו אינה שרה אשתך ויאמר הנה באהל: ישראל</p>
10	<p>ואמר מתב אתוב לוהך בעדן דאתון קנימין והא ברא לשרה אתתך ושרה שמעת בתרע משכנא והוא אחוריה:</p>	<p>ויאמר שוב אשוב אליך פעת חיה והנה-בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו: 10</p>
11	<p>ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להנות לשרה אורח כנשים:</p>	<p>11</p>

י, לא):

- (6) קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן של טבחים, לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמא:
- (7) בן בקר חד וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות צחרדל (צבא מניעא פו): אל הנער. זה ישמעאל, לחנכו צמלות (צ"ר מה, יג):
- (8) ויקח חמאה וגר. ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה (צבא מניעא פז). חמאה. שומן הקלצ שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמח קמח שתקן, אמטי ואייתי קמייהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג (שם פו: צ"ר מה, יד):
- (9) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו היו אברהם למדנו שישאל אדם צאכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. צבא מניעא (דף פז). איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שנזנעה היתה, כדי לחצבה על צעלה, אמר רבי יוסי צר חנינא, כדי לשגר לה כוס של צרכה: הנה באהל. זנועה היא:
- (10) בעת חיה. כעת הזאת לשנה הצאה, ופסח היה, ולפסח הצא נולד יצחק, מדלא קרינן פעת אלא פעת. בעת חיה. כעת הזאת שמהא חיה לכם, שמהיו כלכם שלמים וקיימים: שוב אשוב. לא צשרו המלאך שישב אליו, אלא צשליחותו של מקום אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' הרצה הרצה, והוא אין צידו להרצות, אלא צשליחותו של מקום, אף כאן צשליחותו של מקום אמר לו כן (צ"ר). (אלישע אמר לשונמית למועד הנה פעת סיה ספ חוצקת בן, ופאמר אל דלני איש האלהים אל פכנצ בשקקתך, אותן המלאכים צשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני צשר ודם, שהיום חי ומחר מת, צין חי וצין מת למועד הזה וגו'): והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך:

12	And Sarah laughed within herself, saying: 'After I am waxed old shall I have pleasure, my lord being old also?'	וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בִלְתִּי הֵיטֵה-לִּי עֲדָנָה וְרַבּוֹנִי סִיב:	12
13	And the LORD said unto Abraham: 'Wherefore did Sarah laugh, saying: Shall I of a surety bear a child, who am old?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צִחַקָה שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֹד וְאֲנִי זָקְנָתִי:	13
14	Is any thing too hard for the LORD. At the set time I will return unto thee, when the season cometh round, and Sarah shall have a son.'	הֲיִפְלֵא מִיְהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כַּעַת חֵיה וּלְשָׂרָה בֶּן:	14
15	Then Sarah denied, saying: 'I laughed not'; for she was afraid. And He said: 'Nay; but thou didst laugh.'	וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחַקְתִּי כִּי יִרְאָה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צִחַקְתָּ:	שני
16	And the men rose up from thence, and looked out toward Sodom; and Abraham went with them to bring them on the way.	וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל-פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הִלֵּךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:	16
17	And the LORD said: 'Shall I hide from Abraham that which I am doing;	וַיְהִי וְאֵת אֲמַר הַמַּכְסָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:	17
18	seeing that Abraham shall surely become a great and mighty nation, and all the nations of the earth shall be blessed in him?	וְאַבְרָהָם הָיָה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצְיוֹם וְנִבְרַכְוּבוּ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:	18

- (11) חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים. אורח נדות:
 (12) בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה, אפשר הקצרים הללו טעונים ולד, השדים הללו שזמקו מושכין חלב. תנחומא (שופטים יח): עדנה. נחמה זכר, ולשון משנה משיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר, לשון עידן זמן וסת נדות:
 (13) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואלדני זקן:
 (14) היפלא. כתרומתו היחסי, וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד המיועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת:
 (15) כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה. והשני משמש כלשון אלא, ויאמר לא קצקך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו כי משמש בד' לשונות, אי, דלמא, אלא, דהא:
 (16) וישקפו. כל השקפה שצמקרה לרעה, חוץ מהשקפה ממעון קדש (דברים כו, טו), שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת הרוע לרחמים: לשלחם. ללותם, כסצור אורחים הם:
 (17) המכסה אני. צתמיה: אשר אני עושה. בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גבול הקנעני מֵאֵדֶן וְגו' צָבָה סְדוֹמָה וְעַמּוֹרָה וְגו', קראתי אותם אברהם, אֵבֶר הַמִּזְרָח גוֹיִם, ואשמיד את הצנים ולא אודיע לאז שהוא אוהבי:
 (18) ואברהם היו יחיד. מדרש אגדה זָכַר לְדִיק לְצָרָה, הואיל והזכירו צרכו. ופשוטו, וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול, ולהצדיק בו כל גוי הארץ:

- 19 For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the LORD, to do righteousness and justice; to the end that the LORD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him.⁷
- 19 כִּי יָדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו:
- 20 And the LORD said: 'Verily, the cry of Sodom and Gomorrah is great, and, verily, their sin is exceeding grievous.
- 20 וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וְעִמֹרָה כִּי־רַבָּה וַחֲטֵאתָם כִּי כְבֵדָה מְאֹד:
- 21 I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.⁸
- 21 אֲרֹדֶה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ | כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:
- 22 And the men turned from thence, and went toward Sodom; but Abraham stood yet before the LORD.
- 22 וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סָדֹמָה וְאַבְרָהָם עֹדֵנּוּ עִמָּד לִפְנֵי יְהוָה:
- 23 And Abraham drew near, and said: 'Will You indeed sweep away the righteous with the wicked?⁹
- 23 וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵל תִּסְפֶּה צְדִיק עִם־רָשָׁע:

(19) כי ידעתי לשון חצה, כמו מודע לאישה (רות ז, א), הלא בועז מודעטנו (שם ג, ז), וְאֲדַעָה צָדִיק (שמות לג, יז), ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחזב את האדם מקצבו אכלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתי, למען אשר יצוה, לפי שהוא מזה את בניו עלי, לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו, יודע אני בו שיזה את בניו וגו', אין למען נופל על הלשון: יצוה. לשון הוזה כמו קצה יעשה איוב (איוב א'): למען הביא. כך הוא מזה לבניו, שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' כדי שיצאה' על אצרהם וגו'. על בית אצרהם לא נאמר, אלא על אצרהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת:

(20) ויאמר ה'. אל אצרהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רבה שבמקרא הטעם למטה צדיק, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי"ש, לפי שמתורגם גדלה כזר, כמו שפירשתי וְהִי הַשָּׁמַיִם בָּאָה, הִנֵּה שָׂדֶה יִבְמָסָה:

(21) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר, ארדה נא לסוף מעשה: הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדס, קלה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה, להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, וְעָשָׂה הוֹרֵד עֲדִיקָה מִעֲלֵיָהּ וְאֲדַעָה מֶה אֲעָשֶׂה לָּהּ (שמות לג, ה), ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכלעקתה, זַעֲקַת רִיבָה אַחַת, שהרגוה מיתה משונה, על שנמנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט:):

(22) ויפנו משם. ממקום שאצרהם ליווס שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו זַעֲקַת סְדֹם וְעִמֹרָה כִּי רַבָּה, והיה לו לכתוב וְה' עודנו עומד לפני אצרהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (ב"ר מט, ז) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן):

(23) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וגו' (שמואל"ב י, יג), הגשה לפיוס וַיִּגַּשׁ אֶלְיוֹ יְהוֹנָדָה, והגשה לתפלה וַיִּגַּשׁ אֶלְיוֹ הַיְּהוּדִי הַקָּדִישׁ (מלכים"א יח, לו), ולכל אלה נכנס אצרהם, לצד קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם מספה. ולתרגום של אונקלוס שתרגומו לשון רוגז, כך פירושו, האף יִשָּׁף שחמסה צדיק עם רשע:

24	Peradventure there are fifty righteous within the city; wilt Thou indeed sweep away and not forgive the place for the fifty righteous that are therein?	אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵת הַסֹּפֶה וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְיָהּ:	מֵאֵם אֵת חֲמִשִּׁין זָכָאין בְּגוֹ קִרְתָּא הַבְּרִנּוּ תִשְׂצִי וְלֹא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין זָכָאין דְּבִגְנוּהּ:
25	That be far from Thee to do after this manner, to slay the righteous with the wicked, that so the righteous should be as the wicked; that be far from Thee; shall not the judge of all the earth do justly?	חָלֵלָה לָךְ מַעֲשֶׂתוֹ בְּדִבְרֵי הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם־רָשָׁע וְהִנֵּה כְצִדִּיק כְּרָשָׁע חָלֵלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:	קוּשְׁטָא אַנּוּן דִּינִךָ מִלְּמַעְבַּד כְּפִתְגָמָא דְדִין לְשִׂיצָאָה זָכָאָה עִם חֲיִיבָא וִיְהִי זָכָאָה כְּחִיִּיבָא קוּשְׁטָא אַנּוּן דִּינִךָ דְדִין כָּל אֶרְעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:
26	And the LORD said: 'If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will forgive all the place for their sake.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בְּסָדוֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאָתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:	וַאֲמַר יי אִם אֲשַׁכַּח בְּסָדוֹם חֲמִשִּׁין זָכָאין בְּגוֹ קִרְתָּא וְאֲשַׁבּוֹק לְכָל אֶתְרָא בְּדִילְהוֹן:
27	And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord, who am but dust and ashes.'	וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדִבְרֵי אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֹפֹר וְאָפֶר:	וְאֶתִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כֵּן שְׂרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם יי וְאֲנָא עֹפֹר וְקָטָם:
28	Peradventure there shall lack five of the fifty righteous; wilt Thou destroy all the city for lack of five?' And He said: 'I will not destroy it, if I find there forty and five.'	אוֹלֵי יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים חֲמִשָּׁה תִתְּשַׁחִית בְּחִמְשָׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחִמְשָׁה:	מֵאֵם יִחְסְרוּן חֲמִשִּׁין זָכָאין חֲמִשָּׁה תִתְּחַבִּיל בְּחִמְשָׁא יֵת כָּל קִרְתָּא וַאֲמַר לֹא אֲחַבִּיל אִם אֲשַׁכַּח תַּמָּן אַרְבַּעִין וְחִמְשָׁה:
29	And he spoke unto Him yet again, and said: 'Peradventure there shall be forty found there.' And He said: 'I will not do it for the forty's sake.'	וַיִּסָּף עוֹד לְדִבְרֵי אֵלָיו וַיֹּאמֶר אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:	וְאִוְסִיף עוֹד לְמַלְלָא קָדְמוּהִי וַאֲמַר מֵאֵם יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבַּעִין וַאֲמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא בְּדִיל אַרְבַּעִין:

(24) אוֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים. עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי ה' מקומות יש, ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים:
(25) חלילה לך. חולין הוא לך, יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל צדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם הנא: השופט כל הארץ. נקוד צחט"ף פת"ח ה"א של השופט, לשון תמיה, כי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:
(26) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטרפוּלִין וחשודה מכולם, חלה זה הכתוב:
(27) הוֹאֵלְתִּי. ראיני כמו ויאל משה: ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, ולולי רחמין אשר עמדו לי:
(28) תִתְּשַׁחִית בְּחִמְשָׁה. והלא הן ט' לכל כרך, ואתה צדיקו של עולם תטורף עמהם:
(29) אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים. וימלטו ד' הכרכים. וכן שלשים יצילו ג' מהם, או עשרים יצילו ז' מהם, או עשרה יצילו אחת מהם:

<p>And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak. Peradventure there shall thirty be found there.' And He said: 'I will not do it, if I find thirty there.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַד לְאֲדָנִי וְאֶבְרָהָה אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲשֶׂה אִם־אִמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:</p>	<p>30</p>
<p>And he said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord. Peradventure there shall be twenty found there.' And He said: 'I will not destroy it for the twenty's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדָנִי אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשָׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרִים:</p>	<p>31</p>
<p>And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak yet but this once. Peradventure ten shall be found there.' And He said: 'I will not destroy it for the ten's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לֹא כֵּן יַחְקֶף רוּגְזָא דִּי וְאֶבְרָהָה אֶדְ-הַפַּעַם אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשָׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה:</p>	<p>32</p>
<p>And the LORD went His way, as soon as He had left off speaking to Abraham; and Abraham returned unto his place.</p>	<p>וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמָקוֹמוֹ:</p>	<p>33</p>
<p>And the two angels came to Sodom at even; and Lot sat in the gate of Sodom; and Lot saw them, and rose up to meet them; and he fell down on his face to the earth;</p>	<p>וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יָשֵׁב בִּשְׁעַר־סֹדֹם וַיֵּרָא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפָּיִם אֲרֻצָּה:</p>	<p>שלישי טז</p>
<p>and he said: 'Behold now, my lords, turn aside, I pray you, into your servant's house, and tarry all night, and wash your feet, and ye shall rise up early, and go on your way.' And they said: 'Nay; but we will abide in the broad place all night.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדָנִי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינֹה וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוּב נָלִין:</p>	<p>2</p>

(31) הואלתי. ראיני, כמו ויואל משה:

(32) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ציקש, אמר, דור המצול היו ח', נח וצניז ונשיהם, ולא הצילו על דורם, ועל ט' על ידי צירוף כזר צקש ולא מנא:

(33) וילך ד' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, לפיכך ויצאו שני המלאכים סדומה להשחית.

(1) שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותם שצאלרפאות את אברהם, והשלישי שצא לצער את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו: המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכניה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אברהם שכחו גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחזרין לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתניים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא: ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם (צ"ר, ג). וירא לוט וגו'. מצית אברהם למד לחזור על האורחים:

3	And he urged them greatly; and they turned in unto him, and entered into his house; and he made them a feast, and did bake unleavened bread, and they did eat.	וַיַּצְרֵם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ: לְהוֹן וּלְחֶדָּא וְזֵרוּ לְוִתְיָהּ וְעָאלוּ לְבֵיתָהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתֵּיָא וּפְטִיר אֶפֶא לְהוֹן וַאֲכָלוּ:	וַיַּצְרֵם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:
4	But before they lay down, the men of the city, even the men of Sodom, compassed the house round, both young and old, all the people from every quarter.	עַד לָא שָׁכְבוּ וְאֲנָשֵׁי קְרָתָא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אָקִיפוּ עַל בֵּיתָא מִעוּלִימָא וְעַד סְבָא כָּל עַמָּא מִסּוּפֵיהּ:	טָרִם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדוֹם נָסְכוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד-זָקֵן כָּל-הָעָם מִקְצָה:
5	And they called unto Lot, and said unto him: 'Where are the men that came in to thee this night? bring them out unto us, that we may know them.'	וַקְרוּ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵיהּ אֵן גּוֹבְרִיא דְאִתָּו לְוִתָּךְ בְּלִילִיא אִפִּיקְנוּ לְוִתָּא וְנִדְעָ יִתְהוֹן:	וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הֵנָּה אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם:
6	And Lot went out unto them to the door, and shut the door after him.	וַנִּפַק לְוִתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וַדָּשָׂא אֶחָד בְּתַרוּחָהּ:	וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתַח וַיִּתְּנֵם סָגֵר אַחֲרָיו:
7	And he said: 'I pray you, my brethren, do not so wickedly.	וַאֲמַר בָּבְכוּ כְעַן אַחֵי לָא תִבְאָשׁוּן:	וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחֵי תִרְעוּ:
8	Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof.'	הָא כְעַן לִי תַרְתִּין בָּנִין דְּלֹא יָדְעוּנוּ וְגַב אִפִּיק כְעַן יִתְהוֹן לְוִתְכוֹן וְעַבִּידוּ לְהוֹן בְּדַתְקִין בְּעֵינֵיכוֹן לְחוּד לְגוֹבְרִיא הָאֵלִין לָא תַעֲבִדוּן מַדְעָם אֲרִי עַל כֵּן עָאלוּ בְּטַלְל שְׁרִיתִי:	הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָא אֹתָהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם דֹּק לְאֲנָשִׁים הָאֵלֵּי אֲלֹתֵיכֶם דְּכָר כִּי-עַל-כֵּן בָּאוּ בְּצֶל קִרְתִּי:

(2) הנה נא אדני. הנה נא אחס אדוניס לי, אחר שעזרתם עלי. דבר אחר הנה נא, צריכים אחס לתת לז על הרשעים הללו שלא יכירו צדק, וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לצידי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסים שם, לכך נאמר סורו (צ"ר ג, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה ורקצו רגליכם, אלא כך אמר לוט, אם כשיצאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כבר עזרו שני ימים או שלשה שצאו לצייתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיעכצו כאן בצדק רגליהם, שיהיו נראים כמו שצאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו בן פֶּעֶשָׁה, מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (צ"ר סס): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בלשון אלא, שאמרו לא נסור אל ציתך אלא ברחוב של עיר נלין:

(3) ויסרו אליי. עקמו את הדרך לז ציתו: ומצות אפה. פסח היה:
(4) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש בצראשית רבה (נ, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו צפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רוצם רשעים, עודם מדברים צדק, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי קשע, נסבו על הצית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב, וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם קָעִים וְטָטָאִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו נדיק אחד אין צדק: (5) ונדעה אותם. צמשכז זכר, כמו אשר לא ידעו איש (צ"ר סס): (ח) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי, על אשר באו בצל קורתי. תרגום צטלל שרומי, תרגום של קורה שרומי:

<p>And they said: 'Stand back.' And they said: 'This one fellow came in to sojourn, and he will needs play the judge; now will we deal worse with thee, than with them.' And they pressed sore upon the man, even Lot, and drew near to break the door.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ גֵשׁ-הֶלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא-לְגֹרֶל וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּה נִרְעָה לָךְ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדֶּלֶת:</p>	<p>9</p>
<p>But the men put forth their hand, and brought Lot into the house to them, and the door they shut.</p>	<p>וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת-לֹט אֵלֵיהֶם הַבֵּיתָה וְאֶת-הַדֶּלֶת סָגְרוּ:</p>	<p>10</p>
<p>And they smote the men that were at the door of the house with blindness, both small and great; so that they wearied themselves to find the door.</p>	<p>וְאֶת-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת הָכֹל בְּסַנּוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמַצָּא הַפֶּתַח:</p>	<p>11</p>
<p>And the men said unto Lot: 'Hast thou here any besides? son-in-law, and thy sons, and thy daughters, and whomsoever thou hast in the city; bring them out of the place;</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל-לֹט עַד מִי-לָךְ פֹּה חֵתָן וּבְנֵיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בְּעִיר הַזֶּה מִן-הַמָּקוֹם:</p>	<p>12</p>
<p>for we will destroy this place, because the cry of them is waxed great before the LORD; and the LORD hath sent us to destroy it.'</p>	<p>כִּי-מִשְׁחָתִים אֲנִיחֵנוּ אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-גְדֹלָה צַעֲקָתָם אֶת-פָּנַי יִהְיֶה וַיִּשְׁלַחֵנוּ יְהוָה לִשְׁחָתוֹתָהּ:</p>	<p>13</p>
<p>And Lot went out, and spoke unto his sons-in-law, who married his daughters, and said: 'Up, get you out of this place; for the LORD will destroy the city.' But he seemed unto his sons-in-law as one that jested.</p>	<p>וַיֵּצֵא לֹט וַיְדַבֵּרוּ אֵל-חֲתָנָיו לִקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-מִשְׁחָתִית יִהְיֶה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַּמִּצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:</p>	<p>14</p>

(9) ויאמרו גש הלאה. כלומר התקרב לנדדן ותמרחק ממנו, וכן כל הלאה שצמקרא לשון רחוק, כמו וְרָה הָלָאָה (צמד צ"ו, ז), הנה החצי ממך והלָאָה (שמואל"א כ, כצ). גש הלאה, המשך להלן, בלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, איננו חוששין לך, ודומה לו קרב אליך אל פגש בי (ישעיה סה, ה), וכן גִּשָּׁה לִי וְאֶשְׁכָּה (שם מט, כ), המשך לנדדן בעצורי ואשכז אלך. אחת מליץ על האורחין, איך מלאך לבך. על שאמר להם על הצנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו, האחד צא לגור, אדם נכרי יחידי אחת ציינו שצאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית מוכיח אותנו: הדלת. דלת הסובצת לנעול ולפתוח:

(11) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. הקטנים התחילו בעצירה מחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפורענות מהם (צ"ר ג, ח):

(12) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי יש לך עוד בעיר הזאת, חוץ מאשתך וצנותיך שצבית: חתן ובניך ובנתיך. אם יש לך חתן או צנים וצנות, הוצא מן המקום: ובניך. צני צנותיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגוריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות. קרי ציה מי לך פה:

(14) חתניו. שמי צנות נשואות היו לו בעיר: לקחי בנותיו. שאותן שצבית ארוכות להם:

- 15 And when the morning arose, then the angels hastened Lot, saying: 'Arise, take thy wife, and thy two daughters that are here; lest thou be swept away in the iniquity of the city.'
- 16 But he lingered; and the men laid hold upon his hand, and upon the hand of his wife, and upon the hand of his two daughters; the LORD being merciful unto him. And they brought him forth, and set him without the city.
- 17 And it came to pass, when they had brought them forth abroad, that he said: 'Escape for thy life; look not behind thee, neither stay thou in all the Plain; escape to the mountain, lest thou be swept away.'
- 18 And Lot said unto them: 'Oh, not so, my lord;
- 19 behold now, thy servant hath found grace in thy sight, and thou hast magnified thy mercy, which thou hast shown unto me in saving my life; and I cannot escape to the mountain, lest the evil overtake me, and I die.
- וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת-אִשְׁתְּךָ וְאֶת-שְׁתֵּי בָנֶיךָ הַנִּמְצָאִים פֶּן-תִּסָּפֶה בְּעֵינֵי הָעִיר:
- וַיִּתְמַהֲמַהוּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד-אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בָנָיו בְּחֻמַּלַּת יְהוָה עֲלָיו וַיֹּצֵאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר:
- וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-נַפְשֶׁךָ אֵל-תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל-תַּעֲמֵד בְּכָל-הַפֶּסֶק הַהִרְרָה הַמַּלְטָה פֶּן-תִּסָּפֶה:
- וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֵל-נָא אֲדֹנָי:
- הִנֵּה-נָא מֵצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגִּדֵּל חֲסָדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת-נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלִיט הַהִרְרָה פֶּן-תִּדְבֹקֵנִי הָרָעָה וּמָתִי:
- וּכְמוֹסָק צִפְרָא הָיָה וַדְּחִיקוּ מַלְאָכָיָא בְּלוֹט לְמִימַר קוּם דְּבֵר יָת אֶתְחַד וְיָת תַּרְתִּין בְּנֵתְךָ דְּאִשְׁתְּכַחַא מִהֵימְנָן עִמָּךְ דְּלִמָּא תִלְקִי בְּחוּבֵי קִרְתָּא:
- וְאַתְעַכֵּב וְאַתְקִיפוּ גְבֻרָיָא בְּיָדֵיהּ וּבְיַד אֶתְתִּיהּ וּבְיַד תַּרְתִּין בְּנֵתֵיהּ בְּדָחַס יְיָ עֲלוּהֵי וְאַפְסֻקוּהִי וְאַשְׁרִייהִי מִבְּרָא לְקִרְתָּא:
- וַהֲוָה כַּד אִפִּיק יְתָהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשֶׁךָ לֹא תִסָּתְכִי לְאַחוּרְךָ וְלֹא תָקוּם בְּכָל מִישְׁרָא לְטוּרָא אֲשֶׁתִּינִיב דְּלִמָּא תִלְקִי:
- הָא כַּעַן אֲשַׁכַּח עַבְדְּךָ רַחֲמִין קִרְמָךְ וְאַסְגִּיתָא טִיבוּתְךָ דְּעַבְדְּתָא עִמִּי לְקִיּוּמָא יָת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אֲנָא יָכִיל לְאַשְׁתִּינִיבָא לְטוּרָא דְּלִמָּא תַּעֲרֵעֲנִי בְּשָׂתָא וְאַמּוּת:

(15) ויאיצו. כתרגומו ודחיקו, מהרואו: הנמצאות. המזומנות לך בצית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא: תספה. מהיה כלה, עד תוס קל הדור, מתורגס, עד דסק כל דרא:

(16) ויתמהמה. כדי להציל את ממונו: ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, וחזירו להפוך סדום, לכן נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (ז"ר ג, יא):

(17) המלט על נפשך. דיך להציל נפשות אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניטל, איך כדאי לראות צפורענותם ואתה ניטל: בכל הכבר. כבר הירדן: ההרה המלט. אלל אברהם ברת, שהוא יושב צהר, שנאמר ויעסק משם הקרה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר אל המקום אשר היתה קהלה צפתלה, ואף על פי שכתוב ויגאל אצקם וגו', אהלים הרבה היו לו, ונמשכו עד חצרן. המלט. לשון השמטה, וכן כל אמלטה שצמקרא, אשמוז"ר בלע"ז, וכן והמליטה וקר (ישעיה סו, ז), שנשמת העובר מן הרחם. קפפור ומלטה (תהלים קכד, ז), לא יקלו מלט משא (ישעיה מו, ב), להשמיט משא הרעי שצנקציהם:

(18) אל נא אדני. רבותינו אמרו (שבעות לה): שם זה קדש, שנאמר צו להחיות את נפשי, מי שיש בידו להמית ולהחיות, ותרגומו צעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: נא. לשון בקשה:

(19) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אלל אנשי סדום, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה לדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אלל לדיק, אני כרשע, וכן אמרה הזרפית לאלהיה כי צאק אלי להפיר קת עוני (מלכים"א יז, יח), עד שלא באה אללי, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני נדקת ביניהם, ומשנאת אללי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ)

20	Behold now, this city is near to flee unto, and it is a little one; oh, let me escape thither—is it not a little one?—and my soul shall live.'	הִנֵּה-נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהוּא מִצָּעַר אֲמֹלֶטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצָּעַר הוּא וַתְּחִי נַפְשִׁי: הָא כֻּעַן קִרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמַעַרְק לְתַמְנָן וְהִיא זַעֲרָא אֲשֶׁתִּיבָב כֻּעַן לְתַמְנָן הֲלֹא זַעֲרָא הִיא וַתִּתְקַיֵּים נַפְשִׁי:	20
21	And he said unto him: 'See, I have accepted thee concerning this thing also, that I will not overthrow the city of which thou hast spoken.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאַתִּי פָנֶיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הִפְכִּי אֶת-הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: וַיֹּאמֶר לֵיהּ הָא נִסִּיבִית אִפְּךָ אֶף לְפִתְגָמָא הַדִּין בְּדִיל דְּלֹא לְמַהֲפָכִי יֵת קִרְתָּא דְּבַעֲיָתָא עֲלֵה:	רביעי
22	Hasten thou, escape thither; for I cannot do any thing till thou be come thither.'—Therefore the name of the city was called Zoar.—	מִהֵר הִמְלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד-בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הָעִיר צוֹעַר: אוּחִי אֲשֶׁתִּיבָב לְתַמְנָן אֲרִי לֹא אֲכֹל לְמַעַבְד פִּתְגָמָא עַד מִיתְּךָ לְתַמְנָן עַל כֵּן קָרָא שָׁמָּה דְּקִרְתָּא צוֹעַר:	22
23	The sun was risen upon the earth when Lot came unto Zoar.	הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל-הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צוֹעָרָה: שְׁמֶשׁא נִפֵּק עַל אֶרְעָא וְלוֹט עָאֵל לְצוֹעַר:	23
24	Then the LORD caused to rain upon Sodom and upon Gomorrah brimstone and fire from the LORD out of heaven;	וַיְהִי־הָהּ הַמָּטִיר עַל-סְדֹם וְעַל-עֲמֹרָה גִּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם: וַיִּי אֲמַטֵּר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גִּיפְרִיתָא וְאֵשׁתָא מִן גְּדָם יי מִן שְׁמַיָּא:	24

(20) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתייבבה מקרוב, לפיכך לא נתמללה סאתה עדיין, ומה היא קריבתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להחישב איש איש במקומו, והיא הייתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן ג' שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוב ומשרוב עד שנולד נחור ל', הרי כ"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ז"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה הייתה שנת הפלגה, וכשנחצה סדום היה אברהם בן ז"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן ג' שנה, ולער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אתה להניחה: ותחי נפשי. זה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי זה:

(21) גם לדבר הזה. לא דייך שאתה ניזול, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך: הפכי. הופך אני, כמו עד צאי, אֲתַרִּי לְאִי, מְדִי דְּצָרִי צו' (ירמיה לא, יט):

(22) כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו פי משחיתים אֲנַחְנוּ, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר צרשונן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מזיל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער:

(24) וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' המטיר, הוא וצית דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלכנה עומדת צרקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללכנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ציוס, יהיו עובדי לכנה אומרים, אילו היה צלילה כשהלכנה מושלת, לא היינו חרבינן, ואם אפרע מהם צלילה, יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ציוס כשהחמה מושלת, לא היינו חרביס, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלכנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח שירה פ"ה): מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו נָשִׁי לְמַךְ, ולא אמר נָשִׁי. וכן אמר דוד קחו עִמָּכֶם אֶת עֲבָדֵי הַדֹּגִיכֶם (מלכים-א ח, לג), ולא אמר מַעֲבָדֵי. וכן אֲחִישַׁרֹשׁ בָּשָׁם הִמְלִיךְ, ולא אמר צַמִּי. אף כאן אמר מאת ד', ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב פִּי צָם יְדִין עַמִּים וגו' (איוב לו, לא), כשבא ליסר הצריות, מביא עליהם אש מן השמים, כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן, מן השמים, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז, ד):

(31) אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי, שמה ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. ספורות היו שכל העולם נחרב, כמו בדור המבול. (צ"ב נא, ט):

32	Come, let us make our father drink wine, and we will lie with him, that we may preserve seed of our father.'	לָכֵן נִשְׁקָה אֶת־אֲבִינוּ יִין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:	32
33	And they made their father drink wine that night. And the first-born went in, and lay with her father; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתַּשְׁקִין אֶת־אֲבִיהָ יִין בַּלַּיְלָהּ הוּא וַתֵּבֵא תְּבַכִּירָהּ וַתִּשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבִקְוָמָהּ:	33
34	And it came to pass on the morrow, that the first-born said unto the younger: 'Behold, I lay yesternight with my father. Let us make him drink wine this night also; and go thou in, and lie with him, that we may preserve seed of our father.'	וַיְהִי מִמָּחָרֹת וַתֹּאמֶר תְּבַכִּירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אִמְשׁ אֶת־אֲבִי נִשְׁקָנוּ יִין גַּם־הַלַּיְלָהּ וּבֹאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:	34
35	And they made their father drink wine that night also. And the younger arose, and lay with him; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתַּשְׁקִין גַּם בַּלַּיְלָהּ הַהוּא אֶת־אֲבִיהָ יִין וַתֵּקֶם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבִקְוָמָהּ:	35
36	Thus were both the daughters of Lot with child by their father.	וַתַּהַרִין שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט וַעֲדִיאָה תַּרְתִּין בָּנֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן:	36
37	And the first-born bore a son, and called his name Moab—the same is the father of the Moabites unto this day.	וַתֵּלֶד תְּבַכִּירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם:	37
38	And the younger, she also bore a son, and called his name Ben-ammi—the same is the father of the children of Ammon unto this day.	וַהַצְעִירָה גַם־הוּא יָלְדָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: (ס)	38
XX	And Abraham journeyed from thence toward the land of the South, and dwelt between Kadesh and Shur; and he sojourned in Gerar.	וַיֵּסַע מִשָּׁם אֲבָרָהָם אֶרֶצָה הַנֹּגֵב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֵרָר:	יז

(33) ותשקין וגו'. יין נודמן להם צמעה, להוציא מהן שני אומות: ותשכב את אביה. וצעירה כתיב ותשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה צונות, אלא אחותה למדה, חסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אצל זכירה שפתחה צונות, פרסמה הכחוש צמפורש. ובקומה של זכירה נקוד על וי"ו של וצקומה לומר, שצקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשמות. (א"ר לוי כל מי שהיה להוט אחר צולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מצשרו): (36) ותהרין וגו'. אף על פי שאין האשה מתעצרת מזיאה ראשונה, אלו שלטו צעמן והוציאו ערותן (ס"א עדותן) לחוך, ונתעצרו מזיאה ראשונה: (37) מואב. וז' שלא היתה נזועה פירשה שמאזיה הוא, אצל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שכן בימי משה, שנאמר בצני עמון אל תתגר צם (דברים ז, יט), כלל, וצמואב לא הזהיר אלא שלא ילחמו צם, אצל לצערן היתר לו:

2 And Abraham said of Sarah his wife: 'She is my sister.' And Abimelech king of Gerar sent, and took Sarah.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶחָתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֵּרָר וַיִּקַּח אֶת-שָׂרָה: יְת שָׂרָה:
3 But God came to Abimelech in a dream of the night, and said to him: 'Behold, thou shalt die, because of the woman whom thou hast taken; for she is a man's wife.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מָת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהִוא בַּעֲלַת בָּעַל: וְאַתָּה מֵימַר מִן קֶדֶם יְיָ לָנוֹת אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלֹמָא דְלֵילִיָּא וַאֲמַר לִיהּ הָאֵת מְאִית עַל עֵיסַק אֶתְתָּא דְדִבְרָתָא וְהִיא אֵתָת גִּבֵּר:
4 Now Abimelech had not come near her; and he said: 'Lord, wilt Thou slay even a righteous nation?	וְאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי גַּם-צַדִּיק תִּהְרַג: וְאַבִּימֶלֶךְ לֹא קָרִיב לְנוֹתָהּ וַאֲמַר יְיָ הָעַם אֵף זָכָאִי תִּקְשׁוּל:
5 Said he not himself unto me: She is my sister? and she, even she herself said: He is my brother. In the simplicity of my heart and the innocence of my hands have I done this.'	הֲלֹא הִוא אָמַר-לִי אֶחָתִי הִוא וְהִיא-גַם-הִוא אָמְרָה אֶחָי הִוא בְּתָם-לִבִּי וּבִנְקִיָן כָּפִי עָשִׂיתִי זֹאת: הֲלֹא הִוא אָמַר לִי אֶחָתִי הִוא וְהִיא אֵף הִיא אָמְרָת אֶחָי הִוא בְּקִשְׁיוֹת לִבִּי וּבִזְכָּאוֹת יָדַי עָבַדִּית דָּא:
6 And God said unto him in the dream: 'Yea, I know that in the simplicity of thy heart thou hast done this, and I also withheld thee from sinning against Me. Therefore suffered I thee not to touch her.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם גַּם אֲנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם-לִבְבְּךָ עָשִׂיתָ זֹאת וְאֲחֻשְׁךָ גַּם-אֲנֹכִי אוֹתָךְ מִחֲטוֹ-לִי עַל-כֵּן לֹא- נִתְּתִיד לִגְעֹעַ אֵלֶיהָ: וַאֲמַר לִיהּ יְיָ בַּחֲלֹמָא אֵף קִדְמִי גְלִי אֲרִי בְּקִשְׁיוֹת לִבְבְּךָ עָבַדְתָּ דָּא וּמִנְעִית אֵף אֲנֹא יָתִיד מִלְּמַחְטִי קִדְמִי עַל כֵּן לֹא שִׁבַּקְתִּיד לְמִקְרַב לְנוֹתָהּ:
7 Now therefore restore the man's wife; for he is a prophet, and he shall pray for thee, and thou shalt live; and if thou restore her not, know thou that thou shalt surely die, thou, and all that are thine.'	וְעַתָּה הָשִׁב אִשְׁתְּ-הָאִישׁ כִּי- נָבִיא הִוא וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדְךָ וַחַיָּה וְאִם-אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע כִּי-מָוֹת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ: וְכַעַן אֶתִּיב אֶתָּה גּוֹבְרָא אֲרִי נָבִיא הִוא וַיִּצְלִי עֲלֶיךָ וַחַיָּה וְאִם לִיָּתִיד מִתִּיב דָּע אֲרִי מָוֹת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל דְּלָךְ:

- (1) ויסע משם אברהם. כשראה שחרצו הכרכים, ופסקו העוזרים והשצים, נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט, שיצא עליו שם רע שצא על צומו (צ"ר נב, ד):
- (2) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחם שלא צוטצתה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן: אל שרה אשתו. על שרה אשתו, וכיוצא בו אֵל הַלְקַח פָּרוֹן וגו' (שמואל א' ד, כא), וְאֵל מוֹת קָמְיָה, שניהם בלשון על:
- (4) לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר לא נִסְפָּד לְגִזְעֵי אֵלֶיךָ: הגוי גם צדיק תהרוג. אף אם הוא צדיק מהרגנו, שמא כך דרכך לא צד האומות חנם, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתה אומר להרגני:
- (5) גם היא. לרצות עצדים וּמַעֲלִים וְסַמְקִים שלה את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמייתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי בה:
- (6) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמיית מתחלה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיים יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא, שלא נחתי לך כח, וכן ולא נִסְפָּד לְגִזְעֵי אֵלֶיךָ (בראשית לא, ז), וכן ולא נִסְפָּד לְגִזְעֵי אֵלֶיךָ (שופטים טו, א):

<p>8 And Abimelech rose early in the morning, and called all his servants, and told all these things in their ears; and the men were sore afraid.</p>	<p>8 וַיִּשְׁכֹּם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל-עֲבָדָיו וַיַּדְבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:</p>
<p>9 Then Abimelech called Abraham, and said unto him: 'What hast thou done unto us? and wherein have I sinned against thee, that thou hast brought on me and on my kingdom a great sin? thou hast done deeds unto me that ought not to be done.'</p>	<p>9 וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמַה-חָטָאתִי לָךְ כִּי-הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל-מַמְלַכְתִּי חַטָּאתָה גְּדוֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשֵׂיתָ עִמָּדִי:</p>
<p>10 And Abimelech said unto Abraham: 'What sawest thou, that thou hast done this thing?'</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה:</p>
<p>11 And Abraham said: 'Because I thought: Surely the fear of God is not in this place; and they will slay me for my wife's sake.'</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲרִי אֲמַרְתִּי רַק אֵין-יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְהִרְגֻנִי עַל-דְּבַר אִשְׁתִּי:</p>
<p>12 And moreover she is indeed my sister, the daughter of my father, but not the daughter of my mother; and so she became my wife.</p>	<p>12 וְגַם-אִמְנָה אֶחָתִי בֶת-אָבִי הִוא אֲךָ לֹא בֶת-אִמִּי וַתְּהִי-לִי לְאִשָּׁה:</p>
<p>13 And it came to pass, when God caused me to wander from my father's house, that I said unto her: 'This is thy kindness which thou shalt show unto me; at every place whither we shall come, say of me: He is my brother.'</p>	<p>13 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וַיֹּאמֶר לָהּ זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֵל כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִבְּוֹא שָׁמָּה אֲמַרְי-לִי אָחִי הִוא:</p>

- (7) השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמה תמגנה בעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בך, אמר לו): כי נביא הוא. ויודע שלא נגעתי בך, לפיכך ויתפלל בעדך (בצא קמא צא):
- (9) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לצא על צריה בזה לנו על ידך, עזירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחוטם:
- (11) רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותם, או על עסקי אשתו שואלין אותם, אשתך היא או אחותך היא (בצא קמא שם):
- (12) אחותי בת אבי היא. ונתאב מותרת לזון נח, שאין אבות לעובדי עבודה אילנים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר והלא בת אחיו הייתה, בני בנים הריהן בצנים, והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט, כי תנשים אחים תנאנו: אך לא בת אמי. הרי מלא אחרת היא:
- (13) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תרגם מה שמרגם, ויש לישב עוד דבר דבור על אופניו, כשהוא יאמר הקב"ה

14	And Abimelech took sheep and oxen, and men-servants and women-servants, and gave them unto Abraham, and restored him Sarah his wife.	וַיִּקַּח אַבְיִמֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֵׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	14
15	And Abimelech said: 'Behold, my land is before thee: dwell where it pleaseth thee.'	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּשׁוּב בְּעֵינֶיךָ שָׁב:	15
16	And unto Sarah he said: 'Behold, I have given thy brother a thousand pieces of silver; behold, it is for thee a covering of the eyes to all that are with thee; and before all men thou art righted.'	וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלֶיךָ כֶּסֶף לְאַחִיךָ הִנֵּה הוּא-לְךָ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתְּךָ וְאַתְּ כָּל וְנִכְחַת:	16
17	And Abraham prayed unto God; and God healed Abimelech, and his wife, and his maid-servants; and they bore children.	וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל-הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת-אַבְיִמֶלֶךְ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-מִדְּתָיו:	17
18	For the LORD had fast closed up all the wombs of the house of Abimelech, because of Sarah Abraham's wife.	כִּי-עָצַר עֲצֹר יְהוָה בְּעַד כָּל-רַחֲם לְבֵית אַבְיִמֶלֶךְ עַל-דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אַבְרָהָם: (ס)	18
XXI	And the LORD remembered Sarah as He had said, and the LORD did unto Sarah as He had spoken.	וַיִּהְיֶה פֶקֶד אֶת-שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:	יח

מזית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאעבור צמקום רשעים, ואומר לה זה חסדך וגו': כאשר התעו. לשון רבים, ואל תחמה כי זהרצה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים, שֶׁרָלָכוּ לְאֵלִים, לְאֵלִים חַיִּים, לְאֵלִים קְדוּשִׁים, וכל לשון אלהים לשון רבים, וכן וַיִּקַּח אֲדוֹנֵי יוֹסֵף, אֲדוֹנֵי הָאֲדֹנִים, אֲדוֹנֵי הָאֶרֶץ, וכן צִעְלֵי עֵמֹד, וְהוּעַד צִעְלֵי. ואם תאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה, כמו וַתִּלְךָ וַתִּשָּׂע (בראשית כא, יד), תַּעֲשִׂי כֶּשֶׁה אוֹצֵד (תהלים קיט, קעו), יַעֲשֶׂה לְצִי אֹכֵל (איוב לח, מא), יֵאָדוּ וַיִּתְּעוּ לְבָקֶשׁ אֲכָלִם: אמרי לי. עלי, וכן וַיִּשְׁלְלוּ אֲנָשֵׁי הַמִּקְוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בראשית כו, ז), על אשתו. וכן וַאֲמַר פִּרְעֹה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות יד, ג), כמו על בני ישראל. פֶּן יֵאמְרוּ לִי אִשָּׁה הִרְגָתָהּ (שופטים ט, נד):

(14) ויתן לאברהם. כדי שיתפייס ויתפלל עליו:

(15) הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אֶשְׁתְּךָ קָח וְלָךְ, לפי שנתירא, שהמזרים שטופי זמה:

(16) ולשרה אמר. אבימלך לכבודה, כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחיך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כמות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילו, שאילו השיבוּתִיךָ ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנתעלל זה החזירה, עכשיו שהורכתי לצדו ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיבוּתִיךָ, ועל ידי נס: ואת כל. ועם כל צאי עולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה להתנחל, ולהראות דברים נְקִיִּים הללו, ולשון תוכחה בכל מקום, צרור דברים, ובלע"ז אשפורפי"ר. ואונקלוס תרגם צפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כמות של כבוד על העינים שלי ששלמו בך, ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך. ויש מדרש אגדה, אבל ישוב לשון המקרא פירשתי:

(17) וילדו. כתרגומו ואחרומו, נפתחו נקציהם והוציאו, והיא לידה שלהם:

(18) בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על פי דבור שרה. על פי דבורה של שרה:

2 And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him.	וַתֵּהָרֶ וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזִקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֱלֹהִים: וְעַד יָצָאת וּלְיֵלֶדֶת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְסִיבְתוֹהִי לְזִמְנָא דְּמַלִּיל יְתִיָּה יי:	2
3 And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac.	וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-שֵׁם-בְנוֹ הַנּוֹלָד-לּוֹ אֲשֶׁר-יָלְדָה-לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק: וַקְרָא אַבְרָהָם יֵת שׁוֹם בְּרִיָּה דְאַתִּילִיד לִיהָ דִּילִידֵת לִיהָ שָׂרָה יִצְחָק:	3
4 And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him.	וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים: וַגִּזַּר אַבְרָהָם יֵת יִצְחָק בְּרִיָּה בֶּן תְּמִנָּא יוֹמִין כְּמָא דְּפָקִיד יְתִיָּה יי:	4
5 And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him.	וַאֲבְרָהָם בֶּן-מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד וַאֲבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנִין כִּד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ: וְאַתִּילִיד לִיהָ יֵת יִצְחָק בְּרִיָּה:	חמישי
6 And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.'	וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל-הַשְּׁמַע יִצְחָק-לִי: וְאָמַרְת שָׂרָה חֲדָנָא עֲבַד לִי יי כָּל דְּשָׁמַע יַחֲדִי לִי:	6
7 And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.'	וַתֹּאמֶר מִי מַלְלִי לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָּנִים שָׂרָה כִּי-יָלְדָתִי בֶּן לְזִקְנָיו: וְאָמַרְת מְהִימָן דְּאָמַר לְאַבְרָהָם וְקָנִים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אַרְי יְלִידֵת בֶּן לְסִיבְתוֹהִי:	7
8 And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned.	וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמָל אֶת-יִצְחָק: וַרְבָּא רַבָּא רַבָּא וְאַתְחַסִּיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתָּא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאַתְחַסִּיל יִצְחָק:	8

(1) וד' פקד את שרה וגו'. סמך פרשה זו, ללמדך שכל המצקש רחמים על חצירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, שנאמר ויתפלל וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך (צבא קמא זכר): פקד את שרה כאשר אמר. צהריון: כאשר דבר. צלידה, והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה, ויאמר ללהים יצקל שרה אשקף וגו', דבור, הנה דבר ה' אל אצקס, צברית בין הצמרים, ושם נאמר לא יקדשך זה וגו', והציא הירוש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאצרהס:

(2) למועד אשר דבר אלו. ר' יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו מזיתו של אבימלך הוא, ור' חמא אומר לשבעה חדשים: למועד אשר דבר אלו. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשנאמר לו למועד קשור לקי, שרט לו שריטה זכותל, ואמר לו, כשחגיע חמה לשריטה זו צשנה האחרת תלד: לזקביו. היה זו איקונין שלו דומה לו:

(6) יצחק ל'. ישמח עלי. ומדרש אגדה, הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו זו ציוס, הרבה תפלות נענו עמה, ורש שמח היה בעולם:

(7) מי מלל לאברהם. לשון שצח וחשיבות, כמו מי פעל ופעשה (ישעיה מא, ד), מי צקל וקלה (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הצטחמו, הקצ"ה מצטיח ועושה: מלל. שניה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף מאה לאצרהס: היניקה בנים שרה. ומהו צניס לשון רבים, ציוס המשמה הציאו השרות צניסן עמהן, והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא אסופי הציאה מן השוק:

(8) ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גימין עה): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (צ"ר נג, י) שם ועבר ואבימלך:

9	And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport.	וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר וַחֲזֹת שָׂרָה יֵת בֶּר הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחִיק:	9
10	Wherefore she said unto Abraham: 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.'	וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק:	10
11	And the thing was very grievous in Abraham's sight on account of his son.	וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו וּבְאֵישׁ פֶּתַחמָא לַחֲדָא בְּעֵינָיו אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ:	11
12	And God said unto Abraham: 'Let it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יִרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע:	12
13	And also of the son of the bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.'	וְגַם אֶת־בֶּן־הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ וְאִךְ יֵת בֶּר אִמָּתָא לְעַמָּא אֲשִׁינִיחָה אֲרִי בְרָךְ הוּא:	13
14	And Abraham arose up early in the morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba.	וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וַחֲמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחָהּ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שֶׁבַע:	14
15	And the water in the bottle was spent, and she cast the child under one of the shrubs.	וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמַת וַתְּשַׁלְּךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים:	15

- (9) מצחק. לשון עזודת אלילים, כמו שנאמר וַיִּקְמוּ לְצַחַק (שמות לב, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לְצַחַק צי. דבר אחר לשון ריחוק, כמה דתימא יְקוֹמוּ גַּל הַנְּעָרִים וַיִּשְׁקוּ לְעֵינָיו וגו' (שמואל-ב, ז, יג): עם בני וגו' מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה זו חנים, כמה דאמר אִמֶּר בְּמִתְלַהֵלָה הִיכָה זָקִים וגו', ואמר הִלָּא מִשְׁחָק אֵנִי (משלי כו, יח-ט):
- (10) עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן זו (צ"ר נג, יא):
- (11) על אודות בנו. על ששמע שיאל למרצות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים רבה ד, ה):
- (12) שמע בקולך. (צקול רוח הקדש שזה), למדנו שהיה אברהם טפל לשרה צנזירות:
- (14) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיאל למרצות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על שכמה,
- שהכניסה זו שרה עין רעה, ואחזתו חמה (צ"ר נג, יג), ולא יכול לילך צרגליו: ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:
- (15) ויכלו המים. לפי שדרך חולים לשמות הרבה (צ"ר סס):

<p>16 And she went, and sat her down over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept.</p>	<p>וַתֵּלֶךְ וַתָּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחָק כַּמֶּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל-אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת-קֹלָהּ וַתִּבְכֶּה׃</p>	<p>16 וַתֵּלֶךְ וַתָּשֶׁב לָהּ מִנְּגַד הַרְחָק כַּמֶּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל-אַרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׁב מִנְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת-קֹלָהּ וַתִּבְכֶּה׃</p>
<p>17 And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is.</p>	<p>וַשָּׁמַע קֶדֶם יְיָ יֵת קְלִיָּה דְרָבְיָא וּקְרָא מְלָאכָא דִּינִי לְהִגָּר מִן שְׁמִיָּא וַאֲמַר לָהּ מָא לִיד הִגָּר לֹא תִדְחִלִין אֲרִי שְׁמִיע קֶדֶם יְיָ קְלִיָּה דְרָבְיָא בְּאַתֵּר דְּהוּא תַּמָּן׃</p>	<p>17 וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-קוֹל הַנָּעִר וַיִּקְרָא מְלָאכֵי אֱלֹהִים אֶל-הַגֵּר מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מִה־לָּךְ הִגָּר אֶל-תִּירָאִי כִּי-שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל-קוֹל הַנָּעִר בְּאֲשֶׁר הוּא-שָׁם׃</p>
<p>18 Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.'</p>	<p>קוּמִי שֹׂאִי אֶת-הַנָּעִר וְהַחֲזִיקִי אֶת-יָדָךְ בּוֹ כִּי-לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ׃</p>	<p>18 קוּמִי שֹׂאִי אֶת-הַנָּעִר וְהַחֲזִיקִי אֶת-יָדָךְ בּוֹ כִּי-לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימֶנּוּ׃</p>
<p>19 And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink.</p>	<p>וַיִּפְתָּח אֱלֹהִים אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת-הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת-הַנָּעִר׃</p>	<p>19 וַיִּפְתָּח אֱלֹהִים אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת-הַחֲמַת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת-הַנָּעִר׃</p>
<p>20 And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer.</p>	<p>וַהֲוָה מִימְרָא דִּינִי בְּסַעְדִּיהָ דְרָבְיָא וּרְבָא וַיִּתִּיב בְּמִדְבָּרָא וַהֲוָה רַבִּי קֶשֶׁתָּא׃</p>	<p>20 וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת-הַנָּעִר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רַבֵּה קֶשֶׁת׃</p>
<p>21 And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.</p>	<p>וַיִּתִּיב בְּמִדְבָּרָא דְּפָאֲרָן וַנִּסִּיבַת לִיהָ אִמִּיהָ אֶתְחָא מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם׃</p>	<p>21 וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר פָּאֲרָן וַתִּקַּח-לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם׃ (פ)</p>

(16) מנגד. מרחוק: כמטחוני קשת. כשתי טיחות (צ"ר שס), והוא לשון יריית חץ, בלשון משנה שהטיח באשמו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הי"ו ליכנס לכאן כמו צחקני הסלע (שיר השירים ב, יד), מגורת וקסמה קדמת יהודה למצרים לקחא (ישעיה יט, יז), ומגורת ילגו ויגועו פשפור (תהלים קז, כז), וכן קלוי ארץ (שם סה, ו), מגורת קלה: ותשב מנגד. כיון שקרב למות, הוסיפה להתרחק:

(17) את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (צ"ר נג, יד): באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים, רצונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו צאר, והוא משיבם, עכשיו מה הוא, זדיק או רשע, אמרו לו זדיק, (ר"ל בענין זה שאינו ראוי לעונש מיתה בצמא ודו"ק). אמר להם, לפי מעשיו של עכשיו אני דנו, וזהו באשר הוא שם, והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם נבוכדנצר, שנאמר מִשָּׁא בְּעֶרְב וְגו' לְקִרְאֵת לְמֵא הַקָּי מֵיָם וְגו' (ישעיה כא, יג-יד), כשהיו מוליכין אותם אל ערביים, היו ישראל אומרים לשבאים, בצקשה מכס, הוליכונו אלל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר אֲרָחוֹת דְּדָנִים (שם), אל תקרי דודנים, אלל דודים, ואלו יוצאים לקראתם ומציאין להם צמר ודג מלוח, ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופוחחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

(20) רובה קשת. יורה חלים צקשת: קשת. על שם האומנות, כמו חמר, גמל, זייד, לפיכך השי"ן מודגשת. היה יושב צמדבר ומלמס את העוצרים, הוא שנאמר ידו צלל וגו':

(21) מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלֹא שָׁפָקָה מִצְרַיִת וְגו', היינו דאמרי אינשי, וזרק חוטר אל לאורא אעיקריה

22	And it came to pass at that time, that Abimelech and Phicol the captain of his host spoke unto Abraham, saying: 'God is with thee in all that thou doest.	וַיְהִי בַּעֲתָה הַהִוא וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צָבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה:	ששי
23	Now therefore swear unto me here by God that thou wilt not deal falsely with me, nor with my son, nor with my son's son; but according to the kindness that I have done unto thee, thou shalt do unto me, and to the land wherein thou hast sojourned.'	וַעֲתָה הִשְׁבַּעָה לִּי בֵּאלֹהִים הִנֵּה אִם־תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַּחֲסֹד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גֵּרְתָּה בָּהּ:	23
24	And Abraham said: 'I will swear.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשָׁבַע:	24
25	And Abraham reproved Abimelech because of the well of water, which Abimelech's servants had violently taken away.	וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ עַל־אֲדוּת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:	25
26	And Abimelech said: 'I know not who hath done this thing; neither didst thou tell me, neither yet heard I of it, but to-day.'	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִלְתִּי הַיּוֹם:	26
27	And Abraham took sheep and oxen, and gave them unto Abimelech; and they two made a covenant.	וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:	27
28	And Abraham set seven ewe-lambs of the flock by themselves.	וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת כְּבָשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהֹן:	28
29	And Abimelech said unto Abraham: 'What mean these seven ewe-lambs which thou hast set by themselves?'	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כְּבָשֹׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָנָה:	29

קאי:

(22) אלהים עמך. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו צידו, ונפקדה אשמו לזקוניו:
 (23) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאלמרחי לך הגהה סלגזי
 לפקדי (ב"ר נד, ז): (כה)
 (25) והוכח. מתנפח עמו על כך:

30	And he said: 'Verily, these seven ewe-lambs shalt thou take of my hand, that it may be a witness unto me, that I have digged this well.'	וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שִׁבְעַת כְּבָשֶׁת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֹבוֹר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפָרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת:	וַיֹּאמֶר אַרְי ית שִׁבְעַת חֹרֶפֶן תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֹבוֹר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חֲפָרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת:
31	Wherefore that place was called Beer-sheba; because there they swore both of them.	עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעָה כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם:	עַל כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעָה כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם:
32	So they made a covenant at Beer-sheba; and Abimelech rose up, and Phicol the captain of his host, and they returned into the land of the Philistines.	וַיַּכְרֹתוּ בְרִית בִּבְאֵר שִׁבְעָה וַיָּקָם אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צָבָאוֹ וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:	וַיַּכְרֹתוּ בְרִית בִּבְאֵר שִׁבְעָה וַיָּקָם אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צָבָאוֹ וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:
33	And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the LORD, the Everlasting God.	וַיִּטֵּעַ אַבְרָהָם בְּאֵר שִׁבְעָה וַיִּקְרָא שְׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:	וַיִּטֵּעַ אַבְרָהָם בְּאֵר שִׁבְעָה וַיִּקְרָא שְׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:
34	And Abraham sojourned in the land of the Philistines many days.	וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)	וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)
XXII	And it came to pass after these things, that God did prove Abraham, and said unto him: 'Abraham'; and he said: 'Here am I.'	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּהְיֶה אֵלֶּים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לֵיהּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲגֵנִי:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּהְיֶה אֵלֶּים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לֵיהּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲגֵנִי:

(30) בעבור תהיה לי. זאת: לעדה. לשון עדות של נקצה, כמו ועדה המצבה: כי חפרתי את הבאר. מריצים היו עליה רועי אצימלך, ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו ציניהם, כל מי שיתראה על הצאר ויעלו המים לקראתו, שלו הוא, ועלו לקראת הצרה:

(33) אשל. רב שמואל, חד אמר פרדס להציא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה צהלים, שנאמר וישע אלהי אפדנו (דניאל יא, מה): ויקרא שם וגו'. על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקצה' אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם צרכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם (סוטה י:):

(34) ימים רבים. מרזים על של חצרון, בחצרון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו (צ"ר נד, ו), שהרי בן ע"ה שנה היה בנאמו מחרן, אותה שנה ויצא וישב צאלוגי ממגרא, שלא מצינו קודם לכן שנתייבש אלא שם, שכל מקומותיו היה כאורח, חונה ונוסע והולך, שנאמר ויעבר אצרכם, ויעשק משם, ויהי קצב ויצד אצרכם מזרמיה, ובמזרים לא עשה אלא שלשה חדשים, שהרי שלחו פרעה, מיד וילך למספיו עד ויצא וישב צאלוגי ממגרא אשר צחקצרון, ושם ישב עד שנהפכה סדום, מיד ויסע משם אצרכם מפני בושא של לוט, וצא לארץ פלשתים, וכן צ"ט שנה היה, שהרי בשלישי למילתו באו אללו המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב ימים רבים, מרזים על הראשונים, ולא צא הכחוצ לסחוס אלא לפרש, ואם היו מרזים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחך אינם יתירים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם וחזר לחצרון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים. כך שנויה בסדר עולם (פ"א):

(1) אחר הדברים האלה. יש מרזותינו אומרים (סנהדרין פט:): אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר, מכל סעודה שעשה הצרה לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו, כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו וצח אותו לפני,

2	And He said: 'Take now thy son, thine only son, whom thou lovest, even Isaac, and get thee into the land of Moriah; and offer him there for a burnt-offering upon one of the mountains which I will tell thee of.'	וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךְךָ אֶת-יִחִידְךָ אֲשֶׁר-אָהַבְתָּ אֶת-יִצְחָק וְלֵךְ-לְךָ אֶל-אֶרֶץ הַמֹּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:	וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךְךָ אֶת-יִחִידְךָ אֲשֶׁר-אָהַבְתָּ אֶת-יִצְחָק וְלֵךְ-לְךָ אֶל-אֶרֶץ הַמֹּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:
3	And Abraham rose early in the morning, and saddled his ass, and took two of his young men with him, and Isaac his son; and he cleaved the wood for the burnt-offering, and rose up, and went unto the place of which God had told him.	וַאֲקֻדִּים אַבְרָהָם בַּצֹּפֶרָא וַזְרִיז יֵת חֲמֹרִיה ודָּבַר יֵת תְּרִין עוֹלִימוֹהִי עִמּוּה ויֵת יִצְחָק בְּרִיה וְצִלַח אָעִי לְעֹלָתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דְאָמַר לֵיהּ יי:	וַיִּשְׁלֶם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְשֶׁעַ עֲצֵי עֹלָה וַיֵּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לֹו הָאֱלֹהִים:
4	On the third day Abraham lifted up his eyes, and saw the place afar off.	בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וַזְקַף אַבְרָהָם יֵת עֵינֵהוּ וַחֲזָא יֵת אֲתְרָא מִרְחֵק:	בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם מִרְחֵק:
5	And Abraham said unto his young men: 'Abide ye here with the ass, and I and the lad will go yonder; and we will worship, and come back to you.'	וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוֹלִימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוּן הֵכָא עִם חֲמֹרָא וְאֲנָא וְעוֹלִימָא נִתְמַטִּי עַד כָּא וְנִסְגֹוד וְנִתּוּב לְוִתְכוּן:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו שְׁבוּ לְכֶם פֹּה עִם-הַחֲמֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְכָה עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:
6	And Abraham took the wood of the burnt-offering, and laid it upon Isaac his son; and he took in his hand the fire and the knife; and they went both of them together.	וַיִּסֵּב אַבְרָהָם יֵת אָעִי דְעֹלָתָא וְשׁוּי עַל יִצְחָק בְּרִיה וַיִּסֵּב בְּיָדֵיהּ יֵת אִישָׁתָא ויֵת סַכִּינָא וַאֲזַלוּ תְּרִינְהוֹן בַּחֲדָא:	וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-עֲצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:

לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל כן י"ג שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקצ"ה זכר עמך לפני, לא הייתי מעכב: הגנ"י. כך היא עניינת של חסידים, לשון ענוה הוא, ולשון זימון:

(2) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בצקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה צהן ממש (שם): את בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבתי, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו יצחק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערצבו פתאום, ותזוז דעתו עליו ותטרוף, וכדי לחבב עליו את המזוה, וליטן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (ג, א, ב) לְבָנוֹת אֵת בֵּית ה' צִירֹשָׁלַיִם צָהָר הַמֹּרְיָה. ורבותינו פירשו, על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור נרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ב"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקצ"ה מתהא הנדיקים (ס"א משהא לנדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן אֵל הַקָּדֵךְ לְשֶׁר אֶרֶץ (בראשית יב, א), וכן ביונה וקרא אֵלֶיךָ אֵת הַקָּרִיָּה (יונה ג, ב):

(3) וישכם. נזדרז למזוה (פסחים ד). ויחבש. הוא צעזעמו, ולא זוה לאחד מעבדיו, שהאזהרה מקלקלת השורה (ב"ר נה, ח): את שני נערי. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חסוד רשאי לזלזל לדרך בלא צ' אנשים (ב"ר שם), שאם ינטרף האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו: ויבשע. תרגומו וזלזל, כמו וְלָחַץ הַיָּדָן (שמואל"ב יט, יח), לשון ביקוע פינדר"א בלע"ו: (4) ביום השלישי. למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערצבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו, לא היה עושה: וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר:

(5) עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה, אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום פה יִהְיֶה זְרָעֶךָ: ונשובה. נחנא שישונו שניהם:

7 And Isaac spoke unto Abraham his father, and said: 'My father.' And he said: 'Here am I, my son.' And he said: 'Behold the fire and the wood; but where is the lamb for a burnt-offering?'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אֲבִירָהּ אָבִי וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וַאֲנִי הִשָּׂה לְעֹלָה: וַאֲמַר לְעֹלָה:	7 וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אֲבִירָהּ אָבִי וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וַאֲנִי הִשָּׂה לְעֹלָה: וַאֲמַר לְעֹלָה:
8 And Abraham said: 'God will aprovide Himself the lamb for a burnt-offering, my son.' So they went both of them together.	וַיֹּאמֶר אֲבִירָהּ אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הִשָּׂה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַאֲמַר אֲבִירָהּ קִדָּם יְיָ גְּלִי אֲמַרָא לְעֹלָה בְּרִי וְאֶזְלוּ תַרְנִיחוֹן בַּחֲדָא:	8 וַיֹּאמֶר אֲבִירָהּ אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הִשָּׂה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַאֲמַר אֲבִירָהּ קִדָּם יְיָ גְּלִי אֲמַרָא לְעֹלָה בְּרִי וְאֶזְלוּ תַרְנִיחוֹן בַּחֲדָא:
9 And they came to the place which God had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.	וַאֲתֹו לְאַתְרָא דְאֵמַר לִיהּ יְיָ וּבָנָא תַמָּן אֲבִירָהּ יַת מִדְבַּחָא וְסִדֵּר יַת אֲשֵׁיָא וְעִקֵּד יַת יִצְחָק בְּרִיָּהּ וְשָׁוִי יְתִיהּ עַל מִדְבַּחָא עֵיל מִן אֲשֵׁיָא:	9 וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לּוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אֲבִירָהּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנֵו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:
10 And Abraham stretched forth his hand, and took the knife to slay his son.	וַאֲוֹשִׁישׁ אֲבִירָהּ יַת יְדִיהּ וַיִּנְסִיב יַת סַכִּינָא לְמַכֵּס יַת בְּרִיָּהּ:	10 וַיִּשְׁלַח אֲבִירָהּ אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לְשַׁחֵט אֶת־בְּנֵו:
11 And the angel of the LORD called unto him out of heaven, and said: 'Abraham, Abraham.' And he said: 'Here am I.'	וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאָךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבִירָהּ אֲבִירָהּ וַיֹּאמֶר הֲנִנִי:	11 וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאָךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבִירָהּ אֲבִירָהּ וַיֹּאמֶר הֲנִנִי:
12 And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a God-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, thine only son, from Me.'	וַאֲמַר לָא תוֹשִׁישׁ יָדְךָ בְּעוֹלָמָא וְלֹא תַעֲבִיד לִיהּ מִדְּעַם אַרִי כַעַן יָדַעְנָא אַרִי דְחֵלָא דִּי אַת וְלֹא מְנַעְתָּא יַת בְּרִיךְ יַת יַחֲיִידְךָ מִמִּנִּי:	12 וַיֹּאמֶר אֶל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנֶּעַר וְאֶל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יִרָא אֱלֹהִים אֶתְּהּ וְלֹא חִשַּׁכְתָּ אֶת־בְּנְךָ אֶת־יַחֲיִידְךָ מִמִּנִּי:

(6) המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא וְסַכִּינָא תַאֲכֵל בְּשָׂר (דברים לב, מז), ושםכשרת צשר לאכילה. דבר אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אזרהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברגלון ושמהם כיצחק שלא היה מרגיש בדבר:

(8) יראה לו השעה. כלומר יראה ויבחר לו השעה, ואם אין שעה, לעולה בני, ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלצ שעה:

(9) ויעקד. ידיורגליו מאחוריו, הידיים והרגלים ביחד היא עקידה (שבת נד.), והוא לשון עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדים אותן זו היה ניכר:

(11) אברהם אברהם. לשון חבה הוא, שכופל את שמו:

(12) אל תשלח. לשחוט. אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה צו חצלה ואזיח ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש צו מוס: כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא, אמר לו אזרהם, אפשר לפניך את שיחתי, אתמול אמרתי לי כי יִצְחָק יִקְרָא לְךָ וְנָעַר, וחזרת ואמרתי קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער, אמר לו הקב"ה, לא תַסְלֵל צְרִיתִי וּמוֹלָא שְׂפָתֵי לֹא תַשְׁקֶה, כשאמרתי לך קח מולא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתי: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולחומות החמהים מה היא חצתי אצלך, יש לי פתחון פה, עכשיו, שראוין כי ירא אלהים אתה:

<p>13 And Abraham lifted up his eyes, and looked, and behold behind him a ram caught in the thicket by his horns. And Abraham went and took the ram, and offered him up for a burnt-offering in the stead of his son.</p>	<p>וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵילָן אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְכָּה בְּקֶרְנוֹ וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵילָן וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:</p>	<p>13 וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵילָן אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְכָּה בְּקֶרְנוֹ וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵילָן וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:</p>
<p>14 And Abraham called the name of that place Adonai-jireh; as it is said to this day: 'In the mount where the LORD is seen.'</p>	<p>וַפֹּלַח וַצִּלִּי אַבְרָהָם תִּמְן בְּאַתְרָא הַהוּא אָמַר קָדָם יְיָ הֵכָא יְהוֹן פְּלַחִין דְּרִיָּא בְּכִין יַתְאַמַּר בְּיוֹמָא הַדִּין בְּטוֹרָא הַדִּין אַבְרָהָם קָדָם יְיָ פֹּלַח:</p>	<p>14 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀ יֵרָאֵה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֵה:</p>
<p>15 And the angel of the LORD called unto Abraham a second time out of heaven,</p>	<p>וַקְרָא מַלְאַכְא דִּי לְאַבְרָהָם תַּנְיִגִּית מִן שָׁמַיָּא:</p>	<p>15 וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן-הַשָּׁמַיִם:</p>
<p>16 and said: 'By Myself have I sworn, saith the LORD, because thou hast done this thing, and hast not withheld thy son, thine only son,</p>	<p>וַאֲמַר בְּמִימְרֵי קִיּוּמִית אָמַר יְיָ אֲרִי חֶלֶף דְּעַבְדִּיתָא יְיָ פִּתְגָמָא הַדִּין וְלֹא מִנְעַתָּא יְיָ בְּרַךְ יְיָ יַחֲדָךְ:</p>	<p>16 וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא-יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת-בְּנוֹךְ אֶת-יַחֲדָךְ:</p>
<p>17 that in blessing I will bless thee, and in multiplying I will multiply thy seed as the stars of the heaven, and as the sand which is upon the seashore; and thy seed shall possess the gate of his enemies;</p>	<p>אֲרִי בְּרַכָּא אַבְרָכְךָ וְאַסְגָּא אֲסִגִּי יְיָ בְּנוֹךְ כְּכּוֹכְבֵי שָׁמַיָּא וּכְחֵלָא דְעַל פִּיָּא יָמָא וַיִּירָתוּן בְּנוֹךְ יְיָ קֶרְנֵי סְנְאֵיהוֹן:</p>	<p>17 כִּי-בְרַךְ אַבְרָכְךָ וְהִרְבֵּה אֲרַבֵּה אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֹל אֲשֶׁר עַל-שֹׁפֶת הַיָּם וַיִּרֶשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שַׁעַר אֹיְבָיו:</p>
<p>18 and in thy seed shall all the nations of the earth be blessed; because thou hast hearkened to My voice.'</p>	<p>וַיְהִי בְּרִכּוֹן בְּדִיל בְּנוֹךְ כָּל עַמֵּי אֲרֵעָא חֶלֶף דְּקַבִּילְתָּא לְמִימְרֵי:</p>	<p>18 וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי:</p>

(13) והנה איל. מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמין וזקף אצרהם עינוהי צתר אלין. (ס"א ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם): בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אלל אצרהם, והשטן סובכו ומערבצו צאילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר, יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה צדני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו בני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (14) ה' יראה. פשוטו כתרגומו, ה' יצח ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו צהר ה' יראה הקצ"ה לעומ: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שצכל המקרא, שכל הדורות הצאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל צכל שנה ולהזילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה צכל דורות הצאים, צהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: (17) ברך אברכך. אחת לאז ואחת לצן: והרבה ארבה. אחת לאז ואחת לצן:

19	So Abraham returned unto his young men, and they rose up and went together to Beer-sheba; and Abraham dwelt at Beer-sheba.	וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יחדוֹ אֶל-בְּאֵר שֶׁבַע וַיָּשָׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע: (פ)	19
20	And it came to pass after these things, that it was told Abraham, saying: 'Behold, Milcah, she also hath borne children unto thy brother Nahor:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָּה מִלְכָּה גַם-הִוא בְּנִים לְנָחֹר אָחִיו: וְהָיָה בְּתֵר פֶּתְגֵמֶיָּא הָאֵלֶּין וְאַתְחִנּוּא לְאַבְרָהָם לְמִימְרָהָּ וְיִלְדֵת מִלְכָּה אִף הִיא בְּנִין לְנָחֹר אָחִיו:	מפטיר יט*
21	Uz his first-born, and Buz his brother, and Kemuel the father of Aram;	אֶת-עוֹז בְּכֹרוֹ וְאֶת-בּוּז אָחִיו וְאֶת-קִמּוּאֵל אָבִי אֲרָם: יֵת עוֹז בּוֹכְרִיָּה וְיֵת בּוּז אָחִיו וְיֵת קִמּוּאֵל אָבוּהִי דְאַרָם:	21
22	and Chesed, and Hazo, and Pildash, and Jidlap, and Bethuel.'	וְאֶת-כְּשֶׁד וְאֶת-חֲזוֹ וְאֶת-פִּלְדָּשׁ וְאֶת-יִדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל: וְיֵת כְּשֶׁד וְיֵת חֲזוֹ וְיֵת פִּלְדָּשׁ וְיֵת יִדְלָף וְיֵת בְּתוּאֵל:	22
23	And Bethuel begot Rebekah; these eight did Milcah bear to Nahor, Abraham's brother.	וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת-רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יִלְדָּה מִלְכָּה לְנָחֹר אָחִי אַבְרָהָם: וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יֵת רִבְקָה תִּמְנִיָּא אֵלֶּין יִלְדֵת מִלְכָּה לְנָחֹר אָחִיו דְאַבְרָהָם:	23
24	And his concubine, whose name was Reumah, she also bore Tebah, and Gaham, and Tahash, and Maacah.	וּפִילְגֶשֶׁתוֹ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְתֵבָה וְגַם-הִוא אֶת-טֶבַח וְאֶת-גָּחַם וְאֶת-תַּחַשׁ וְאֶת-מַעֲכָה: (פ) וּלְחִינְתִּיָּה וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְיִלְדֵת אִף הִיא יֵת טֶבַח וְיֵת גַּחַם וְיֵת תַּחַשׁ וְיֵת מַעֲכָה:	קמו פסוקים

The Haftara is II Kings 4:1 - 4:37 on page 236. Sepharadim read II Kings 4:1 - 4:23.

XXIII	And the life of Sarah was a hundred and seven and twenty years; these were the years of the life of Sarah.	וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: חַיֵּי שָׂרָה:	חיי שרה
-------	--	---	---------

(19) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי בחזרון היה יושב, י"ז שנים לפני עקידתו של יצחק ילא מבאר שבע והלך לו לחזרון, כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, מרובים משל חזרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה:

(20) אחרי הדברים האלה ויגר וגו'. בשונו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כזר, היה הולך בלא זנים, היה לי להשיא אשה מזנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקב"ה שנולדה רצקה צת זוג, וזהו אחר הדברים האלה, הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא. ה היא הַשְׁנוּקָה משפחותיה למשפחות אברהם גם כן, מה אברהם י"ז שנים שילא מעקצ' בני הגזירות וד' בני שפחות, אף אלו ח' בני גזירות וד' בני פלגש:

(23) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה: (1) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, צת ק' כצת כ' לחטא, מה צת כ' לא חטאה שהרי אינה צת עונשין, אף צת ק' בלא חטא, וצת כ' כצת ז' ליופי: שני חיי שרה. פלן שוין לטובה:

2	And Sarah died in Kiriatharba—the same is Hebron—in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבַכְתָּהּ:	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבַכְתָּהּ:	2
3	And Abraham rose up from before his dead, and spoke unto the children of Heth, saying:	וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:	וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:	3
4	'I am a stranger and a sojourner with you: give me a possession of a burying-place with you, that I may bury my dead out of my sight.'	גֵּר-וְתוֹשֵׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תִּנּוּ לִי אֶחֱזֹת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלִּפְנֵי:	גֵּר-וְתוֹשֵׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תִּנּוּ לִי אֶחֱזֹת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלִּפְנֵי:	4
5	And the children of Heth answered Abraham, saying unto him:	וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חֶת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חֶת אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	5
6	'Hear us, my lord: thou art a mighty prince among us; in the choice of our sepulchres bury thy dead; none of us shall withhold from thee his sepulchre, but that thou mayest bury thy dead.'	שְׁמַעְנוּנִי אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קִבְּרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמָּוֶה מִקֶּבֶר מֵתְךָ:	שְׁמַעְנוּנִי אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְּרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קִבְּרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמָּוֶה מִקֶּבֶר מֵתְךָ:	6
7	And Abraham rose up, and bowed down to the people of the land, even to the children of Heth.	וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לָעָם הָאֶרֶץ לְבְנֵי-חֶת:	וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לָעָם הָאֶרֶץ לְבְנֵי-חֶת:	7
8	And he spoke with them, saying: 'If it be your mind that I should bury my dead out of my sight, hear me, and entreat for me to Ephron the son of Zohar,	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת-מֵתִי מִלִּפְנֵי שְׁמַעְנוּנִי וּפְגַעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת-מֵתִי מִלִּפְנֵי שְׁמַעְנוּנִי וּפְגַעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר:	8
9	that he may give me the cave of Machpelah, which he hath, which is in the end of his field; for the full price let him give it to me in the midst of you for a possession of a burying-place.'	וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֶחֱזֹת-קֶבֶר:	וַיִּתֵּן-לִי אֶת-מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֶחֱזֹת-קֶבֶר:	9

(2) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן ששי ותלמי ואזיהן. דבר אחר, על שם ארבע זוגות שנקברו שם איש ואשתו, אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורעקה, יעקב ולאה (צ"ר נח, ד): ויבא אברהם. מצאנו שזע: לספוד לשרה ולבכתה. נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי צשורת העקידה, שנודמן צנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה:

(4) גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונחישצחי עמכם. ומדרש אגדה, אס תרצו הריני גר, ואס לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקצ"ה לזקקך לפני את הקצ"ה הזאת: אחוזת קבר. אחוזת קרקע לצית הקצרות:

(6) לא יכלה. לא ימנע, כמו לא תקלל רשמיך (תהלים מ, יז), וכמו ויכלל הקשם (צראשית ח, ז):

(8) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון בקשה, כמו אל תפגעני צי (רות א, טז):

(9) המכפלה. צית ועליה על גציו. דבר אחר, שכולה צווגות (עירובין נג:). בכסף מלא. אשלם כל שויה, וכן דוד

<p>10 Now Ephron was sitting in the midst of the children of Heth; and Ephron the Hittite answered Abraham in the hearing of the children of Heth, even of all that went in at the gate of his city, saying:</p>	<p>וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנוֹ בְּנֵי־חֵת לְכָל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר:</p>	<p>10 וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנוֹ בְּנֵי־חֵת לְכָל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר:</p>
<p>11 'Nay, my lord, hear me: the field give I thee, and the cave that is therein, I give it thee; in the presence of the sons of my people give I it thee; bury thy dead.'</p>	<p>לֹא־אֲדֹנִי שְׁמַעְנִי הַשָּׂדֶה נְתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מֵתְךָ:</p>	<p>11 לֹא־אֲדֹנִי שְׁמַעְנִי הַשָּׂדֶה נְתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָךְ קִבֵּר מֵתְךָ:</p>
<p>12 And Abraham bowed down before the people of the land.</p>	<p>וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:</p>	<p>12 וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:</p>
<p>13 And he spoke unto Ephron in the hearing of the people of the land, saying: 'But if thou wilt, I pray thee, hear me: I will give the price of the field; take it of me, and I will bury my dead there.'</p>	<p>וַיִּדְבֹר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנוֹ עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי נְתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתֵי שְׁמָה:</p>	<p>13 וַיִּדְבֹר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנוֹ עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי נְתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתֵי שְׁמָה:</p>
<p>14 And Ephron answered Abraham, saying unto him:</p>	<p>וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לֹא:</p>	<p>14 וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לֹא:</p>
<p>15 'My lord, hearken unto me: a piece of land worth four hundred shekels of silver, what is that betwixt me and thee? bury therefore thy dead.'</p>	<p>אֲדֹנִי שְׁמַעְנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בִּינִי וּבִינְךָ מִה־הָוָה וְאֶת־מֵתְךָ קִבֵּר:</p>	<p>15 אֲדֹנִי שְׁמַעְנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בִּינִי וּבִינְךָ מִה־הָוָה וְאֶת־מֵתְךָ קִבֵּר:</p>
<p>16 And Abraham hearkened unto Ephron; and Abraham weighed to Ephron the silver, which he had named in the hearing of the children of Heth, four hundred shekels of silver, current money with the merchant.</p>	<p>וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנוֹ בְּנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף מִתְּקַבָּל סְחוּרָה בְּכָל מְדִינָה:</p>	<p>16 וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנוֹ בְּנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף מִתְּקַבָּל סְחוּרָה בְּכָל מְדִינָה:</p>

אמר לארְוֹנָה כֶּסֶף מֵלֶא (דברי הימים-א כה, כד):
 (10) ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היום מנוהו שומר עליהם, מפני חשיבותו של אברהם שהיה זריק לו, עלה לגדולה:
 לכל באי שער עירו. שכוּן צטלו ממלאכתו, וצאו לגמול חסד לשרה:
 (11) לא אדני. לא תקנה אותה דמים: נתתי לך. הרי הוא כמו שנתייה לך:
 (13) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח צחנס, אני אי אפשרי צכך: אך אם אתה לו שמעני. הלאי ותשמעני: נתתי. דוני"ש צלע"ו, מוכן הוא אללי, והלאי נתתי לך כצר:
 (15) ביני ובינך. צין שני אוהבים כמונו, מה היא חשונה לכולם, אלל הנח את המכר, ואת מתך קצור:
 (16) וישקל אברהם לעפרון. חסר וי"ו, לפי שאמר הרצה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עוצר לסומר, שמתקצלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, (צבא מיעא פו. צכורות נ.),

17	<p>So the field of Ephron, which was in Machpelah, which was before Mamre, the field, and the cave which was therein, and all the trees that were in the field, that were in all the border thereof round about, were made sure</p>	<p>וַיִּקְמוּ שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:</p>	<p>וַיִּקְמוּ שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:</p>
18	<p>unto Abraham for a possession in the presence of the children of Heth, before all that went in at the gate of his city.</p>	<p>לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ:</p>	<p>לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ:</p>
19	<p>And after this, Abraham buried Sarah his wife in the cave of the field of Machpelah before Mamre—the same is Hebron—in the land of Canaan.</p>	<p>וַיָּתֵר כֵּן קִבֶּר אַבְרָהָם יְתָ שָׂרָה אִתָּתִיהָ בַּמְעָרָה חֲקֹל כְּפִילֶתָא עַל אִפִּי מַמְרֵה הִיא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:</p>	<p>וַאֲחֵרֵי־כֵן קִבֶּר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שָׂדֶה הַמַּכְפֶּלֶה עַל־פְּנֵי מַמְרֵה הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:</p>
20	<p>And the field, and the cave that is therein, were made sure unto Abraham for a possession of a burying-place by the children of Heth.</p>	<p>וְכֵן חֲקֹלָא וּמְעָרָתָא דִּבְיָה לְאַבְרָהָם לְאַחֲסִנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חֵתָא:</p>	<p>וַיִּקְמוּ הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת־קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת: (ס)</p>
XXIV	<p>And Abraham was old, well stricken in age; and the LORD had blessed Abraham in all things.</p>	<p>וַאֲבָרָהָם סִיב עָאֵל בְּיוֹמָיו וַיְבָרֵךְ יְתָ אַבְרָהָם בְּכֹל־אֵ:</p>	<p>וַאֲבָרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בְּכָל־:</p>
2	<p>And Abraham said unto his servant, the elder of his house, that ruled over all that he had: ‘Put, I pray thee, thy hand under my thigh.</p>	<p>וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּיהָ סָבָא דִּבְיָתִיהָ דְּשָׁלִישׁ בְּכָל דְּלִיהָ שׁוֹ כַּעַן יָרְדָּה תַּחוּת יָרְכִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָל בְּכָל־אֶשֶׁר־לוֹ שִׁים־נָא יָרְדָּה תַּחַת יָרְכִי:</p>
3	<p>And I will make thee swear by the LORD, the God of heaven and the God of the earth, that thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, among whom I dwell.</p>	<p>וַאֲקִיִּים עַלְךָ בְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהָא דְּשָׁמַיָא וְאֱלֹהָא דְּאֶרֶעָא דְּלֹא תִסָּב אִתָּתָא לְבָרִי מִבְּנוֹת כְּנַעֲנָאֵי דְּאֵנָּא יְתִיב בְּיַנְיְהוֹן:</p>	<p>וַאֲשָׁבִיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:</p>
4	<p>But thou shalt go unto my country, and to my kindred, and take a wife for my son, even for Isaac.’</p>	<p>אֵלְהִין לְאֶרְעִי וּלְיִלְדוּתִי תִיזִיל וְתִסָּב אִתָּתָא לְבָרִי לְיִצְחָק:</p>	<p>כִּי אֶל־אֶרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵלֶךְ וְלִקְחָתָא אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק:</p>

אנטויאר"ש צלע"ז:

(17) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו, שינא מיד הדייט ליד מלך. ופשוטו של מקרא, ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לצדהם למקנה וגו':

(18) בכל באי שער עירו. צקרב כולם וצמעמד כולם הקנהו לו:

(1) בדרך את אברהם בכל. צָפַל עולה בגימטריא כן, ומאחר שהיה לו כן, היה צריך להשיאו חשה:

(2) זקן ביתו. לפי שהוא דבוק נקוד זקן: תחת ירכי. לפי שהנשבע צריך שיטול צידו חפץ של מלוא, כגון ספר תורה, או

תפילי (שזועות לה:), והמילה היתה מזוה ראשונה לו, וצאה לו על ידי נער, והיתה חציצה עליו, ונטלה:

<p>And the servant said unto him: 'Peradventure the woman will not be willing to follow me unto this land; must I needs bring thy son back unto the land from whence thou camest?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוֹלִי לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהִשָּׁב אֲשִׁיב אֶת-בְּנִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצָאת מִשָּׁם:</p>	<p>5</p>
<p>And Abraham said unto him: 'Beware thou that thou bring not my son back thither.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לִיה אֲבִרְהָם אֶתְמַר לִךְ דִּלְמָא תָּתִיב יְת בְּרִי לְתַמָּן:</p>	<p>6</p>
<p>The LORD, the God of heaven, who took me from my father's house, and from the land of my nativity, and who spoke unto me, and who swore unto me, saying: Unto thy seed will I give this land; He will send His angel before thee, and thou shalt take a wife for my son from thence.</p>	<p>יְיָ אֱלֹהֵי דְשָׁמַיָא דִּדְכֻרְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ יְלֻדוּתִי וְדַמְלִיל לִי וְדִקְנִים לִי לְמִימַר לְבָנְךָ אֶתִּין יְת אֶרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכִיה קֳדָמְךָ וְתִסַּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִתַּמָּן:</p>	<p>7</p>
<p>And if the woman be not willing to follow thee, then thou shalt be clear from this my oath; only thou shalt not bring my son back thither.'</p>	<p>וְאִם לֹא תֵיבִי אֶתְתָּא לְמִיתִי בְּתַרְךָ וְתִהִי זָכָא מִמּוֹמְתִי דָּא לְחוּד יְת בְּרִי לֹא תָּתִיב לְתַמָּן:</p>	<p>8</p>
<p>And the servant put his hand under the thigh of Abraham his master, and swore to him concerning this matter.</p>	<p>וְשׁוּי עֶבֶדָא יְת יְדִיה תַּחוּת יֶרְכָא דְאַבְרָהָם רַבּוּנִיה וְקִנִּים לִיה עַל פְּתֻגְמָא הָדִין:</p>	<p>9</p>
<p>And the servant took ten camels, of the camels of his master, and departed; having all goodly things of his master's in his hand; and he arose, and went to Aram-naharaim, unto the city of Nahor.</p>	<p>וְדָבַר עֶבֶדָא עֶסְרָא גַמְלִין מִגַּמְלֵי רַבּוּנִיה וְאַזֵּל וְקַל טוֹב רַבּוּנִיה בִּידֵיה וְקָם וְאַזֵּל לְאַרְם דְּעַל פָּרַת לְקָרְתָּא דְּנַחֲזוֹר:</p>	<p>שלישי</p>

(7) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה אמר ואשציעך וגו', אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתיו צפי הצריות, אבל כשלקחני מצית אבי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו צאי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחקן: ומארץ מולדתי. מאור כשדים: ואשר דבר לי. לזורכי, כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אלל דבור, מפורשים בלשון על, ותרגום שלהם (רזונו שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל), עלי, עלוהי, עליהון, שאין נופל אלל דיבור לשון לי, ולו, ולהם, אלא אלי, אליו, אליהם. ותרגום שלהם עמי, עמיה, עמהון, אבל אלל אמירה נופל לשון לי, ולו, ולהם: ואשר נשבע לי. צין הצחרים: (8) ונקית משבועתי וגו'. וקח לו אשה מצנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא, בני אינו חוזר, אבל יעקב צן בני סופו לחזור: (10) מגמלי אדוניו. נִקְרָין היו משאר גמלים, שהיו יונאין וזומין (צ"ר נט, י), מפני הגזל, שלא ירעו בשדות אחרים:

11	And he made the camels to kneel down without the city by the well of water at the time of evening, the time that women go out to draw water.	וַיִּבְרָךְ הַגְּמָלִים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲתָרָב לַעֲתָ צֹאת הַשָּׂבָת: וְאֲשֵׁרֵי גְמְלֵיָא מִבְּרָא לְקִרְתָּא עִם בִּירָא דְמֵיָא לְעֵדֵן רְמָשָׁא לְעֵדֵן דְּנִפְקֵן מִלִּיתָא:	11
12	And he said: 'O LORD, the God of my master Abraham, send me, I pray Thee, good speed this day, and show kindness unto my master Abraham.	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵיהִי דְרַבּוּנִי אֲבִרְהָם זְמִין כְּעֵן קִדְמֵי יוֹמָא דִּין וְעֵבִיד טִיבּוּ עִם רַבּוּנִי אֲבִרְהָם:	12
13	Behold, I stand by the fountain of water; and the daughters of the men of the city come out to draw water.	הָא אֲנָא קָאִים עַל עֵינָא דְמֵיָא וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֵצְאוּ לְשָׂאב מַיִם:	13
14	So let it come to pass, that the damsel to whom I shall say: Let down thy pitcher, I pray thee, that I may drink; and she shall say: Drink, and I will give thy camels drink also; let the same be she that Thou hast appointed for Thy servant, even for Isaac; and thereby shall I know that Thou hast shown kindness unto my master.'	וְהָיָה הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כִדְךָ וְאֶשְׁתֶּה וְאֹמְרָהּ שְׁתֶּה וְגַם־גְּמְלֶיךָ אֶשְׁקֶה אֹתָהּ הַכֹּחֶתָ לַעֲבֹדְךָ לִיצְחָק וְכֵהָ אֲדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדָנִי:	14
15	And it came to pass, before he had done speaking, that, behold, Rebekah came out, who was born to Bethuel the son of Milcah, the wife of Nahor, Abraham's brother, with her pitcher upon her shoulder.	וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יִלְדָהּ לְבִתּוֹאֵל בֶּן־מִלְכָּה אִשְׁתּוֹ נָחוֹר אֶחָי אֲבִרְהָם וְכֵדָהּ עַל־שִׁכְמָהּ:	15
16	And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up.	וְהַנַּעֲרָ טֹבַת מְרֹאֵה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כִדְהָ וַתַּעֲלֶה:	16
17	And the servant ran to meet her, and said: 'Give me to drink, I pray thee, a little water of thy pitcher.'	וַיָּרֻץ הַעֲבָד לְקִרְאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאֵינִי נָא מֵעַט־מַיִם מִכִּדְךָ: וַיִּהְיֶה עֲבָדָא לְקִדְמוּתָהּ וַיֹּאמֶר אֶשְׁקֵנִי כְעֵן זְעִיר מֵיָא מִקּוּלְתֶּיךָ:	17

וכל טוב אדוניו בידו. שטר מחנה כחז ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו צחם (שם יא): ארם נהרים. זין שמינהרות יושבת:

(11) ויברך הגמלים. הרציס:

(14) אותה הובחת. ראוייה היא לו, שהיא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס צניחו של אברהם, ולשון הוכחת, צירפת, אפרוציט"ט צלע": ובה אדע. לשון מחנה, הודע לי זה: כי עשית חסד. חס תהיה ממספחתו והוגנת לו, אדע כי עשית חסד:

(16) בתולה. ממקום בתולים (צ"ר ס, ה): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שצנוות הכנענים היו משמרות מקום בתוליהן, ומפקירות עממן ממקום אחר, העיד על זו שנקייה מכל:

18	And she said: 'Drink, my lord'; and she hastened, and let down her pitcher upon her hand, and gave him drink.	וַתֹּאמֶר שָׂתֵה אֲדֹנָי וַתִּמְהַר וַתִּרְדּוּ כַּדָּה עַל-יָדָהּ וַתִּשְׁקֶהוּ: וַאֲשֶׁקִּיחָהּ: וַאֲמַרְתָּ אֶשֶׁת רַבּוֹנִי וַאֲחִיחָתָה קוֹלָתָה עַל יָדָהּ וַאֲשֶׁקִּיחָהּ:	18
19	And when she had done giving him drink, she said: 'I will draw for thy camels also, until they have done drinking.'	וַתִּשְׁקֶתָּ וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלֵיךָ אֶשְׂאֵב עַד אִם-כָּלוּ לְשִׁתָּת: וְשִׁצִּיחָתָה לְאֶשְׁקִיחֶיהָ וַאֲמַרְתָּ אֶף לְגַמְלֶךָ אֲמַלִּי עַד דִּיסְפָקוֹן לְמִשְׁתִּי:	19
20	And she hastened, and emptied her pitcher into the trough, and ran again unto the well to draw, and drew for all his camels.	וַתִּמְהַר וַתַּעַר כַּדָּה אֶל-הַשִּׁקְתָּ וַתֵּרֶץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לְשֹׂאֵב וַתִּשְׂאֵב לְכָל-גַּמְלָיו: וַאֲחִיחָתָה וּנְפִצַת קוֹלָתָה לְבֵית שְׁקִיָּא וְרַהֲטָת עוֹד לְבִירָא לְמַמְלִי וּמִלַת לְכָל גַּמְלוֹהֵי:	20
21	And the man looked stedfastly on her; holding his peace, to know whether the LORD had made his journey prosperous or not.	וַהֲאִישׁ מִשְׁתַּאֲהָ לָהּ מִחֲרִישׁ וְגוֹבְרָא שְׁהִי בַּהּ מִסְתַּכֵּל לְדַעַת הַהֲצָלִיחַ יְהוָה דְּרַכּוֹ אִם-לֹא: וְשִׁתִּיק לְמַדַּע הַאֲצִלָּח יי:	21
22	And it came to pass, as the camels had done drinking, that the man took a golden ring of half a shekel weight, and two bracelets for her hands of ten shekels weight of gold;	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזָם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צַמִּידִים עַל-יָדֶיהָ עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם: וַהֲנִה כֵּד סָפִיקוּ גַמְלָיָא לְמִשְׁתִּי וַנְּסִיב גּוֹבְרָא קִדְשָׁא דְדִּהֲבָא תַקְלָא מִתְקָלִיהָ וּתְרִין שִׁרְיִין עַל יָדָהּא מִתְקַל עֶסֶר סָלְעִין דְּדִּהֲבָ מִתְקָלָהוֹן:	22
23	and said: 'Whose daughter art thou? tell me, I pray thee. Is there room in thy father's house for us to lodge in?'	וַיֹּאמֶר בִּתְ-מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית-אֲבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלִין: וַאֲמַר בֵּת מִן אַתְּ חוּנָא כְּעֵן לִי הָאִית בֵּית אֲבִינֶךָ אֲתֵר כְּשֵׁר לָנָא לְמַבֵּת:	23

(17) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה (צ"ר סס): הגמליני נא. לשון גמיעה, הומי"ר צלע"ו:
(18) ותירד כדה. מעל שכמה:

(19) עד אם כלו. הרי אם משמש כלשון אשר: אם כלו. תרגם אונקלוס די ספקון, שזו היא גמר שתיית כששתו די ספקון:
(20) ותער. לשון נפילה, והרצה יש כלשון משנה, המערה מכלי אל כלי, ובמקרא יש לו דומה אל פער נפשי (תהלים קמא,

ח) פער הערה למות נפשו (ישעיה נג, יז): השקת. אכן חלולה ששומים זה הגמלים:

(21) משתאה. לשון שאה, כמו שאו ערים, תשאה עממה (ישעיה ו, יא). משתאה. משתומם ומתבהל, על שראה דברו קרוב להלליה, אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תחמה בתי"ו של משתאה, שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדברת כלשון מתפעל, שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד, כגון משתאה מגזרת שאה, משפולל (סס נט, טו) מגזרת שולל, וישפומס (סס טז) מגזרת שממה, וישפמר חקות עמרי (מיכה ו, טז) מגזרת וישמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה, וכסם שאתה מוצא לשון משומם באדם נזהל ונאלם ובעל מחשבות, כמו על יומו קשמו חכרונים (איוב יח, כ), שמו שמים (ירמיה ז, יז), אשפומס קשעה פדה (דניאל ד, טז), כך תפרש לשון שאייה באדם בזהל ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה, וגזר שיהי, שזהל ועומד במקום אחד, לראות ההלליה ה' דרכו, ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתי, שאין אל"ף נופלת כלשון שתי: משתאה לה. משתומם עליה, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג), וכמו וישפולל חכמי המקום לאשפמו (סס כו, ו):

(22) בקע. רמז לשקלי ישראל, בקע לגלגלת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מצומדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן:

(23) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהלליה הקצ"ה דרכו: ללין. לינה אחת, לין שם דבר, והיא אמרה ללון כמה לינות:

24	And she said unto him: 'I am the daughter of Bethuel the son of Milcah, whom she bore unto Nahor.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֶּת-בְּתוּאֵל אֲנֹכִי בֶן-מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר: כִּי מִלְכָּה דִילִידַת לְנָחוֹר:	24
25	She said moreover unto him: 'We have both straw and provender enough, and room to lodge in.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תֵּבֶן גַּם- מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַם-מָקוֹם לָלוֹן: וַתֹּאמֶר לִיה אֵף תִּבְנָא אֵף כְּסָתָא סְגִי עִמָּנָא אֵף אַתָּר כְּשֶׁר לְמִבֵּית:	25
26	And the man bowed his head, and prostrated himself before the LORD.	וַיִּקְדּוּ הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה: וַיִּכְרַע גּוֹבְרָא וּסְגִיד קֶדֶם יי:	26
27	And he said: 'Blessed be the LORD, the God of my master Abraham, who hath not forsaken His mercy and His truth toward my master; as for me, the LORD hath led me in the way to the house of my master's brethren.'	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֶסְדּוֹ וְאֱמֻתּוֹ מִעַם אֲדֹנִי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נִתְּנִי יְהוָה בֵּית אֹתִי אֲדֹנִי: וַיֹּאמֶר בְּרִיךְ יי אֱלֹהֵיהּ דְּרַבּוּנִי אֲבִרְהָם דִּלֹּא מִנַּע טִיבוּתִיהּ וְקוּשְׁטִיהּ מִן רַבּוּנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תְּקֵנָא דְּבִרְנִי יי לְבֵית אֲחוּהִי דְּרַבּוּנִי:	רביעי 27
28	And the damsel ran, and told her mother's house according to these words.	וַתָּרֶץ הַנַּעֲרָ וַתַּגִּיד לְבֵית אִמָּהּ כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה: וַתִּרְבֶּקָה אַח וַיִּשְׁמְנוּ לָבָן וַיָּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל- הָעֵין: וַתִּהְיוּ כִרְאָת אֶת-הַנָּזִם וְאֶת- הַצְּמִידִים עַל-יָדָיו אֶחָתוֹ וַיִּכְשַׁמְעוּ אֶת-דִּבְרֵי רַבֶּקָּה אֶחָתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲנִה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין:	28
29	And Rebekah had a brother, and his name was Laban; and Laban ran out unto the man, unto the fountain.	וַיִּהְיוּ כִרְאָת אֶת-הַנָּזִם וְאֶת- הַצְּמִידִים עַל-יָדָיו אֶחָתוֹ וַיִּכְשַׁמְעוּ אֶת-דִּבְרֵי רַבֶּקָּה אֶחָתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲנִה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין: וַיִּהְיוּ כִרְאָת אֶת-הַנָּזִם וְאֶת- הַצְּמִידִים עַל-יָדָיו אֶחָתוֹ וַיִּכְשַׁמְעוּ אֶת-דִּבְרֵי רַבֶּקָּה אֶחָתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲנִה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין:	29
30	And it came to pass, when he saw the ring, and the bracelets upon his sister's hands, and when he heard the words of Rebekah his sister, saying: 'Thus spoke the man unto me, 'that he came unto the man; and, behold, he stood by the camels at the fountain.	וַיִּהְיוּ כִרְאָת אֶת-הַנָּזִם וְאֶת- הַצְּמִידִים עַל-יָדָיו אֶחָתוֹ וַיִּכְשַׁמְעוּ אֶת-דִּבְרֵי רַבֶּקָּה אֶחָתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲנִה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין: וַיִּהְיוּ כִרְאָת אֶת-הַנָּזִם וְאֶת- הַצְּמִידִים עַל-יָדָיו אֶחָתוֹ וַיִּכְשַׁמְעוּ אֶת-דִּבְרֵי רַבֶּקָּה אֶחָתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲנִה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין:	30
31	And he said: 'Come in, thou blessed of the LORD; wherefore standest thou without? for I have cleared the house, and made room for the camels.'	וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לְמָנָה תַּעֲמֵד בַּחוּץ וְאֲנֹכִי פְנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגַמְלִים: וַיֹּאמֶר עוֹל בְּרִיקָא דִּי לְמָנָה אַתָּה קָאִים בְּבִרְא וְאֲנָא פְנִיתִי בֵּיתָא וְאַתָּר כְּשֶׁר לְגַמְלָא:	31

- (24) בת בתואל. השיצמו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון;
 (25) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא, כגון תבן ועשורים;
 (27) בדרך. דרך המזומן, דרך הישר, צאווה דרך שהיית צריך. וכן כל צי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים צראש התיצה ונקודים
 צפת"ח, מדצרים צדצר הפשוט שנוצר כצר צמקום אחר, או שהוא מצורר ויכר צאיו הוא מדצר:
 (28) לבית אמה. דרך הנשים היטה, להיות להן בית לישב צו למלאכתן, ואין הצח מגדת אלא לאמה:
 (29) וירץ. למה רץ ועל מה רץ, ויהי כראות את הנזם, אמר, עשיר הוא זה, ונתן עיניו צממון;
 (30) על הגמלים. לשמרון, כמו והוא עומד עליהם (צראשית יח, ח) לשמשם:
 (31) פניתי הבית. מעצודת אלילים:

32	And the man came into the house, and he ungirded the camels; and he gave straw and provender for the camels, and water to wash his feet and the feet of the men that were with him.	וַיָּבֹא הָאִישׁ הַפִּיטָה וַיּוֹפֶתַח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וַיִּמָּן לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:	וְעָאֵל גּוֹבְרָא לְבִיתָא וּשְׂרָא מִן גְּמָלִיא וַיֵּהֵב תִּבְנָא וְכִסְתָּא לַגְּמָלִיא וּמִיָּא לְאַסְחָא רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גּוֹבְרִיא דְעַמִּיה:
33	And there was set food before him to eat; but he said: 'I will not eat, until I have told mine errand.' And he said: 'Speak on.'	(כ' וַיִּישֶׁם) [ק' וַיּוֹשֶׁם] לְפָנָיו לֹאֲכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אֲם־דְּבִרְתִּי דְּבִרְיָ וַיֹּאמֶר דְּבַר:	וְשׁוּיָא קְדָמוּהִי לְמִיכַל וַאֲמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד דְּאֲמַלִּיל פְּתָגְמִי וַאֲמַר מְלִיל:
34	And he said: 'I am Abraham's servant.	וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִכִּי:	וַאֲמַר עֶבְדָּא דְאַבְרָהָם אָנָּא:
35	And the LORD hath blessed my master greatly; and he is become great; and He hath given him flocks and herds, and silver and gold, and men-servants and maid-servants, and camels and asses.	וַיְהִי־הָ בֵרֶךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לּוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֲבָדָם וּשְׁפָחֹת וּגְמָלִים וַחֲמֹרִים:	וַיִּי בְרִיךְ יְת רַבּוֹנִי לְחֻדָּא וּסְגִי וַיֵּהֵב לֵיה עָאן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְדָהָב וְעֲבָדִין וְאֻמָּהִין וּגְמָלִין וַחֲמֹרִין:
36	And Sarah my master's wife bore a son to my master when she was old; and unto him hath he given all that he hath.	וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדֹנִי בֶן־לְאֲדָנִי אַחֲרַי וְקִנְתָּהּ וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לּוֹ:	וַיִּלְיֶדֶת שְׂרָה אֶתֶּת רַבּוֹנִי בֶר לְרַבּוֹנִי בֶּתֶר דְּסִיבֵת וַיֵּהֵב לֵיה יְת כָּל דְּלִיה:
37	And my master made me swear, saying: 'Thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, in whose land I dwell.	וַיִּשְׁבַּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִכִּי יֹשֵׁב בְּאֶרֶצּוֹ:	וְקִיִּים עָלִי רַבּוֹנִי לְמִימַר לֹא תִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנֹת כְּנַעֲנָא דְאָנָּא יְתִיב בְּאֶרֶעְהוֹן:
38	But thou shalt go unto my father's house, and to my kindred, and take a wife for my son.	אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתְ אִשָּׁה לְבָנִי:	אֱלֹהִין לְבֵית אָבָא תֵיזִיל וּלְזֶרְעִיתִי וְתִסָּב אֶתְתָּא לְבָרִי:
39	And I said unto my master: Peradventure the woman will not follow me.	וַאֲמַר אֶל־אֲדֹנִי אֵלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי:	וַאֲמַרִית לְרַבּוֹנִי מָאָם לֹא תִיתִי אֶתְתָּא בְּתַרִּי:

(32) ויפתח. המיר זמם שלהם (צ"ר ס, ח), שהיה סותם את פיהם שלא ירעו צדק בשדות אחרים:

(33) עד אם דברתי. הרי אם משמש צלשון אשר וצלשון כי, כמו עד פי יצא שילה (בראשית מט, י), זהו שאמרו חז"ל כי משמש צד' לשונות, והאחד אי, והוא אם:

(36) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם:

(37) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך מחלה אל בית אבי ולא תאזהר ללכת אחריו:

(39) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב, צת היטה לו לאליעזר, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אזהרה לפנות אליו להשיאו צמ, אמר לו אזהרה, בני צרוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בצרוך:

40	<p>And he said unto me: The LORD, before whom I walk, will send His angel with thee, and prosper thy way; and thou shalt take a wife for my son of my kindred, and of my father's house;</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנָיו וְיִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אִתִּי וְהַצְלִית דַּרְכִּי וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:</p>	40
41	<p>then shalt thou be clear from my oath, when thou comest to my kindred; and if they give her not to thee, thou shalt be clear from my oath.</p>	<p>אָז תִּנָּקֶה מֵאֲלֹתֵי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהִיִּית נָקִי מֵאֲלֹתֵי:</p>	41
42	<p>And I came this day unto the fountain, and said: O LORD, the God of my master Abraham, if now Thou do prosper my way which I go:</p>	<p>וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעֵיִן וַאֲמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם אִם־יִשְׁקֶנָּה מַצְלִית דַּרְכִּי אֲשֶׁר אֲנִכִּי הֵלֵךְ עָלֶיהָ:</p>	כא
43	<p>behold, I stand by the fountain of water; and let it come to pass, that the maiden that cometh forth to draw, to whom I shall say: Give me, I pray thee, a little water from thy pitcher to drink;</p>	<p>הִנֵּה אֲנִכִּי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וְהִיא הַעֲלֹמָה הַיֹּצֵאת לְשָׂאֵב וְאִמַּרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מִעֵט־מַיִם מִכַּדְּךָ:</p>	43
44	<p>and she shall say to me: Both drink thou, and I will also draw for thy camels; let the same be the woman whom the LORD hath appointed for my master's son.</p>	<p>וְאִמַּרְתָּ אֵלַי גַּם־אֶתָּה שְׁתֵּה וגם לְגַמְלֶיךָ אֲשָׂאֵב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִכִּית יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנָי:</p>	44
45	<p>And before I had done speaking to my heart, behold, Rebekah came forth with her pitcher on her shoulder; and she went down unto the fountain, and drew. And I said unto her: Let me drink, I pray thee.</p>	<p>אֲנִי טֶרֶם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רַבֵּקָה יֹצֵאת וְכַדָּה עַל־שִׁכְמָהּ וְתֹרֵד הָעֵינָה וְתִשָּׂאֵב וַאֲמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא:</p>	45
46	<p>And she made haste, and let down her pitcher from her shoulder, and said: Drink, and I will give thy camels drink also. So I drank, and she made the camels drink also.</p>	<p>וְתַמְהָר וְתֹרֵד כַּדָּהּ מֵעַלֶיהָ וְתֹאמַר שְׁתֵּה וגם־גַּמְלֶיךָ אֲשָׂקֶה וְאֲשָׂת וגם הַגַּמְלִים הַשִּׁקְתָּהּ:</p>	46

(42) ואבא היום. היום ילאמי והיום צאתי, מכאן שקפלה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עזדי אצות לפני המקום מתורמן של צנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה צמורה, והרבה גופי תורה לא נפתו אלא ברמיזה:
 (44) גם אתה. גם לרצות אנשים שעמו: הוכיח. צירר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא, צרור דָּבָר:
 (45) טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל לשון הווה, פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו טָרַם פְּלִיטִי, ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו פִּי אֲמַר אִיוֹז, הרי לשון עבר, פָּקֶה יַעֲשֶׂה אִיוֹז (איוב א, ה) הרי לשון עתיד, ופירוש שניהם לשון הווה, כי אומר היה אִיוֹז אִלוֹי חֲטָאוּ צִנִּי וגו' והיה עושה כך:

47	And I asked her, and said: Whose daughter art thou? And she said: The daughter of Bethuel, Nahor's son, whom Milcah bore unto him. And I put the ring upon her nose, and the bracelets upon her hands.	וַאֲשָׁל אֹתָהּ וְאָמַרְתִּי בִת־מִי אַתְּ וְתֹאמַר בִּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָהּ לָוּ מִלְכָּה וְאִשָּׁם הַנָּזִים עַל־אִפָּהּ וְהַצְמִידִים עַל־יָדֶיהָ:	47
48	And I bowed my head, and prostrated myself before the LORD, and blessed the LORD, the God of my master Abraham, who had led me in the right way to take my master's brother's daughter for his son.	וַאֲקֹד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרָךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבֹרָהִם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת־בִּת־אָחִי אֲדֹנָי לְבָנִי:	48
49	And now if ye will deal kindly and truly with my master, tell me; and if not, tell me; that I may turn to the right hand, or to the left.'	וְעַתָּה אִם־יִשְׁלַחַם עִשָׂים חֶסֶד וְאֱמֶת אֶת־אֲדֹנָי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יְמִין אוֹ עַל־שְׂמָאל:	49
50	Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceedeth from the LORD; we cannot speak unto thee bad or good.	וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מִיְהוָה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַל דְּבַר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב:	50
51	Behold, Rebekah is before thee, take her, and go, and let her be thy master's son's wife, as the LORD hath spoken.'	הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וְלֵךְ וְתָהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:	51
52	And it came to pass, that, when Abraham's servant heard their words, he bowed himself down to the earth unto the LORD.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֲבָדָאֵם וְאֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אֶרְצָה לַיהוָה:	52
53	And the servant brought forth jewels of silver, and jewels of gold, and raiment, and gave them to Rebekah; he gave also to her brother and to her mother precious things.	וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וְכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחֶיהָ וּלְאִמָּהּ:	חמישי

(47) ואשאל ואשם. שָׁהּ הסדר, שהרי הוא מחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו דצבריו ויאמרו, היאך נחת לה ועדיין אינך יודע מי היא:

(49) על ימין. מצוות ישמעאל: על שמאל. מצוות לוט, שהיה יושב לשמאלו של אברהם (צ"ר ס, ט):

(50) ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ להשיב לפני אציו: לא נוכל דבר אליך. למאן דצבר הזה, לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי שניכר שמה יאל הדבר לפי דברין שזימנה לך:

(52) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על צוורה טובה (צ"ר ס, ו):

(53) ומגדנות. לשון מגדים, שהציא עמו מיני פירות של ארץ ישראל:

54	And they did eat and drink, he and the men that were with him, and tarried all night; and they rose up in the morning, and he said: 'Send me away unto my master.'	וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עִמּוֹ וַיֵּלֶינוּ וַיָּקוּמוּ בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי לְאֹדֹנִי:
55	And her brother and her mother said: 'Let the damsel abide with us a few days, at the least ten; after that she shall go.'	וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנֶּעֱרָ אִתָּנוּ יָמִים אֹ עָשׂוֹר אַחֲרַי תֵּלָךְ:
56	And he said unto them: 'Delay me not, seeing the LORD hath prospered my way; send me away that I may go to my master.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל-תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיְהִי הַצָּלִיחַ דְּרָכֵי שְׁלַחֲוֹנִי וְאֵלֶכָה לְאֹדֹנִי:
57	And they said: 'We will call the damsel, and inquire at her mouth.'	וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנֶּעֱרָ וְנִשְׁאַלָהּ אֶת-פִּיהָ:
58	And they called Rebekah, and said unto her: 'Wilt thou go with this man?' And she said: 'I will go.'	וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם-הָאִישׁ הַזֶּה וְתֹאמְרִי אֵלָיו:
59	And they sent away Rebekah their sister, and her nurse, and Abraham's servant, and his men.	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת-רִבְקָה אֶחָתָם וְאֶת-מִנְקֵתָהּ וְאֶת-עֶבֶד אֲבִרְהָם וְאֶת-אֲנָשָׁיו:
60	And they blessed Rebekah, and said unto her: 'Our sister, be thou the mother of thousands of ten thousands, and let thy seed possess the gate of those that hate them.'	וַיְבָרְכוּ אֶת-רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֶחָתָנוּ אַתְּ הִי לְאַלְפֵי רִבְבָה וַיִּירֶשׁ זָרַעְךָ אֶת שַׁעַר שֹׂנְאָיו:
61	And Rebekah arose, and her damsels, and they rode upon the camels, and followed the man. And the servant took Rebekah, and went his way.	וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתֵּרֶכְבּוּנָה עַל-הַגְּמָלִים וַתֵּלְכֶנָּה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת-רִבְקָה וַיֵּלֶךְ:

(54) ויילינו. כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד:
(55) ויאמר אחיה ואמה. ובמאל היכן היה, הוא היה רוצה לעכב וצא מלאך והמיתו: ימים. שנה (כתובות נו): כמו ימים שהיה גאולתו (ויקרא כה, כט) שכן נותנין לצמולה זמן י"ב חדש, לפרנס את עצמה בתכשיטים: או עשור. ייחדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המצוקים לזקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה:
(57) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה (צ"ר ס, יב):
(58) ותאמר אלך. מעצמי ואף אם אינכם רוצים:
(60) את היי לאלפי רבבה. את זרעך תקבלו אותה זרעה שנאמר לא זרעהם זהר המוריה, הרצה להרצה את זרעך וגו', יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:

62	And Isaac came from the way of Beer-lahai-roi; for he dwelt in the land of the South.	וַיֵּצֵק עַל מִיתוּהוּ מִבֵּירָא דְּמִלָּאָה קִיָּמָא אֲתַחֲזִי עֲלֵהּ וְהוּא יְתִיב בְּאַרְעֵי דְרֹמָא:	וַיֵּצֵק בְּאֵר מִבּוֹא בְּאֵר לְחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאַרְצֵי הַנֶּגֶב:	62
63	And Isaac went out to meditate in the field at the eventide; and he lifted up his eyes, and saw, and behold, there were camels coming.	וַנִּפֹּק יֵצֵק לְצִלְאָה בְּחֻקְלָא לְמִפְנֵי רִמְשָׂא וְזָקַף עֵינוּהוּ וַחֲזָא וְהָא גַמְלֵיָא אָתָּן:	וַיֵּצֵק יֵצֵק לְשׁוּחַ בִּשְׂדֵה לִפְנוֹת עֶרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גַמְלִים בָּאִים:	63
64	And Rebekah lifted up her eyes, and when she saw Isaac, she alighted from the camel.	וַזְּקַפְת רִבְקָה יֵת עֵינֶיהָ וַחֲזָת יֵת יֵצֵק וְאֲתַרְכִּינָת מֵעַל גַּמְלָא:	וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת-יֵצֵק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמֶל:	64
65	And she said unto the servant: 'What man is this that walketh in the field to meet us?' And the servant said: 'It is my master.' And she took her veil, and covered herself.	וַתֹּאמֶר אֶל-הַעֲבָד מִי-הָאִישׁ הַלֵּזָה הַחֵלֶד בִּשְׂדֵה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הַעֲבָד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּיִּף וַתַּתְּכֶס:	וַתֹּאמֶר אֶל-הַעֲבָד מִי-הָאִישׁ הַלֵּזָה הַחֵלֶד בִּשְׂדֵה לְקִרְאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הַעֲבָד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּיִּף וַתַּתְּכֶס:	65
66	And the servant told Isaac all the things that he had done.	וַיִּסְפֵּר הַעֲבָד לְיֵצֵק אֶת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	וַיִּסְפֵּר הַעֲבָד לְיֵצֵק אֶת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה:	66
67	And Isaac brought her into his mother Sarah's tent, and took Rebekah, and she became his wife; and he loved her. And Isaac was comforted for his mother.	וַיַּעֲלֶה יֵצֵק לְמִשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַקְנִין עוֹבְדֵהָא כְּעוֹבְדֵי שָׂרָה אֲמִיהָ וַיִּסִּיב יֵת רִבְקָה וַהֲוֹת לִיהָ לְאִתּוּ וַרִיחְמָה וַאֲתַנְחֵם יֵצֵק בְּתֵר אֲמִיהָ:	וַיְבִאֶה יֵצֵק הָאֵלֶּה לְשָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-רִבְקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנָּחֵם יֵצֵק אַחֲרֵי אִמּוֹ: (פ)	67
XXV	And Abraham took another wife, and her name was Keturah.	וַאֲוִסִּיף אֲבִרְהָם וַיִּסִּיב אֶתְתָּא וְשְׁמָהּ קֶטוּרָה:	וַיִּסֵּף אֲבִרְהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשְׁמָהּ קֶטוּרָה:	ששי כב
2	And she bore him Zimran, and Jokshan, and Medan, and Midian, and Ishbak, and Shuah.	וַיִּלְדֵת לִיהָ יֵת זִמְרָן וַיֵּת יִקְשָׁן וַיֵּת מִדְּן וַיֵּת מִדְּן וַיֵּת מִדְּן וַיֵּת מִדְּן וַיֵּת מִדְּן וַיֵּת שׁוּחַ:	וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-זִמְרָן וְאֶת-יִקְשָׁן וְאֶת-מִדְּן וְאֶת-מִדְּן וְאֶת-יִשְׂבָּק וְאֶת-שׁוּחַ:	2

(62) מבוא באר לחי רואי. שהלך להציל הגר לאברהם אצלו שישאנה (צ"ר ס, יד): יושב בארץ הנגב. קרוב לאותו צד, שנאמר ויסע משם אברהם אלףה הגב וישב צין קדש וצין שור, ושם היה הצד, שנאמר הגה צין קדש וצין קדש: (63) לשוח. לשון מפלה (צ"ר סס), כמו ישפך שיחו (מהלים קז, א): (64) ותרם את יצחק. רמזה אותו דוד ומוהא (ס"א ותמהה) מפניו (צ"ר ס, טו): ותפל. השמיטה עממה לארץ, כמרגמו ואמרכינת, הטעה עממה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו הטי גא כדף, ארכיני. ויט שמים (שמואל-ב, כ, י), וארכין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו כי יפול לא יוכל (מהלים לו, כד), כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע: (65) ותחכס. לשון ותחפעל, כמו וספך, וספך: (66) ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו, שקפלה לו הארץ (צ"ר ס, טו), ושנודמנה לו רבקה בתפלתו: (67) האהלה שרה אמו. ויצאה האהלה, והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, ובכזה מלויה בעיסה, ועין קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשצאת רבקה חזרו (צ"ר ס, טז): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אללה, ומשמתה, הוא מתנחם באשמו: (1) קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת, ושקשרה פתחה, שלא נדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם (צ"ר סא, ד):

3	And Jokshan begot Sheba, and Dedan. And the sons of Dedan were Asshurim, and Letushim, and Leummim.	וַיִּקְשֶׁן יֶלֶד אֶת־שָׁבָא וְאֶת־דֶּדָן וַיִּקְשֶׁן אוֹלִיד יֵת שָׁבָא וַיְבִנֵי דֶדָן הֵיוּ אֲשׁוּרִים וְלִטּוּשִׁים וְלִמּוּמִים:	3
4	And the sons of Midian: Ephah, and Ephher, and Hanoah, and Abida, and Eldaah. All these were the children of Keturah.	וַיְבִנֵי מִדְיָן עֵיפָה וְעִפְרָיִם וְחִנּוֹךְ וְאַבְדִּיעַ וְאַלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְנֵי קֵטוּרָה:	4
5	And Abraham gave all that he had unto Isaac.	וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיְהִיב אַבְרָהָם יֵת כָּל דָּלִיָּה לְיִצְחָק:	5
6	But unto the sons of the concubines, that Abraham had, Abraham gave gifts; and he sent them away from Isaac his son, while he yet lived, eastward, unto the east country.	וְלִבְנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו חַי קְדֻמָּה אֶל־אֶרֶץ קְדָם:	6
7	And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years.	וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חַי מֵאֹת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים:	7
8	And Abraham expired, and died in a good old age, an old man, and full of years; and was gathered to his people.	וַיָּגוּעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׁבַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	8
9	And Isaac and Ishmael his sons buried him in the cave of Machpelah, in the field of Ephron the son of Zohar the Hittite, which is before Mamre;	וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹיו אֶל־מְעָרַת הַמְּכַפְּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרָן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִמְרָא:	9

(3) אשורים ולטושים. שם ראשי אומות. (שם ה.) ותרגום של חונקלום חין לי ליסצו על לשון המקרא, שפירש למשירין, לשון מחנה, ואל תאמר שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית, הרי לנו תיבות שאין צראשם אל"ף, ונתוספה אל"ף צראשם, כמו חומת חנה, שהוא מן זכה רגלים, וכמו אסוף שמן, שהוא מן ורסאס וסכף: ולטושים. הם בעלי אהלים, המתפורים אנה ואנה, וגוסעים איש בזהלי אפדנו, וכן הוא אומר והנה גטושים על פני כל הארץ, (שמואל א ל, טז). שכן למד"ו ונו"ן מתחלפות זו בזו:

(5) ויתן אברהם וגו'. אמר ר' נחמיה, צרכת דייתיקין נתן לו, שאמר לו הקד"ה לאברהם וְהִנֵּה צָרָה, הצרכות מסורות צידך לצרך את מי שתרצה, ואברהם מסרם ליצחק:

(6) הפילגשים. חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת (צ"ר סא, ד), היא הגר, היא קטורה. נשים צנחוצה, פלגשים בלא כחוצה, כדאמרין בסנהדרין (כא). צנשים ופלגשים דדוד: נתן אברהם מתנות. פירשו רבותינו (שם לא), שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה, ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:

(7) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק' כצו ע', ובן ע' כצו ה' בלא חטא:

(9) יצחק וישמעאל. מכאן עשה ישמעאל תשובה, והוליד את יצחק לפניו, והיא טיבה טובה שנאמר באברהם (צ"ר לה, יב):

10	the field which Abraham purchased of the children of Heth; there was Abraham buried, and Sarah his wife.	הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	חֲקָלָא דְזִבְן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חֲתָאָה תַּמָּן אֲתִקְבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אֲתִתִּיהָ:
11	And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi.	וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחֵי רֹאִי: (פ)	וַהֲנִה בְּתֵר דְּמִית אַבְרָהָם וּבְרִיךְ יְיָ יֵת יִצְחָק בְּרִיָּה וַיְתִיב יִצְחָק עִם פִּירָא דְּמִלְאָד קִימָא אֲתַחְזִי עֲלֵהּ:
12	Now these are the generations of Ishmael, Abraham's son, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore unto Abraham.	וְאֵלֶּה תִּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יִלְדָּה הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְתָּת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:	וְאֵלִין תּוֹלְדַת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם דִּילְדַת הָגָר מִצְרַיִתָא אֲמַתָּה דְּשָׂרָה לְאַבְרָהָם:
13	And these are the names of the sons of Ishmael, by their names, according to their generations: the first-born of Ishmael, Nebaioth; and Kedar, and Adbeel, and Mibsam,	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבִיֹּת וְקֶדָר וְאַדְבָּאֵל וּמִבְשָׁם:	וְאֵלִין שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשֵׁמֹתָהוֹן לְתוֹלְדָתָהוֹן בּוּכְרִיָּה דִּי־יִשְׁמָעֵאל נְבִיֹּת וְקֶדָר וְאַדְבָּאֵל וּמִבְשָׁם:
14	and Mishma, and Dumah, and Massa;	וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:	וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:
15	Hadad, and Tema, Jetur, Naphish, and Kedem;	חֲדָד וְתִימָא יֵטוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה:	חֲדָד וְתִימָא יֵטוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה:
16	these are the sons of Ishmael, and these are their names, by their villages, and by their encampments; twelve princes according to their nations.	אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחֻצְרֵיהֶם וּבִטְוִירָתָם שְׁנִים־עָשָׂר נָשִׂאִם לְאַמְתָּם:	אֵלִין אֲמוֹן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלִין שְׁמֹתָהוֹן בְּפִצְחֵיהוֹן וּבְכֻרְכֵיהוֹן תְּרִי עָסָר רַבְרַבִּין לְאוּמֵיהוֹן:
17	And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty and seven years; and he expired and died; and was gathered unto his people.	וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעַת שָׁנִים וַיָּגָע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	וְאֵלִין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאָה וְתִלְתִּין וְשִׁבְעַת שָׁנִין וַאֲתַנְגִּיד וּמִית וַאֲתַכְפִּישׁ לְעַמִּיָּה:

(11) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נסמך תנחומי אצלים (סוטה יד.). דבר אחר, אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הזכויות לאברהם, נתיירא לצורך את יצחק, מפני שזכה את עשו ויאלץ ממנו, אמר, יצא בעל הזכויות ויצרך את אשר ייטב בעיניו, וזכה הקב"ה וזכרו:

(13) בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר זה:

(16) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרומתו צפנחיהו, שהם מפולחנים, לשון פתיחה, כמו פלחיו ורנגו (תהלים נח, ז):

(17) ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר אבא, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס זהם שנותיו של יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו, ששמש יעקב צדיק עבר י"ד שנה כשפירש מאביו, קודם שזא אלל לבן, שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר וַיֵּלֶךְ עִשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וגו', כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז.), (ורש"י הביאו סוף פ' תולדות): ויגוע. לא נאמרה גועה אלא בצדיקים:

18	And they dwelt from Havilah unto Shur that is before Egypt, as thou goest toward Asshur: over against all his brethren he did settle.	וַיֵּשְׁבוּ מִחַוִּילָה עַד-שׁוּר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ אַשּׁוּרָה עַל-פְּנֵי כָל-אֶחָיו נָפַל: (פ) אֲפִי וַיֵּשְׁבוּ מִחַוִּילָה עַד חֲגָרָא דְעַל אֲפִי מִצְרַיִם מְטִי לְאֶתוֹר עַל אֲפִי כָל אֶחָוִהי שָׂרָא:	קה פסוקים
The Haftara is I Kings 1:1 – 1:31 on page 239.			
19	And these are the generations of Isaac, Abraham's son: Abraham begot Isaac.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן- אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת- יִצְחָק: וְאֵלֶּיךָ תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן- אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת- יִצְחָק:	תולדות כג
20	And Isaac was forty years old when he took Rebekah, the daughter of Bethuel the Aramean, of Paddan-aram, the sister of Laban the Aramean, to be his wife.	וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת-רֵבְקָה בִּתְ-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפָּדָן אֲרָם אֶחָת לְבִן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה כַּד נָסִיב יִתְּ רֵבְקָה בִּתְ בְּתוּאֵל אֲרָמָא מִפָּדָן אֲרָם אֶחָתִיהָ דְּלָבָן אֲרָמָא לִיהָ לְאִתּוֹ:	20
21	And Isaac entreated the LORD for his wife, because she was barren; and the LORD let Himself be entreated of him, and Rebekah his wife conceived.	וַיַּעֲתֹר יִצְחָק לַיהוָה לְנָכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיַּעֲתֹר לוֹ יְהוָה וַתֵּהָרֵם רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ: וַצִּלִּי יִצְחָק קֶדֶם יְיָ לְקַבֵּל אֶת־תִּיהָ אֲרִי עֲקָרָה הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֶיהָ יְיָ וַעֲדִיאת רֵבְקָה אֶת־תִּיהָ:	21
22	And the children struggled together within her; and she said: 'If it be so, wherefore do I live?' And she went to inquire of the LORD.	וַיִּתְרָצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם-כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִי וַתִּלְךְ לִדְרֹשׁ אֶת-יְהוָה: וַדַּחֲקִין בְּנֵיָא בְּמַעְהָא וַאֲמַרְתָּ אִם כֵּן לָמָּה דִּנָּן אֲנִי וַאֲזַלְתָּ לְמַתְבַּע אֵילָפָן מִן קֶדֶם יְיָ:	22

(18) נפל. שכן, כמו ומדין ועמלק וכל בני קדם נופלים צעקם (שופטים ז, יז). כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן אומר על בני כל אחיו יצחק (בראשית עז, יז), עד שלא מת אברהם ישכון. משמת אברהם נפל:

(19) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האמורים צפרשה: אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקב"ה שמו אברהם אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר), על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם, הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצחק הדור אמורים מאזימלך נתעצרה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעצרה הימנו, מה עשה הקב"ה, זר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה), שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(20) בן ארבעים שנה. שהרי כשנא אברהם מהר המוריה נתצטר שולדה רבקה, ויצחק היה בן ל"ז שנה, שהרי צו צפרק מתה שרה, ומשולד יצחק עד העקידה שמתה שרה ל"ז שנה, דבת ז' היתה כשנולד יצחק, ובת קכ"ז כשמתה, שנאמר ויהי סיי שרה וגו', הרי ליצחק ל"ז שנים, וצו צפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שמהא ראויה לביאה ג' שנים, ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להגיד שצחה, שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומהאנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם. על שם ששני ארם היו, ארם נהריס וארם נוצה, קורא אותו פדן, לשון קמץ צקר, תרגום, פדן תורין, ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם, שכלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(21) ויעתר. הרצה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפטר ונתפייס ונתפחה לו. ואומר אני, כל לשון עתר, לשון הפצרה ורצוי הוא, וכן ויעתר ענן הקטרת (יחזקאל ט, יא), מרצית עליה העשן. וכן והעשקשם עלי דגריקם (שם לה, יג), וכן ונעשרות גשיות שגא (משלי כו, ו), דומות למרובות והנס למשא, אנקרישר"א בלע"ז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו ולא לה, שאין דומה תפלת זדיק בן רשע לתפלת זדיק בן זדיק (יצמות סד). לפיכך לו ולא לה:

23	And the LORD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (כ') גֵּיִים [ק' גוֹיִם] בְּבֶטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדּוּ וְלֹאִם מִלְאָם יֵאָמֵץ וְרֵב יַעֲבֹד צֶעִיר: לְזָעִירָא: וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדּוּ וְלֹאִם מִלְאָם יֵאָמֵץ וְרֵב יַעֲבֹד צֶעִיר: לְזָעִירָא:	לוי
24	And when her days to be delivered were fulfilled, behold, there were twins in her womb.	וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לֵלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבֶטְנָהּ: וּשְׁלִימוֹ יוֹמָהּא לְמִילָד וְהָא תְּיֻמִּין בְּמַעְהָא: וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לֵלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמָם בְּבֶטְנָהּ: וּשְׁלִימוֹ יוֹמָהּא לְמִילָד וְהָא תְּיֻמִּין בְּמַעְהָא:	24
25	And the first came forth ruddy, all over like a hairy mantle; and they called his name Esau.	וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלוּ בְּאֶדְרֶת שַׁעַר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: וַנִּפֹּק קֶדְמָהּ סְמוֹק כּוּלִיָּהּ כְּגֹלֶם דְּסֶעַר וַקְרוּ שְׁמֶיהָ עֵשָׂו: וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלוּ בְּאֶדְרֶת שַׁעַר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: וַנִּפֹּק קֶדְמָהּ סְמוֹק כּוּלִיָּהּ כְּגֹלֶם דְּסֶעַר וַקְרוּ שְׁמֶיהָ עֵשָׂו:	25
26	And after that came forth his brother, and his hand had hold on Esau's heel; and his name was called Jacob. And Isaac was threescore years old when she bore them.	וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וַיִּדּוּ אַחֲזָתָ בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וַיִּדּוּ אַחֲזָתָ בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:	26
27	And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents.	וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צֹיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֳלִים: וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צֹיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֳלִים:	ישראל

(22) ויתרצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שסתם מה היא רציה זו, וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון רציה, כשהיתה עוזבת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לנאת, עוזרת על פתחי עכו"ם, עשו מפרכס לנאת. דבר אחר, מתורוצים זה עם זה, ומריצים בנחלת שני עולמות: והאמר אם כן. גדול צער העבור: למה זה אנכי. מתאווה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא בסופה: (23) ויאמר ה' לה. על ידי שליח, לשם נאמר ברוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים בבטןך. גיים כתיב כמו גאים, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא זנון ולא חזרת, לא צימות החמה ולא צימות הגשמים: ושני לאמים. אינן לאום אלא מלכות: ממעיד יפרדו. מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמץ. לא ישו בגדולה, כשהקס זה נופל, וכן הוא אומר אֶמְלָאָה הַקָּדָה (יחזקאל כו, ז), לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים: (24) וימלאו ימיה. אבל צתמר כתיב ויהי צעת לדסה, שלא מלאו ימיה, כי לז' חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר, וצתמר תאומים מלא, לפי ששניהם נדיקים, אבל כאן אחד נדיק ואחד רשע: (25) אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (צ"ר סג, ח): כלו באדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקיר"א צלע": ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כצן שנים הרבה: (26) ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדין היה אחוז צו לעכבו, יעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השנייה, לא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן זה שתי אצנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה, והנכנסת אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה ילא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון לזירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הזכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקצ"ה, (אמר, אתם קרייתון לזכורכם שם, אף אני אקרא לזניי זכורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב). דבר אחר אציו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנאסא עד שנעשית צת י"ג שנה וראויה להריון, וי' שנים הללו, צפה והמתין לה, כמו שעשה אציו לשרה, כיון שלא נחעברה, ידע שהיא עקרה והתפלל עליה (יצמות סד.), ושפחה לא רצה לישא, לפי שנתקדש צהר המוריה להיות עולה תמימה: (27) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים צמעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון

28	Now Isaac loved Esau, because he did eat of his venison; and Rebekah loved Jacob.	וַיֵּאָהֱבֵהוּ יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד מַצִּידִּיהָ הָיָה אָכִיל וְרִבְקָה רָחִימָת יִתְיַעֲקֹב:	וַיֵּאָהֱבֵהוּ יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד מַצִּידִּיהָ הָיָה אָכִיל וְרִבְקָה רָחִימָת יִתְיַעֲקֹב:	28
29	And Jacob sod pottage; and Esau came in from the field, and he was faint.	וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֹזֵיד וַיֵּבֵא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהָיָה עֵיפָה:	וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נֹזֵיד וַיֵּבֵא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהָיָה עֵיפָה:	29
30	And Esau said to Jacob: 'Let me swallow, I pray thee, some of this red, red pottage; for I am faint.' Therefore was his name called Edom.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלֵעִיטָנִי נָא מִן־הָאֲדָם הָאֵדָם הַזֶּה כִּי עֵיפָה אֲנִכִּי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֲדָוִם:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הֲלֵעִיטָנִי נָא מִן־הָאֲדָם הָאֵדָם הַזֶּה כִּי עֵיפָה אֲנִכִּי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֲדָוִם:	30
31	And Jacob said: 'Sell me first thy birth right.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת־בְּכֻרְתְּךָ לִי:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת־בְּכֻרְתְּךָ לִי:	31
32	And Esau said: 'Behold, I am at the point to die; and what profit shall the birthright do to me?'	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלִמְחָה־יִהְיֶה לִּי בְּכֻרָה:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלִמְחָה־יִהְיֶה לִּי בְּכֻרָה:	32
33	And Jacob said: 'Swear to me first'; and he swore unto him; and he sold his birthright unto Jacob.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כִּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֻרְתּוֹ לִי־יַעֲקֹב:	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כִּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֻרְתּוֹ לִי־יַעֲקֹב:	33
34	And Jacob gave Esau bread and pottage of lentils; and he did eat and drink, and rose up, and went his way. So Esau despised his birthright.	וַיַּעֲקֹב יָהֵב לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנֹזֵיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקָם וַיֵּאָזֶל וַיֵּשֶׁט עֵשָׂו יִתְיַבֵּז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֻרָה: (פ)	וַיַּעֲקֹב יָהֵב לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנֹזֵיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקָם וַיֵּאָזֶל וַיֵּשֶׁט עֵשָׂו יִתְיַבֵּז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֻרָה: (פ)	34

שנעשו בני י"ג שנה, זה פורש לצמית מדרשות וזה פורש לעבודת אליילים (תנחומא תל"ד): יודע ציד. לזר ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במנחות: איש שדה. כמשמעו, אדם בטל, ולזה בקשתו חיות ועופות: תם. אינו זקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: ישב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עזר:

(28) בפיו. כתרמומו בפיו של יצחק. ומדרשו, בפיו של עשו, שהיה זד אותו ומרמהו בדבריו: (29) ויזד. לשון זישול כתרמומו: והוא עיף. צריחה (צ"ר סג, יצ), כמה דתימא כי עיפה נפשי להרגים (ירמיה ד, לא): (30) הליעטני. אפתח פיו וספוך הרצה לתוכה, כמו ששנינו, אין אוצסין את הגמל אצל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו זן בנו יואל למרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהצטיחו הקב"ה, לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, וזישל יעקב עדשים להצרות את האבזל, ולמה עדשים שדומות לגלגל, שהאצלות לגלגל החוזר בעולם. (ועוד מה עדשים אין להם פה, כך האבזל אין לו פה, שאסור לדבר, ולפיכך המנהג להצרות את האבזל בתחלת מאכלו זינים, שהם עגולים ואין להם פה, כך אבזל אין לו פה, כדאמרין במועד קטן (כ"א). אבזל, כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל בתחלה, מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו', ברש"י יסן):

(31) מכרה כיום. כתרמומו כיום דילהן, כיום שהוא צרור, כך מכור לי מכירה צרורה: בכרתך. לפי שהעבודה בצבורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה: (32) הגה אנכי הולך למוות. (מתנוודת והולכת היא הצבורה, שלא תהא כל עת העבודה בצבורות, כי שצט לוי יטול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין זה, כאותה ששנינו (סנהדרין כז, ב): אלו הן שצמיתתה, שחיי יין ופרועי ראש, אמר, אני הולך למוות על ידה, אם כן מה חפץ לי זה:

XXVI	And there was a famine in the land, beside the first famine that was in the days of Abraham. And Isaac went unto Abimelech king of the Philistines unto Gerar.	וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְכָּד וַהֲוָה כַּפְּנָא בְּאַרְעָא בְּרִי מִכְּפְנָא קִדְמָאָה דְּהָוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וְאַזְל יִצְחָק לְוֹת אַבְיִמֶלֶךְ מִלְכָּא דְּפִלְשְׁתִּי לְגֵרָר:	XXVI
2	And the LORD appeared unto him, and said: 'Go not down unto Egypt; dwell in the land which I shall tell thee of.	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיִךְ תֵּרַד מִצְרַיִם שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:	2
3	Sojourn in this land, and I will be with thee, and will bless thee; for unto thee, and unto thy seed, I will give all these lands, and I will establish the oath which I swore unto Abraham thy father;	גֹּוֹר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֲנִי עִמָּךְ וְאַבְרַכְךָ כִּי-לֹךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-כָּל-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִקְמַתִי אֶת-הַשְּׁבַעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:	3
4	and I will multiply thy seed as the stars of heaven, and will give unto thy seed all these lands; and by thy seed shall all the nations of the earth bless themselves;	וְהִרְבֵּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל-גּוֹיֵי הָאָרֶץ:	4
5	because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws.'	עָקַב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמְרָתִי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתִי:	5
6	And Isaac dwelt in Gerar.	וַיָּשָׁב יִצְחָק בְּגֵרָר:	שני

(34) ויבז עשו. העיד הכמוצ על רשעו שציוה עבודתו של מקום:

(2) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אציו צימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה ממיתה, ואין חוצה לארץ כדאי לך:

(3) האל. כמו האלה:

(4) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אז לכולן, בך יצרך ישראל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מצינו כן, והיטה האשה לאלה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית, וכן והנחשם שמקס לשבועה לבחרי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך:

(5) שמע אברהם בקולי. כשנסייתי אותו: וישמור משמרתו. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות (יצמות כא.), ושבות לשבת: מצותו. דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להטוות, כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי. דברים שיר הרע ואומות העולם משיצין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנ, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורתו. להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

7	<p>And the men of the place asked him of his wife; and he said: 'She is my sister'; for he feared to say: 'My wife'; lest the men of the place should kill me for Rebekah, because she is fair to look upon.'</p>	<p>וַיִּשְׁאַלּוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יָרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן־יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רֵבְקָה כִּי־טוֹבַת מְרָאָה הִוא:</p>	7
8	<p>And it came to pass, when he had been there a long time, that Abimelech king of the Philistines looked out at a window, and saw, and, behold, Isaac was sporting with Rebekah his wife.</p>	<p>וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לּוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֶף אֲבִימֶלֶךְ מִלֶּלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחֲלוֹן וַיֵּרָא וְהִנֵּה יִצְחָק מִצְחֵק אֶת רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:</p>	8
9	<p>And Abimelech called Isaac, and said: 'Behold, of a surety she is thy wife; and how saidst thou: She is my sister?' And Isaac said unto him: 'Because I said: Lest I die because of her.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אָךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֶחָתִי הוּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶן־אָמוּת עָלַיָּה:</p>	9
10	<p>And Abimelech said: 'What is this thou hast done unto us? one of the people might easily have lain with thy wife, and thou wouldest have brought guiltiness upon us.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אִתְּ אִשְׁתְּךָ וְהִבַּאתָ עָלֵינוּ אָשֶׁם:</p>	10
11	<p>And Abimelech charged all the people, saying: 'He that toucheth this man or his wife shall surely be put to death.'</p>	<p>וַיִּצְוֶה אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:</p>	11
12	<p>And Isaac sowed in that land, and found in the same year a hundred-fold; and the LORD blessed him.</p>	<p>וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמָּצָא בַשָּׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:</p>	12
13	<p>And the man waxed great, and grew more and more until he became very great.</p>	<p>וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּלְךְ הָלוֹךְ וַיִּגְדַּל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד:</p>	שלישי

- (7) לאשתו. על אשמו, כמו אמרי לי אחי הוא (בראשית כ, יג):
- (8) כי ארכו. אמר, מעתה אין לי לדאוג, מאחר שלא אנסוה עד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. שראה משמש מעמו:
- (10) אחד העם. המיוחד צעם, זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכנ, כזר הצאת אשם עלינו:
- (12) בארץ ההיא. אף על פי שאינה חסוצה כארץ ישראל ענמה, כארץ שצעת הגוים (צ"ר סד, ו): בשנה ההוא. אף על פי שאינה כתקנה, שהיתה שנת רעבון (שם): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדה כמה ראוייה לעשות, ועשתה על אחת שאמדה, מאה. ורצונו אמרו, אומדן זה למעשרות היה:
- (13) כי גדל מאד. שהיו אומרים זל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהב של אבימלך (צ"ר סד, ז):

14	And he had possessions of flocks, and possessions of herds, and a great household; and the Philistines envied him.	וַיְהִי־לּוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה וַיִּסְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:	14
15	Now all the wells which his father's servants had digged in the days of Abraham his father, the Philistines had stopped them, and filled them with earth.	וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדָי אֲבֹהִי בַיּוֹמִי אֲבָרְהָם אֲבֹהִי טָמוּנוֹן פְּלִשְׁתָּאִי וַיִּמְלֹנוּן עָפָר:	15
16	And Abimelech said unto Isaac: 'Go from us; for thou art much mightier than we.'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצָמֹת מִמָּנוּ מָאֵד:	16
17	And Isaac departed thence, and encamped in the valley of Gerar, and dwelt there.	וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיַּחֲן בְּנֶחֱל־גֶרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:	17
18	And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.	וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחֲפְרוּ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בַיּוֹמִי אֲבָרְהָם אֲבֹהִי וַיִּסְתָּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרָי מוֹת אֲבָרְהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשְׁמוֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אֲבֹהִי:	18
19	And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water.	וַיַּחֲפְרוּ עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּנֶחֱל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:	19
20	And the herdmen of Gerar strove with Isaac's herdmen, saying: 'The water is ours.' And he called the name of the well Esek; because they contended with him.	וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גֶרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:	20
21	And they digged another well, and they strove for that also. And he called the name of it Sitnah.	וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה:	21

- (14) ועבדה רבה. פעולה רבה, כלשון לע"ז אוצרוינ"א, עבודה משמע עבודה אחת, עבודה משמע פעולה רבה:
 (15) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגייסות הצאות עלינו. טמונין פלשתאי, לשון סתימה, וכלשון החלמוד מטמטס את הלב:
 (17) בנחל גרר. רחוק מן העיר:
 (18) וישב ויחפר. את הצארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, ופלשתים סתמום קודם שנסע יצחק מגרר, חזר וחפרן:
 (20) עשק. ערעור: כי התעשקו עמו. נחשקו עמו עליה צמריצה וערעור:
 (21) שטנה. נושננ"ט (מלה נושנת. הינדערונג שטערונג):

22	And he removed from thence, and digged another well; and for that they strove not. And he called the name of it Rehoboth; and he said: 'For now the LORD hath made room for us, and we shall be fruitful in the land.'	וַיֵּעָתֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר אֲרִי כְּעַן יִהְיֶה לָּנוּ וּפְרִינוּ בָּאָרֶץ: וְסָלִיק מִתְמָן לְבָאָר שָׁבַע:	וַיֵּעָתֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפְרִינוּ בָּאָרֶץ: וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:
23	And he went up from thence to Beer-sheba.	וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:	וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:
24	And the LORD appeared unto him the same night, and said: 'I am the God of Abraham thy father. Fear not, for I am with thee, and will bless thee, and multiply thy seed for My servant Abraham's sake.'	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ אֵל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אֲנִכִּי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ בְּעֵבֹר אֲבֹתֶיךָ עֲבָדִי: וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ אֵל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אֲנִכִּי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ בְּעֵבֹר אֲבֹתֶיךָ עֲבָדִי:	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ אֵל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אֲנִכִּי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ בְּעֵבֹר אֲבֹתֶיךָ עֲבָדִי:
25	And he builded an altar there, and called upon the name of the LORD, and pitched his tent there; and there Isaac's servants digged a well.	וַיִּבֶן תָּמָן מִזְבֵּחַ וַיִּצְלֵי בְשֵׁם יְהוָה וַיִּטֶּשֶׁם אֹהֶלֹו וַיִּכְרוּ־שָׁם עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּאֵר:	וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה וַיִּטֶּשֶׁם אֹהֶלֹו וַיִּכְרוּ־שָׁם עֲבָדֵי־יִצְחָק בְּאֵר:
26	Then Abimelech went to him from Gerar, and Ahuzzath his friend, and Phicol the captain of his host.	וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאַחֻזַּת מַרְעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ:	וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרָר וְאַחֻזַּת מַרְעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ:
27	And Isaac said unto them: 'Wherefore are ye come unto me, seeing ye hate me, and have sent me away from you?'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מְדוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שֹׂנְאֶתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחְתֶּנִּי מֵאֲתָכֶם:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִצְחָק מְדוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שֹׂנְאֶתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחְתֶּנִּי מֵאֲתָכֶם:
28	And they said: 'We saw plainly that the LORD was with thee; and we said: Let there now be an oath betwixt us, even betwixt us and thee, and let us make a covenant with thee;'	וַיֹּאמְרוּ רְאוֹ רְאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אֵלֵּהּ בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינוֹנוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ:	וַיֹּאמְרוּ רְאוֹ רְאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אֵלֵּהּ בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינוֹנוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ:

(22) ופרינו בארץ וניפוש צארהא:

(26) ואחזת מרעהו. כתרומו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהזי. ויש פותרין מרעהו מ'מיסוד התיצה (צ"ר סד, ט), כמו שלשים מרעים (שופטים יד, יא), דשמסון, כדי ששהיה תיבת ואחוזת דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהזי, שחם כן כל סיעת אוהזי הולך עמו, ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהזים, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תחמה על תי"ו של אחוזת, ואף על פי שאינה תיצה סמוכה, יש דוגמה במקרא ענךת מנך (תהלים ס, יג), ושקרת ולא מנין (ישעיה נא, כא): אחוזת. לשון קצירה ואגודה, שנאחזין יחד:

(28) ראו ראינו. ראו צאריך ראינו כך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר בינותינו מימי אביך, תהי גם עתה בינינו וביניך:

29	that thou wilt do us no hurt, as we have not touched thee, and as we have done unto thee nothing but good, and have sent thee away in peace; thou art now the blessed of the LORD.'	אם-תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגַּעְנוֹךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךָ רָק טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֵתָה עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:	29
30	And he made them a feast, and they did eat and drink.	וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:	חמישי
31	And they rose up betimes in the morning, and swore one to another; and Isaac sent them away, and they departed from him in peace.	וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֵתָו בְּשָׁלוֹם:	31
32	And it came to pass the same day, that Isaac's servants came, and told him concerning the well which they had digged, and said unto him: 'We have found water.'	וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַחֲוִיאוּ לֵיהֶם עַל עֵיֶסֶק הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מַיִם:	32
33	And he called it Shibah. Therefore the name of the city is Beer-sheba unto this day.	וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל-כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שִׁבְעָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ס)	33
34	And when Esau was forty years old, he took to wife Judith the daughter of Beeri the Hittite, and Basemath the daughter of Elon the Hittite.	וַיְהִי עָשׂוּ בֶן-אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת-יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת-בָּשְׁמַת בַּת אֵילֹן הַחִתִּי:	34
35	And they were a bitterness of spirit unto Isaac and to Rebekah.	וַתְּהִינָן מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרֵבְקָה: (ס)	35
XXVII	And it came to pass, that when Isaac was old, and his eyes were dim, so that he could not see, he called Esau his elder son, and said unto him: 'My son'; and he said unto him: 'Here am I.'	וַיְהִי כִּי-יָקֵן יִצְחָק וַתְּכַהֵין עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת-עָשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי:	כד

(29) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: אתה. גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן: (33) שבעה. על שם הזרית:

(34) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר יִכְרַם־מֶנָּה חֲזִיר מִיַּעַר (תהלים פ, יד), החזיר הזה, כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גזולים וחומסים, ומראים ענמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו ז' נשים מתחת יד בעליהן, ומענה אותם, כשהיה בן מ', אמר, אצא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן:

(35) מורת רוח. לשון המראת רוח, כמו ממרים הֵיִיָקֵם (דברים ט, כד), כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: לִיצְחָק ולרֵבְקָה. שהיו עוזדות עצודת אלילים (ז"ר סה, ד):

(1) ותכהין. צעקן של אלו, שהיו מעשנות ומקטירות לעבודת אלילים. דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה אצוי

2	And he said: 'Behold now, I am old, I know not the day of my death.	וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: וַיֹּאמֶר הָא כֹּעַן סִבִּיתָ לִית אֲנִי יָדַע יוֹם מוֹתִי:	2
3	Now therefore take, I pray thee, thy weapons, thy quiver and thy bow, and go out to the field, and take me venison;	וְעַתָּה שְׂאֵ־נָא כְלִיךָ תְּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצִדְךָ וְצֹדָה לִי וְצִדְךָ וְצֹדָה לִי (כ' צִידָה) [ק' צִיד]:	3
4	and make me savoury food, such as I love, and bring it to me, that I may eat; that my soul may bless thee before I die.'	וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְהָבִי־אָה לִּי וְאֶכְלָה בְּעֵבֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:	4
5	And Rebekah heard when Isaac spoke to Esau his son. And Esau went to the field to hunt for venison, and to bring it.	וְרֵבֶקָה שָׁמְעַת בְּדַבַּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בֶּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֹשֵׂה הַשָּׂדֶה לְצֹד צִיד לְהָבִיא:	5
6	And Rebekah spoke unto Jacob her son, saying: 'Behold, I heard thy father speak unto Esau thy brother, saying:	וְרֵבֶקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר:	6
7	Bring me venison, and make me savoury food, that I may eat, and bless thee before the LORD before my death.	הָבִי־אָה לִּי צִיד וְעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים וְאֶכְלָה וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי:	7
8	Now therefore, my son, hearken to my voice according to that which I command thee.	וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי לֵאמֹר אֲנִי מְצַוְךָ אֵת:	8
9	Go now to the flock, and fetch me from thence two good kids of the goats; and I will make them savoury food for thy father, such as he loveth;	לֵךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִּי מִשָּׁם שְׁנֵי גִדְיֵי עִזִּים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אֲהַב:	9

רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת והיו צוכים, וירדו דמועותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הזכרות: (2) לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה, אם מגיע אדם לפרק אבותיו, ידאג חמש שנים לפניו, וחמש לאחר כן, ויחזק היה בן קב"ג, (כי יעקב בן ס"ג כשנצרך, דוק ברש"י סוף הסדר) אמר, שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא: (3) שא נא. לשון השחזה, כאותה ששנינו (ביצה כח), אין משחזין את הסכין אצל משיאה על גבי חזרתה, חדר סכין ושחוט יפה שלא מאכילני נבלה (בר"ם, יג). תליך. חרבך, שדרך לתלות: וצודך לך. מן ההפקר, ולא מן הגזל: (5) לצוד ציד להביא. מהו להביא, אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל: (7) לפני ה'. ברשותו, שישכים על ידי:

10	and thou shalt bring it to thy father, that he may eat, so that he may bless thee before his death.'	וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:	וְתַעִיל לְאָבוֹךָ וַיִּיכּוֹל בְּדִיל דִּיבְרַכְנָךְ קִדָּם מוֹתִיָּה:
11	And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רֵבְקָה אִמּוֹ הֵן עֲשׂוֹ אֲחִי אִישׁ שְׁעָר וְאֲנִכִּי אִישׁ חָלָק:	וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרֵבְקָה אִמּוֹתָהּ הֵא עֲשׂוֹ אֲחִי גֹבֵר סַעֲרָן וְאֲנִי גֹבֵר שְׁעִיעַ:
12	My father peradventure will feel me, and I shall seem to him as a mocker; and I shall bring a curse upon me, and not a blessing.'	אוֹלִי יִמְשְׁנִי אָבִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כַּמְתַּעֲתָע וְהֵבֵאתִי עָלַי קִלְלָה וְלֹא בִרְכָה:	מֵאִם יִמְשְׁנֵנִי אָבִיא וְאִיָּהּ בְּעֵינָוְהִי כַּמְתַּלְעֵב וְאִיָּהּ עָלַי לְנֹשֶׁן וְלֹא בִרְכָן:
13	And his mother said unto him: 'Upon me be thy curse, my son; only hearken to my voice, and go fetch me them.'	וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׁמַע בְּקוֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי:	וַאֲמַרְתָּ לִּיה אִמּוֹתָהּ עָלַי אֲתֹאמֶר בְּנִבּוֹאָה דְלֹא יִיתֹן לְנֹשֶׁא עָלֶיךָ בְּרִי בְרָם קַבִּיל מִנִּי וְאִיִּיל סֵב לִי:
14	And he went, and fetched, and brought them to his mother; and his mother made savoury food, such as his father loved.	וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהָב אָבִיו:	וַאֲזַל וַנְּסִיב וְאִיָּהּ לְאִמּוֹתָהּ וַעֲבַדְתָּ אִמּוֹתָהּ תַּבְשִׁילִין כַּמֵּא דְּרַחֲמִים אָבִיוֹהִי:
15	And Rebekah took the choicest garments of Esau her elder son, which were with her in the house, and put them upon Jacob her younger son.	וַתִּקַּח רֵבְקָה אֶת־בְּגָדֵי עֲשׂוֹ בְּנֶה הַגָּדֹל הַחֲמֻדָּת אֲשֶׁר אִתָּהּ בְּבֵית וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנֶה הַקָּטָן:	וַנְּסִיבַת רֵבְקָה יֵת לְבוּשֵׁי עֲשׂוֹ בְּרָה רַבָּא דְכִינִיתָא דְעַמָּה בְּבִיתָא וְאֶלְבִּישַׁת יֵת יַעֲקֹב בְּרָה זַעֲרָא:
16	And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck.	וְאֵת עֹרֹת גִּדְּנֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חִלְקַת צַוְאָרָיו:	וְיֵת מִשְׁכֵּי דְגִדְּנֵי בְנֵי עִזִּי אֶלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוֹת צוּרְיָה:
17	And she gave the savoury food and the bread, which she had prepared, into the hand of her son Jacob.	וַתִּתֵּן אֶת־הַמִּטְעָמִים וְאֶת־ הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֶה:	וַיַּהֲבַת יֵת תַּבְשִׁילָא וְיֵת לַחֲמָא דְעַבַּדְתָּ בִידָא דְיַעֲקֹב בְּרָה:
18	And he came unto his father, and said: 'My father'; and he said: 'Here am I; who art thou, my son?'	וַיָּבֵא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי מִי אַתָּה בְּנִי:	וְעָאֵל לְוֵת אָבִיוֹהִי וַאֲמַר אָבִיא וַאֲמַר הָאֲנִי מִן אֶת בְּרִי:

(9) וקח לִי. משלי הם ואינם גזל, שכן כתב לה יצחק כחוצחה ליטול שני גדיי עזים בכל יום (צ"ר סה, יד): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. צפרקי דרבי אליעזר: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הזבי:
(11) איש שער. בעל שער:
(12) ימושני. כמו ממשש צִהָרִים (דברים כח, כט):
(15) החמדות. הנקיות כתרנומו דכיימא. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אלל אמו, אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן:

19	And Jacob said unto his father: 'I am Esau thy first-born; I have done according as thou badest me. Arise, I pray thee, sit and eat of my venison, that thy soul may bless me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֹרְךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוֹם-נָא שֹׁבָה וְאָכְלָה מִצִּידֵי בְעֵבֹר תְּבָרְכֵנִי נַפְשִׁי׃	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָבִיו אָנָּה עָשׂוּ בְכֹרְךָ עֲבָדִית כְּמֵא דְמִלִּילְתָּא עִמִּי קוֹם כְּעַן אֶסְתַּחֲר וְאָכֹל מִצִּידֵי בְדִיל דְתִבְרַכְנִי נַפְשִׁי׃
20	And Isaac said unto his son: 'How is it that thou hast found it so quickly, my son?' And he said: 'Because the LORD thy God sent me good speed.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מִדֶּה-זֶה מִהֲרַת לְמָצָא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי׃	וַיֹּאמֶר יִצְחָק לְבְרִיהָ מָא דִּין אוֹחִיתָא לְאִשְׁכָּחַא בְרִי וַיֹּאמֶר אֲרִי זְמִין יְיָ אֱלֹהֶיךָ קָדְמִי׃
21	And Isaac said unto Jacob: 'Come near, I pray thee, that I may feel thee, my son, whether thou be my very son Esau or not.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב גֹּשְׁה-נָא וְאִמְשֹׁךְ בְּנִי הֲאֵתָה זֶה בְנִי עָשׂוּ אִם-לֹא׃	וַיֹּאמֶר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵב כְּעַן וְאִמְשֹׁךְ בְּרִי הֲאֵתָה דִּין בְּרִי עָשׂוּ אִם לֹא׃
22	And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau.'	וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל-יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הִקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהִידָּיִם יְדֵי עָשׂוּ׃	וַיִּקְרֵב יַעֲקֹב לְוֹת יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשִׁיה וַיֹּאמֶר קֵלָא קֵלִיה דְיַעֲקֹב וַיִּדָּא יְדֵי עָשׂוּ׃
23	And he discerned him not, because his hands were hairy, as his brother Esau's hands; so he blessed him.	וְלֹא חִכְּרוּ בִּיהֶנּוּ יָדָיו כִּידֵי עָשׂוּ אֲחִיו שְׁעָרַת וַיְבָרְכֵהוּ׃	וְלֹא אִשְׁתַּמוּדְעִיה אֲרִי הוֹאֵה יְדֵיהִי כִידֵי עָשׂוּ אֲחִיהִי סַעֲרָנִן וּבְרַכִּיה׃
24	And he said: 'Art thou my very son Esau?' And he said: 'I am.'	וַיֹּאמֶר אֵתָה זֶה בְנִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנִי׃	וַיֹּאמֶר אֵת דִּין בְּרִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנָּה׃
25	And he said: 'Bring it near to me, and I will eat of my son's venison, that my soul may bless thee.' And he brought it near to him, and he did eat; and he brought him wine, and he drank.	וַיֹּאמֶר הַגִּשְׁה לִי וְאָכְלָה מִצִּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרְכֵךְ נַפְשִׁי וַיִּגַּשׁ-לוֹ וַיֹּאכַל וַיֵּבֶא לּוֹ יַיִן וַיִּשְׁת׃	וַיֹּאמֶר קְרִיב לִי וְאִכֹּל מִצִּיד דְבְרִי בְדִיל דְתִבְרַכְנִי נַפְשִׁי וַיִּקְרֵב לִיה וַיֹּאכַל וַיַּעֲמִיל לִיה חֲמֵרָא וּשְׁתִּי׃
26	And his father Isaac said unto him: 'Come near now, and kiss me, my son.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גֹּשְׁה-נָא וּשְׁקֶה-לִּי בְנִי׃	וַיֹּאמֶר לִיה יִצְחָק אָבִיו קְרֵב כְּעַן וּשְׁק לִי בְרִי׃
27	And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the LORD hath blessed.	וַיִּגַּשׁ וַיִּשְׁק-לוֹ וַיַּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רֵיחַ לְבוּשׁוֹהִי וּבְרַכִּיה וַיֹּאמֶר רֵיחַ בְּנִי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַךְ יְהוָה׃	וַיִּקְרֵב וַיִּשְׁמֵק לִיה וַיַּרִּיחַ יֵת רֵיחַ לְבוּשׁוֹהִי וּבְרַכִּיה וַיֹּאמֶר חֲזִי רֵיחָא דְבְרִי כְרִיחַ חֲקֵלָא דְבְרַכִּיה יְיָ׃

- (19) אנכי עשו בכרך. אנכי המציא לך, ועשו הוא צווכך: עשיתי. כמה דצריס, כאשר דצרת אלי: שבה. לשון מיסב על השלחן, לך מתורגס אסתחר:
- (21) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור צפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך:
- (22) קול יעקב. שמדבר בלשון מחנונים, קום נא, אצל עשו בלשון קנטוריא דבר, יקום אזי:
- (24) ויאמר אני. לא אמר אני עשו, אלא אני:

28	So God give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine.	וַיִּתֵּן לָךְ יְיָ מִטְלָא דְּשָׁמַיָא וּמִטְּוִבָא דְּאַרְעָא וְסִיּוֹת עֲבוּר וְחֶמֶר:	ששי כה וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטְלֵ הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירָשׁ:
29	Let peoples serve thee, And nations bow down to thee. Be lord over thy brethren, And let thy mother's sons bow down to thee. Cursed be every one that curseth thee, And blessed be every one that blesseth thee.	יִפְלַחוּנָךְ עַמִּיּוֹן וַיִּשְׁתַּעֲבֹדוּ לָךְ מַלְכֻנוּן הָיוּ רַב לְאַחֶךָ וַיִּסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמְךָ לִישׁוֹ יְהוֹן לִישׁוֹן וּבְרִיכָךָ יְהוֹן בְּרִיכִין:	29 יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (כ' וישתחו) וְ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ לְאֻמִּים הָיוּ גְבִיר לְאַחֶיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ אֲרֻרֶיךָ אֲרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ:
30	And it came to pass, as soon as Isaac had made an end of blessing Jacob, and Jacob was yet scarce gone out from the presence of Isaac his father, that Esau his brother came in from his hunting.	וַהֲוָה כִּד שִׁיעִי יִצְחָק לְבָרְכָא יְתַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפָּק נִפְק יִעֲקֹב מִן קֳדָם יִצְחָק אָבוּהִי וַעֲשׂו אַחוּהִי עָל מַצִּידִיהָ:	30 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לְבָרְכָךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אָךְ יֵצָא יֵצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פָּנָי יִצְחָק אָבִיו וַעֲשׂו אָחוּיו כִּאֲ מַצִּידֹו:
31	And he also made savoury food, and brought it unto his father; and he said unto his father: 'Let my father arise, and eat of his son's venison, that thy soul may bless me.'	וַעֲבַד אִף הוּא תַבְשִׁילִין וְאַעִיל לְאַבוּהִי וַאֲמַר לְאַבוּהִי יְקוּם אָבָא וַיִּכּוֹל מַצִּידָא דְּבָרִיהָ בְּדִיל דְּתַבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ:	31 וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מִטְּעָמִים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יְקָם אָבִי וַיֹּאכַל מַצִּיד בְּנֹו בַּעֲבַר תַּבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ:
32	And Isaac his father said unto him: 'Who art thou?' And he said: 'I am thy son, thy first-born, Esau.'	וַאֲמַר לִיהָ יִצְחָק אָבוּהִי מִן אָתָּ וַאֲמַר אָנָּא בְּרָךְ בּוֹכְרָךְ עֲשׂו:	32 וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִ־אֵתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בְנֶךָ בְּכֹרְךָ עֲשׂו:
33	And Isaac trembled very exceedingly, and said: 'Who then is he that hath taken venison, and brought it me, and I have eaten of all before thou camest, and have blessed him? yea, and he shall be blessed.'	וַתִּהְיֶה יִצְחָק תִּהְיָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מִן הוּא דִּיכִי דִּצֵּד צִידָא וְאַעִיל לִי וְאָכַלְתִּי מִכּוּלָא עַד לָא תִיעוּל וּבְרִיכְתִּיהָ אִף בְּרוּךְ יְהִי:	33 וַיַּחְרֹד יִצְחָק חֲרָדָהּ גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִ־אֲפּוֹא הוּא הַצֵּד־צִיד וַיָּבֵא לִי וְאָכַל מִכָּל בְּטָרָם תִּבּוֹא וַאֲבָרַכְהוּ גַם־ בְּרוּךְ יִהְיֶה:

(27) וירח וגו'. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו

ה'. שנתן צו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רז"ל:

(28) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן (צ"ר סו, ג). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה, כריח שדה וגו', ועוד יתן לך מטל השמים וגו': מטל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרבה פנים. (דבר אחר, מהו האלהים, דין, אס ראוי לך, יתן לך, ואס לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר, משמני הארץ יהיה מושבך, בין לדיק בין רשע יתן לך. וממנו למד שלמה, כשעשה הבית סידר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומנדיק עליו הדין, לא יקרא עליך תגר, לפיכך וְנָתַתָּה לְאִישׁ כָּל דְּרָקִיו וְאִשָּׁר שָׁדַע אֶת לִבּוֹ (מלכים-א ח, טו), אבל נכרי מחוסר אמונה, לפיכך אמר וְאִשָּׁה שָׁמַע הַשָּׁמַיִם וגו' וְעָשִׂיתָ כָּלל אִשָּׁר וְקָרָא לְאִישׁ הַנִּכְרִי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר. צרש"י ישן מדויק):

(29) בני אמך. ויעקב אמר ליהודה בני אחיך, לפי שהיו לו בניים מכמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר בני אמך (צ"ר סו, ד): ארריך ארור ומברכך ברוך. וצנענס הוא אומר מְבָרְכֶיךָ בְּרוּךְ וְאֲבָרְכֶיךָ אֲרוּר, הצדיקים מחלתם יסורים וסופן שלווה, ואורריהם ומעריהם קודמים למצרכיהם, לפיכך יחמק הקדים קללת אוררים לצרכת מצרכים, והרשעים מחלתם שלווה וסופן יסורין, לפיכך צנענס הקדים צרכה לקללה:

(30) יצא יצא. זה יוצא וזה בא:

(33) ויחרד. כתרגומו ותוה, לשון תמיה. ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי איפוא. לשון לעזמו, משמש עם

34	When Esau heard the words of his father, he cried with an exceeding great and bitter cry, and said unto his father: 'Bless me, even me also, O my father.'	כַּשְׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צִעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:	כַּשְׁמַע עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צִעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:
35	And he said: 'Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing.'	וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיד בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ:	וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיד בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתְּךָ:
36	And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he said: 'Hast thou not reserved a blessing for me?'	וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָלְתָּ לִּי בְרַכָּה:	וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אֶצְלָלְתָּ לִּי בְרַכָּה:
37	And Isaac answered and said unto Esau: 'Behold, I have made him thy lord, and all his brethren have I given to him for servants; and with corn and wine have I sustained him; and what then shall I do for thee, my son?'	וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו תֵּן גְּבִיר שְׁמֹתִי לָךְ וְאֶת־כָּל־אֲחָיו נָתַתִּי לּוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירָשׁ סִמְכֹתִיו וְלִבְנֵה אֲפֹאֶה מִה אֶעֱשֶׂה בְנִי:	וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו תֵּן גְּבִיר שְׁמֹתִי לָךְ וְאֶת־כָּל־אֲחָיו נָתַתִּי לּוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירָשׁ סִמְכֹתִיו וְלִבְנֵה אֲפֹאֶה מִה אֶעֱשֶׂה בְנִי:
38	And Esau said unto his father: 'Hast thou but one blessing, my father? bless me, even me also, O my father.' And Esau lifted up his voice, and wept.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְּרַכָּה אַחַת הֲוֹאֶלֶךְ אָבִי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קְלוֹ וַיִּבְדָּ:	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְּרַכָּה אַחַת הֲוֹאֶלֶךְ אָבִי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קְלוֹ וַיִּבְדָּ:
39	And Isaac his father answered and said unto him: Behold, of the fat places of the earth shall be thy dwelling, And of the dew of heaven from above;	וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מִוֶּשֶׁבֶךְ וּמִטָּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל:	וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מִוֶּשֶׁבֶךְ וּמִטָּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל:

כמה דברים. דבר אחר איפוא, היה פה, מי הוא ואיפוא הוא הזד ניד: ואכל מכל. מכל טעמים שנקשתי לטעום טעמתי זו (צ"ר סז, 3): גם ברוך יהיה. שלא תאמר, אילולי שרימה יעקב לאציו לא נטל את הצרכות, לכן הסכים וצרכו מדעתו (סז):

(35) במרמה. נחמה:

(36) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו הכי חסי חסה (צראשית כט, כו), שמה לך נקרא שמו יעקב, על שם סופו שהוא עמיד לעקבני. נחמומא (תולדות כג), למה חרד יצחק, אמר, שמה עון יצחק שצרכתי קטן לפני גדול, ושניתי סדר היחס, החמיל עשו מעקב ויעקבני זה פעמים, אמר לו אציו מה עשה לך, אמר לו את צרכתי לקח, אמר, בכן הייתי מזר וחרד, שמה עצרתי על שורת הדין, עכשיו לצבור צרכתי, גם צרוך יהיה: ויעקבני. כחרגומו וכמני, ארצני. וארצ, וכמן. ויש מתרגמין ויחמני, נחמס ל: אצל. לשון הפרשה, כמו ויאלץ (ס"א ויאלץ):

(37) הן גביר. צרכה זו שציעית היא, והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה תועלת לך בצרכה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך, ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכה אפוא מזה אעשה בני. היה איפוא אצקש מה לעשות לך:

(38) הברכה אחת. ה"א זו שמשת לשון תימה, כמו הבממנים (צמדבר יג, יט), הבממנה היא (שם כ), הבממנה נזל (שמואל ב-ג, לג):

(39) משמני הארץ וגו'. זו איטליא"ה של יון (צ"ר סז, ו):

40	And by thy sword shalt thou live, And thou shalt serve thy brother; And it shall come to pass when thou shalt break loose, That thou shalt shake his yoke from off thy neck.	וְעַל-חֶרֶבְךָ תֵּחִיָּה וְיָת אָחוּךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּדְרִיד וּפָרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ: נִירִיָּה מֵעַל צִוְּרְךָ:	40
41	And Esau hated Jacob because of the blessing wherewith his father blessed him. And Esau said in his heart: 'Let the days of mourning for my father be at hand; then will I slay my brother Jacob.'	וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת-יַעֲקֹב עַל- הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַכּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמַי אֲבִל אֲבִי וְאַהֲרָגָה אֶת-יַעֲקֹב אָחִי:	41
42	And the words of Esau her elder son were told to Rebekah; and she sent and called Jacob her younger son, and said unto him: 'Behold, thy brother Esau, as touching thee, doth comfort himself, purposing to kill thee.	וַיִּגֵּד לְרֵבְקָה אֶת-דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנֵהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֹשֶׂה אָחִיךָ מִתְנַחֵם לָךְ לְהַרְגֶּךָ:	42
43	Now therefore, my son, hearken to my voice; and arise, flee thou to Laban my brother to Haran;	וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי וְקוּם בְּרַח-לָךְ אֶל-לָבָן אָחִי חֲרָנָה: לְחָרָן:	43
44	and tarry with him a few days, until thy brother's fury turn away;	וַיֵּשְׁבֶת עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר-תֵּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:	44
45	until thy brother's anger turn away from thee, and he forget that which thou hast done to him; then I will send, and fetch thee from thence; why should I be bereaved of you both in one day?	עַד-שׁוּב אֶף-אָחִיךָ מִמָּוֶה וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל גַּם-שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:	45

(40) ועל חרבך. כמו צהרצך, יש על שהוא במקום אות צ', כמו עמדתם על תרצכם (יחזקאל לג, כו), צהרצכם. על צצצכם (שמות ו, כו) צצצתם: והיה כאשר תריד. לשון נער, כמו קריד צשיחי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעזרו ישראל על המורה, ויהיה לך פתחון פה להצטרע על הצרכות שנטל, ופרקת עליו וגו':

(41) "קרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא לעזר את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

(42) ויגד לרבקה. צדוק הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחווה, לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כזר אתה מת צעניי, ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון תנחומים, מתנחם הוא על הצרכות צהריגתך:

(44) אחדים. מועטים:

(45) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. (לימד על) הקוצר את בניו קרוי שכול, וכן ציעקז אמר פִּלְשָׁר פִּלְשָׁי פִּלְשָׁי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו, יעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקדש נורקה צה, ונתנצצה שציום אחד ימותו, כמו שפורש צפרק המקנא לאשמו (סוטה יג.): (מו)

46	<p>And Rebekah said to Isaac: 'I am weary of my life because of the daughters of Heth. If Jacob take a wife of the daughters of Heth, such as these, of the daughters of the land, what good shall my life do me?'</p>	<p>וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קִצְתִּי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חֵת אִם-לֵקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת חֵת כְּאֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לִמָּה לִּי חַיִּים:</p>	46
XXVIII	<p>And Isaac called Jacob, and blessed him, and charged him, and said unto him: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan.'</p>	<p>וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוְהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>	XXVIII
2	<p>Arise, go to Paddan-aram, to the house of Bethuel thy mother's father; and take thee a wife from thence of the daughters of Laban thy mother's brother.</p>	<p>קוּם לֵךְ פָּדָנָה אֲלֵם בֵּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמִּי וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לָבָן אָחִי אִמִּי:</p>	2
3	<p>And God Almighty bless thee, and make thee fruitful, and multiply thee, that thou mayest be a congregation of peoples;</p>	<p>וְאֵל שְׁדֵי יִבְרָךְ אֹתְךָ וַיַּפְרֶךְ וַיִּרְבְּךָ וַיְהִיֶּךָ לְקַהֵל עַמִּים:</p>	3
4	<p>and give thee the blessing of Abraham, to thee, and to thy seed with thee; that thou mayest inherit the land of thy sojournings, which God gave unto Abraham.'</p>	<p>וַיִּתֵּן-לָךְ אֶת-בְּרִכַּת אַבְרָהָם לָךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶתְּךָ לְרִשְׁתָּךְ אֶת- אֶרֶץ מִגְרִיֶּךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:</p>	4
5	<p>And Isaac sent away Jacob; and he went to Paddan-aram unto Laban, son of Bethuel the Aramean, the brother of Rebekah, Jacob's and Esau's mother.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי אָחִי רִבְקָה אִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:</p>	שביעי
6	<p>Now Esau saw that Isaac had blessed Jacob and sent him away to Paddan-aram, to take him a wife from thence; and that as he blessed him he gave him a charge, saying: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan';</p>	<p>וַיֵּרָא עֵשָׂו כִּי-בִרְךָ יִצְחָק אֶת- יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ פָּדָנָה אֲרָם לְקַח-לָהּ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:</p>	6
7	<p>and that Jacob hearkened to his father and his mother, and was gone to Paddan-aram;</p>	<p>וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל- אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פָּדָנָה אֲרָם:</p>	מפטיר

(46) קצתי בחיי. מאסתי צמיי:

(2) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. לבית צמאל, כל חיצה שזריכה למ"ד צמחלמה הטיל לה ה"א צפופה (יצמות יג):

(3) ואל שדי. מי שדי צברכותיו למתצרכין מפיו, יצרך אותך:

(4) את ברכת אברהם. שאמר לו וְאֵשֶׁשֶׁךָ לְגוֹי גָדוֹל, וְהִתְפָּרְכְּנוּ בְּזַרְעֶךָ, יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך ילא אותם הגוי ואותו הזרע המצורך:

(5) אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

8 and Esau saw that the daughters of
Canaan pleased not Isaac his father;

וַחֲזָא עֲשׂוֹ אֲרִי בִישׁוֹן בְּנֵת כְּנָעַן
בְּעֵינַי יִצְחָק אַבְרָהָם:

וַיֵּרָא עֲשׂוֹ כִּי רָעוֹת בְּנֹת כְּנָעַן
בְּעֵינָי יִצְחָק אֲבִיו:

9 so Esau went unto Ishmael, and
took unto the wives that he had
Mahalath the daughter of Ishmael
Abraham's son, the sister of
Nebaioth, to be his wife.

וַיֹּאזֶל עֲשׂוֹ לְוֹת יִשְׁמְעָאֵל וְנָסִיב
 יָת מַחֲלַת בֵּת יִשְׁמְעָאֵל בֶּר
 אֲבָרְהָם אַחְתִּיָּה דְנָבִיּוֹת עַל
 נִשְׁוֹתֵי לִיָּה לְאֵתוּ:

וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּשְׁמַעֲאֵל וַיֵּלֶךְ
אֶת-מִחְלָתוֹ בֶּת-יִשְׁמָעֵאל בֶּן-
אֲבִרְהָם אֲחֻת נָבִיגָת עַל-נָשָׁיו
לֹא לְאִשָּׁה: (ס)

קו
פסוקים

The Haftara is Malachi 1:1 – 2:7 on page 242. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftara on page 258.

10 And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.

וּנִפֶּק יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וְאַזָּל
לְחָרָן:

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ
תְּרַנְּהָ:

ויצא
בו

11 And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.

וְעָרַע בְּאַתְרָא וּבֵת תַּמָּן אַרִי
עַל שְׁמִשָּׂא וְנָסִיב מֵאֲבִי
אַתְרָא וְשֵׁי אִסְדּוּהִי וְשָׁכִיב
בְּאַתְרָא הַהוּא:

וַיִּפְּגַע בַּמָּקוֹם וַיִּלֶּן שָׁם כִּי-
בֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבִנֵי הַמָּקוֹם
וַיִּשֶׂם מִרְאֲשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם
הַהוּא:

11

(7) וישמע יעקב. מחובר לענין שלמעלה, וירא עשו כי ברח יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארס, וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארס, וכי רעות צנות כנען, והלך גם הוא אל ישמעאל:

(9) אחות גבירות. ממשמע שנאמר ב' שמעאל איני יודע שהיא אחות נציות, אלא למדנו שמת שמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה, והשיאה נציות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב ב' אחותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי שמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, ש"ד שנה היה גדול שמעאל מינחה, ויחזק בן ס' שנה בלדת אותה, הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ז, שנאמר וְאֵלֶּה שְׁנֵי יָמֵי שְׁמַעְאֵל וגו', נמצא יעקב כשמת שמעאל בן ס"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה, ואחר כך הלך לחזק, שהרי לא שהה בבית לזמן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר עֲבָדְתִּיךָ אַרְבַּע עָשָׂר שָׁנָה בְּנֶאֱמָר וְשָׁנִים בְּצֹאֲךָךָ, ושכר הצאן משנולד יוסף היה, שנאמר וַיְהִי בְּאֶשֶׁר יִלְדֵהוּ רָחֵל אֶת יוֹסֵף וגו', ויוסף בן לי שנה היה כשמלך, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ו' של שובע וב' של רעב, ויעקב אמר לפרעה יְמֵי שְׁנֵי מִגְרֵי שָׁלָשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה, לא ואחזב י"ד שנה שלפני לידת יוסף, ובלשנים של יוסף, ותע מעשמלך עד שצא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאציו היה בן ס"ג, הרי קי"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים, הא למדת, שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאציו אלא כ"ב שנה, דהיינו מ"ו עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאציו ולא כדכו, והם כ' שנים בבית לזמן, ושתי שנים ששה דרך, כדכתיב וַיָּבֶן לוֹ בַּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עֹשֶׂה סֻכּוֹת, ופירשו רז"ל מזה הפסוק ששה י"ח חדשים בדרך, דבית הוה ב' צימות הגשמים וסכות הוה ב' צימות החמה, ולחשבון הפסוקים שחשבונו לעיל, משפירש מאציו עד שירד למצרים שהיה בן קל"ש שנים, ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לזמן ללמוד תורה ממנו, ובשציל זכות התורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה, עד כאן מלאתי ברש"י י"שן): על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כבד וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

(10) ויצא יעקב. על ידי שצביל שרעות בנות כנען צעירי יצחק אצוי הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין צפרשמו של יעקב, ויכתבינן יצחק עשו פי צרך וגו' (בראשית כה, ו), ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכחוש אלא וילך יעקב חרנה, וילמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שציאת נדיק מן המקום עושה רשם, שזמן שהנדיק צעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. וכן נשתל מן המקום (רות א, ז), האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא ללכת לחנו:

(11) וַיִּבְנֶה בַּמִּקְדָּשׁ. לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּאִיזֵה מָקוֹם, אֲלָא בַּמִּקְדָּשׁ הַנִּזְכָּר בַּמִּקְדָּשׁ אַחֵר, הוּא הַר הַמְּעוֹרִיָּה, שְׁנֵאנָהּ צוּ וַיִּבְרָא אֶת הַמִּקְדָּשׁ מִרְחֹק: וַיִּבְנֶה. כִּמוּ וַפְּגַע בְּדִירָהּ (יְהוֹשֻׁעַ טו, ז), וַפְּגַע בְּדִצְאֵת. וּרְבוּתֵינוּ פִּירָשׁוּ (בִּרְכוּת כו:), לָשׁוֹן תְּפִילָּה, כִּמוּ וְאֵל

<p>12 And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of God ascending and descending on it.</p>	<p>וַיַּחְלֹם וַהֲנִה סֻלָּם מֻצָּב אֶרֶץ וְרָאִשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיִם וַהֲנִה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:</p>	<p>12 וַיַּחְלֹם וַהֲנִה סֻלָּם מֻצָּב אֶרֶץ וְרָאִשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיִם וַהֲנִה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:</p>
<p>13 And, behold, the LORD stood beside him, and said: 'I am the LORD, the God of Abraham thy father, and the God of Isaac. The land whereon thou liest, to thee will I give it, and to thy seed.</p>	<p>וַהֲנִה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאַתָּה שָׁכַב עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ:</p>	<p>וַהֲנִה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאַתָּה שָׁכַב עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַנָּה וְלִזְרַעְךָ:</p>
<p>14 And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.</p>	<p>וַיִּהְיוּ בָנָיךָ כְּעֹפֶרֶת אֶרֶץ וְתִתְשַׁק לְמַעְרָבָא וּלְמִזְרָחָא וּלְמִדְנָחָא וּלְמִצְפוֹנָא וְלִדְרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִילְךָ כָּל זֶרְעִית אֶרֶץ וּבְזֶרְעֶךָ:</p>	<p>וַהֲנִה זֶרְעֶךָ כְּעֹפֶרֶת אֶרֶץ וְתִתְשַׁק לְמַעְרָבָא וּלְמִזְרָחָא וּלְמִדְנָחָא וּלְמִצְפוֹנָא וְלִדְרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִילְךָ כָּל זֶרְעִית אֶרֶץ וּבְזֶרְעֶךָ:</p>
<p>15 And, behold, I am with thee, and will keep thee whithersoever thou goest, and will bring thee back into this land; for I will not leave thee, until I have done that which I have spoken to thee of.'</p>	<p>וַהֲנִה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אֶם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ:</p>	<p>וַהֲנִה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אֶם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ:</p>
<p>16 And Jacob awaked out of his sleep, and he said: 'Surely the LORD is in this place; and I knew it not.'</p>	<p>וַאֲתַעֲר יַעֲקֹב מִשְׁנִיתִיה וַאֲמַר בְּקוֹשְׁטָא יִקְרָא דִּי שְׂרִי בְּאַתְרָא הַדִּין וַאֲנָא לֹא הִנֵּיתִי יָדַע:</p>	<p>וַיִּיקָץ יַעֲקֹב מִשְׁנִיתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֵן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי:</p>

תפגע צי (ירמיה ז, טז), ולמדנו שתקן תפלת ערבית, ושנה הכחוש ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חולין נא:): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויצא השמש וילן שם, כי בא השמש משמע, ששקעה לו חמה פתאום שלא צעונתה כדי שילן שם. וישם מראשותיו. עשאו כמין מרוז סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריצות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח לך ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאו הקצ"ה אצן אחת, וזה שנאמר ויקח את האצן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש צבית עזר, לא שכב צליה, שהיה עוסק בתורה:

(12) עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ, אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו:

(13) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקצ"ה שמו על הצדיקים צביהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר הן בקדשיו לא יאמין (איוב טו, טו), כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא צבית, והרי הוא כמת, ויזר הרע פסק ממנו. (תנחומא תולדות ז): שכב עליה. קיפל הקצ"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שמהא נוחה ליכנס לצנינו (חולין נא:): (כד' אמות, שזה מקומו של אדם):

(14) וברצת. וחזקת, כמו וכן יקרוץ:

(15) אנכי עמך. לפי שהיה ירא מעשו ומלצו: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי: דברתי לך. לזכרך ועלך, מה שהצטחתי לאברהם על זרעו, לך הצטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא פי בְּיָצֶקְךָ, ולא כל יצחק, וכן כל לי, ולך, ולהם, הסמוכים אלל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עס יעקב לא דבר קודם לכן:

17	And he was afraid, and said: 'How full of awe is this place! this is none other than the house of God, and this is the gate of heaven.'	וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִה־נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:	17
18	And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.	וַיִּשָּׁכֶם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשָׁתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:	ישראל
19	And he called the name of that place Beth-el, but the name of the city was Luz at the first.	וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לֹו שֵׁם־הָעִיר לְרֵאשִׁנָּה:	19
20	And Jacob vowed a vow, saying: 'If God will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on,	וַיִּדָּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִּי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֵאכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ:	20
21	so that I come back to my father's house in peace, then shall the LORD be my God,	וּשְׁבַתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וַיְהִי יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:	21

(16) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה:

(17) כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בצאר שבע, ואמנע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שצאר שבע עומד דרומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בצאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמנע שיפועו נגד ירושלים, ולפי שאמרו רבותינו, שאמר הקד"ה, נדיק זה צל לבית מלוני ויפטר צל לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו לו היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה וצל לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה שחטט חולין (חולין נא:), שצא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה ויפגע במקום. ואם חאמר וכשעצר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכזו שם, איהו לא יהיב לביה להחפול במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכזוהו, איהו עד חרן אול, כדאמרין בפרק גיד הנשה (שם), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו' לא כאברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק): מזה נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכסו למלכש: וזה שער השמים. מקום תפלה, לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה:

(20) אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחות הללו, שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי ושמרתיו בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר וְלֹא רָאִיתִי נָעֻז וְנָעֻז מְצַקֵּשׁ לָחֶם (תהלים לו, כה):

(21) ושבתי. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שאמר אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם,

22	and this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee.'	וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצְבֵּה וְהָיָה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל־אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עֹשֶׂה נָתַן לְךָ אֶפְרָשִׁינָה כְּדָמְךָ:
XXIX	Then Jacob went on his journey, and came to the land of the children of the east.	וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיָּלֶךְ אֶרֶצָה בְנֵי־קְדָם:
2	And he looked, and behold a well in the field, and, lo, three flocks of sheep lying there by it.—For out of that well they watered the flocks. And the stone upon the well's mouth was great.	וַיֵּרָא וַהֲגִה בְּאֵר בְּשָׂדֶה וַהֲנִה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ בִּי מִן־הַבָּאֵר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבָּאֵר:
3	And thither were all the flocks gathered; and they rolled the stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put the stone back upon the well's mouth in its place.—	וַנֹּאסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל־פִּי הַבָּאֵר וַהֲשִׁקּוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבָּאֵר לְמַקְמָתָהּ:
4	And Jacob said unto them: 'My brethren, whence are ye?' And they said: 'Of Haran are we.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחֵי מַאֲיֵן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנַחְנוּ:
5	And he said unto them: 'Know ye Laban the son of Nahor?' And they said: 'We know him.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיַדְעֶתֶם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ:
6	And he said unto them: 'Is it well with him?' And they said: 'It is well; and, behold, Rachel his daughter cometh with the sheep.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלֹם לּוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלֹם וַהֲנִה רַחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:

שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחר כך (בראשית יז, ז). (זרעך מיוחס שלא ימצא צו שום פסול): (22) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו של והאבן, אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרומתו אהי פלח עלה קדם ה', וכן עשה צונו מפדן ארס, כשאמר לו קים עליה בית אל (שם לה, א) מה נאמר שם, ויבא יעקב מצבה וגו' ויבא עליה נסך (שם יד): (1) וישא יעקב רגליו. משנתצור צורה טובה, שהוצטח צשמירה, נשא לצו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש בצראשית רצה (ע, ח):

(2) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דצר בלשון קצרה: (3) ונאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרומתו ומגנדרין. כל לשון הווה, משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר ההוא חמדי, כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין: (6) באה עם הצאן. הטעם באל"ף, ותרומתו אחיא, ורחל באה, הטעם למעלה צצ"ת, ותרומתו אחת, הראשון לשון עושה והשני לשון עשמה:

7	And he said: 'Lo, it is yet high day, neither is it time that the cattle should be gathered together; water ye the sheep, and go and feed them.'	7 וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא- עַתָּה הָאֶסְפָּר הַמִּקְנֶה הַשִּׁקּוֹ הַצֵּאֵן וּלְכוּ רְעוּ:
8	And they said: 'We cannot, until all the flocks be gathered together, and they roll the stone from the well's mouth; then we water the sheep.'	8 וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכָל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָל-הַתְּעֹדָיִים וְגִלְלוּ אֶת- הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֵּאֵן:
9	While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.	9 עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם-הַצֵּאֵן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה הָיָה:
10	And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.	10 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת- רָחֵל בַּת-לָבָן אֶחִי אִמּוֹ וְאֶת- צֹאן לָבָן אֶחִי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגֹּל אֶת-הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת-צֹאן לָבָן אֶחִי אִמּוֹ:
11	And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.	11 וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת- קוֹל גִּבְיָד:
12	And Jacob told Rachel that he was her father's brother, and that he was Rebekah's son; and she ran and told her father.	12 וַיִּגֹּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֶחִי אֲבִיהָ הוּא וְכִי בֶן-רֵבְקָה הוּא וַתָּרֵץ וַתִּגֵּד לְאִבֶּיהָ:

(7) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רוצנים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אחס, לא שלמחם פעולת היום, ואם הצהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו' (צ"ר ע, יא):

(8) לא נוכל. להשקות לפי שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגדלו, לפי שהוא לשון עמיד:

(10) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק מעל פי כלוחית, להודיעך שכחו גדול (צ"ר ע, יב):

(11) ויבך. לפי שזפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שצא צידים ריקניות, אמר, אלעזר עבד אבי אבא, היו צידיו נומים ונמידים ומגדנות, ואני אין צידי כלום. לפי שרדף אליפו בן עשו צמזות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לצווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שצידי, והעני חסוד כמת:

(12) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו חנשים חסידים (בראשית יג, ח). ומדרשו, אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן רצקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו (צ"ר ע, יג):

<p>13 And it came to pass, when Laban heard the tidings of Jacob his sister's son, that he ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and brought him to his house. And he told Laban all these things.</p>	<p>וַיְהִי כַשְׁמֹעַ לְבָן אֶת־שְׁמֵעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיֵּרֶץ לִקְרָאתוֹ וַיִּחַבֵּק־לוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לוֹ וַיְבִיאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפֹּר לְלָבָן אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>	<p>13 וַיְהִי כַשְׁמֹעַ לְבָן אֶת־שְׁמֵעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיֵּרֶץ לִקְרָאתוֹ וַיִּחַבֵּק־לוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לוֹ וַיְבִיאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפֹּר לְלָבָן אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>
<p>14 And Laban said to him: 'Surely thou art my bone and my flesh.' And he abode with him the space of a month.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב קָרִיבִי וּבְסָרִי אֵת וַיְהִיב עִמּוֹהָ יָרַח יוֹמִין:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב קָרִיבִי וּבְסָרִי אֵת וַיְהִיב עִמּוֹהָ יָרַח יוֹמִין:</p>
<p>15 And Laban said unto Jacob: 'Because thou art my brother, shouldest thou therefore serve me for nought? tell me, what shall thy wages be?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אַתָּה וְתַעֲבֹדֵנִי מִזֵּן חֹו לִי מָא אֲגֹרֶךְ:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־אֲחִי אַתָּה וְתַעֲבֹדֵנִי חֲנֹם הַגִּידָה לִּי מִזֵּה־מִשְׁכָּרְתְּךָ:</p>
<p>16 Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.</p>	<p>וּלְלָבָן תְּרֵתִין בָּנִין שְׁמוֹם רַבִּתָּא לָאָה וְשְׁמוֹם זַעֲרָתָא רַחֵל:</p>	<p>16 וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לָאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רַחֵל:</p>
<p>17 And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.</p>	<p>וַעֲיֵנֵי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הֵיטָהָ שְׁפִירָא בְּרִיָּא וַיֵּאָאֵר בְּחֻזָּא:</p>	<p>17 וַעֲיֵנֵי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הֵיטָהָ וַיִּפְתֹּתָא מִרְאָה:</p>
<p>18 And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'</p>	<p>וַיִּרְחַם יַעֲקֹב יָת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶפְלַחְנָךְ שְׁבַע שָׁנִין בְּרַחֵל בְּרַתְךָ זַעֲרָתָא:</p>	<p>18 וַיֵּאֱהָב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדְךָ שְׁבַע שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתֻךְ הַקְּטָנָה:</p>
<p>19 And Laban said: 'It is better that I give her to thee, than that I should give her to another man; abide with me.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תַּתִּי אֶתָּה לָךְ מִתַּתִּי אֶתָּה לְאִישׁ אֲחֵר שְׁבָה עִמִּי:</p>	<p>19 וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תַּתִּי אֶתָּה לָךְ מִתַּתִּי אֶתָּה לְאִישׁ אֲחֵר שְׁבָה עִמִּי:</p>

(13) וירץ לקראתו. כסצור ממון הוא טעון, שהרי עצד הצית צא לכאן צעשרה גמלים טעונים (צ"ר שם): ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר, שמא זהו ציט והנס צחיקו (צ"ר שם): וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הציט והס צפיו (צ"ר שם): ויספר ללבן. שלא צא אלא מחוך אונס אחיו, ושנטלו ממנו ממנו:

(14) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך הציתה, הואיל ואין צידך כלום, אלא מפני קורצה אטפל כך חדש ימים, וכן עשה, ואף זו לא לחנם, שהיה רועה זאנו:

(15) הכי אחי אתה. לשון חימה, וכי צציל שאחי אחת מעצדני חנם: ועבדתני. כמו ומעצדני, וכן כל תיצה שהיא לשון עצר, הוסיף וי"ו צראשה, והיא הופכת התיצה להצא:

(17) רבות. שהיתה סצורה לעלות צגורלו של עשו וצכמה, שהיו הכל אומרים, שני צנים לצרקה ושתי צנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן (צצא צמר א קכג). תאר. הוא צורת הפלצוף, לשון יתאצרהו צצצד (ישעיה מד, יג), קונפ"אס צלע"ו: מראה. הוא ציו קלסתר:

(18) אעבדך שבע שנים. הס ימים אחדים שאמרה לו אמו וישצצ עמו ימים אָפָדִים (צ"ר ע, יז), ותדע שכן הוא, שהרי כתיצ ויהיו צעניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע צו שהוא רמאי, אמר לו אעצדך צרחל, ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר צתך, ושמא תאמר אחליך ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמהו:

20	And Jacob served seven years for Rachel; and they seemed unto him but a few days, for the love he had to her.	וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיְהִיוּ בְּעֵינָיו כִּיָּמִים אֶחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:	20
21	And Jacob said unto Laban: 'Give me my wife, for my days are filled, that I may go in unto her.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לָבָן הֲבֵה אֶת-אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמֵי וְאֶבֹאָהָ אֵלֶיהָ:	21
22	And Laban gathered together all the men of the place, and made a feast.	וַיֹּאסֶף לָבָן אֶת-כָּל-אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה:	22
23	And it came to pass in the evening, that he took Leah his daughter, and brought her to him; and he went in unto her.	וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת-לֵאָה בָתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:	23
24	And Laban gave Zilpah his handmaid unto his daughter Leah for a handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת-זִלְפָּה שִׁפָּחָתוֹ לְלֵאָה בָתּוֹ שִׁפָּחָהּ:	24
25	And it came to pass in the morning that, behold, it was Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me? did not I serve with thee for Rachel? wherefore then hast thou beguiled me?'	וַיְהִי בַבֹּקֶר וַהֲנִה-הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל-לָבָן מַה-זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רָמִיתָנִי:	25
26	And Laban said: 'It is not so done in our place, to give the younger before the first-born.	וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא מִתַּעֲבִיד כֵּן בְּמִקְוֵמֵנוּ לָתֵת הַצְעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה:	26
27	Fulfil the week of this one, and we will give thee the other also for the service which thou shalt serve with me yet seven other years.'	מָלֵא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם-אֶת-זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת-שָׁנִים אַחֲרוֹת:	27

(21) מלאו ימי. שאמרה לי אחי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן פ"ד שנה, ואימתי אעמיד י"ז שנים, וזהו שאמר ואצואה אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כך:
(25) ויהי בבקר והנה היא לאה. אצל גלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלס אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג):
(27) מלא שבע זאת. דבוק הוא, שהרי נקוד בחטף (פי' צשו"א), שזוע של זאת, והן ז' ימי המשתה, בגמ' ירושלמית צמועד קטן וא"ל לומר שזוע ממש, שאם כן היה צריך לינקד השי"ן צפתח (ר"ל צקמץ), ועוד שזוע לשון זכר, כדכתיב שָׂבַע שָׂבַע וְזֶה תִּסְפָּר לָךְ, לפיכך אין משמע שזוע אלא שבעה, שטיינ"א צלע": ונתנה לך. לשון רבים, כמו וְנִשְׁקָה, נִדְּדָה וְנִצְלָה, אף זה לשון ונתן ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשתה ותעבד לאחר נשואיה:

28	And Jacob did so, and fulfilled her week; and he gave him Rachel his daughter to wife.	וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שָׁבַע וַתֵּתֶן לוֹ אֶת־רַחֵל בְּתוּלוֹ שְׁבוּעָתָא דְּדָא וַיְהִי לָהּ יֵת רַחֵל בְּרֵתֶיהָ לֵיהּ לְאִשָּׁה:
29	And Laban gave to Rachel his daughter Bilhah his handmaid to be her handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לְרַחֵל בְּתוּלוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ וַיְהִי לָבָן לְרַחֵל בְּרֵתֶיהָ יֵת בִּלְהָה אֲמִיתָהּ לָהּ לְאִמָּהּ:
30	And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.	וַיֵּבֶא גַם אֶל־רַחֵל וַיֵּאָהֶב גַּם אֶת־רַחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרָיו:
31	And the LORD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רִחְמָהּ וַרַחֵל עֲקָרָה:
32	And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the LORD hath looked upon my affliction; for now my husband will love me.'	וַתַּחַר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֱבֵנִי אִישִׁי:
33	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the LORD hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.	וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אֲנִי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:
34	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.	וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפְעֵם יִלְוֶה אִשִּׁי אֵלָי כִּי־יִלְדָתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי:

(30) עוד שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות צאמונה אף האחרונות צאמונה (צ"ר ע, כ), ואף על פי שצאמונות צא עליו: (32) ותקרא שמו ראובן. רצותינו פירשו (צרכות ז:), אמרה, ראו מה צין צני לבן חמי, שמכר הזכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שזקש להוציאו מן הבור: (34) הפעם ילדה אישי. לפי שהאמהות נביאות היו ויודעות שי"צ צטטים יוצאים מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי צדנים: על כן. כל מי שנאמר צו על כן, מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהארוך היה מכלה צהם (צ"ר עא, ד): קרא שמו לוי. צבולס כתיב ותקרא, (שהיא קראה), וזה כתב צו קרא, ויש מדרש אגדה צאלה הדברים רבה, ששלס הקצ"ה גבריאל והציאו לפניו, וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שליוה צמתות קראו לוי:

35	And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the LORD.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.	וַתֵּהָרַע עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלָּדָתָהּ	35
XXX	And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die.'	וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶא רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אֲנֹכִי	XXX
2	And Jacob's anger was kindled against Rachel; and he said: 'Am I in God's stead, who hath withheld from thee the fruit of the womb?'	וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אֲנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן	2
3	And she said: 'Behold my maid Bilhah, go in unto her; that she may bear upon my knees, and I also may be builded up through her.'	וַתֹּאמֶר הִנֵּה אִמָּתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד עַל־בְּרָכִי וְאִבְנָה גַם־אֲנֹכִי מִמֶּנָּה	3
4	And she gave him Bilhah her handmaid to wife; and Jacob went in unto her.	וַתִּתֵּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב	4
5	And Bilhah conceived, and bore Jacob a son.	וַתֵּהָרַע בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן	5
6	And Rachel said: 'God hath judged me, and hath also heard my voice, and hath given me a son.' Therefore called she his name Dan.	וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנִנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶּן עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן	6
7	And Bilhah Rachel's handmaid conceived again, and bore Jacob a second son.	וַתֵּהָרַע עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ רָחֵל בֶּן שְׁנִי לְיַעֲקֹב	7

- (35) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:
- (1) ותקנא רחל באחתה. קנאה צמעשיה הטושים, אמרה, אלולי שזדקה ממני לא זכתה לבנים (צ"ר עא, ו): הבה לי. וכי כך עשה אצרך לאמן, והלא התפלל עליה: מזהה אנכי. מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת (צ"ר שס):
- (2) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אומרת שאעשה כאצא, אני איני כאצא, אצא לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני:
- (3) על ברכי. כתר גומו ולא ארצי: ואבנה גם אנכי. מהו גם, אמרה לו, זקנך אצרהם היו לו בנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה, זקנתי הכניסה צרתה לביתה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אמת: ואבנה גם אנכי ממנה. כשרה:
- (6) דנני אלהים. דנני וחייבני וזכני (צ"ר עא, ז):

8	And Rachel said: 'With mighty wrestlings have I wrestled with my sister, and have prevailed.' And she called his name Naphtali.	וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים נִפְתָּלְתִּי עִם-אָחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים בְּאַתְחַנְנֹתִי בְצִלּוֹתֵי חַמִּידִית דִּיהִי לִי וְלֹד בְּאַחֲתִי אָף אֶתִּיחַיב לִי וּקְרַת שְׁמִיהָ נִפְתָּלִי:	8
9	When Leah saw that she had left off bearing, she took Zilpah her handmaid, and gave her to Jacob to wife.	וַתֵּרָא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלְדֹת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַחֲזַת לֵאָה אֲרִי קָמַת מִלְמִילָד וַדְּבַר־תָּ יָת זִלְפָּה אִמָּתָהּ וַיַּחֲבֹת יָתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִתּוֹ:	9
10	And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַיִּלְדֶּת זִלְפָּה אִמָּתָהּ דָּלָאָה לְיַעֲקֹב בֶּר:	10
11	And Leah said: 'Fortune is come!' And she called his name Gad.	וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ') בָּגַד ק' בָּא גַּד וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֵתָהּ אֶתָהּ גָּד וּקְרַת יָת שְׁמִיהָ גָד:	11
12	And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a second son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַיִּלְדֶּת זִלְפָּה אִמָּתָהּ דָּלָאָה בֶּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב:	12
13	And Leah said: 'Happy am I! for the daughters will call me happy.' And she called his name Asher.	וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִּי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשִׁבְחָא הֵנָּה לִי אֲרִי בְכִין יִשְׁבְּחוּנִי נִשְׂאָ וּקְרַת יָת שְׁמִיהָ אֲשֶׁר:	13
14	And Reuben went in the days of wheat harvest, and found mandrakes in the field, and brought them unto his mother Leah. Then Rachel said to Leah: 'Give me, I pray thee, of thy son's mandrakes.'	וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר-חִטִּים וַיִּמְצָא דֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִי וַאֲמַרְתָּ רָחֵל לְלֵאָה הִבִּי כְעַן לִי מִיִּבְרוּחֵי דְבָרִיד: וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וַאֲשָׁבַח יִבְרוּחִין בַּחֲקֵלָא וַאֲיָתִי יִתְחֹן לְלֵאָה אִמִּיהָ וַאֲמַרְתָּ רָחֵל לְלֵאָה הִבִּי כְעַן לִי מִיִּבְרוּחֵי דְבָרִיד:	רביעי

(8) נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירש במחצרת זמיר פתיל, חצורים מאת המקום, נחצרת עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופסל, נחעקשתי והפצתי פצירות ונפתולים הרבה למקום, להיות שזה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפילה, כמו נפתולי אלהים נפתלתי, בקשתי החציבות לפניו נחצלתי ונחערתתי כאחותי: נפתלתי. נחצלה תפילתי. ומדרש אגדה יש רבים, כלשון נוטריקון:

(10) ותלד זלפה. זכרון נאמר הריון, חוץ מזלפה, לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים, ואין הריון ניכר בה, וכדי לרמות ליעקב נהנה לזן ללאה, שלא יצין שמכניסין לו את לאה, שכך מנהגן, ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה:

(11) בא גד. בא מזל טוב, כמו גד גדי וסנוק לא (שבת סז), ודומה לו העזרקים לגד שלקן (ישעיה סה, יא). ומדרש אגדה, שנולד מהול כמו גד אילנא (דניאל ד, יא), ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. דבר אחר למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגדת כי כשנחת אל שפחתי, כאיש שנגד באשת נעורים:

(14) בימי קציר חטים. להגיד שזמן של שנים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו: דודאים. שיגלי עשב הוא, וכלשון ישמעאל ישמין (סנהדרין נט):

15	And she said unto her: 'Is it a small matter that thou hast taken away my husband? and wouldst thou take away my son's mandrakes also?' And Rachel said: 'Therefore he shall lie with thee to-night for thy son's mandrakes.'	וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמַעֲטָה קַחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם־אֶת־דּוּדְאֵי בְנֵי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדְאֵי בְנֵךְ׃	וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמַעֲטָה קַחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם־אֶת־דּוּדְאֵי בְנֵי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדְאֵי בְנֵךְ׃
16	And Jacob came from the field in the evening, and Leah went out to meet him, and said: 'Thou must come in unto me; for I have surely hired thee with my son's mandrakes.' And he lay with her that night.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאֵה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךְ בְּדוּדְאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא׃	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאֵה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךְ בְּדוּדְאֵי בְנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא׃
17	And God hearkened unto Leah, and she conceived, and bore Jacob a fifth son.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאֵה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן־חַמִּישִׁי׃	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאֵה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן־חַמִּישִׁי׃
18	And Leah said: 'God hath given me my hire, because I gave my handmaid to my husband. And she called his name Issachar.	וַתֹּאמֶר לָאֵה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר׃	וַתֹּאמֶר לָאֵה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר׃
19	And Leah conceived again, and bore a sixth son to Jacob.	וַתַּהַר עוֹד לָאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃	וַתַּהַר עוֹד לָאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב׃
20	And Leah said: 'God hath endowed me with a good dowry; now will my husband dwell with me, because I have borne him six sons.' And she called his name Zebulun.	וַתֹּאמֶר לָאֵה זָבְדָנִי אֱלֹהִים אֲתִּי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זִבְלוֹן׃	וַתֹּאמֶר לָאֵה זָבְדָנִי אֱלֹהִים אֲתִּי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זִבְלוֹן׃
21	And afterwards she bore a daughter, and called her name Dinah.	וַאֲחֵר יָלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֹתָהּ שְׁמָהּ דִּינָה׃	וַאֲחֵר יָלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֹתָהּ שְׁמָהּ דִּינָה׃
22	And God remembered Rachel, and God hearkened to her, and opened her womb.	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃

(15) ולקחת גם את דודאי בני. צממיה, ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני, ותרגמו ולמיס: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היטה שכיבת לילה זו, ואני נותנה לך תחת דודאי בני. ולפי שזולזה צממיה הצדיק, לא זכתה להקשר עמו (צ"ר ע3, ג):

(16) שכר שכרתיך. נמתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקצ"ה סייעו, שינא משם יששכר (נדה לא):

(17) וישמע אלהים אל לאה. שהיטה מתאווה ומחורת להרבות שבטים:

(20) זבד טוב. כתרמומו: יזבלני. לשון בית זבל, היצרני"ל צלע"ז, בית מדור, מעטה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי, שיש לי צנים כנגד כל נשוי:

(21) דינה. פירשו רבותינו (ברכות ס.), שדנה לאה דין צעמיה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

23	And she conceived, and bore a son, and said: 'God hath taken away my reproach.'	וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְף אֱלֹהִים אֶת־חֲרַפְתִּי: כִּנְשׁ יְיָ יֵת חֲסָדִי:	23
24	And she called his name Joseph, saying: 'The LORD add to me another son.'	וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יֵת שְׁמִיָּה יוֹסֵף לְמִימֶר יוֹסֵף יִהְיֶה לִּי בֶן אַחֵר:	24
25	And it came to pass, when Rachel had borne Joseph, that Jacob said unto Laban: 'Send me away, that I may go unto mine own place, and to my country.'	וַיְהִי כִּד יֵלֶדֶת רָחֵל יֵת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְלָבָן שְׁלַחֲנִי וְאֶדְהָ לְאַתְרִי וּלְאַרְעִי: וְיָלְדָה יִלְדֵי אִשְׁרָי וְאֶת־בָּהֶן וְאֶלְכָה בִּי אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶת־עֲבֹדְתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:	25
26	Give me my wives and my children for whom I have served thee, and let me go; for thou knowest my service wherewith I have served thee.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מֵצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נְחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יִהְיֶה בְּגִלְגָּל:	26
27	And Laban said unto him: 'If now I have found favour in thine eyes—I have observed the signs, and the LORD hath blessed me for thy sake.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶת־עֲבֹדְתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֶת־נְשֵׁי וְאֶת־יִלְדֵי אִשְׁרָי וְאֶת־בָּהֶן וְאֶלְכָה בִּי אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶת־עֲבֹדְתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:	27
28	And he said: 'Appoint me thy wages, and I will give it.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶת־עֲבֹדְתִיךָ וְאֶת־נְשֵׁי וְאֶת־יִלְדֵי אִשְׁרָי וְאֶת־בָּהֶן וְאֶלְכָה בִּי אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶת־עֲבֹדְתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:	28
29	And he said unto him: 'Thou knowest how I have served thee, and how thy cattle have fared with me.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶת־עֲבֹדְתִיךָ וְאֶת־נְשֵׁי וְאֶת־יִלְדֵי אִשְׁרָי וְאֶת־בָּהֶן וְאֶלְכָה בִּי אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶת־עֲבֹדְתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:	29

(22) ויזכור אלהים את רחל. זכר לה שמסרה סימניה לאחותה (צ"ר עג, ד), ושהיתה מזירה שלא תעלה בגורלו של עשו, שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שייסד הפייט, האדמו"ר כצטט שלא חלה צבה לקחתה לו ונתנה לה:

(23) אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן אסף קרפסנו (ישעיה ד, ח), ולא יאסף הציקה (שמות ט, יט), אסף נגהם (יואל ד, טו), וירחף לא יאסף (ישעיה ס, כ), לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקן של עשו הרשע. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי לתלות סרמונה, משיש לה בן תולה בו, מי שזר כלי זה, בנק, מי אכל תאנים אלו, בנק:

(24) יסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנצואה, שאין יעקב עמיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה, יהי רצון שאותו שהוא עמיד להעמיד, יהא ממני, לכך לא נחפלה אלא על בן אחר:

(25) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר וקה' בית יעקב אש וג' בית יוסף להצה וג' עשו לקש (עובדיה א, יח), אש בלא להצה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף, בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשו:ב

(26) תנה את נשי וגר. איני רוצה לנאת כי אם ברשות:

(27) נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי שעל ידך צאה לי ברכה, כשצאת לכאן לא היו לי בנים, שנאמר והנה רחל צמ' צאה עם הצאן, אפס יש לו בנים והוא שולח צמ' אצל הרועים, ועכשיו היו לו בנים, שנאמר וישמע את דברי צגי לָבָן:

(28) נקבה שכרך. כמרגומו פריש אגרך:

(29) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שצא לידי מתחלה כמה היו:

- 30 For it was little which thou hadst before I came, and it hath increased abundantly; and the LORD hath blessed thee whithersoever I turned. And now when shall I provide for mine own house also?
- 31 And he said: 'What shall I give thee?' And Jacob said: 'Thou shalt not give me aught; if thou wilt do this thing for me, I will again feed thy flock and keep it.
- 32 I will pass through all thy flock to-day, removing from thence every speckled and spotted one, and every dark one among the sheep, and the spotted and speckled among the goats; and of such shall be my hire.
- 33 So shall my righteousness witness against me hereafter, when thou shalt come to look over my hire that is before thee: every one that is not speckled and spotted among the goats, and dark among the sheep, that if found with me shall be counted stolen.'
- 34 And Laban said: 'Behold, would it might be according to thy word.'
- 35 And he removed that day the he-goats that were streaked and spotted, and all the she-goats that were speckled and spotted, every one that had white in it, and all the dark ones among the sheep, and gave them into the hand of his sons.
- כִּי מְעַט אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּכְרֶץ לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרִגְלִי וְעַתָּה מָתִי אַעֲשֶׂה גַם-אֲנֹכִי לְבֵיתִי:
- וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן-לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּן-לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֲשָׁמְרָ:
- אֶעֱבֹר בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֹּׁם כָּל-שֶׁהוּ נִקְדָּ וּטְלוֹא וְכָל-שֶׁה-חֹם בְּכִשְׂבִּים וּטְלוֹא וְנִקְדָּ בְּעֵזִים וְהָיָה שְׁכָרִי:
- וְעַתָּה-בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי-תָבוֹא עַל-שְׁכָרִי לִפְנֵיךָ כָּל-אֲשֶׁר-אֵינְנִי נִקְדָּ וּטְלוֹא בְּעֵזִים וְחֹם בְּכִשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אֵתִי:
- וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לֹא יִהְיֶה כַּדְּבָרְךָ:
- וַיִּסַּר בְּיוֹם הַהוּא אֶת-הַתִּישְׁיִים הָעֶקְדִּים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל-הָעֵזִים הַנִּקְדָּוֹת וְהַטְּלָאֹת כָּל אֲשֶׁר-לָבָן בּוֹ וְכָל-חֹם בְּכִשְׂבִּים וַיִּתֵּן בְּיַד-בָּנָיו:
- וְאֵרִי זְעִיר דָּהוּה לְךָ קִדְמִי וַתְּקִיף לִסְגִי וּבְכִרְיִי יְיָ וַתֵּךְ בְּדִילִי וּכְעַן אֲמַתִּי אֲעֲבִיד אִךָ אֲנִי לְבֵיתִי:
- וַאֲמַר מָה אֶתֶּן לְךָ וַאֲמַר יַעֲקֹב לֹא תִתֶּן לִי מִדָּעַם אִם תַּעֲבִיד לִי פִתְגָמָא הַדִּין אֶתוֹב אֶרְעִי עֲנֶךָ אֲטַר:
- אֶעֱבֹר בְּכָל עֲנֶךָ יוֹמָא דִּין אֲעֲדִי מִתְמֵן כָּל אֲמַר נְמוֹר וּרְקוּעַ וְכָל אֲמַר שְׁחֹם בְּאֲמַרְיָא וְנְמוֹר וּרְקוּעַ בְּעֵזִיא וַיְהִי אֲגָרִי:
- וַתְּסַהֵד עָלַי זְכוּתִי בְּיוֹם מָחָר וְאֵרִי תִיעוֹל עַל אֲגָרִי קִדְמָךְ כָּל דְּלִיתוּהִי נְמוֹר וּרְקוּעַ בְּעֵזִיא וְשְׁחֹם בְּאֲמַרְיָא גָּנוּבָא הוּא עִמִּי:
- וַאֲמַר לָבָן בָּרַם לִנִּי יְהִי כַּפְתָּנְמָךְ:
- וַאֲעֲדִי בְּיוֹמָא הַהוּא יֵת תִּישְׁיָא רְגוּלִיא וּרְקוּעִיא וְיֵת כָּל עֵזִיא נְמוֹרְתָא וּרְקוּעִתָא כָּל דְּחִיּוֹר בֵּיהּ וְכָל דְּשְׁחֹם בְּאֲמַרְיָא וַיְהִי בְּיַד בְּנוֹהִי:

(30) לרגלי. עם רגלי, בשביל צאת רגלי צאת אלך הצרכה (צ"ר עג, ח), כמו העם אשר צרגליך (שמות יא, ח). לעם אשר צרגלי (שופטים ח, ה). הצאים עמי: גם אנכי לביתי. לצורך ביתי, עכשיו אין עושין לצרכי אלף בני, ואריך (אני) להיות עושה גם אני עמם לסמכן, וזהו גם:

(32) נקד. מנומר בחצרבורות דקות כמו נקודות, פונטור"א בלע"ז: טלוּא. לשון טלאים, חצרבורות רחבות: חום. שחום דומה לאדום רש"י בלע"ז, לשון משנה, שחמית ומנאלת לבנה, לענין הצבואה: והיה שכרי. אותן שילדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים ככשבים יהיו שלי, ואותן שיטנן עכשיו, הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה, אלו היו שם מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך:

(33) וענתה בי וגו'. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה בי דקתי, כי תצוא דקתי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמאן בעדרי כי אם נקודים וטלואים, וכל שתמאן בהן שאינו נקוד או טלוא או חום, בידוע שגנבתי לך, ובגניבה הוא שרוי אללי:

(34) הן. לשון קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלאי שמחפון בכך:

36	And he set three days' journey betwixt himself and Jacob. And Jacob fed the rest of Laban's flocks.	וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרָה:	וַיְשִׁי מֵהֶלֶד תִּלְתָּא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעִי יַת עֲנָא דְלָבָן דְּאַשְׁתָּאֲרָא:
37	And Jacob took him rods of fresh poplar, and of the almond and of the plane-tree; and peeled white streaks in them, making the white appear which was in the rods.	וַיִּקַּח־לּוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לִבְנֵה לֶח וְלוֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁה הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלוֹת:	וַנְּסִיב לִיהּ יַעֲקֹב חֲטָרִין דְּלָבָן רְטִיבִין וְדִלּוּז וְדִדְלוּב וְקִלְיָ בָּהוֹן קִלְפִין חֲיִנְרִין קִלּוּף חֲיִנֵּר דְּעַל חֲטָרִיא:
38	And he set the rods which he had peeled over against the flocks in the gutters in the watering-troughs where the flocks came to drink; and they conceived when they came to drink.	וַיִּצָּג אֶת־הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרִהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאֵן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמִנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת:	וַדְּעִין יַת חֲטָרִיא דְּקִלְיָ בְּרִטִיא אֲתֵר בֵּית שִׁקְיָא דְּמִיא אֲתֵר דְּאַתָּן עֲנָא לְמִשְׁתִּי לְקַבְּלָהוֹן דְּעֲנָא וּמִתְיַחֲמֵן בְּמִיתְיָהוֹן לְמִשְׁתִּי:
39	And the flocks conceived at the sight of the rods, and the flocks brought forth streaked, speckled, and spotted.	וַיַּחֲמִי הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלוֹת וַתֵּלֶדְן הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדָּים וּטְלָאִים:	וַאֲתִיחֲמָא עֲנָא בְּחֲטָרִיא וַיֵּלֶדְן עֲנָא רְגוּלִין נְמוּרִין וְרִקּוּעִין:
40	And Jacob separated the lambs—he also set the faces of the flocks toward the streaked and all the dark in the flock of Laban—and put his own droves apart, and put them not unto Laban's flock.	וַהֲכַשְׁבִּים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנֵי הַצֹּאן אֶל־עֹקֵד וְכָל־חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיֵּשֶׁת־לּוֹ עֲדָרִים לְבָדּוֹ וְלֹא שָׂתָם עַל־צֹאן לָבָן:	וַאֲמַרְיָא אֶפְרִישׁ יַעֲקֹב וַיַּהֲבִי שְׂפָא עֲנָא כָּל דְּרְגוּל וְכָל דְּשַׁחֲוִים בְּעֲנָא דְּלָבָן וַיְשִׁי לִיהּ עֲדָרִין בְּלַחֲדוּהִי וְלֹא עָרִיבּוּן עִם עֲנָא דְּלָבָן:

(35) ויסר. לצן ציוס ההוא וגו': התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה זו חצרצורות לצנות: ויתן. לצן ציד צניו:

(36) הנותרות. הרעועות שבהן, החולות והעקרות שאינן אלא שירים, אותן מסר לו:

(37) מקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמא דתימא, פסחא חֲלוֹן וְלִבְנָה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימב"ל שהוא לבן: לח. כשהוא רטוב: ולו. ועוד לקח מקל לו, עץ שגדלין בו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז: וערמון. קשטני"ר בלע"ז: פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושהו מנומר: מחשף הלבן. גלוי לוצן של מקל, כשהיה קולפו, היה נראה ונגלה לוצן שלו במקום הקלוי:

(38) ויצג. תרגומו ודעץ, לשון תחיצה, ונעיצה היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמ' דלא ושלפה, דך ציה מידי, דלא כמו דעצה, אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים בצריכות העשויות צאריך להשקות שם האין: אשר תבאן וגו'. צרהטים אשר תבאן האין לשמות, שם הציג המקלות לנכח האין: ויחמנה וגו'. הצהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחריה, והזכר רוצה, ויולדת כיוצא בו (צ"ר עג, י). רצי אושעיא אומר, המים נעשין זרע צמיעה ואלא היו צריכות לזכר, וזהו ויחמנה וגו'. (ור"ל צמיעה זו התחצרו לשון זכר ונקבה כמ"ש הראב"ע):

(39) אל המקלות. אל מראות המקלות: עקודים. משונים במקום עקידתן, הם קרפולי ידיהם ורגליהם:

(40) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים עקודים נקודים, הצדיל והפריש לעצמן, ועשה אותן עדר עדר לבדו, והוליך אותם העדר העקוד לפני האין, לפני האין ההולכות אחריהם לזפות אליהם, וזה שנאמר ויתן פני האין אל עקוד, שהיו פני האין אל העקודים, ואל כל חוס שמנא צאן לבן: וישת לו עדרים. כמו שפירשת:

41	And it came to pass, whensoever the stronger of the flock did conceive, that Jacob laid the rods before the eyes of the flock in the gutters, that they might conceive among the rods;	וְהָיָה בְּכָל-יָחֵם הַצֹּאֵן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמִּקְלֹת לְעֵינֵי הַצֹּאֵן בְּרֹהֲטֵים לִיְחַמְנָהּ בַּמִּקְלֹת:	41
42	but when the flock were feeble, he put them not in; so the feeble were Laban's, and the stronger Jacob's.	וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאֵן לֹא יִשִּׁים וְהָיָה הָעֲטָפִים לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:	42
43	And the man increased exceedingly, and had large flocks, and maid-servants and men-servants, and camels and asses.	וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי-לֹו צֹאֵן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וְגַמְלִים וַחֲמָרִים:	43
XXXI	And he heard the words of Laban's sons, saying: 'Jacob hath taken away all that was our father's; and of that which was our father's hath he gotten all this wealth.'	וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכְּבֹד הַזֶּה:	XXXI
2	And Jacob beheld the countenance of Laban, and, behold, it was not toward him as beforetime.	וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פָּנֵי לָבָן וַהֲנֵה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתָמוּל שְׁלֹשׁוֹם:	2
3	And the LORD said unto Jacob: 'Return unto the land of thy fathers, and to thy kindred; and I will be with thee.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ:	כט
4	And Jacob sent and called Rachel and Leah to the field unto his flock,	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל-צֹאֲנֹו:	4
5	and said unto them: 'I see your father's countenance, that it is not toward me as beforetime; but the God of my father hath been with me.	וַיֹּאמֶר לָהֶן רָאָה אֲנִכִּי אֶת-פָּנֵי אֲבִיכֶן כִּי-אֵינָנו אֵלַי כְּתָמוּל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אֲבִי הָיָה עִמָּדִי:	5

(41) המקשרות. כתרומתו הזכירות, ואין לו עד במקרא. ומנחם חזרו עם הַחִיתָפֶל בְּקִשְׁרִים (שמואל-צ טו, לא). וַיְהִי הַקֶּשֶׁר לִמֶּנּוּ אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יחד למהר עזרון:

(42) ובהעטיפ. לשון איחור, כתרומתו וזלקישות. ומנחם חזרו עם הַמִּתְקַשְּׁרוֹת הַמִּתְקַשְּׁרוֹת (ישעיה ג, כז), לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות עזרון ומרן, ואין מתאווה להתייחס על ידי הזכרים:

(43) צאן רבות. פרות ורצות משאר לאן: ושפחות ועבדים. מוכר לאנו צדמים יקרים, ולוקח לו כל אלה:

(1) עשה. כנס, כמו וַיַּעַשׂ חִיל וַיִּן אֶת עַמְלֶק (שמואל-א יד, מח):

(3) שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך, אצל עזרן מחובר לטמא, אי אפשר להשרות שכינתי עליך:

(4) ויקרא לרחל וללאה. לרחל מחלה ואחר כך ללאה, שהיא הייתה עקרת הבית, שבשצילה נזדווג יעקב עם לבן, ואף בניה של לאה מודים בדבר, שהרי בזוהר וצית דינו משבט יהודה אומרים, כְּרַחֵל וּקְלָהָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁטִיָּה וְגו', הקדימו רחל ללאה:

6	And ye know that with all my power I have served your father.	וַאֲתָנָה יָדַעְתָּן כִּי בְּכָל-כֹּחִי וַאֲתִין יָדַעְתִּין אֲרִי בְּכָל חִילִי עֲבַדְתִּי אֶת אָבִיכֶן: פְּלַחִית יָת אָבוּכֶן:	6
7	And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but God suffered him not to hurt me.	וַאֲבִיכֶן הִתֵּל בִּי וַהֲחִלָּף אֶת מִשְׁכָּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מָנִים וְלֹא-נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: וַאֲבוּכֶן שָׂקַר בִּי וְאֲשַׁנִּי יָת אֲגָרִי עֶסֶר זְמָנִין וְלֹא שִׁבְקִיָּה יְיָ לֹאבֹאֲשָׂא עִמִּי: לֹאבֹאֲשָׂא עִמִּי:	7
8	If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.	אִם-כֹּפֶה יֹאמֶר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדּוּ כָל-הַצֹּאן נִקְדִּים וְאִם-כֹּפֶה יֹאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדּוּ כָל-הַצֹּאן עֲקָדִים: אִם כְּדִין הָנָה אָמַר נְמוֹרִין יִהְיֶה אֲגָרָךְ וְיִלְדּוּ כָל עֹנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדִין הָנָה אָמַר רְגוּלִין יִהְיֶה אֲגָרָךְ וְיִלְדּוּ כָל עֹנָא רְגוּלִין:	8
9	Thus God hath taken away the cattle of your father, and given them to me.	וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֶה אָבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי: וַאֲפָרִישׁ יְיָ מִן בְּעִירָא דְאָבוּכֶן וַיִּהְבֵּ לִי:	9
10	And it came to pass at the time that the flock conceived, that I lifted up mine eyes, and saw in a dream, and, behold, the he-goats which leaped upon the flock were streaked, speckled, and grizzled.	וַיְהִי בְּעֵת יָחֵם הַצֹּאן וְאֲשָׂא עֵינַי וַאֲרֹא בַּחֲלוֹם וַהֲנֵה הֶעֱתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים וְנִקְדִּים וְבָרְדִּים: וַהֲנֵה בְּעֵדֵן דְּאִתִּיחֵמָא עֹנָא וְזִקְפִית עֵינַי וַחֲזִית בַּחֲלֵמָא וַהֲא תִישָׂא דְסֻלְקִין עַל עֹנָא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין:	10
11	And the angel of God said unto me in the dream: Jacob; and I said: Here am I.	וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הֲנִנִּי: וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דִּי בַּחֲלֵמָא יַעֲקֹב וַאֲמַרְתִּי הֵאֲנָא:	11
12	And he said: Lift up now thine eyes, and see, all the he-goats which leap upon the flock are streaked, speckled, and grizzled; for I have seen all that Laban doeth unto thee.	וַיֹּאמֶר שְׂא-נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָל-הֶעֱתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים וְנִקְדִּים וְבָרְדִּים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ: וַאֲמַר זְקוּף כְּעַן עֵינֶיךָ וַחֲזִי כָל תִּישָׂא דְסֻלְקִין עַל עֹנָא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין אֲרִי גְלִי שְׂדָמִי יָת כָּל דְּלָבָן עֹבִיד לָךְ:	12
13	I am the God of Beth-el, where thou didst anoint a pillar, where thou didst vow a vow unto Me. Now arise, get thee out from this land, and return unto the land of thy nativity.	אֲנִי הָאֵל בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מִשַּׁחַת שֵׁם מִצְבֶּה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שֵׁם נָדַר עָתָה קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וּשׁוּב אֶל-אָרֶץ מוֹלְדְּתְךָ: אֲנָא אֱלֹהָא דְאִתְגַּלִּיתִי עֲלֶיךָ בְּבֵית אֵל דְּמִשַּׁחַתָּא תַּמָּן קָמָא דְשִׁימַתָּא שְׂדָמִי תַּמָּן קוּם כְּעַן קוּם פּוּק מִן אֶרֶעָא הָדָא וְתוּב לְאָרֶע יְלִדוּתְךָ:	13

(7) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון סכום כלל החשבון, והן עשירות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים:

(10) והנה העתודים. אף על פי שהבדילם לזן כולם שלא יתעצרו האזן דוגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לזן, לעדר שזיד יעקב (ז"ר עג, יד): וברדים. תרגומו ופזיחין, פייש"ר בלע"ז, חוט של לזן מקיף את גופו סביב, וחברצורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו, (ס"א מזן אל זן), ואין לי להביא עד מן המקרא:

14	And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?	וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרֶנָּה לוֹ הָעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבוֹנֵנוּ:	14
15	Are we not accounted by him strangers? for he hath sold us, and hath also quite devoured our price.	הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשְׁבָנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם-אֶכְוֹל אֶת-כֶּסֶפֵּנוּ:	15
16	For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, whatsoever God hath said unto thee, do.'	כִּי כָל-הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבוֹנֵנוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעֵתָה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלַיךָ עֲשֵׂה:	16
17	Then Jacob rose up, and set his sons and his wives upon the camels;	וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשֶׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו עַל-הַגְּמָלִים:	ששי 17
18	and he carried away all his cattle, and all his substance which he had gathered, the cattle of his getting, which he had gathered in Paddan-aram, to go to Isaac his father unto the land of Canaan.	וַיִּנְתֵּג אֶת-כָּל-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קְנִיָּוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אֲרָם לְבֹא אֶל-יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה כְּנָעַן:	18
19	Now Laban was gone to shear his sheep. And Rachel stole the teraphim that were her father's.	וּלְבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת-צֹאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת-הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאֹבֶיהָ:	19
20	And Jacob outwitted Laban the Aramean, in that he told him not that he fled.	וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת-לֵב לְבָן וַיְכַסֵּי יַעֲקֹב מִן לְבָן אֲרָמֵי הָאֲרָמִי עַל-בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא:	20

- (13) האל בית אל. כמו אל בית אל, ה"א יתירה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו פי אָסֶם צָאִים אֶל הָרֶקֶץ פָּנָעוּ (צמדזר לד, 3): משחת שם. לשון רבוי וגדולה כשנמשח למלכות, כך וַיִּצֶק שָׁמֶן על ראשָה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. ואריך אתה לשלמו, שאמרת יְהִיָּה צִית לְלֵהִים, שתקריב שם קרבנות:
- (14) העוד לנו. למה נתעכב על ידך מלשוך, כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים:
- (15) הלוא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניה לצנתיים בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעצדת אותו בנו י"ד שנה ולא נחננו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכב דמי פעולתך:
- (16) כי כל העשר. כי זה משמש כלשון אלא, כלומר משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל הקד"ה מאבינו, שלנו הוא: הציל. לשון הפריש, וכן כל לשון הצלה שצמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב:
- (17) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר וַיִּקַּח עָוָה אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְגו' (בראשית לו, 1):
- (18) מוקנה קנינו. מה שקנה מאנו, עצדים ושפחות וגמלים וחמורים:
- (19) לגזוז את צאנו. שנתן ציד בניו דרך שלשת ימים צינו וצין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה מעבודת אלילים נחכוונה (צ"ר עד, ה):

21	So he fled with all that he had; and he rose up, and passed over the River, and set his face toward the mountain of Gilead.	וַיִּבָּרַח הוּא וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת-הַנָּהָר וַיִּשֶׂם אֶת-פָּנָיו הָרַח הַגִּלְעָדִי	וַיִּבָּרַח הוּא וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת-הַנָּהָר וַיִּשֶׂם אֶת-פָּנָיו הָרַח הַגִּלְעָדִי
22	And it was told Laban on the third day that Jacob was fled.	וַיִּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב	וַיִּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב
23	And he took his brethren with him, and pursued after him seven days' journey; and he overtook him in the mountain of Gilead.	וַיִּקַּח אֶת-אָחִיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְּבֹק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָדִי	וַיִּקַּח אֶת-אָחִיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְּבֹק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָדִי
24	And God came to Laban the Aramean in a dream of the night, and said unto him: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לָבָן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲשֹׁמֵר לָךְ פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לָבָן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הֲשֹׁמֵר לָךְ פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע
25	And Laban came up with Jacob. Now Jacob had pitched his tent in the mountain; and Laban with his brethren pitched in the mountain of Gilead.	וַיֵּשֶׁג לָבָן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תַקַּע אֶת-אָהֳלוֹ בְּהָר וּלָבָן תַקַּע אֶת-אָהֳלוֹ בְּהַר הַגִּלְעָדִי	וַיֵּשֶׁג לָבָן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תַקַּע אֶת-אָהֳלוֹ בְּהָר וּלָבָן תַקַּע אֶת-אָהֳלוֹ בְּהַר הַגִּלְעָדִי
26	And Laban said to Jacob: 'What hast thou done, that thou hast outwitted me, and carried away my daughters as though captives of the sword?	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת-בָּנֹתַי כְּשִׁבְיוֹת חָרָב	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת-בָּנֹתַי כְּשִׁבְיוֹת חָרָב
27	Wherefore didst thou flee secretly, and outwit me; and didst not tell me, that I might have sent thee away with mirth and with songs, with tabret and with harp;	לָמָּה נִחַבְתָּ לִּבְרִיחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלְחֶנּוּ בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתָר וּבְכִנּוֹר	לָמָּה נִחַבְתָּ לִּבְרִיחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְאֲשַׁלְחֶנּוּ בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתָר וּבְכִנּוֹר
28	and didst not suffer me to kiss my sons and my daughters? now hast thou done foolishly.	וְלֹא נִשְׁתָּנִּי לְנִשֵּׁק לְבָנַי וּלְבָנֹתַי עִתָּה הִסְפַּלְתָּ עֲשׂוֹ	וְלֹא נִשְׁתָּנִּי לְנִשֵּׁק לְבָנַי וּלְבָנֹתַי עִתָּה הִסְפַּלְתָּ עֲשׂוֹ

(22) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה צנייהם:

(23) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותם ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללזן הלך יעקב לדרכו, נמצא יעקב רחוק מלזן ששה ימים, וצדעיו השיגו לזן, למדנו שכל מה שהלך יעקב צדעה ימים, הלך לזן זיום אחד, (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחריו שבעת ימים):

(24) משוב עד רע. כל טוהתן של רשעים רעה היא אלל הזדקקים (יצמות קג):

(26) כשביות חרב. כל חיל הצא למלחמה קרוי חרב:

(27) ותגנב אתי. גנבת את דעמי:

<p>29 It is in the power of my hand to do you hurt; but the God of your father spoke unto me yesternight, saying: Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.</p>	<p>אֵת חִילָא בִידִי לְמַעַבְדַּ עֲמֹכּוֹן בִּישָׁא וְאַלְהָא דְאַבְרָם בְּרַמְשָׁא אָמַר לִי לְמִימַר אֲסַתְמַר לְךָ מִלְמַלְלָא עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:</p>	<p>29 יֵשׁ-לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאַל־הִי אֲבִיכֶם אֲמַשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדְּבַר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:</p>
<p>30 And now that thou art surely gone, because thou sore longest after thy father's house, wherefore hast thou stolen my gods?' </p>	<p>וְכַעַן מֵיזַל אֲזַלְתָּא אַרִי חֲמִידָא חֲמִידָתָא לְבֵית אַבְרָם לְמָא נְסִיבְתָּא יָת דְּחִלְתִּי:</p>	<p>30 וְעַתָּה הֲלָךְ הִלַכְתָּ כִּי-נִכְסְךָ נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לְמָה גִנַּבְתָּ אֶת-אֱלֹהֵי:</p>
<p>31 And Jacob answered and said to Laban: 'Because I was afraid; for I said: Lest thou shouldst take thy daughters from me by force.</p>	<p>וְאֶתִּיב יַעֲקֹב וְאָמַר לְלָבָן אַרִי דְּחִילִית אַרִי אֲמַרִית דְּלִמָּא תִּינּוֹס יָת בְּנוֹתַי מִנִּי:</p>	<p>31 וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יֵרָאֵתִי כִּי אֲמַרְתִּי פֶן-תִּגְזֹל אֶת-בְּנוֹתַי מִעַמִּי:</p>
<p>32 With whomsoever thou findest thy gods, he shall not live; before our brethren discern thou what is thine with me, and take it to thee.'—For Jacob knew not that Rachel had stolen them.—</p>	<p>אַתְר דְּתִשְׁכַּח יָת דְּחִלְתָּךְ לֹא יִתְחַיִּים קָדָם אַחְנָא אֲשַׁתְמוּדַע לְךָ מָא דַּעֲמִי וְסֹב לְךָ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אַרִי רְחֵל נְסִיבְתָנוּ:</p>	<p>32 עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת-אֱלֹהֶיךָ לֹא יַחְיֶה נֶגֶד אֲחֵינוּ הַכֹּהֵן-לָךְ מָה עַמָּדִי וְקַח-לְךָ וְלֹא-יָדַע יַעֲקֹב כִּי רְחֵל גִּנַּבְתֶּם:</p>
<p>33 And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.</p>	<p>וְעָל לָבָן בְּמִשְׁכְּנֵי דִיעֲקֹב וּבְמִשְׁכְּנֵי דְלֵאָה וּבְמִשְׁכְּנֵי דְתַרְתִּין לְחִינְתָּא וְלֹא אֲשַׁכַּח וַיִּפַּק מִמִּשְׁכְּנֵי דְלֵאָה וְעָל בְּמִשְׁכְּנֵי דְרְחֵל:</p>	<p>33 וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאִמָּהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רְחֵל:</p>
<p>34 Now Rachel had taken the teraphim, and put them in the saddle of the camel, and sat upon them. And Laban felt about all the tent, but found them not.</p>	<p>וְרְחֵל וְשִׁוְיָתָנֻן בַּעֲבִישָׁא דְגַמְלָא וַיִּתִּיבַת עֲלֵיהוֹן וּמִשְׁשָׁא לָבָן יָת כָּל מִשְׁכְּנָא וְלֹא אֲשַׁכַּח:</p>	<p>34 וְרָחֵל לָקְחָה אֶת-הַתֵּרָפִים וַתִּשְׁמֶם בְּכַר הַגַּמֶּל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת-כָּל-הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:</p>

- (29) יֵשׁ לְאֵל יָדִי. יֵשׁ כַּח וְחִיל צִדִּי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע. וְכַל אֵל שְׁהוּא לִשְׁוֹן קַדֵּשׁ, עַל שֵׁם עֲזוּז וְרוֹב אֱלֹהִים הוּא:
- (30) נִכְסַפְתָּה. חֲמִידָה, וְהִרְבֵּה יֵשׁ צִמְקָרָא נִכְסְפָה וְגַם פְּלִתָה נִכְסְפָה (תַּהֲלִים פֶּד, ג), לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹּף (אִיּוֹב יד, טו):
- (31) כִּי יֵרָאֵתִי וְגו'. הִשִּׁיבֻ עַל רָאשֵׁן רָאשֵׁן, שְׁאֵמֶר לוֹ וְתִנְהַג אֶת צְנוּתִי וְגו':
- (32) לֹא יַחְיֶה. וּמֵאוֹתָה קִלְלָה מִתַּח רְחֵל צִדְרָךְ (צ"ר ע"ד, ט): מָה עַמָּדִי. מִשְׁלָךְ:
- (33) בְּאֹהֶל יַעֲקֹב. הוּא אֹהֶל רְחֵל, שֶׁהִיא יַעֲקֹב תִּדְרֵי אֶלְלָה, וְכֵן הוּא אֹמֵר צְנִי רְחֵל אֲשֶׁת יַעֲקֹב, וְכַוֵּן לֹא נֹאמַר אֲשֶׁת יַעֲקֹב: וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רְחֵל. כִּשְׁמָע מֵאֵל לֹא חֹזֵר לוֹ לֵאמֹר רְחֵל קוֹדֵם שְׁחַפֵּשׁ צִבְעָהּ הָאִמָּהוֹת (ס"א הַשְׁפָּחוֹת), וְכַל כֵּן לִמָּה, לִפִּי שֶׁהִיא מְכִירָה שֶׁהִיא מִשְׁמֶשְׁנִית:
- (34) בְּכַר הַגַּמֶּל. לִשְׁוֹן כְּרִיס וְכִסְמוֹת, כְּתִרְגוֹמוֹ וְצִבְעִיטָא דְגַמְלָא, וְהִיא מִרְדַּעַת הַעֲשׂוּיָה כְּמִין כֶּר, וְצִעִירוֹצִין (מ"ז). הַקִּיפּוּהַ צִעִירוֹצִין, וְהֵן צִעִירוֹצִין גַּמְלִים, צִסְמ"ו צִלְע"ו:

<p>35 And she said to her father: 'Let not my lord be angry that I cannot rise up before thee; for the manner of women is upon me.' And he searched, but found not the teraphim.</p>	<p>וַתֹּאמֶר אֶל-אָבִיהָ אֶל-יִחְזָק בְּעֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי-דָרְךָ נָשִׁים לִי וַיִּחְפֹּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת-הַתְּרָפִים: צִלְמִנָּי:</p>	<p>35 וַתֹּאמֶר אֶל-אָבִיהָ אֶל-יִחְזָק בְּעֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכַל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי-דָרְךָ נָשִׁים לִי וַיִּחְפֹּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת-הַתְּרָפִים: צִלְמִנָּי:</p>
<p>36 And Jacob was wroth, and strove with Laban. And Jacob answered and said to Laban: 'What is my trespass? what is my sin, that thou hast hotly pursued after me?</p>	<p>וַיִּחַר לִיעָקֹב וַיִּגְרַב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה-פָּשַׁעִי מִה חֲטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרַי:</p>	<p>36 וַיִּחַר לִיעָקֹב וַיִּגְרַב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה-פָּשַׁעִי מִה חֲטָאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרַי:</p>
<p>37 Whereas thou hast felt about all my stuff, what hast thou found of all thy household stuff? Set it here before my brethren and thy brethren, that they may judge betwixt us two.</p>	<p>אֲרִי מִשִּׁשְׁתָּא יֵת כָּל מִנִּי מֵא אֲשַׁכְחֶתָּא מִכָּל מִנִּי בֵיתְךָ שׁו חָקָא קָדָם אַחִי וְאַחֲךָ וַיּוֹכְחוּן בֵּין תְּרוֹנָא:</p>	<p>37 כִּי-מִשְׁשַׁתָּ אֶת-כָּל-כְּלִי מִה- מִצְאָתָּ מִכָּל כְּלִי-בֵיתְךָ שִׁים כֹּה נִגַּד אַחִי וְאַחֲךָ וַיּוֹכְחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:</p>
<p>38 These twenty years have I been with thee; thy ewes and thy she-goats have not cast their young, and the rams of thy flocks have I not eaten.</p>	<p>דִּנן עֲסָרִין שָׁנִין אָנָּא עֲמֶךָ רַחֲלֶיךָ וְעִזֶיךָ לֹא אֲתִכִּילוּ וְדִבְרֵי עֶגְדָּ לֹא אָכַלְתִּי:</p>	<p>38 זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי עִמָּךָ רַחֲלֶיךָ וְעִזֶיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאִילִי צֹאנְךָ לֹא אָכַלְתִּי:</p>
<p>39 That which was torn of beasts I brought not unto thee; I bore the loss of it; of my hand didst thou require it, whether stolen by day or stolen by night.</p>	<p>דִּתְבִּירָא לֹא אִיתִיתִי לָךְ דִּתְחַת שְׂגִיָּא מִמִּנְיָא מִנִּי אֵת בְּעִי לֵה נִטְרִית בִּימָמָא וְנִטְרִית בְּלֵילִיא:</p>	<p>39 טְרַפָּה לֹא-חֲבַאתִי אֵלֶיךָ אֲנֹכִי אֲחַטְנָה מִיָּדִי תִבְקַשְׁנָה גִּנְבָתִי יוֹם וּגְנֹבְתִי לַיְלָה:</p>
<p>40 Thus I was: in the day the drought consumed me, and the frost by night; and my sleep fled from mine eyes.</p>	<p>הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלַיְלָה וַתִּגַּד שְׁנֵתִי מֵעֵינַי:</p>	<p>40 הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלַיְלָה וַתִּגַּד שְׁנֵתִי מֵעֵינַי:</p>
<p>41 These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy flock; and thou hast changed my wages ten times.</p>	<p>דִּנן לִי עֲסָרִין שָׁנִין בְּבֵיתְךָ פְּלַחְתֶּךָ אַרְבַּע עֶסְרִי שָׁנִין בְּתַרְתִּין בְּנִתְךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִין בְּעֶגְדָּ וְאֲשִׁיתָא יֵת אֲגָרִי עֶסֶר זְמַנִּין:</p>	<p>41 זֶה-לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עַבַדְתִּיךָ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְנִתְךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ וַתַּחֲלֶךְ אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֲשָׂרַת זְמַנִּים:</p>

(36) דלקת. רדפת, כמו על ההרים דלקנו (איכה ד, יט), וכמו מדלק אחריו פלשטים (שמואל-א יז, נג):

(37) ויוכיחו. ויצררו עם מי הדין, אפרוצי"ר צלע"ז:

(38) לא שכלו. לא הפילו עיבורם, כמו רקס משפיל (הושע ט, יד), תפלט פרתו ולא תשכל (איוב כא, י): ואילי צאנך.

מכאן אמרו (צדק קמא סה:), איל בן יומו קרוי איל, שאם לא בן מה שצחו, אילים לא אכל אכל כבשים אכל, אם כן גזלן הוא:

(39) טרפה. על ידי ארי וזאב: אנכי אחטנה. לשון קלט צאצאן אל השערה ולא יחטא (שופטים כ, טו), חָנִי וְזִנְיָ שְׁלֹמֶה

סְטָאִים (מלכים-א ח, כא), חסרים, אנכי אחסרנה, אם חסרה, חסרה לי, שמדי חזקנה: אנכי אחטנה. תרגומו דהות

שגיא ממנינא, שהיתה נפקדת ומחוסרת, כמו ולא נפקד מקני איש (במדבר לא, מט), תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי

לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו רבתי בגוים שרתי צמדינות (איכה א, ח), מְלַאֲכִי מִשְׁפָּט (ישעיה

א, כא), אֶהְבֵּתִי לְדֹשׁ (הושע י, יא):

(40) אכלני חרב. לשון אש אוכלה: וקרח. כמו משליך קרחו (תהלים קמז, יז), תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה:

42	Except the God of my father, the God of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. God hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight.'	לֹא־לִי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְחָד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עַנְיִי וְאֶת־יָגִיעַ כַּפִּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֹשׁ:	אלו לא פון אלהיה דאבא אלהיה דאברהם ודדחיל ליה יצחק הנה בסעדי ארי כען ריקן שלחתני ית עמלי וית ליאות ידי גלי קדם יי ואוכח ברמשא:
43	And Laban answered and said unto Jacob: 'The daughters are my daughters, and the children are my children, and the flocks are my flocks, and all that thou seest is mine; and what can I do this day for these my daughters, or for their children whom they have borne?	וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכָל אֲשֶׁר־אֵתָּה רָאָה לִי הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לְאֵלֶּהָ הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יֵלְדוּ:	ואתיב לבן ואמר לייעקב בנותא בנותי ובניא בני וענא עני וכל דאת חזוי דילי הוא ולבנותי מא אעביד לאלין יומא דין או לבניהון דילידא:
44	And now come, let us make a covenant, I and thou; and let it be for a witness between me and thee.'	וְעָתָה לָכֵּה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ:	וכען איתא נגזר קנים אנא ואתא ויהי לסהיד בינא ובינך:
45	And Jacob took a stone, and set it up for a pillar.	וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימָהּ מִצְּבָה:	ונסיב יעקב אבנא וזקפה קמא:
46	And Jacob said unto his brethren: 'Gather stones'; and they took stones, and made a heap. And they did eat there by the heap.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאַחָיו לְקַטְּוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גֹל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגֹּל:	ואמר יעקב לאחיו לקטשו אבנין ונסיבו אבנין ועבדו דגורא ואכלו תמן על דגורא:
47	And Laban called it Jegar-sahadutha; but Jacob called it Galeed.	וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יֶגֶר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעָד:	וקרא ליה לבן יגר סהדוּתא ויעקב קרא ליה גלעד:
48	And Laban said: 'This heap is witness between me and thee this day.' Therefore was the name of it called Galeed;	וַיֹּאמֶר לָבָן הַגֹּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעָד:	ואמר לבן דגורא הדין סהיד בינא ובינך יומא דין על כן קרא שמה גלעד:
49	and Mizpah, for he said: 'The LORD watch between me and thee, when we are absent one from another.	וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יַצְרָף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ כִּי נִסְתָּר אִישׁ מִרְעֵהוּ:	וסכותא דאמר ייסף מימרא דיי בינא ובינך ארי נתפסי גבר מחבריה:

(41) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שצינינו, מנקוד לטלוא, ומעקודים לברודים:

(42) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקצ"ה מייחד שמו על הדיוקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו צאחמו מצאח שבע עניי ה' אלהי אברהם אבי ואליהי יצחק, כשציל שכוה עניינו והרי הוא כמת, ויעקב נתיירא לומר ואלהי, ואמר ופחד: ויוכח. לשון מוכחה הוא, ולא לשון הוכחה הוא:

(43) מזה אעשה לאלה. איך מעלה על לבי להרע להן:

(44) והיה לעד. הקצ"ה:

(46) לאחיו. הם צניו (צ"ר עד, יג), שהיו לו אחים, נגשים אליו לזרה ולמלחמה:

(47) יגר שהדוּתא. תרגומו של גלעד: גלעד. גלעד:

(49) והמצפה אשר אמר וגו'. והמפה אשר זהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעצר את מנפה גלעד (שופטים יא, כט), ולמה

50	If thou shalt afflict my daughters, and if thou shalt take wives beside my daughters, no man being with us; see, God is witness betwixt me and thee.'	אם תעני ית בנתי ואם תסב נשין על בנתי לית אנש עמנא חזי מימרא דיי סהיד בינא ובינך:	אם-תענה את-בנתי ואם-תקח נשים על-בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך:
51	And Laban said to Jacob: 'Behold this heap, and behold the pillar, which I have set up betwixt me and thee.	ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הנה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך:	51
52	This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm.	עד הגל הנה ועדה המצבה אם-אני לא-אעבר אליך את-הגל הנה ואם-אתה לא-תעבר אלי את-הגל הנה ואת-המצבה הזאת לרעה:	52
53	The God of Abraham, and the God of Nahor, the God of their father, judge betwixt us.' And Jacob swore by the Fear of his father Isaac.	אלהי אברהם ואלהי נחור דנחור ידינון בינא אלהא דאבוהון וקיים יעקב בדדחיל ליה אבוהי יצחק:	53
54	And Jacob offered a sacrifice in the mountain, and called his brethren to eat bread; and they did eat bread, and tarried all night in the mountain.	ויזבח יעקב זבח בקר ויקרא לאחיו לאכל-לחם ויאכלו לחם ויילינו בקר:	54
XXXII	And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.	וישכם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אותם וילך וישב לבן למקמו:	מפטיר
2	And Jacob went on his way, and the angels of God met him.	ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים:	2

נקרא שמה מפנה, לפי שאמר כל אחד מהם לחצרו, יאף ה' ביני וביניך אם תעזור את הצרית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו:

(50) בנתי בנתי. צ' פעמים, אף צלה וזלפה צנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למוע מהן עונת תשמיש (יומא עז):

(51) יריתי. כמו ירה צ'ס, כזה שהוא יורה הסך:

(52) אם אני. הרי אם משמש צלשון אשר, כמו עד אם דצקתי דצקתי (צראשית כד, לג): לרעה. לרעה אי אתה עוזר, אזל אתה עוזר לפרקמטיא (צ"ר עד, טו):

(53) אלהי אברהם. קדש (שס טו): ואלהי נחור. מול: אלהי אביהם. מול:

(54) ויזבח יעקב זבח. שחט צהמות למשה: לאחיו. לאוהביו שעס לבן: לאכל לחם. כל דצר מאכל קרוי לחם,

כמו עזד לקס רצ (דניאל ה, א), נשחטתה עז צלקמו (ירמיה יא, יט):

(2) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל צאו לקראתו, ללוותו לארץ:

3 And Jacob said when he saw them: 'This is God's camp.' And he called the name of that place Mahanaim. קמח פסוקים
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פֶּאֶשֶׁר רָאִים מַחֲנֶה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שְׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵיִם: (פ)

The Haftara is Hosea 12:13 - 14:10 on page 244. Sepharadim read Hosea 11:7 - 12:12.

4 And Jacob sent messengers before him to Esau his brother unto the land of Seir, the field of Edom. וישלח ל
וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֶלְעִשׁוֹ אָחִיו אֶרְצָה שְׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:

5 And he commanded them, saying: 'Thus shall ye say unto my lord Esau: Thus saith thy servant Jacob: I have sojourned with Laban, and stayed until now. 5
וַיִּצְוֵם אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנִי לַעֲשׂוֹ כֹה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גָּרַתִּי וְאַחֲרָיִךְ עַתָּה:

6 And I have oxen, and asses and flocks, and men-servants and maid-servants; and I have sent to tell my lord, that I may find favour in thy sight.' 6
וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאֶשְׁלָחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנִי לְמִצְאָתָן בְּעֵינֶיךָ:

7 And the messengers returned to Jacob, saying: 'We came to thy brother Esau, and moreover he cometh to meet thee, and four hundred men with him.' וי
וַיָּשָׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עִשׂוֹ וְגַם הֵלֵךְ לִקְרֹאתָךְ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:

8 Then Jacob was greatly afraid and was distressed. And he divided the people that was with him, and the flocks, and the herds, and the camels, into two camps. 8
וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצָּר לוֹ וַיִּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:

- (3) מחנים. שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (צ"ר עה, י. תנחומא וישלח):
(4) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (צ"ר עה, ד): ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל חיצה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה:
(5) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב, אלא גר, אינך כדאי לשנות אותי על זכוות אצין שזכני הוה גזיר לְאֶחָיךָ, שהרי לא נתקיימה צי. דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לזן הרשע גרתי, ותר"ג מלות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:
(6) ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הָאֶרֶץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור, אדם אומר לחזירו, כלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:
(7) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נזהר עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו (צ"ר עה, ז):
(8) ויירא ויצר. וירא שמא ירהג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחרים (צ"ר עו, ז. תנחומא וישלח ד):

9	And he said: 'If Esau come to the one camp, and smite it, then the camp which is left shall escape.'	9 וַיֹּאמֶר אֶם-יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִכְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה: וַיֹּאמֶר אֵם יֵיתִי עֲשׂוֹ לְמַשְׁרִיתָא חֲדָא וַיִּמְחִינָה וְתֵהִי מַשְׁרִיתָא דְתַשְׁתָּאָר לְשִׁינְבָא:
10	And Jacob said: 'O God of my father Abraham, and God of my father Isaac, O LORD, who saidst unto me: Return unto thy country, and to thy kindred, and I will do thee good;	ישראל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אֲבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וְלִמְוֹלָדֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי דָאבָא יִצְחָק יְיָ דָאֹמֵר לִי תוֹב לְאַרְעֶךָ וְלִילְדוּתֶךָ וְאִוִּיטִיב עִמָּךְ:
11	I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps.	11 קִטְנִיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֻנָה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לִשְנֵי מַחֲנֹת: זְעִירָן זְכוֹתִי מִכָּל חֲסָדֶיךָ וּמִכָּל טִבּוֹן דְעַבְדְּךָ עִמָּךְ אֲרִי יְחִידִי עֲבָרִית יָת יִרְדְנָא הָדִין וְכַעַן הֵוִיתִי לְתַרְתִּין מַשְׁרִין:
12	Deliver me, I pray Thee, from the hand of my brother, from the hand of Esau; for I fear him, lest he come and smite me, the mother with the children.	12 הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ כִּי-יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פָּן-יָבוֹא וְהִפְנִי אֵם עַל-בָּנָיִם: שִׁיזִיבֵנִי כַעַן מִיַּדָּא דָאֹחִי מִיַּדָּא דְעֲשׂוֹ אֲרִי דְחִיל אֲנָא מִנִּיהּ דְלִמָּא יֵיתִי וַיִּמְחִינֵנִי אֲמָא עַל בָּנָיָא:
13	And Thou saidst: I will surely do thee good, and make thy seed as the sand of the sea, which cannot be numbered for multitude.'	13 וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ: וְאַתָּה אָמַרְתָּ אוֹטִיב עִמָּךְ וְנַאֲשִׁינִי יָת בְּנֶךָ סְגִיאִין כְּחֹלָא דִימָא דְלֹא יִתְמַנֵּן מִסְגִּי:

(9) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם תפגה עלי מפגה (תהלים כו, ג), הרי לשון נקבה. המפגה הזו (בראשית לג, ח), לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, השמש יצא על הארץ (שם יט, כג), מקנה השמים מוצאו (תהלים יט, ז), הרי לשון זכר, השמש ירדה על המים (מלכים-ג, כב) הרי לשון נקבה. וכן רוח, והנה רוח גדולה פקה (איוב א, יט), הרי לשון נקבה. ויגע פלרע פגות הפגית (שם), הרי לשון זכר. ורוח גדולה וסוק מפרק פרים (מלכים-א יט, יא), הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש, ואש פלרע פגות הפגית (שם), הרי לשון זכר. אש לוהט (תהלים קד, ד), לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה. לדורון, ותעבור המנחה על פניו. לתפלה, אלהי אבי אברהם. למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה:

(10) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופסד יצחק, ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארץ וגו', אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שתי הצטחות הצטחתי, אחת בלאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמרתי לי אני ה' פלתי הצדקה אצדך ואלתי יצחק, ושם אמרת לי ושמרתך ככל אשר תלך, ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ חבוציך ולמוצאך ואלהי עמך, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ חבוציך וגו', בשתי הצטחות האלו אני בא לפניה:

(11) קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכן אני ירא שמא משהצטחתי נתלככתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו (שבת לב.). ומכלל האמת. אמרת דברך, ששמרת לי כל הצטחות שהצטחתי: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונצקע הירדן:

(12) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע:

(13) היטב איטיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך (בר"ע, ז). ושמותי את זרעך בחול הים. והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא והנה יקעך פפפר הארץ (בראשית כח, ד), אלא שאמר לו (שם), כי לא אפגועך עד אשר אס עשיתי את האשר דברתי לך (שם טו), ולאצרהם אמר הרבה ארצה את זרעך פכוכבי השמים וכחול האשר על שפת הים:

14	And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother:	וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לַעֲשׂוֹ אָחִיו:	שני
15	two hundred she-goats and twenty he-goats, two hundred ewes and twenty rams,	עֲזִים מֵאֲתָיִם וַתִּשְׂשִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִּים מֵאֲתָיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים:	15
16	thirty milch camels and their colts, forty kine and ten bulls, twenty she-asses and ten foals.	גַּמְלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלִשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרֵה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וְעִזִּים עֶשְׂרֵה:	16
17	And he delivered them into the hand of his servants, every drove by itself; and said unto his servants: 'Pass over before me, and put a space betwixt drove and drove.'	וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תִּשְׁיֶמוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר:	17
18	And he commanded the foremost, saying: 'When Esau my brother meeteth thee, and asketh thee, saying: Whose art thou? and whither goest thou? and whose are these before thee?	וַיִּצַּו אֶת־הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֲשׂוֹ אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאָנֹכָה תֵּלֵךְ וּלְמִי אָלֶּה לִפְנֶיךָ:	18
19	then thou shalt say: They are thy servant Jacob's; it is a present sent unto my lord, even unto Esau; and, behold, he also is behind us.'	וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לֵיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ:	19

(14) הבא בידו. ברשותו, וכן ויקח את כל ארצו מידו (במדבר כא, כו). ומדרש אגדה מן הצא בידו, אצנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר מן הצא בידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאחא אמר עשר לעשרתו לך, והדר לקח מנחה:

(15) עזים מאתים ותשישים עשרים. מאתים עזים לריכות עשרים חשים, וכן כולם, הזכרים כדי לזרז הנקבות. וצבראשית רבה (עו, ז) דורש מכאן לעונה האמורה בחורה, הטעמים בכל יום, הפועלים שמים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן, שאין העונה שזה בכל אדם, אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל חיש עשר עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנויים ממלאכה, דרכן להרבות תשמיש ולעזר עשר נקבות, וזהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה, שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה, נקבה אחת לזכר:

(16) גמלים מיניקות שלשים. וצניהם עמהם. ומדרש אגדה (צ"ר שס) וצניהם, צנאיהם, זכר כנגד נקבה, לפי שנוע בתשמיש, לא פרסמו הכתוב: ועירים. חמורים זכרים:

(17) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות, ואני אבוא אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חצרו מלא עין, כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתווהו על רצוי הדורון:

(18) למי אתה. של מי אתה, מי שולחך, ותרגום דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה למ"ד משמשת בראש הטיבה במקום של, כמו וְלֹא אֶשֶׁר אֶסֶה לָאֵלִי הוּא, (בראשית לא, מג) שלי הוא, לה' הקדוש ומלוואה (מהלים כד, א), של ה':

20	And he commanded also the second, and the third, and all that followed the droves, saying: 'In this manner shall ye speak unto Esau, when ye find him;	וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרָי הָעֶדְרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵלֶּי עֲשׂו בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:	וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־כָּל־הַחֲלָכִים אַחֲרָי הָעֶדְרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵלֶּי עֲשׂו בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:
21	and ye shall say: Moreover, behold, thy servant Jacob is behind us.' For he said: 'I will appease him with the present that goeth before me, and afterward I will see his face; peradventure he will accept me.'	וְאָמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֹבְדֶךָ יַעֲקֹב אַחֲרָינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה בְּנִי בַּמִּנְחָה הַחֲלָכָה לִפְנֵי וְאַחֲרָי כֵּן אֶרְאֶה בְּנִי אִילָּי יֵשָׂא פָנָי:	וְאָמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֹבְדֶךָ יַעֲקֹב אַחֲרָינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה בְּנִי בַּמִּנְחָה הַחֲלָכָה לִפְנֵי וְאַחֲרָי כֵּן אֶרְאֶה בְּנִי אִילָּי יֵשָׂא פָנָי:
22	So the present passed over before him; and he himself lodged that night in the camp.	וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה:	וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה:
23	And he rose up that night, and took his two wives, and his two handmaids, and his eleven children, and passed over the ford of the Jabbok.	וַיָּקָם בְּלִילָה הוּא וְדָבָר יֵת תְּרִמִּין נְשׁוּתָיו וְיֵת תְּרִמִּין לְחִינְתִּיהָ וְיֵת חֹד עֶסֶר בְּנוֹתָיו וַעֲבָר יֵת מִעֲבַר יוֹבְקָא:	וַיָּקָם בְּלִילָה הוּא וַיִּקָּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת־מִעֲבַר יוֹבְקָא:
24	And he took them, and sent them over the stream, and sent over that which he had.	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר יֵת דְּלִיָּה:	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֹרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר יֵת דְּלִיָּה:
25	And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day.	וַיֵּשְׁתַּחֲוֶה יַעֲקֹב בְּלַחֲדוּתָיו וַיֵּשְׁתַּחֲוֶה גּוֹבְרָא עַמּוּיָה עַד דְּסָלִיק צַפְרָא:	וַיֵּשְׁתַּחֲוֶה יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר:

(19) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אתה, לעבדך ליעקב אני, ומרגומו דעבדך דיעקב, וששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו': והנה גם הוא. יעקב:
(21) אכפרה בניו. אצטל רוגזו, וכן וְכַפֵּר דְּרִיטָקָם אֶת מִנְחָה (ישעיה כח, יח), לֹא תוֹקְלִי פִּפְרָה (שם מז, יא), ונראה בעיני, שכל כפרה שאל על עון וחטא ואצל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה זההוא גזר, וגם בלשון המקרא נקראים המזריקים של קדש כְּפֹרִי זָהָב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק:
(22) על בניו. כמו לפניו, וכן קָמַס וְשָׂדַע על פְּנֵי שְׂמִיד (ירמיה ו, ז), וכן הַמְּקַעֲיָסִים אֹתִי על פְּנֵי (ישעיה סה, ג), ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה צ"ר (עו, ח):
(23) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה, נמנה בחצינה ונעל בפניה, שלא יתן זה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ציד שכם (צ"ר עח, ג) יב. שם הנהר:
(24) את אשר לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עצמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן:
(25) ויותר יעקב. שכן פכים קטנים וחזר עליהם (חולין לא). ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בטר דאביקו ציה, ואבק ליה מיבק לשון ענינה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו, שחוצקו ואוצקו צורעותיו, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (צ"ר עז, ג):

26	And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob's thigh was strained, as he wrestled with him.	וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לִיהוֹת וַיִּקְרַב יָרְכּוּ וַתִּקַּע כַּף-יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבְקוֹ עִמּוֹ:	26
27	And he said: 'Let me go, for the day breaketh.' And he said: 'I will not let thee go, except thou bless me.'	וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם-בֵּרַכְתָּנִי:	27
28	And he said unto him: 'What is thy name?' And he said: 'Jacob.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה-שֵּׁמְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:	28
29	And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with God and with men, and hast prevailed.'	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמַר עוֹד שֵׁמְךָ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׂרִיתָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אָנָשִׁים וַתּוֹכֵל:	29
30	And Jacob asked him, and said: 'Tell me, I pray thee, thy name.' And he said: 'Wherefore is it that thou dost ask after my name?' And he blessed him there.	וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה-נָא שֵׁמְךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:	30
31	And Jacob called the name of the place Peniel: 'for I have seen God face to face, and my life is preserved.'	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי-רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל-פָּנִים וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי:	שלישי
32	And the sun rose upon him as he passed over Peniel, and he limped upon his thigh.	וַיִּזְרַח-לּוֹ הַשָּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת-פְּנִיאל וְהוּא צָלַע עַל-יָרְכוֹ:	32

(26) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע בקילצוסת קרוי כף, על שם שהזשר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום חזרתה, ודומה לו פן פקע נפשי ממך (ירמיה ו, ח), לשון הסרה, וזמננה לקעקע ציאתן, לשרש שרשיהן: (27) כי עלה השחר. וזריך אני לומר שירה ציוס (צ"ר עת, א. חולין 5א): ברכתני. הודה לי על הצרכות שצרכני אזי, שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרש"י תצרכני היה לו לומר, אלא הודה וכו'. וכן אימא צהדיא צוהר פרשת תזריע עמוד מ"ה ודו"ק):

(29) לא יעקב. לא יאמר עוד שהצרכות צאו לך בעקצה ורמיה, כי אם שצרכה וגלוי פנים, וסופך שהקצ"ה נגלה עליך צבית אל ומחליף שמך, ושם הוא מצרכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב וישר אל מלאך ויכל צקה וימסכן לו (הושע יב, ה). צכה המלאך ויתחנן לו, ומה נחמנו לו, צית אל ימלאנו וישר ידצר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו ויבדך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: והוכל. להם: (30) למד זה תשאל. אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו (צ"ר עת, ה), (הכל) לפי מנות עבודת השליחות שאנו משתלחים: (32) ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוגי האיר לנו השחר, זהו פשוט. ומדרש אגדה ויזרח לו, לזרכו, לרפאות את זלעמו, כמה דתימא שמש צדקה ומרפא צדקסיה (מלאכי ג, כ), ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילן כשיא מצא שבע, מיהרה לזרוח בשבילן: והוא צלע. היה זולע כשזרחה השמש:

Therefore the children of Israel eat not the sinew of the thigh-vein which is upon the hollow of the thigh, unto this day; because he touched the hollow of Jacob's thigh, even in the sinew of the thigh-vein.

על כן לא אכלין בני ישראל
 ית גידא נשיא דעל פתי ירפא
 עד יומא חדן ארי קריב
 בפתי ירפא די'עקב בגידא
 נשיא:

על-כֵּן לֹא-יֹאכְלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
אֶת-גֵּיד הַנֶּזֶשֶׁת אֲשֶׁר עַל-כַּף
הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַעַ
בְּכַף-יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּזֶשֶׁת:

And Jacob lifted up his eyes and looked, and, behold, Esau came, and with him four hundred men. And he divided the children unto Leah, and unto Rachel, and unto the two handmaids.

וְיִסָּר יַעֲקֹב עֵינוּהִי וַחֲזָא וְהָא
עֶשְׂרֵי אֲתִי וְעַמִּיה אַרְבַּע מֵאָה
גִּיבְרָא וּפְלִיג יֵת בְּנִיָּא עַל
לֵאָה וְעַל רַחֵל וְעַל תְּרֵפִין
לְחִינְתָּא:

וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה
עֹשֵׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
וַיִּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה
וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשָּׂפְחוֹת:

And he put the handmaids and their children foremost, and Leah and her children after, and Rachel and Joseph hindermost.

וְשׁוּי יֵת לְחִינָתָא וְיֵת בְּגִיּוֹן
שְׂדֵמוּתָא וְיֵת לָאָה וּבְנֵהָ
בְּתָרְאִין וְיֵת רְחֵל וְיֵת יוֹסֵף
בְּתָרְאִין:

וַיֵּשֶׁב אֶת־הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת־
יְלִדֵיהֶן רֹאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה
וְיִלְדֵיהָ אַחֲרָיִם וְאֶת־רָחֵל
וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָיִם׃

And he himself passed over before them, and bowed himself to the ground seven times, until he came near to his brother.

וְהוּא עֶבֶר קֶדְמִיחוֹן וְסָגִיד עַל
אֲרָעָא שְׁבַע זְמָנִין עַד מְקַרְבִּיהָ
לְזֹת אַחוּהֵי:

וְהָיָא עָבֵר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתָּחוּ
אֶרְצָה שִׁבְעַ פַּעֲמִים עַד־גֻּשְׁתּוֹ
עַד־אֲחִיו:

And Esau ran to meet him, and embraced him, and fell on his neck, and kissed him; and they wept.

וְרָהַט עֲשׂוֹ לְקַדְמוֹתֶיהָ וְגַפְפֶּיהָ
וְנָפַל עַל צִוְרֶיהָ וְנִשְׁקֶיהָ וּבָכּוּ:

וַיֵּרָץ עָשׂוֹ לִקְרָאתוֹ וַיִּתְּבַּקְּהוּ
וַיִּפֹּל עַל-צוּאָרוֹ וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּבְכּוּ:

And he lifted up his eyes, and saw the women and the children; and said: 'Who are these with thee?' And he said: 'The children whom God hath graciously given thy servant.'

וַיִּקְרָא יְת עֵינוּהִי וַיַּחֲזֵא יְת נְשִׂיא
וְיֵת בְּנֵיָא וַאֲמַר מֵאן אֵלִין לָדָּ
וַאֲמַר בְּנֵיָא דְחָן יִי יְת עֲבָדָּ:

וַיֵּשֶׂא אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-
הַנָּשִׁים וְאֶת-הַיִּלָּדִים וַיֹּאמֶר
מִי-זֶה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיִּלָּדִים
אֲשֶׁר-חָנַן אֱלֹהִים אֶת-עַבְדְּךָ:

Then the handmaids came near,
they and their children, and they
bowed down.

וּקְרִיבָא לְחִינְתָּא אֲנִין וּבְגִיהוֹן
וּסְגִידָא:

וּתְגַשֵּׁן הַשְּׂפָחוֹת הַנָּה וּלְדִיָּהֶן
וּתְשַׁתְּחוּן:

And Leah also and her children came near, and bowed down; and after came Joseph near and Rachel, and they bowed down.

וְקָרִיבֵת אֶף לֹאָה וּבְנֵהָא
וּסְגִידוֹ וּבְתֵר כֵּן קָרִיב יוֹסֵף
וְרָחֵל וּסְגִידוֹ:

וַתִּגָּשׁ גַּם-לֵאמֹר וּלְדִיָּה נִישְׁתַּחֲוּוּ
וְאַחֵר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל נִישְׁתַּחֲוּוּ:

(33) גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שנשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפילה, וכן נשטה גבורתם (ירמיה נא, ל), וכן פי' אלהים את כל עמלי (זראשית מא, נא):

(2) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון:

(3) עבר לפנייהם. אמר, אם יצא אותו רשע להלחם, ילחם צי תחלה:

(4) ויחבקוהו. נתגלגלו רחמי כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקוהו. נקוד עליו, ויש חולקין דבדר הזה צרייתא דספרי (ספרי בהעלותך טו), יש שדרשו נקודה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר עה, ט). אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמי באותה שעה, ונשקו בכל לבו (ב"ר סס):

(5) מי אלה לך. מי אלה להיות שלך:

8	And he said: 'What meanest thou by all this camp which I met?' And he said: 'To find favour in the sight of my lord.'	וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל-הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצָּאתִי בְּעֵינֵי אֲדֹנָי:	8
9	And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine.'	וַיֹּאמֶר עֲשׂו יִשְׁ-לִי רֶבֶב אֲחֵי יְהוִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ:	9
10	And Jacob said: 'Nay, I pray thee, if now I have found favour in thy sight, then receive my present at my hand; forasmuch as I have seen thy face, as one seeth the face of God, and thou wast pleased with me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וּלְקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ כְּרֹאֶת פָּנַי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי:	10
11	Take, I pray thee, my gift that is brought to thee; because God hath dealt graciously with me, and because I have enough.' And he urged him, and he took it.	קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי-חֲנַנִּי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁ-לִי- כָּל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:	11
12	And he said: 'Let us take our journey, and let us go, and I will go before thee.'	וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאֵלְכָה לְיַגְדֶּךָ:	12

(7) נגש יוסף ורחל. צללן האמהות נגשות לפני הצנים, אבל צרחל, יוסף נגש לפנייה, אמר, אחי יפת תואר, שמא יתלה זה עיניו אותם רשע, אעמוד כנגדה ואעכזנו מלהסתכל זה, מכאן זכה יוסף לצרכת עלי עין:

(8) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המנחה. ומדרשו, כחות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם, של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו, צנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, בן צנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים עליו, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם:

(9) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הצרכות (צ"ר עת, יא):

(10) אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, והן חשוּבין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך ועוד, על שנתרצית לי למחול על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתירא הימנו, ויאמר, ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה: ותרגמי. נתפייסת לי. וכן כל רצון שצמקרא לשון פיוס, אפיצומנ"ט צלע"ז, וכן פי לא לרצון יקיה לקס (ויקרא כב, כ), הקרצנות צאות לפייס ולרצות, וכן שפטי דיק ידעון רצון (משלי י, לב), יודעים לפייס ולרצות:

(11) ברכתי. מנחתי, מנחה זו הצאה על ראיית פנים, ולפרקים אינה צאה אלא לשאלת שלום, וכל צרכה שהיא לראיית פנים, כגון יצקך יעקב את פרעה. עשו אפי צקקה (מלאכים צ יח, לא), דסנחריב, וכן לשאל לו לשלום ולצרכו (שמואל ב, י), דמועי מלך חמת, כולם לשון צרכת שלום הן, שקורין צלע"ז שולדאיר, אף זו צרכתי, מו"ן שלו"ד: אשר הובאת לך. לא טרחת זה, ואני יגעתי להגיעה עד שצאה לידך (צ"ר עת, יב): חנני. נו"ן ראשונה מודגשת, לפי שהיא משמשת צמקוס שתי נונין, שהיה לו לומר חננני, שאין חנן צלל שני נונין, והשלישית לשימוש, כמו עשני, וצדני: יש לי כל. כל ספוק, ועשו דצר צלשון גאווה, יש לי רב, יותר ויותר מכדי צרכי:

(12) נסעה. כמו שפעה, סלקה, שהוא כמו שמע, סלת, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד צתיצה, ותרגום של אונקלוס טול (נ"א נטל) ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. צשזה לך, טוצה זו אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אחה צריך, וזהו לנגדך, צשזה לך:

13	<p>And he said unto him: 'My lord knoweth that the children are tender, and that the flocks and herds giving suck are a care to me; and if they overdrive them one day, all the flocks will die.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יָדַע כִּי־הִילָדִים רַכִּים וְהִצָּאן וְהִבָּקֶר עֲלֹת עָלַי וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל־הַצֹּאן:</p>	<p>13 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יָדַע כִּי־הִילָדִים רַכִּים וְהִצָּאן וְהִבָּקֶר עֲלֹת עָלַי וּדְפָקוֹם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל־הַצֹּאן:</p>
14	<p>Let my lord, I pray thee, pass over before his servant; and I will journey on gently, according to the pace of the cattle that are before me and according to the pace of the children, until I come unto my lord unto Seir.'</p>	<p>יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדִּי וְאֲנִי אֶתְנַהֵלָה לְאַטִּי לְרִגְלֵ הַמִּלָּאכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּלְרִגְלֵ הִילָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה:</p>	<p>14 יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדִּי וְאֲנִי אֶתְנַהֵלָה לְאַטִּי לְרִגְלֵ הַמִּלָּאכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּלְרִגְלֵ הִילָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה:</p>
15	<p>And Esau said: 'Let me now leave with thee some of the folk that are with me.' And he said: 'What needeth it? let me find favour in the sight of my lord.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֲצִיגֶה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֲצִיגֶה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:</p>
16	<p>So Esau returned that day on his way unto Seir.</p>	<p>וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדֶרֶכוֹ שְׁעִירָה:</p>	<p>16 וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדֶרֶכוֹ שְׁעִירָה:</p>
17	<p>And Jacob journeyed to Succoth, and built him a house, and made booths for his cattle. Therefore the name of the place is called Succoth.</p>	<p>וַיַּעֲקֹב נָסַע סֹכְתָה וַיִּבֶן לָוּ בֵּית וּלְמִקְנָהוּ עָשָׂה סֹכֶת עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הַמָּקוֹם סֹכּוֹת: (ס)</p>	<p>17 וַיַּעֲקֹב נָסַע סֹכְתָה וַיִּבֶן לָוּ בֵּית וּלְמִקְנָהוּ עָשָׂה סֹכֶת עַל־כֵּן קָרָא שְׁם־הַמָּקוֹם סֹכּוֹת: (ס)</p>
18	<p>And Jacob came in peace to the city of Shechem, which is in the land of Canaan, when he came from Paddan-aram; and encamped before the city.</p>	<p>וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאַרְצָן כְּנָעַן בְּבֹאֵו מִפְּדַן אֲרָם וַיַּחֲן אֶת־פְּנֵי הָעִיר:</p>	<p>18 וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאַרְצָן כְּנָעַן בְּבֹאֵו מִפְּדַן אֲרָם וַיַּחֲן אֶת־פְּנֵי הָעִיר:</p>

(13) עלות עלי. האנן והצקר שהן עלות, מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון עולל ויונק (איכה ב, יא), עול ימים (ישעיה סה, כ), קפי קרות עלות (שמואל א, י), וזלע"ז אנפטי"ש: ודפקום יום אחד. (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך צמרוה, ומתו כל האנן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שיר השירים ה, ז), נוקש בדלת: (14) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרכך, ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל, ה"א יתירה, כמו חרדה, אשמעה: לאטי. לאט שלי, לשון נחת כמו ההולכים לאט (ישעיה ח, ו), לאט לי לעבר (שמואל ב, יח, ה). לאטי, הלמד"מ מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרחיצ לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת חלל עד סוכות, ואמר עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד צאי אללו, והוא לא הלך, ואימתי ילך, בימי המשיח (צ"ר עה, יד), שנאמר ופעלו מושעים צהר ציון לפטת את הר עשו (עובדיה א, כא). ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(15) ויאמר למח זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול: (16) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לדרכו, וד' מאות איש שהלכו עמו נשמתו מאכלו אחד אחד (צ"ר עה, טו), והיכן פרע להם הקצ"ה בימי דוד, שנאמר פי אם חרצו מאות איש נער חרצו על הגמלים (שמואל א, ל, יז): (17) ויבן לו בית. שהם שם י"ח חדש, קיץ וחורף וקיץ, סכות קיץ, צית חורף, סכות קיץ (מגילה יז): (18) שלם. שלם בגופו, שנתרפא מנלעתו, שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אומו דורון, שלם בתורתו (שבת לג:), שלא שכת

19	And he bought the parcel of ground, where he had spread his tent, at the hand of the children of Hamor, Shechem's father, for a hundred pieces of money.	וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלֹו מִיַּד בְּנֵי־חַמּוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה:	19
20	And he erected there an altar, and called it El-elohe-Israel.	וַיִּצְבֹּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לֹו אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	20
XXXIV	And Dinah the daughter of Leah, whom she had borne unto Jacob, went out to see the daughters of the land.	וַתֵּצֵא דִינָה בַת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לִיעֲקֹב לִרְאוּת בָּבָנוֹת הָאָרֶץ:	חמישי
2	And Shechem the son of Hamor the Hivite, the prince of the land, saw her; and he took her, and lay with her, and humbled her.	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן־חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶהָ:	2
3	And his soul did cleave unto Dinah the daughter of Jacob, and he loved the damsel, and spoke comfortingly unto the damsel.	וַתִּדְבֹק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהָב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עִלָּ-לֵב הַנַּעֲרָ:	3
4	And Shechem spoke unto his father Hamor, saying: 'Get me this damsel to wife.'	וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:	4
5	Now Jacob heard that he had defiled Dinah his daughter; and his sons were with his cattle in the field; and Jacob held his peace until they came.	וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמְאָה אֶת־דִּינָה בָּתָּו וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחֵרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאָם:	5

תלמודו צצית לנזן: עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו עד צוֹאֲנָה צִית לָקֵס (רות א, יט): בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחצירו, יאל פלוני מבין שיני אריות וצא שלם, אף כאן ויצא שלם מפדן ארם, מלכזן ומעשו שנודווגו לו צדק: ויחן את פני העיר. ערצ שצח היה, צשאלמות דרצ אחא:

(19) קשיטה. מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה, קשיטה. (ותרגומו חורפן טוצים, חריפים ככל מקום, כגון עֲבָר לַסָּר):

(20) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמוצח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקצ"ה עמו והצילו, קרא שם המוצח על שם הנם, להיות שצחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר, מי שהוא אל, הוא הקצ"ה, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל, וכן מצינו במשה, ויקרא שמו ה' נפי (שמות יז, טו), לא שהמוצח קרוי ה', אלא על שם הנם קרא שם המוצח, להזכיר שצחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נפי. ורבותינו דרשו (מגילה יח.), שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל, ודברי תורה כפְּטִישׁ יִפְלֹץ סָלַע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישז פשוטו של מקרא באתי:

(1) בת לאה. ולא צח יעקב, אלא על שם יצאחה נקראת צח לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר וַיִּפְלֹץ לָאָה לְקָרְאָהּ (צ"ר פ, א), (ועליה משלו המשל קְאָמָה קְצָפָה): (3)

(2) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז:):

(3) על לב הנערה. דברים המתיישבים על הלז, ראי אציק צחלקת שדה קטנה כמה ממון צוזו, אני אשיאך ומקנה העיר וכל שדותיה:

6	And Hamor the father of Shechem went out unto Jacob to speak with him.	וַיֵּצֵא חָמוֹר אָבִי־שָׁכֵם אֶל־ יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: וַיִּפֹּק חָמוֹר אָבוּהִי דְשָׁכֵם לִוְת יַעֲקֹב לְמַלְלָא עֲמִיה:	6
7	And the sons of Jacob came in from the field when they heard it; and the men were grieved, and they were very wroth, because he had wrought a vile deed in Israel in lying with Jacob's daughter; which thing ought not to be done.	וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעֻם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נִבְלָה עַשָּׂה בִּישְׂרָאֵל לְשָׁכֵם אֶת־בִּתּוֹ יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:	7
8	And Hamor spoke with them, saying 'The soul of my son Shechem longeth for your daughter. I pray you give her unto him to wife.	וַיְדַבֵּר חָמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שָׁכֵם בְּנִי חָשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבָתְּכֶם וְתָנוּ נָא אֶתָּה לוֹ לְאִשָּׁה: וּמִלִּיל חָמוֹר עֲמָהוּן לְמִימַר שָׁכֵם בְּרִי אֶתְרַעִיאת נַפְשִׁיה בְּבִרְתָּכוֹן הָבִי כְעַן יְתָה לִיה לְאִתּוֹ:	8
9	And make ye marriages with us; give your daughters unto us, and take our daughters unto you.	וְהִתְחַתְּנוּ אִתָּנוּ בְּנֹתֵיכֶם תְּתַנּוּ לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם: וְאִתְחַתְּנוּ בְּנָא בְּנֹתָכוֹן תְּתַנּוּ לָנָא וְיִת בְּנֹתָנָא תִסְבוּן לָכוֹן:	9
10	And ye shall dwell with us; and the land shall be before you; dwell and trade ye therein, and get you possessions therein.'	וְאִתָּנוּ תִשְׁבּוּ וְהָאָרֶץ תְּהִיָּה לִפְנֵיכֶם שְׂבוּ וְסַחְרִיָּה וְהִאֲחִזּוּ בָּהּ: וְעֲמֻנָא תִתְּבוּן וְאַרְעָא תְּהִי קְדָמִיכוֹן תִּיבּוּ וְעִבְדוּ בָּהּ סַחֲרִיתָא וְאַחְסִינוּ בָּהּ:	10
11	And Shechem said unto her father and unto her brethren: 'Let me find favour in your eyes, and what ye shall say unto me I will give.	וַיֹּאמֶר שָׁכֵם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אֶחָיו אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן: וַיֹּאמֶר שָׁכֵם לְאָבוּהָא וּלְאֶחָהָא אֲשִׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְדִתִּימְרוּן לִי אֶתֵּן:	11
12	Ask me never so much dowry and gift, and I will give according as ye shall say unto me; but give me the damsel to wife.'	וְהָבִי עָלַי מְאֹד מִזֶּה וּמִתֵּן וְאֶתָּה בְּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וְתַנּוּ־לִי אֶת־הַנְּעָרָה לְאִשָּׁה: אֶסְגוּ עָלַי לְחֻדָּא מוֹהָרִין וּמִתֵּן וְאֶתֵּן כְּמָא דִתִּימְרוּן לִי וְהָבִי לִי יִת עוֹלִימָתָא לְאִתּוֹ:	12
13	And the sons of Jacob answered Shechem and Hamor his father with guile, and spoke, because he had defiled Dinah their sister,	וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׁכֵם וְאֶת־חָמוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טָמָא אֶת דִּינָה אֶחָתָם: וְאֶתִּיבּוּ בְנֵי יַעֲקֹב יִת שָׁכֵם וְיִת חָמוֹר אָבוּהִי בְּחֻכְמָא וּמִלִּילוּ דְסָאִיב יִת דִּינָה אֶתְתַּהוּן:	13
14	and said unto them: 'We cannot do this thing, to give our sister to one that is uncircumcised; for that were a reproach unto us.	וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתַת אֶת־אֶחָתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ: וַיֹּאמְרוּ לָהוֹן לֹא נָפּוּל לְמַעַבְד פְּתֻנְמָא דְדִין לְמִתֵּן יִת אֶחָתָנָא לְגִבְר דְּלִיה עָרְלָא אֲרִי חֲסָדָא הִיא לָנָא:	14

(7) וכן לא יעשה. לענות את הצוללות, שהאומות גדרו עממן מן העריות על ידי המצול (צ"פ, ו):

(8) חשקה. חפצה:

(12) מדר. כמוצה (שסז):

(13) במרמה. בחכמה: אשר טמא. הכמוצ אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (צ"פ, ח):

15	Only on this condition will we consent unto you: if ye will be as we are, that every male of you be circumcised;	אִם-בְּזֹאת נֹאזֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמוֹנוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר:	בָּרָם בְּדָא נְטַפְס לְכוֹן אִם תִּהְיוּ כְּתִנָּא לְמִגְזֵר לְכוֹן כָּל דְּכִירָא:
16	then will we give our daughters unto you, and we will take your daughters to us, and we will dwell with you, and we will become one people.	וְנִתְּנוּ אֶת-בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת-בָּנֵיכֶם נִקְחָ-לָנוּ וְיִשְׁבּוּנוּ אִתְּכֶם וְהָיינוּ לְעָם אֶחָד:	וְנִתִּין יָת בְּנִתְּנָא לְכוֹן וְיָת בְּנִתְּכוֹן נְסָב לָנָא וְנִתִּיב עִמְכוֹן וְנִהְי לְעַמָּא חָד:
17	But if ye will not hearken unto us, to be circumcised; then will we take our daughter, and we will be gone.	וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ אֵלֵינוּ לְהַמּוֹל וּלְקַחְנוּ אֶת-בִּתְּנוּ וְהִלְכְנוּ:	וְאִם לֹא תִקְבְּלוּן מִנָּנָא לְמִגְזֵר וְנִגְדְּבֵר יָת בְּרִתְּנָא וְנִיזִיל:
18	And their words pleased Hamor, and Shechem Hamor's son.	וַיִּשְׂבּוּ דְּבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בֶּן-חָמוֹר:	וּשְׁפֵרוּ פִתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חָמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בֶּן חָמוֹר:
19	And the young man deferred not to do the thing, because he had delight in Jacob's daughter. And he was honoured above all the house of his father.	וְלֹא-אַחֵר תַּנְעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבִת-יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:	וְלֹא אוּחֵר עוּלִימָא לְמַעַבְד פִּתְגָמָא אַרִי אֶתְרַעֵי בְּבִת יַעֲקֹב וְהוּא יְקִיר מְכָל בֵּית אָבִוּהִי:
20	And Hamor and Shechem his son came unto the gate of their city, and spoke with the men of their city, saying:	וַיָּבֹא חָמוֹר וּשְׁכָם בְּנוֹ אֶל-שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:	וְאַתָּא חָמוֹר וּשְׁכָם בְּרִיהַ לְתַרַע קְרִיתְהוֹן וּמִלִּילוֹ עִם אֲנָשֵׁי קְרִיתְהוֹן לְמִימֵר:
21	“These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters.	הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אִתָּנוּ וַיִּשְׁבּוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחֲרוּ אִתָּהּ וְהָאָרֶץ הַגְּדוֹלָה רַחֲבַת-יָדַיִם לִבְנֵיהֶם אֶת-בְּנֹתֵם נִקְחָ-לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת-בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם:	גּוֹבְרִיאַ הָאֵלִין שְׁלָם אַנְוִן עִמָּנָא וְיִתְבִּינוּ בְּאַרְעָא וַיַּעֲבְדוּן בֵּה סְחוּרְתָא וְאַרְעָא הָא פִּתְיוֹת יָדִין קְדָמֵיהוֹן יָת בְּנִתְּהוֹן נְסָב לָנָא לְנָשִׁין וְיָת בְּנִתְּנָא נִתִּין לְהוֹן:
22	Only on this condition will the men consent unto us to dwell with us, to become one people, if every male among us be circumcised.	אִם-בְּזֹאת יֵאָתּוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֹת אִתָּנוּ לְהָיוֹת לְעָם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִים:	בָּרָם בְּדָא יִטְפְּסוּן לָנָא גּוֹבְרִיאַ לְמַתֵּב עִמָּנָא לְמִהְיוּ לְעַמָּא חָד בְּמִגְזֵר לָנָא כָּל דְּכִירָא כְּמָא דְּאַנְוִן גְּזָרִין:

(14) חרפה הוא. שמן פסול הוא אללנו, הצא למרחק חזרו הוא אומר לו, ערל אתה, או צן ערל. חרפה בכל מקום, גדוף:
(15) נאות לכם. נמרה לכם, לשון ויאותו הפהגים (מלכים-צ יב, ט) (ביהודע): להמול. להיות נמול, אינו לשון לפעול, אלא לשון להפעל:
(16) ונתנו. נון שנייה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נונין, ונתנו: ואת בנותיכם נקח לנו. אתה מואל צמחאי שאמר חמור ליעקב וצחצח צני יעקב לחמור, שחלו השחיכות צני יעקב, ליקח צנות שכס את שיצחורו להם, וצנותיהם יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את צנותינו, לפי דעתנו, ואת צנותיכם נקח לנו, ככל אשר נחפון, וכשצדור חמור ושכס צנו אל יושבי עירס, הפכו הדברים, את צנותם נקח לנו לנשים, ואת צנותינו נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:
(21) שלמים. צלוס וצלז שלם: והארץ הגדולה רחבת ידיים. כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר, אל תפקידו כלום, פרקמטיא הרצה צאה לכאן ואין לה קונים:

23	Shall not their cattle and their substance and all their beasts be ours? only let us consent unto them, and they will dwell with us.'	מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הָלֹא לָנוּ הֵם אֶדְ נֹאמְתָה לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אִתָּנוּ:	וַיִּתְּיָהוּן וְקִנְיָהוּן וְכָל בְּעִירָהוּן הָלֹא דִילְנָא אֲנֹנִן בְּרָם נִטְפֹס לָהוּן וַיִּתְּבוּן עִמָּנָא:
24	And unto Hamor and unto Shechem his son hearkened all that went out of the gate of his city; and every male was circumcised, all that went out of the gate of his city.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חָמוֹר וְאֶל-שָׁכֶם בָּנָו כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלְאוּ כָּל-זָכָר כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:	וְקָבִילוּ מִן חָמוֹר וּמִן שָׁכֶם בְּרִיהַ כָּל נַפְשֵׁי תַרְעָה קַרְתִּיהַ וַיִּזְרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נַפְשֵׁי תַרְעָה קַרְתִּיהַ:
25	And it came to pass on the third day, when they were in pain, that two of the sons of Jacob, Simeon and Levi, Dinah's brethren, took each man his sword, and came upon the city unawares, and slew all the males.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו דִּינָה אִישׁ חֶרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בְּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר:	וַהֲנָה בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה כַּד תִּקְיֹפוּ עֲלֵיהוֹן כִּיבִיהוֹן וְנָסִיבוּ תַרְיִן בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָיו דִּינָה גְבַר חֶרְבִּיהַ וַעֲלֹו עַל קַרְתָּא דִּיתְבָּא לְרוּחְצָן וְקָטְלוּ כָּל דְּכוּרָא:
26	And they slew Hamor and Shechem his son with the edge of the sword, and took Dinah out of Shechem's house, and went forth.	וְאֶת-חָמוֹר וְאֶת-שָׁכֶם בָּנָו הָרְגוּ לְפִי-חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ:	וַיַּת חָמוֹר וַיַּת שָׁכֶם בְּרִיהַ קָטְלוּ לְפִתְגָם דְּחֶרֶב וַדְּבֹרוּ יַת דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַנִּפְקֹוּ:
27	The sons of Jacob came upon the slain, and spoiled the city, because they had defiled their sister.	בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים וַיָּבֹזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֲחֹותָם:	בְּנֵי יַעֲקֹב עָלֹו יַעֲקֹב עָלֹו לְחַלְצָא וַיָּבֹזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֲחֹותָם:
28	They took their flocks and their herds and their asses, and that which was in the city and that which was in the field;	אֶת-צֹאנָם וְאֶת-בָּקָרָם וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בְּעִיר וְאֶת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:	יַת עֲנָהוּן וַיַּת תּוֹרִיהוֹן וַיַּת חֲמֹרֵיהוֹן וַיַּת דְּבַקְרָתָא וַיַּת דְּבַחְקָלָא בִּזוּ:
29	and all their wealth, and all their little ones and their wives, took they captive and spoiled, even all that was in the house.	וְאֶת-כָּל-חֵילָם וְאֶת-כָּל-טַפָּם וְאֶת-נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזוּ וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר בַּבַּיִת:	וַיַּת כָּל נְכִסְיָהוּן וַיַּת כָּל טַפְלָהוּן וַיַּת נְשֵׁיהוֹן שָׁבוּ וַיָּבֹזוּ וַיַּת כָּל דְּבַבִּיתָא:

(22) בהמול. צהיות נמול:

(23) אך נאומה להם. לדבר זה, ועל ידי כן יצאו אחנו:

(25) שני בני יעקב. בניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו ענה הימנו (ב"ר פ, י): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה: בשח. שהיו כואבים. ומדרש אגדה, בטוחים היו על כחו של זקן (שם):

(27) על החללים. לפשט את החללים, וכן תרגם אונקלוס לחללא קטיליא:

(29) חילם. ממנוס, וכן עשה לי את הסיל הזה (דברים ח, יז), וישקלל עשה קיל (במדבר כד, יח), וְעָבְדוּ לְאֶחָדִים חֵילָם (תהלים מט, יא): שבו. לשון שביה, לפיכך טעמו מלרע:

<p>And Jacob said to Simeon and Levi: 'Ye have troubled me, to make me odious unto the inhabitants of the land, even unto the Canaanites and the Perizzites; and, I being few in number, they will gather themselves together against me and smite me; and I shall be destroyed, I and my house.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי לְוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֲנִי וּבְפְרִזִּי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וְהָכֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־ לְוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְיֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֲנִי וּבְפְרִזִּי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וְהָכֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:</p>
<p>And they said: 'Should one deal with our sister as with a harlot?'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ הַכַּזְזָה יַעֲשֶׂה אֶת־ אֲחוֹתֵנוּ: (פ)</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ הַכַּזְזָה יַעֲשֶׂה אֶת־ אֲחוֹתֵנוּ: (פ)</p>
<p>And God said unto Jacob: 'Arise, go up to Beth-el, and dwell there; and make there an altar unto God, who appeared unto thee when thou didst flee from the face of Esau thy brother.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סֵק לְבֵית אֵל וְתִבַּח תָּמֹן וַעֲבִיד תָּמֹן מִדְּבַח לְאֵל דָּאֲתָגְלִי לְךָ בְּמַעַרְקְךָ מִן קָדָם עָשׂוֹ אֲחוּי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשַׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־ שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל תִּהְיֶה אֵלֶיךָ בְּבִרְחֶךָ מִפְּנֵי עָשׂוֹ אֲחוּי:</p>
<p>Then Jacob said unto his household, and to all that were with him: 'Put away the strange gods that are among you, and purify yourselves, and change your garments;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָנֶשׁ בֵּיתִיהָ וּלְכָל דַּעֲמִיָּה אֲעֲדוּ יַת טַעֲוֹת עִמָּמָיָה דְּבִינִיכֹן וְאֲדַכּוּ וְשִׁנּוּ כְּסוּתָכֹן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּתֻכְכֶם וְהַטְּהָרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם:</p>
<p>and let us arise, and go up to Beth-el; and I will make there an altar unto God, who answered me in the day of my distress, and was with me in the way which I went.'</p>	<p>וְנִקְוִים וְנִסְק לְבֵית אֵל וְאֲעִבִיד תָּמֹן מִדְּבַח לְאֵל דְּקַבִּיל צְלוֹתִי בְיוֹמָא דְּעָקְתִּי וְהָיָה מִימְרִיהָ בְּסַעְדִּי בְּאוֹרְחָא דְּאֲזִלִית:</p>	<p>וְנִקְוִיָּה וְנַעֲלֵה בֵית־אֵל וְאֲעֲשֶׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה אֲתִלִּי בְיוֹם צָרָתִי וְיִהְיֶה עִמָּדִי בְּדַרְךְ אֲשֶׁר הִלְכְּתִי:</p>
<p>And they gave unto Jacob all the foreign gods which were in their hand, and the rings which were in their ears; and Jacob hid them under the terebinth which was by Shechem.</p>	<p>וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עִם־ שָׁכָם:</p>	<p>וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עִם־ שָׁכָם:</p>

- (30) עכרתם. לשון מים עכורים, אינ דעמי כלולה עכשיו. ואגדה, כלולה הייתה החצית, ועכרתם אותה, (תנחומא). מסורת
היתה זיד כנענים שיפלו זיד בני יעקב, אלא שהיו אומרים עד אשר תפקדה וקלפת את הארץ, לפיכך היו שומקין: מתי מספר.
אנשים מועטים:
(31) הכזונה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:
(1) קום עליה. לפי שאחרת צדק (תנחומא וישלח), נעשת וצא לך זאת מצתך:
(2) הנכר. יש זידכס משלל של שכס: והטהרו. מעבודת אלילים: והחליפו שמלתכם. שמא יש זידכס כסות של
עבודת אלילים:
(4) האלה. מין אילן סרק: עם שכס. אלל שכס:

5	וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרַי בְּנֵי יַעֲקֹב:	וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֹתֶת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרַי בְּנֵי יַעֲקֹב:
6	וַיָּבֹא יַעֲקֹב לְוִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב לְוִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ:
7	וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:	וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:
8	וַתָּמָת דִּבְרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֶר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאֱלוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹן בָּכוֹת: (פ)	וַתָּמָת דִּבְרָה מִיִּנְקַת רִבְקָה וַתִּקָּבֶר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאֱלוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹן בָּכוֹת: (פ)
9	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בָּבֹאוֹ מִפָּדָן אַרְם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בָּבֹאוֹ מִפָּדָן אַרְם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:
10	וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא יְתֹאֲמֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:	וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שְׁמֶךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא יְתֹאֲמֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל:
11	וַיֹּאמֶר לֹא אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרוֹשׁ פָּרָה וְרִבְיָה גֹוִי וַיִּקְתֵּל גֹּוִים יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמִלְכִּים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ:	וַיֹּאמֶר לֹא אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרוֹשׁ פָּרָה וְרִבְיָה גֹוִי וַיִּקְתֵּל גֹּוִים יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמִלְכִּים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ:

(5) חתת. פחד:

(7) אל בית אל. הקצ"ה צצית אל, גילוי שכינתו צצית אל. יש תיבה חסרה צי"ת המשמשת צראשה, כמו הנה הוא צית מקיר פון עמיאל (שמואל-ב, ט, ד), כמו צצית מכיר, צית קציר (צראשית כד, כג), כמו צצית אציר: גלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו אלדגי יוסף, אם קצלי עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא חמא בלשון רבים:

(8) ותמת דבורה. מה ענין דבורה צצית יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתי משם, שלחה דבורה אללו לפדן ארם ללאת משם, ומתה דרך, מדברי רבי משה הדורשן למדתי: מתחת לבית אל. העיר יושנת זהר, ונקברה צרגלי ההר: תחת האלון. צשפולי מישור, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקצורה מלמטה, ומישור של צית אל היו קורין לו אלון. ואגדה (צ"ר פא, ה), נחשאר שם צאצל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ואלון בלשון יוני (אצל), [אחר] ולפיכך (ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו הצריות כרם שיא ממנו עשו, אף הכחוצ לא פרסמה:

(9) עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכמו ואחד בשווצ: ויברך אתו. צרכת אצלם (צ"ר פא, ה):

(10) לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הצא במארכ ועקצה, אלא לשון שר ונגיד:

12	and the land which I gave unto Abraham and Isaac, to thee I will give it, and to thy seed after thee will I give the land.'	וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיִּצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלִבְנֶךָ וְלִזְרַעְךָ אַחֲרַיִךְ אֶת־הָאָרֶץ:	ששי
13	And God went up from him in the place where He spoke with him.	וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ: וַאֲסַתְלַק מֵעָלָיו יִקְרָא דָּיו בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמּוּהָ:	13
14	And Jacob set up a pillar in the place where He spoke with him, a pillar of stone, and he poured out a drink-offering thereon, and poured oil thereon.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֵּבַת אֲבָן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ שֶׁמֶן: וַאֲקִים יַעֲקֹב קִמָּתָא בְּאַתְרָא דְּמַלִּיל עִמּוּהָ קִמַּת אֲבָנָא וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ מִשְׁחָא:	14
15	And Jacob called the name of the place where God spoke with him, Beth-el.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל:	15
16	And they journeyed from Beth-el; and there was still some way to come to Ephrath; and Rachel travailed, and she had hard labour.	וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כַּבֵּרֶת־הָאָרֶץ לְבוֹא אֶפְרַתָּה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ: וַיָּנָשׁוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּרוֹב אֶרֶצָא לְמִיעַל לְאַפְרַת וּלְיִלְדַת רָחֵל וּקְשִׁיאוֹת בְּמִילְדָּהּ:	16
17	And it came to pass, when she was in hard labour, that the mid-wife said unto her: 'Fear not; for this also is a son for thee.'	וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמִּילְדָּת אֶל־תִּירָאִי כִּי־גַם־זֶה לְךָ בֵּן: וַהֲוָה בְּקִשְׁיוֹתֶיהָ בְּמִילְדָּה וַאֲמַרְתָּ לָּהּ חֵיתָא לָא תִדְחִלִין אַרִי אַף דִּין לִיךְ בֵּר:	17
18	And it came to pass, as her soul was in departing—for she died—that she called his name Ben-oni; but his father called him Benjamin.	וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לּוֹ בְּנִימִין: וַהֲוָה בְּמַפְק נַפְשָׁהּ אַרִי מִיתָא וַקֵּרַת שְׁמִיהּ בֶּר דְּוִי וְאָבִוּהּ קָרָא לִיהּ בְּנִימִין:	18

(11) אני אל שדי. שאני כדאי לזרך, שהזכרות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר נעצרה ממנו: גוי. בנימין: גוים. מנשה ואפרים (שם פד. ד), שעתידיים לנאת מיוסף, והם זמנין השבטים: ומלכים. שאלו ואיש זשת (שם), שהיו משבט בנימין שעדיין לא נולד ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש זושא, ואף השבטים דרשוהו וקרבנו בנימין, דכתיב איש ממנו לא יפן צפו לזנימין לאשה (שופטים כא, א), וחזרו ואמרו, אלמלא היה עולה מן השבטים, לא היה הקצ"ה אומר ליעקב ומלכים מחלץ יצא: גוי וקהל גוים. שגוים עתידיים בניו ליעשות כמנין הגוים, שהם ע' אומות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר, שעתידיים בניו להקריז בשעת איסור הצמות, כגוים זימי אליהו (זרש"י ישן):

(13) במקום אשר דבר אהו. איני יודע, מה מלמדנו: (16) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כזיר, רצוי מהלך רז. ואגדה (ז"ר פז, ז), בזמן שהארץ חלולה ומנוקצת ככזרה, שהניר מזוי, הסחיו עזר, והשרז עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי זנעמן מזניו, וילך מאתו פְּדַת אֶרֶץ (מלכים-ז ה, יט), ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר זמד קָרַס, קָלַקַת שְׂדֵה, כך זמהלך אדם נותן שם מדת קרקע, כמו מהלך מיל, כברת ארץ:

(17) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יתירה:

(18) בן אוני. בן זערי: בנימין. נראה זעירי, לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען, שהיא זנבג כש'אדם זא מארס נהרים,

19	And Rachel died, and was buried in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.	וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ וַיִּמִּית רָחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם: בְּאֹרֶחַ אֶפְרָתָה הִיא בֵּית לָחֶם:	19
20	And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day.	וַיִּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל-קִבְרֹתָהּ וַאֲקִים יַעֲקֹב קִבְרֹתָהּ הִיא קֶמֶת קִבְרֹתָהּ הָיָה מַצֵּבַת קִבְרֹת-רָחֵל עַד-הַיּוֹם: קִבְרֹתָהּ הִיא קֶמֶת קִבְרֹתָהּ דֶּרֶחַל עַד יוֹמָא דִּין:	20
21	And Israel journeyed, and spread his tent beyond Migdal-eder.	וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֹהֶלָה וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וַיִּטְּ אֹהֶלָה לְמִשְׁכְּנִיהָ מִהַלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר: לְמִשְׁכְּנִיהָ מִהַלְאָה לְמִגְדַּל עֵדֶר:	21
22	And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and lay with Bilhah his father's concubine; and Israel heard of it. Now the sons of Jacob were twelve:	וַיְהִי בִשְׁכֹן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ וַהֲוָה כַּד שָׁרָא יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָהוּא וַיִּלָּךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב וַיִּהְיֶה נֹאזֵל רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב יַת בִּלְהָה לְחִינְתָּהּ דָּאֲבוּיָהּ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲוָה בְּנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עָסָר: אֶת-בִּלְהָה פִּילְגָשׁ אֲבוּיָהּ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִי בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר:	22
23	the sons of Leah: Reuben, Jacob's first-born, and Simeon, and Levi, and Judah; and Issachar, and Zebulun;	בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁנָה וַיִּזְבֻּלוֹן: בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹרִיהָ דִּי-יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁנָה וַיִּזְבֻּלוֹן:	23
24	the sons of Rachel: Joseph and Benjamin;	בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	24
25	and the sons of Bilhah, Rachel's handmaid: Dan and Naphtali;	וּבְנֵי בִלְהָה שְׁפָחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: וּבְנֵי בִלְהָה שְׁפָחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי:	25
26	and the sons of Zilpah, Leah's handmaid: Gad and Asher. These are the sons of Jacob, that were born to him in Paddan-aram.	וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה גָּד וַאֲשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ-לוֹ בְּפַדְאן אַרָם: וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה גָּד וַאֲשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב דָּאֲתִילִידוּ לִיהָ בְּפַדְאן אַרָם:	26

כמו שנאמר צָנָז צָלָךְ קָנָעוּ, קָלֹךְ וְקִסוֹעַ הַקֶּנְעָה: בנימין. בן ימין, לשון צָפוֹן וְיָמִין אֶסָה צָלָאָס (תהלים פט, יג), לפיכך הוא מלא:

(22) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחצרון אלל יצחק, ארעוהו כל אלה: וישכב. מתוך שכלל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכב. ולמה כלל וחלל יועי, שכמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר צאהל רחל, ולא בשאר אהלים, ונתנה צאהל בלהה, בא ראובן ומצב עלבון אמו, אמר, אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכך כלל (שבת נה:). ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו בא, שכולם שוין וכולם ידיקים, שלא חטא ראובן:

(23) בכור יעקב. אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה בכור למנין, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים:

27	And Jacob came unto Isaac his father to Mamre, to Kiriatharba—the same is Hebron—where Abraham and Isaac sojourned.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמְרָא קְרִית הָאַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גִּרְשָׁם אֲבִרָהִם וִיצְחָק:	27
28	And the days of Isaac were a hundred and fourscore years.	וַיְהִיו יְמֵי יִצְחָק מֵאָה שָׁנָה וְשָׁמֹנִים שָׁנָה:	28
29	And Isaac expired, and died, and was gathered unto his people, old and full of days; and Esau and Jacob his sons buried him.	וַיָּגוּעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיָו זָקֵן וְשֹׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֶשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו: (פ)	29
XXXVI	Now these are the generations of Esau—the same is Edom.	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֶשָׂו הוּא אֱדוֹם:	XXXVI
2	Esau took his wives of the daughters of Canaan; Adah the daughter of Elon the Hittite, and Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon the Hivite,	עֶשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֲדָה בַת־אֵילֹון הַחִתִּי וְאֶת־אוֹהֲלִיבָמָה בַת־צִבְעוֹן הַחִיטִּי:	2
3	and Basemath Ishmael's daughter, sister of Nebaioth.	וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נִבְיֹוֹת:	3
4	And Adah bore to Esau Eliphaz; and Basemath bore Reuel;	וַתֵּלֶד עֲדָה לְעֶשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:	4

(27) ממרָא. שם המישור: קרית ארבע. שם העיר. ממרָא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לכחזר ממרָא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם הוֹרֵךְ להטיל בו ה"א, נותנה בראש התיבה השניה, בֵּית הַלְקָמִי (שמואל א טז, ח), בְּעֶפְרָת אֲבִי הַעֲזָרִי (שופטים ו, כד), בָּנָה חֵילָל בֵּית הַלְלִי (מלכים א טז, ד):

(29) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תוֹאִיִּא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"ד, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה מאה ושמונה ליעקב, כיצד, בן ששים ושלש נחצרך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עזר, הרי שצעים ושבע, וארבע עשרה עזר באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר וַיְהִי בְּאֶשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וגו', הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שצא יעקב ממצרים כ"ב שנה, שנאמר וַיֹּסֶף בֶּן שָׁלֹשִׁים שָׁנָה וגו', וי' שנים שובע ושנתיים רעב, הרי כ"ב, וכתיב יְמֵי עֲשִׂי מְגוּרֵי שָׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה, נמצא יעקב במכירתו ק"ח):

(2) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון, ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודת אלילים: אהליבמה. היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי להטעות את אבי: בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון, ענה בנו של צבעון, שנאמר וְאֵלֶּה צִנִּי צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵקֶה, מלמד שצא צבעון על כלחו אשת ענה, וינאח אהליבמה מבין שניהם, והודיע הכחזר שכולן בני ממזרות היו:

(3) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (מדרש שמואל פי"ז), ג' מוחלים להן עונותיהן, גר שנתייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו:

5 and Oholibamah bore Jeush, and Jalam, and Korah. These are the sons of Esau, that were born unto him in the land of Canaan.	וְאֶחָלִיבָמָה יָלְדָה אֶת- (כ') יְעִישׁ [ק' יְעוּשׁ] וְאֶת-יַעְלָם וְאֶת-קָרַח אֶלֶּה בְנֵי עֵשָׂו דְּאֶתְּלִידוֹ לִיה בְּאֶרֶצָּא דְכְנָעַן:	וְאֶחָלִיבָמָה יָלְדָה אֶת- (כ') יְעִישׁ [ק' יְעוּשׁ] וְאֶת-יַעְלָם וְאֶת-קָרַח אֶלֶּה בְנֵי עֵשָׂו דְּאֶתְּלִידוֹ לִיה בְּאֶרֶצָּא דְכְנָעַן:
6 And Esau took his wives, and his sons, and his daughters, and all the souls of his house, and his cattle, and all his beasts, and all his possessions, which he had gathered in the land of Canaan; and went into a land away from his brother Jacob.	וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-בָּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת-כָּל-קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:	וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת-נָשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-בָּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת-כָּל-קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל-אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:
7 For their substance was too great for them to dwell together; and the land of their sojournings could not bear them because of their cattle.	כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשֵּׁבֶת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לִשְׁאֵת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:	כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשֵּׁבֶת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לִשְׁאֵת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:
8 And Esau dwelt in the mountain-land of Seir—Esau is Edom.	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהָר שֵׁעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהָר שֵׁעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:
9 And these are the generations of Esau the father of a the Edomites in the mountain-land of Seir.	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֱדוֹם בְּהָר שֵׁעִיר:	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֱדוֹם בְּהָר שֵׁעִיר:
10 These are the names of Esau's sons: Eliphaz the son of Adah the wife of Esau, Reuel the son of Basemath the wife of Esau.	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֱלִיפָז בֶּן-עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֵשָׂו אֱלִיפָז בֶּן-עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן-בְּשֶׁמֶת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:
11 And the sons of Eliphaz were Teman, Omar, Zepho, and Gatam, and Kenaz.	וַיְהִיו בְּנֵי אֱלִיפָז תִּמָּן אֹמֶר צֶפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזִי:	וַיְהִיו בְּנֵי אֱלִיפָז תִּמָּן אֹמֶר צֶפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזִי:
12 And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.	וַתִּמְנַע הָיְתָה פִּילָגֶשׁ לְאֱלִיפָז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפָז אֶת-עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	וַתִּמְנַע הָיְתָה פִּילָגֶשׁ לְאֱלִיפָז בֶּן-עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפָז אֶת-עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:

- (5) ואחליבמה ילדה וגר. קרח זה ממזר היה, וכן אליפז היה, שזא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (צ"ר פז, יז):
- (6) וילך אל ארץ. לגור כאשר ימלא:
- (7) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לזהמות שלהם. ומדרש אגדה (צ"ר פז, יג) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזירת פי גר יקרה וקשה, המוטל על זרעו של יצחק, אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא בזמנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, ומפני הנושה שמכר בכורו:
- (9) ואלה. התולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר:

13	And these are the sons of Reuel: Nahath, and Zerah, Shammah, and Mizzah. These were the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נָחַת וְזֶרַח שָׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אִשְׁתּוֹ:	13
14	And these were the sons of Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon, Esau's wife; and she bore to Esau Jeush, and Jalam, and Korah.	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַת צִבְעוֹן אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד לְעִשָׂו יֵשׁוּ וְיָלָם וְקֹרַח:	14
15	These are the chiefs of the sons of Esau: the sons of Eliphaz the first-born of Esau: the chief of Teman, the chief of Omar, the chief of Zepho, the chief of Kenaz,	אֵלֶּה אֱלֹפִי בְּנֵי-עִשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עִשָׂו אֱלֹפִי אוֹמֵר אֱלֹפִי קִנְזִי:	15
16	the chief of Korah, the chief of Gatam, the chief of Amalek. These are the chiefs that came of Eliphaz in the land of Edom. These are the sons of Adah.	אֱלֹפִי-קֹרַח אֱלֹפִי גַעְתָּם אֱלֹפִי עַמְלֵק אֵלֶּה אֱלֹפִי בְּאֶרֶץ אֲדָם בְּנֵי עָדָה:	16
17	And these are the sons of Reuel Esau's son: the chief of Nahath, the chief of Zerah, the chief of Shammah, the chief of Mizzah. These are the chiefs that came of Reuel in the land of Edom. These are the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עִשָׂו אֱלֹפִי נָחַת אֱלֹפִי זֶרַח אֱלֹפִי שָׁמָּה אֱלֹפִי מִזָּה אֵלֶּה אֱלֹפִי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדָם בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אִשְׁתּוֹ:	17
18	And these are the sons of Oholibamah Esau's wife: the chief of Jeush, the chief of Jalam, the chief of Korah. These are the chiefs that came of Oholibamah the daughter of Anah, Esau's wife.	וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אִשְׁתּוֹ אֱלֹפִי יֵשׁוּ אֱלֹפִי יָלָם אֱלֹפִי קֹרַח אֵלֶּה אֱלֹפִי אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֲנָה אִשְׁתּוֹ:	18
19	These are the sons of Esau, and these are their chiefs; the same is Edom.	אֵלֶּה בְּנֵי-עִשָׂו וְאֵלֶּה אֱלֹפֵיהֶם הוּא אֲדָם: (ס)	19
20	These are the sons of Seir the Horite, the inhabitants of the land: Lotan and Shobal and Zibeon and Anah,	אֵלֶּה בְּנֵי-שְׂעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי הָאֶרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה:	סביעי

(12) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תלמידים לידצק בזרעו, תמנע וזאת חלופים היתה, שנאמר ואחוז לוטן תמנע, ולוטן מחלופי יושבי שער היה, מן החורים שישבו זה לפניו, אמרה, איני זוכה להנשא לך, הלאי והאיה פילגש. וצדרי הימים מונה אותה צדרי של אליפז, מלמד שזאת על אשתו של שער ויצאה תמנע מציניהם, וכשגדלה נעשית פילגש, וזה ואחוז לוטן תמנע, ולא מנאה עם צדרי שער, שהיתה אחוזת מן האם ולא מן האב:

(15) אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות:

21	and Dishon and Ezer and Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, the children of Seir in the land of Edom.	וְדִשׁוֹן וְאַצָּר וְדִישָׁן אֱלֹפִי הַחֲרִי בְנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם: רִבְרָבִי חוֹרְאִי בְנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדוֹם:
22	And the children of Lotan were Hori and Hemam; and Lotan's sister was Timna.	וַיְהִיו בְּנֵי-לוֹטָן חֲרִי וְהִמָּם וַאֲחֻתָּהּ לוֹטָן תִּמְנָע:
23	And these are the children of Shobal: Alvan and Manahath and Ebal, Shepho and Onam.	וְאֵלֶּה בְנֵי שׁוּבָל עֲלֹנָן וּמִנַּחַת וְעִיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:
24	And these are the children of Zibeon: Aiah and Anah—this is Anah who found the hot springs in the wilderness, as he fed the asses of Zibeon his father.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיְּמִם בְּמִדְבָּר כַּד הָוָה רָעִי יָת לְצִבְעוֹן אָבִיו:
25	And these are the children of Anah: Dishon and Oholibamah the daughter of Anah.	וְאֵלֶּה בְּנֵי-עֵנָה דִּישׁוֹן וְאֹהֶל־בָּמָה בִּת-עֵנָה:
26	And these are the children of Dishon: Hemdan and Eshban and Ithran and Cheran.	וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חֶמְדָּן וְאַשְׁבָּן וִיתְרָן וְכֶרָן:
27	These are the children of Ezer: Bilhan and Zaavan and Akan.	אֵלֶּה בְּנֵי-אָצָר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וְעָקָן:
28	These are the children of Dishan: Uz and Aran.	אֵלֶּה בְּנֵי-דִישָׁן עֹז וְאַרָּן:
29	These are the chiefs that came of the Horites: the chief of Lotan, the chief of Shobal, the chief of Zibeon, the chief of Anah,	אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי אֱלֹפִי לוֹטָן אֱלֹפִי שׁוּבָל אֱלֹפִי צִבְעוֹן אֱלֹפִי עֵנָה:
30	the chief of Dishon, the chief of Ezer, the chief of Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, according to their chiefs in the land of Seir.	אֱלֹפִי דִישׁוֹן אֱלֹפִי אָצָר אֱלֹפִי דִּישָׁן אֱלֹפִי הַחֲרִי רִבְא דִּישׁוֹן רִבְא אָצָר רִבְא דִּישָׁן אֱלֹפִי חוֹרְאִי לְרִבְרָבִי בְּאֶרֶץ אֲדוֹם: (פ)

(20) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שזא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה.). שהיו צקיאין ציטובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין ויודעין אז וז נטיעה ראויה לה:
(24) ואיה וענה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, פס וקדש וקדש וקדש (דניאל ח, יג), נקדש וקדש וקדש (תהלים עו, ז): הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו צנו, מלמד שזא צבעון על אמו והוליד את ענה: את הימים. פרדים. הרביע חמור על סוס וילדה פרד, והוא היה ממור והציא פסולין לעולם. ולמה נקרא שם ימים, שאימתן מוטלת על הצביות, דאמר רבי חנינא, מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לצנה, וסיה (חולין ז:). (והלא קא חזינו דסיה, אל מקרי וסיה אלא וסיה, כי המכה לא תתפא לעולם. ב"ר יצחק). ולא הוזקק לכתוב לנו משפחות החורין, אלא מפני תמנע, ולהודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי למעלה:

31	And these are the kings that reigned in the land of Edom, before there reigned any king over the children of Israel.	וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל:	וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל:
32	And Bela the son of Beor reigned in Edom; and the name of his city was Dinhabah.	וַיִּמְלֹךְ בְּאֶדּוֹם בֶּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:	וַיִּמְלֹךְ בְּאֶדּוֹם בֶּלַע בֶּן-בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:
33	And Bela died, and Jobab the son of Zerah of Bozrah reigned in his stead.	וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה:	וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה:
34	And Jobab died, and Husham of the land of the Temanites reigned in his stead.	וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָּׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי:	וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָּׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי:
35	And Husham died, and Hadad the son of Bedad, who smote Midian in the field of Moab, reigned in his stead; and the name of his city was Avith.	וַיָּמָת חֻשָּׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָד בֶּן-בְּדַד דֹּסָה בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ:	וַיָּמָת חֻשָּׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָד בֶּן-בְּדַד דֹּסָה בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ:
36	And Hadad died, and Samlah of Masrekah reigned in his stead.	וַיָּמָת הָדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרָקָה:	וַיָּמָת הָדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרָקָה:
37	And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River reigned in his stead.	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחֹבוֹת דָּעַל פֶּרֶת:	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחֹבוֹת הַנָּהָר:
38	And Shaul died, and Baal-hanan the son of Achbor reigned in his stead.	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר:	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר:
39	And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאֵל בַּת-מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הָדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטָבָאֵל בַּת-מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:

(31) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב, וצטל מלכות עשו צימיהם, ואלו הן, שאלו, ואיש צשת, דוד ושלמה, רחבעם, אחזיה, אחא, יהושפט. וצימי יורם בנו כחזי, צדמיו פשע אדום מפסח יד יהודה וימליכו עליהם מלך (מלכיס-צ ח, כ), וצימי שאלו כחזי ומלך אין צאדום נצב מלך: (33) יובב בן זרח מבצרה. צורה מערי מואב היא, שנאמר ועל קריות ועל צצרה וגו' (ירמיה מס, כד), ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם, שנאמר פי צצח לה צצצרה (ישעיה לד, ו): (35) המכה את מדין בשדה מואב. שצא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו מדין ומואב מריצים זה עם זה, וצימי צלעם עשו שלום להתקשר על ישראל: (39) בת מי זחב. מהו זחב, עשיר היה, ואין זה חשו צעניו לכלום:

40	And these are the names of the chiefs that came of Esau, according to their families, after their places, by their names: the chief of Timna, the chief of Alvah, the chief of Jetheth;	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֲשׂוֹ וְאֵלֶּיךָ שְׁמֵהֶם רִבְרִי עֲשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמָתָם בְּשִׁמְתָּם לְאֶתְרֵיהֶן אֱלֹפִי תִמְנָע אֱלֹפִי עֲלֹה אֱלֹפִי יֵתֶת:	מפטיר
41	the chief of Oholibamah, the chief of Elah, the chief of Pinon;	אֱלֹפִי אֶהְלִיבָמָה אֱלֹפִי אֵלָה אֱלֹפִי פִּינֹן:	41
42	the chief of Kenaz, the chief of Teman, the chief of Mibzar;	אֱלֹפִי קִנְזִי אֱלֹפִי תִימָן אֱלֹפִי מִבְצָר:	42
43	the chief of Magdiel, the chief of Iram. These are the chiefs of Edom, according to their habitations in the land of their possession. This is Esau the father of the Edomites.	אֱלֹפִי מַגְדִּיאל אֱלֹפִי עִירָם אֵלֶּה אֱלֹפִי אֲדוֹם לְמִשְׁבְּתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֲשׂוֹ אָבִי אֲדוֹם (פ)	קנג פסוקים

The Haftara is Obadiah 1:1 – 1:21 on page 247.

XXXVII	And Jacob dwelt in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan.	וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	וישב לג
2	These are the generations of Jacob. Joseph, being seventeen years old, was feeding the flock with his brethren, being still a lad even with the sons of Bilhah, and with the sons of Zilpah, his father's wives; and Joseph brought evil report of them unto their father.	אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּרֶ שֶׁבַע עֶסְרֵי שָׁנִין הָיָה רֹעֵה עִם אֲחֻזָּהי בְּעֶנְאָ וְהוּא רִבִּי עִם בְּנֵי בְלָחָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נָשִׁי אָבִיהֶם וְאֵתִי יוֹסֵף יָת טָבַחְוֹן בִּישָׂא לְאָבִיהֶם:	2

(40) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדור, ופסקה מהם מלכות, והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א, נא) וימת הדור ויהיו אלופי אדום אלופי תמנע וגו': (43) מגדיאל. היא רומי:

(1) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך יסודי עשו ותולדותיו דרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו, וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך יסודי יעקב ותולדותיו דרך ארוכה, כל גלגולי צדקתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם, וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכובדו ככברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמאלה, הוא משליך את הצורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב, הפשטני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה, אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו, ניצח אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב, ראה כל האלופים הכחוצים למעלה, תמה ואמר, מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה, אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב ויהי בית יעקב אש וצית יוסף להציה וצית עשו לקש, ניצח יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם. ברש"י יסן):

(2) אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה יסודיהם וגלגוליהם, עד שבאו לכלל יישוב. סצה ראשונה, יוסף בן

<p>3 Now Israel loved Joseph more than all his children, because he was the son of his old age; and he made him a coat of many colours.</p>	<p>וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים:</p>	<p>וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי־בֶן־זָקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים:</p>
<p>4 And when his brethren saw that their father loved him more than all his brethren, they hated him, and could not speak peaceably unto him.</p>	<p>וַיֵּדְעוּ אָחָיו כִּי־אִתּוֹ אֶהָב אָבִיהֶם מִכָּל־אָחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבָּר לְשָׁלָם:</p>	<p>וַיֵּדְעוּ אָחָיו כִּי־אִתּוֹ אֶהָב אָבִיהֶם מִכָּל־אָחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבָּר לְשָׁלָם:</p>
<p>5 And Joseph dreamed a dream, and he told it to his brethren; and they hated him yet the more.</p>	<p>וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלֹמָא וַחֲוִי לְאָחָיו וַאֲסִיפּוּ עוֹד סָנוּ יְתִיָּה:</p>	<p>וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלֹמָא וַיַּגִּד לְאָחָיו וַיִּסְפּוּ עוֹד שָׂנְא אֹתוֹ:</p>
<p>6 And he said unto them: 'Hear, I pray you, this dream which I have dreamed:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ־נָא הִדִּין דְּחִלְמִית:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ־נָא הִחְלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:</p>
<p>7 for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf.'</p>	<p>וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְמִים אֱלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֱלֹמִתִּי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָהּ אֱלֹמֶיךָם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹמֶתִּי:</p>	<p>וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְמִים אֱלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֱלֹמִתִּי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָהּ אֱלֹמֶיךָם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹמֶתִּי:</p>

שבע עשרה וגו', על ידי זה נחגלגלו וירדו למצרים, זה אחר ישב פשוטו של מקרא, להיות דבר דבור על אופניו. ומדרש אגדה דורש, חלה הכחוצ תולדות יעקב ציוסף, מפני כמה דברים, אחת, שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא צרחל, ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בצראשית רבה (פד, ו). ועוד נדרש צו, וישב, ציקש יעקב ליסב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, נדיקים מבקשים ליסב בשלוה, אומר הקצ"ה, לא דיין לנדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים ליסב בשלוה בעולם הזה: והוא גער. שהיה עושה מעשה נערו, מתקן בשערו, ממשמש צעיניו, כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלחה. כלומר, ורגיל אצל בני בלחה, לפי שהיו אחיו מצוין אותן, והוא מקרבן. את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה צאחיו בני לאה, היה מגיד לאציו, שהיו אוכלין אצרו מן החי, ומוזלין צבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלתן לקה, על אצרו מן החי, ויִשְׁתַּמּוּ שְׁעֵיר עִזִּים במכירתו, ולא אכלוהו חי (כדי שילקח בשחיטה) ועל דעה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, לַעֲבָד מִפְּנֵי יוֹסֵף, ועל העריות שספר עליהם, וַתִּשְׁתַּחֲוּ אֵלָיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֵלָיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֵלָיו: דבתם. כל לשון דבה פרלי"ץ צלע". כל מה שהיה יכול לדבר צהר רעה, היה מספר: דבה. לשון דוֹצֵב שְׁפָטִי יִשְׁנִים (שיר השירים ז, י):

(3) בן זקנים. שולד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם. צר חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. לשון כלי מלת (שבת י), כמו פָּרָס וְתַכְלֶת, וכמו פְּתֹת הַפָּסִים דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם צרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדיינים:

(4) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שצחם, שלא דברו אחת צפה ואחת צלצ: דברו. לדבר עמו:

(7) מאלמים אלמים. כמרגומו מאסרין אסרין, עמרין, וכן נָשָׂא מְלֻמָּקִיו (תהלים קכו, ו), וכמוהו צלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז: קמה אלומתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה בזקיפה:

8	And his brethren said to him: 'Shalt thou indeed reign over us? or shalt thou indeed have dominion over us?' And they hated him yet the more for his dreams, and for his words.	וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחָיו הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ לִיה אֲחוֹהֵי הַמֶּלֶךְ אֶת מִדְּמֵי לְמַמְלָךְ עַלְנָא אוֹ שׁוֹלְטָן אֶת סִבִּיר לְמַשְׁלֵט בְּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד סָנוּ יִתִּיה עַל חִלְמוֹהֵי וְעַל פִּתְגָּמוֹהֵי:	וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחָיו הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ עַלְנָנו אִם-מִשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיֹּסִפוּ עוֹד שָׂנֵא אֹתוֹ עַל- חִלְמוֹתָיו וְעַל-דִּבְרָיו:	ישראל
9	And he dreamed yet another dream, and told it to his brethren, and said: 'Behold, I have dreamed yet a dream: and, behold, the sun and the moon and eleven stars bowed down to me.'	וַחֲלֵם עוֹד חֲלֹם אַחֵר וַיֹּסֶפֶר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלִמְתִּי חֲלֹם עוֹד וְהַגַּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִּים לִי:	וַיִּחְלֵם עוֹד חֲלֹם אַחֵר וַיֹּסֶפֶר אֹתוֹ לְאָחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלִמְתִּי חֲלֹם עוֹד וְהַגַּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִּים לִי:	9
10	And he told it to his father, and to his brethren; and his father rebuked him, and said unto him: 'What is this dream that thou hast dreamed? Shall I and thy mother and thy brethren indeed come to bow down to thee to the earth?'	וַיֹּאשְׁפֵּעַ לְאָבוּהֵי וּלְאָחוּהֵי וַיִּנְדָּף בֵּית אָבוּהֵי וַיֹּאמֶר לִיה מָה חֲלֵמָה תִּדְרִין דְּחִלְמוֹתָא הַמִּיתָא נִיתִי אֲנָא וְאִמִּי וְאַחֵי לְמַסְגֵּד לָךְ עַל אַרְעָא:	וַיֹּסֶפֶר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אָחָיו וַיִּגְעַר-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלִמְתָּ הֲבֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמִּי וְאַחֵי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה:	10
11	And his brethren envied him; but his father kept the saying in mind.	וַיִּקְנִיאוּ בֵּית אֲחוּהֵי וְאָבוּהֵי נֹטֵר יֵת פִּתְגָּמָא:	וַיִּקְנִיאוּ-בּוֹ אָחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר:	11
12	And his brethren went to feed their father's flock in Shechem.	וַיֵּצְאוּ אֲחוּהֵי לְמַרְעֵי יֵת עֲנָא דְּאָבוּהוֹן בְּשֶׁכֶם:	וַיֵּלְכוּ אָחָיו לְרֻעוֹת אֶת-צֹאן אֲבִיהֶם בְּשֶׁכֶם:	שני
13	And Israel said unto Joseph: 'Do not thy brethren feed the flock in Shechem? come, and I will send thee unto them.' And he said to him: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֹא אָחֶיךָ רֹעִים בְּשֶׁכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי:	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלֹא אָחֶיךָ רֹעִים בְּשֶׁכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי:	13
14	And he said to him: 'Go now, see whether it is well with thy brethren, and well with the flock; and bring me back word.' So he sent him out of the vale of Hebron, and he came to Shechem.	וַיֹּאמֶר לִיה אִיזִיל כְּעַן חֲזִי יֵת שְׁלָם אָחֶיךָ וְיֵת שְׁלָם עֲנָא וְאַתִּיבְנִי פִתְגָּמָא וְשְׁלַחִיה מִמִּישַׁר חֲבֵרוֹן וְאַתָּא לְשֶׁכֶם:	וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ-נָא רְאֵה אֶת- שְׁלָוִם אָחֶיךָ וְאֶת-שְׁלָוִם הַצֹּאן וְהַשְׁבִּנִי דְבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעַמֶּק חֲבֵרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֵמָה:	14

(8) ועל דבריו. על דעתם רעה שהיה מציא לאציהם:

(10) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר אותו לאחיו, חזר וספרו לאציו צפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שגהה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לצלה, שגדלתו כאמו (צ"ר פד, יא). ורבותינו למדו מכאן, שאין חלום בלא דברים בטלים, ויעקב נחנך להוציא הדבר מלב בניו, שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שאי אפשר צאמן, כך השאר הוא בטל:

(11) שמר את הדבר. היה ממתין ומנפה מתי יבוא, וכן שמר למינים (ישעיה כו, ז), וכן לא תשמר על תפאטי (איוב יד, טז), לא תמתין:

(12) לרעות את צאן. נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עממן (צ"ר פד, יג): (יג)

(13) הנני. לשון ענוה וורירות, נודר למנות אציו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו:

15	And a certain man found him, and, behold, he was wandering in the field. And the man asked him, saying: 'What seekest thou?'	וַיִּמְצָאֻהוּ אִישׁ וְהָנָה תַּעֲהָבָה וְהָאִישׁ טָעִי בִשְׂדֵה וַיִּשְׁאַלְתּוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תִּבְקֹשׁ:	15
16	And he said: 'I seek my brethren. Tell me, I pray thee, where they are feeding the flock.'	וַיֹּאמֶר אֶת־אֶחָי אֲנֹכִי מִבְקֹשׁ הִגִּידָה־נָא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים:	16
17	And the man said: 'They are departed hence; for I heard them say: Let us go to Dothan.' And Joseph went after his brethren, and found them in Dothan.	וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמֹרִים נִלְכָּה דֹתָנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרָיו וַיִּמְצָאם בְּדֹתָן:	17
18	And they saw him afar off, and before he came near unto them, they conspired against him to slay him.	וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרֶחֶק וּבִטְרֹם יִקְרָב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ:	18
19	And they said one to another: 'Behold, this dreamer cometh.	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו הִנֵּה בֹעֵל הַחֲלֻמוֹת הַלֹּזָה בָּא:	19
20	Come now therefore, and let us slay him, and cast him into one of the pits, and we will say: An evil beast hath devoured him; and we shall see what will become of his dreams.'	וַעֲתָהוּ לָכֵן וְנַחֲרִגְהוּ וְנַשְׁלִכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאֲמַרְנוּ חֲתָה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ וְנִגְרָאָה מִדֹּתָיו חֲלֻמָּתָיו:	20
21	And Reuben heard it, and delivered him out of their hand; and said: 'Let us not take his life.'	וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפְשׁ:	21

(14) מעמק חברון. והלא חזרון זה, שנאמר וַיַּעֲלוּ צִנְצִנָּה וַיֵּצֵא עַד קָדְרוֹן (צמדצר יג, כז), אלא מעצה עמוקה של אותו זדיק הקצור בחזרון, לקיים מה שנאמר לאברהם בן הצמרים, כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ (בראשית טו, יג. סוטה יא): ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וַיֵּלֶךְ רָעָשׁ שְׂכָמָה (מלכים א' יב, ח):

(15) וימצאוהו איש. זה גבריאל (תנחומא וישב צ) שנאמר וְהָאִישׁ גְּבֻרִיָּאל (דניאל ט, יא):

(17) נסעו מזה. הסייעו עצמן מן האחיה: נלכּה דותניה. לבקש לך נכלי דמות שימיתוך זהם. ולפי פשוטו, שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:

(18) ויתנבלו. נתמלאו נבלים וערמומיות: אחו. כמו אחו, עמו, כלומר אליו:

(20) ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן, הם אומרים נהרגו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:

(21) לא נכנו נפש. מכת נפש, זו היא מיתה:

<p>22 And Reuben said unto them: 'Shed no blood; cast him into this pit that is in the wilderness, but lay no hand upon him'—that he might deliver him out of their hand, to restore him to his father.</p>	<p>וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן לְאֶחָיו לֹא תִשְׁדּוּן דָּם רִמּוֹ יִתִּיָּה לְגֹבָא הָדִין דְּבַמְדַּבְּרָא וַיֵּד לֹא תִשְׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל לְשִׁינָא יִתִּיָּה מִיַּדְהוֹן לְאַתְבוּתִיָּה לְוֹת אָבוּהִי:</p>	<p>22 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם ׀ רְאוּבֵן אֶל-תִּשְׁכּוּדֶם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר וַיֵּד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל-אָבִיו:</p>
<p>23 And it came to pass, when Joseph was come unto his brethren, that they stripped Joseph of his coat, the coat of many colours that was on him;</p>	<p>וַהֲנִיָּה כִּד אֶתָּא יוֹסֵף לְוֹת אַחוּהִי וְאִשְׁלַחוּ יֵת יוֹסֵף יֵת כְּתוּנָה יֵת כְּתוּנָה דְּפָסִי דְעֵלוּהִי:</p>	<p>שלישי וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתָנְתּוֹ וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-כְּתָנֵת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:</p>
<p>24 and they took him, and cast him into the pit—and the pit was empty, there was no water in it.</p>	<p>וַנִּסְבוּהִי וַרְמּוֹ יִתִּיָּה לְגֹבָא וְגֹבָא רִיקָן לִית בֵּיהּ מַיָּא:</p>	<p>24 וַיִּקְחֻהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם:</p>
<p>25 And they sat down to eat bread; and they lifted up their eyes and looked, and, behold, a caravan of Ishmaelites came from Gilead, with their camels bearing spicery and balm and ladanum, going to carry it down to Egypt.</p>	<p>וַאֲסָחֲרוּ לְמִיכַל לַחֲמָא וַיִּקְפּוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוּ וְהָא שְׂרֵת עַרְבָאִי אֲתִיָּא מִגִּלְעָד וַגְּמִלִיָּהוֹן טַעֲנִין שַׁעַף וַקִּטְף וּלְטוֹם אֲזִלִּין לְאַחַתָּא לְמַצְרַיִם:</p>	<p>25 וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׁאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וַגְּמִלִיָּתָם נִשְׂאִים נִכְאֹת וַצִּרֵי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִמָּה:</p>
<p>26 And Judah said unto his brethren: 'What profit is it if we slay our brother and conceal his blood?</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאַחוּהִי מָא מָמוֹן נִתְּהֵנִי לָנָא אַרִי נִקְטוּל יֵת אַחוּנָא וַנִּכְסֵי עַל דְּמִיָּה:</p>	<p>26 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-אֶחָיו מַה בָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת-אֶחָינוּ וְנִכְסֵינוּ אֶת-דָּמּוֹ:</p>
<p>27 Come, and let us sell him to the Ishmaelites, and let not our hand be upon him; for he is our brother, our flesh.' And his brethren hearkened unto him.</p>	<p>אִיתּוֹ וַנִּבְנִיָּה לְעַרְבָאִי וַיִּדְנָא לֹא תִהִי בֵּיהּ אַרִי אַחוּנָא בְּסַרְנָא הוּא וְקִבִּילוּ מְנִיָּה אַחוּהִי:</p>	<p>27 לָכוּ וַנִּמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעֲאֵלִים וַיִּדְנּוּ אֶל-תִּהְיֶי-בּוֹ כִּי-אֶחָינוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:</p>

(22) למען הציל אותו. רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיצא הוא ויטלנו משם, אמר, אני כבור וגדול שזכולן, לא יתלה הסרחון אלא צי:

(23) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא שהוסיף לו אציו יותר על אחיו (צ"ר פד, טו):

(24) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה חלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו, אצל נחשים ועקרבים יש בו:

(25) ארחת. כתרומו שיירת, על שם הולכי ארחת: וגמליהם נשאים וגו'. למה פרסם הכחז את משאם, להודיע מתן שכון של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת, וכן וַיִּרְאֵם אֶת פֶּלֶאֱת נִכְאֹת (מלכים"ב כ, יג), מרקחת בשמיו. ואונקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיחא שמו בלשון משנה, ורבותינו פירשו שרש עשש ושמו אשטרולוזיא"ה, במס' נדה (ת.):

(26) מה בצע. מה ממון, כתרומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתתו:

(27) וישמעו. וקצילו מניה, וכל שמיעה שהיא קבלת דברים, כגון זה, וכגון וַיִּשְׁמְעוּ יַעֲקֹב כָּל אֶצְבִּי, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע מִתּוֹרָגָם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בְּגִן, ורצקה שומעת, וישמע ישראל, שמעתי את תלוות,

28	And there passed by Midianites, merchantmen; and they drew and lifted up Joseph out of the pit, and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty shekels of silver. And they brought Joseph into Egypt.	וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלֻ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לִישְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיִמָּה׃	28
29	And Reuben returned unto the pit; and, behold, Joseph was not in the pit; and he rent his clothes.	וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וַהֲנִה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃	29
30	And he returned unto his brethren, and said: 'The child is not; and as for me, whither shall I go?'	וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הַיֵּלֵד אֵינֶנּוּ וְאֲנִי אָנֹכִי אֵינִי בָּא׃	30
31	And they took Joseph's coat, and killed a he-goat, and dipped the coat in the blood;	וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם׃	31
32	and they sent the coat of many colours, and they brought it to their father; and said: 'This have we found. Know now whether it is thy son's coat or not.'	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּרֶזָּא הַכְּתֹנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־לֹא׃	32
33	And he knew it, and said: 'It is my son's coat; an evil beast hath devoured him; Joseph is without doubt torn in pieces.'	וַיִּכְרָה וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף׃	33
34	And Jacob rent his garments, and put sackcloth upon his loins, and mourned for his son many days.	וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיַּשֶּׁם שָׂק בְּמַתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃	34

כולן מתורגס ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:
 (28) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב, שנמכר פעמים הרבה: בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדינים, והמדינים מכרו אותו למצרים:
 (29) וישב ראובן. ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אציו. דבר אחר, עסוק היה בשקו ובמעניתו על שזלזל יושי אציו:
 (30) אנה אני בא. אנה אצרח מנערו של אבא:
 (31) שער עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה, וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת, כגון כתנת יוסף, כתנת פסים, כתנת ד, נקוד פלגת:
 (32) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתהו. נלנה צור רוח הקדש (צ"ר פד, יט), סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקדש, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושחפו להקדש עמהם (תנחומא וישב צ), אצל יצחק היה יודע שהוא חי, אמר, היאך אגלה, והקדש אינו רוצה לגלות לו:
 (34) ימים רבים. כ"ז שנה, משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים, שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני השובע ושנתים הרעב כשבא יעקב למצרים, הרי כ"ז שנה, כנגד כ"ז שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהיה צבית לבן, וב' שנה צדק בשבוע מצית לבן, שנה וחצי צבית ושהיה חדשים צבית אל (מגילה טז: יז.).

35	And all his sons and all his daughters rose up to comfort him; but he refused to be comforted; and he said: 'Nay, but I will go down to the grave to my son mourning.' And his father wept for him.	וַיָּקָמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנוֹתָיו לַנְחֲמוֹתָיו וַיֹּאמֶר לִנְחֲמוֹתַי וַיֹּאמֶר אֲנִי אֵיחָת לֹת בְּרִי כִּד אֲבִילָנָא לְשָׂאוֹל וַיִּבְכֶּה אֶתֹּו אָבִיו׃	35
36	And the Midianites sold him into Egypt unto Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard.	וַהֲמִדְּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה רֹבֵק טוֹלֵא׃	36
XXXVIII	And it came to pass at that time, that Judah went down from his brethren, and turned in to a certain Adullamite, whose name was Hirah.	וַהֲיָה בְּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אֶחָיו וַיֵּשֶׁב עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה׃	רביעי לד
2	And Judah saw there a daughter of a certain Canaanite whose name was Shua; and he took her, and went in unto her.	וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בֵּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקַּח וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃	2
3	And she conceived, and bore a son; and he called his name Er.	וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֹת-שְׁמוֹ עֵר׃	3
4	And she conceived again, and bore a son; and she called his name Onan.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֹת-שְׁמוֹ אוֹנָן׃	4
5	And she yet again bore a son, and called his name Shelah; and he was at Chezib, when she bore him.	וַתִּסֶּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֹת-שְׁמוֹ שְׁלָה וְהָיָה בְּכֶזֶב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃	5
6	And Judah took a wife for Er his first-born, and her name was Tamar.	וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וַיִּשְׁמָהּ תָמָר׃	6

וזהו שאמר ללכן זה לי עשרים שנה צדיקה, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:

(35) וכל בנותיו. רבי יהודה אומר, אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט, ונשאום. רבי נחמיה אומר, כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. אין אדם מקבל תנחומין על החי (צ"ר פד, כא), וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלז, ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על, אל שאלו ואל בית הדמים (שמואל-צ, כא, א), אל הלךס חרון הלהים, ואל (מות) קמיה ואישה (שם-א, ד, כא): אבל שאלה. כפשוטו לשון קצר הוא, צאצאי חקצר ולא תתנחם כל ימי. ומדרשו, גיהנם, סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מצני צני, מוצטח אני שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו. יחקך היה צוכה מפני צרתו של יעקב, אצל לא היה מתאצל שהיה יודע שהוא חי:

(36) הטבחים. שוחטי בהמות המלך:

(1) ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו צרת אציהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך: ויט. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו:

(2) כנעני. תגרא (צ"ר פה, ד):

(5) והיה בכזיב. שם המקום, ואומר אני, על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון הוי תהיה לי קמו חקצב, אשר לא יכזבו מימיו, דאם לא כן מה צא להודיענו. וצבראשית רבה (פה, ד) ראיתי, ותקרא שמו שלה וגו' פסקת:

7	7 And Er, Judah's first-born, was wicked in the sight of the LORD; and the LORD slew him.	7 וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיָּמָתֵהוּ יְהוָה:
8	8 And Judah said unto Onan: 'Go in unto thy brother's wife, and perform the duty of a husband's brother unto her, and raise up seed to thy brother.'	8 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֶּן אֵל-אֵשֶׁת אָחִיד וַיְבִיֵם אֹתָהּ וַהֲקֵם זָרַע לְאָחִיד:
9	9 And Onan knew that the seed would not be his; and it came to pass when he went in unto his brother's wife, that he spilled it on the ground, lest he should give seed to his brother.	9 וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע וְהָיָה אִם-בֶּן אֵל-אֵשֶׁת אָחִיו וּשְׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתֹן זָרַע לְאָחִיו:
10	10 And the thing which he did was evil in the sight of the LORD; and He slew him also.	10 וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם-אֹתוֹ:
11	11 Then said Judah to Tamar his daughter-in-law: 'Remain a widow in thy father's house, till Shelah my son be grown up'; for he said: 'Lest he also die, like his brethren.' And Tamar went and dwelt in her father's house.	11 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתּוֹ שְׁבִי אֶלמִנָּה בֵּית-אָבִיד עַד-יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי כִי אֹמַר פֶּן-יָמוּת גַּם-הוּא כְּאָחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ:
12	12 And in process of time Shua's daughter, the wife of Judah, died; and Judah was comforted, and went up unto his sheep-shearers to Timnah, he and his friend Hirah the Adullamite.	12 וַיִּירָבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֶּת-שׁוּעַ אֵשֶׁת-יְהוּדָה וַיִּנְחָם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל-גִּזְזֵי צֹאנֹהוּ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הַעֲדָלְמִי תַמְנָתָה:
13	13 And it was told Tamar, saying: 'Behold, thy father-in-law goeth up to Timnah to shear his sheep.'	13 וַיִּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמוּץ עָלָה תַמְנָתָה לְגֹז צֹאנֹהּ:

- (7) רע בעיני ה'. כרעו של אוֹנָן, משחית זרעו, שנאמר באוֹנָן וימת גם אותו, כמיתתו של ער מיתתו של אוֹנָן. ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעצר ויכחיש יפיה:
 (8) והקם זרע. הבן יקרא על שם המת:
 (9) ושחת ארצה. לש מצפנים וזורה מצחוץ (צ"ר פה, ה):
 (11) כי אמר וגו'. כלומר, דומה היה אותה צקס, שלא היה דעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוזקת היא זושימותו אנשיה (יצמות סד):
 (12) ויעל על גזזי צאנו. ויעל תמנתה לעמוד על גזזי צאנו:
 (13) עלה תמנתה. ובשמשון הוא אומר ויגד שמשון וגו' תמנתה (שופטים יד, א), בשפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן:

14	And she put off from her the garments of her widowhood, and covered herself with her veil, and wrapped herself, and sat in the entrance of Enaim, which is by the way to Timnah; for she saw that Shelah was grown up, and she was not given unto him to wife.	וַתֹּסֶר בְּגָדֶיהָ אֲלֻמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּכְסּ בַּצִּיָּפָה וַתַּתְּעֹלָף וַתֵּשֶׁב בַּפֶּתַח עֵינָיִם אֲשֶׁר עַל-דֶּרֶךְ תַּמְנָתָה כִּי רָאָתָהּ כִּי-גָדַל שְׁלָה וְהָיָה לָא וְהָיָה לָא-נִתְּנָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:	וַתֹּסֶר בְּגָדֶיהָ אֲלֻמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּכְסּ בַּצִּיָּפָה וַתַּתְּעֹלָף וַתֵּשֶׁב בַּפֶּתַח עֵינָיִם אֲשֶׁר עַל-דֶּרֶךְ תַּמְנָתָה כִּי רָאָתָהּ כִּי-גָדַל שְׁלָה וְהָיָה לָא וְהָיָה לָא-נִתְּנָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:
15	When Judah saw her, he thought her to be a harlot; for she had covered her face.	וַיֵּרָאָה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ:	וַיֵּרָאָה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ:
16	And he turned unto her by the way, and said: 'Come, I pray thee, let me come in unto thee'; for he knew not that she was his daughter-in-law. And she said: 'What wilt thou give me, that thou mayest come in unto me?'	וַיָּט אֵלֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֵבָה-נָא אֲבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה-תִּתֶּן-לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי:	וַיָּט אֵלֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֵבָה-נָא אֲבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה-תִּתֶּן-לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי:
17	And he said: 'I will send thee a kid of the goats from the flock.' And she said: 'Wilt thou give me a pledge, till thou send it?'	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי-עִזִּים מִן-הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם-תִּתֶּן עֲרֻבּוֹן עַד שְׁלַחְךָ:	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי-עִזִּים מִן-הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם-תִּתֶּן עֲרֻבּוֹן עַד שְׁלַחְךָ:
18	And he said: 'What pledge shall I give thee?' And she said: 'Thy signet and thy cord, and thy staff that is in thy hand.' And he gave them to her, and came in unto her, and she conceived by him.	וַיֹּאמֶר מָה הָעֲרֻבּוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמִי וּפְתִילִי וּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדִי וַיִּתֶּן-לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לּוֹ:	וַיֹּאמֶר מָה הָעֲרֻבּוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמִי וּפְתִילִי וּמִטָּה אֲשֶׁר בְּיָדִי וַיִּתֶּן-לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לּוֹ:
19	And she arose, and went away, and put off her veil from her, and put on the garments of her widowhood.	וַתִּקַּם וַתֵּלֶךְ וַתֹּסֶר צִיָּפָהּ בְּגָדֶיהָ וַתִּכְסֶּה אֲלֻמְנוּתָהּ:	וַתִּקַּם וַתֵּלֶךְ וַתֹּסֶר צִיָּפָהּ בְּגָדֶיהָ וַתִּכְסֶּה אֲלֻמְנוּתָהּ:
20	And Judah sent the kid of the goats by the hand of his friend the Adullamite, to receive the pledge from the woman's hand; but he found her not.	וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת-גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רַעְיָהוּ הָעֲדֻלָּמִי לְקַחַת הָעֲרֻבּוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:	וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת-גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רַעְיָהוּ הָעֲדֻלָּמִי לְקַחַת הָעֲרֻבּוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:

(14) ותתעלף. כסתה פניה שלא יכיר זה: ותשב בפתח עינים, צפתיחת עינים, צפרשת דרכים שעל דרך תמנתי. ורבותינו דרשו, צפתחו של אזרהס אזינו, שכל עינים מצפות לראותו (סוטה י:). כי ראתה כי גדל שלה וגור. לפיכך הפקירה עצמה אלל יהודה, שהיתה מתאזה להעמיד ממנו בנים:

(15) ויחשבה לזונה. לפי שיושבת צפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה, כשהיתה צבית חמיה היתה נזועה לפיכך לא חשדה:

(16) ויש אליה אל הדרך. מדרך שהיה זה, נטה אל הדרך אשר היא זה, וצלשון לע"ז דשטורני"ר: הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הזה לשון הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש למרגמו צלשון נתינה, ואף אותן של הזמנה קרוצים ללשון נתינה הם:

(17) ערבון. משכון:

(18) חתמך ופתילך. עזקמך ושופיך. טבעת שאתה חותם זה, ושמתך שאתה מתכסה זה: ותהר לו. גזורים כיוצא בו, נדיקים כיוצא בו:

21	Then he asked the men of her place, saying: 'Where is the harlot, that was at Enaim by the wayside?' And they said: 'There hath been no harlot here.'	וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיזָה הַקְדָּשָׁה הוּא בְּעֵינֵינוּ עַל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזֶה קְדָשָׁה:	21
22	And he returned to Judah, and said: 'I have not found her; and also the men of the place said: There hath been no harlot here.'	וַיָּשָׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצָאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזֶה קְדָשָׁה:	22
23	And Judah said: 'Let her take it, lest we be put to shame; behold, I sent this kid, and thou hast not found her.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הַקָּחוּ־לָהּ פֶּן נִהְיָה לְבוֹז הַנָּה שְׁלַחְתִּי הַגִּדִי הִזֶּה וְאַתָּה לֹא מָצָאתָה:	23
24	And it came to pass about three months after, that it was told Judah, saying: 'Tamar thy daughter-in-law hath played the harlot; and moreover, behold, she is with child by harlotry.' And Judah said: 'Bring her forth, and let her be burnt.'	וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגַּד לְיְהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָמָר כַּלְתְּךָ וְגַם הֵנָּה הָרָה לְזָנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וּתְשַׁרְףָּ:	24
25	When she was brought forth, she sent to her father-in-law, saying: 'By the man, whose these are, am I with child'; and she said: 'Discern, I pray thee, whose are these, the signet, and the cords, and the staff.'	הוּא מוֹצֵאתָ וְהִיא שְׁלַחָה אֶל־חַמִּיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלַי לֹא אֲנִכִּי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֹּר־נָא לִמִּי הַחֲתָמֹת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֵּה הָאֵלֶּה:	25
26	And Judah acknowledged them, and said: 'She is more righteous than I; forasmuch as I gave her not to Shelah my son.' And he knew her again no more.	וַיִּכָּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדִיקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נִתְּתִיהָ לְשִׁלָּה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ:	26

(21) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות:
(23) תקח לה. יהיה שלה מה שצידה: פן נהיה לבוז. אם תזקקנה עוד, יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אציו בגדי עזים, שהטביל כנתת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (צ"ר פה, ט):
(24) כמשלש חדשים. רובו של ראשון, ורובו של אחרון, ואמצעי שלם (נדה ח:). ולשון כמשלש חדשים, כהשלש החדשים, כמו ומשלש מנזות (אסתר ט, יט), משלש ימים, וכן תרגום אונקלוס כחלמות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר, מעוברת, כמו אשה הקרה, וכמו קרה פסמה: ותשרף. אמר אפרים מקסאה משום רבי מאיר, צמו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דונה בשריפה:
(25) הוא מוצאת. לשרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלצין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפני ואל אלצין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילצין פניו חזירו דברים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא בוראך, ואל תאזד שלש נפשות:

27	And it came to pass in the time of her travail, that, behold, twins were in her womb.	וַיְהִי בַעֲת לִדְתָהּ וְהִנֵּה תְאוּמִים בְּבִטְנָהּ: וַהֲנָה בַעֲדָן מִילְדָהּ וְהָא תְיֻמִּין בְּמִעְהָא:	27
28	And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a scarlet thread, saying: 'This came out first.'	וַיְהִי בִלְדָתָהּ וַיִּתֵּן יָד וַתִּקַּח הַמְּלִלָּה וַתִּקְשֹׁר עַל-יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא רִאשׁוֹנָה: וְהִנֵּה בְמִילְדָהּ וַיִּהְיֶה יָדָא וַיִּסִּיבַת חִיתָא וַקְטַרַת עַל יָדֶיהָ וְהוֹרִיתָא לְמִימַר דִּין נָפֶק קְדָמוּתָא:	28
29	And it came to pass, as he drew back his hand, that, behold his brother came out; and she said: 'Wherefore hast thou made a breach for thyself?' Therefore his name was called Perez.	וַיְהִי כַּד אֶתִּיב יָדֵיהּ וְהָא נָפֶק אַחֵוּהִי וְאָמְרַת מָא תִקְוָף סִגִּי עַלְדָּ לְמַתְקַף וּקְרָא שְׁמִיהּ פֶּרֶץ: וַהֲנָה כַּד אֶתִּיב יָדֵיהּ וְהָא נָפֶק אַחֵוּהִי וְאָמְרַת מָא תִקְוָף סִגִּי עַלְדָּ לְמַתְקַף וּקְרָא שְׁמִיהּ פֶּרֶץ:	29
30	And afterward came out his brother, that had the scarlet thread upon his hand; and his name was called Zerah.	וְאַחֲרַי יֵצֵא אַחֵוּ אֲשֶׁר עַל-יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח: (ס) וּבִתְרָא כֵּן נָפֶק אַחֵוּהִי דְעַל יָדֵיהּ וְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמִיהּ זֶרַח:	30
XXXIX	And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.	וַיִּוְסַף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּקְנֶהוּ פּוֹטִיפָר סָרִיס פְּרַעֲהָ שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֵהוּ שְׁמָה: וַיִּוְסַף אֶתְחַת לְמַצְרַיִם וַיִּבְנֶיהָ פּוֹטִיפָר רַבָּא דְפְרַעֲהָ רַב קְטוּלִיא גּוֹבְרָא מִצְרָאָה מִיַּד דְּעַרְבָאִי דְאַחַתְוִהִי לְתַמְן:	חמישי לה
2	And the LORD was with Joseph, and he was a prosperous man; and he was in the house of his master the Egyptian.	וַיְהִי יְהוָה אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרָיִ: וַהֲנָה מִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּיהּ דִּי־יוֹסֵף וְהִנֵּה גִבֹּר מַצְלִח וְהִנֵּה בְּבֵית רַבּוּנִיָּה מִצְרָאָה:	2
3	And his master saw that the LORD was with him, and that the LORD made all that he did to prosper in his hand.	וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: וַחֲזָא רַבּוּנִיָּה אֲרִי מִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּיהּ וְכָל דְּהוּא עֹבִיד וַיִּמְצֹל בְּיָדֵיהּ:	3

(26) צדקה. צדצריה: ממני. היא מעוברת. ורז"ל דרשו, שיצאה צת קול ואמרה, ממני ומאחי יצאו הדברים, לפי שהיתה לנועה צצית חמיה, גורמי שיצאו ממנה מלכים, ומשצט יהודה גורמי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי צדין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה צני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף, ויש אומרים לא פסק, (וחצירו גזי אלדד ומידד, ולא יספו, ומתרגמין ולא פסקו):

(27) בעת לדתה. וצדקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן חומים חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם צדיקים:

(28) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני, החזירה:

(29) פרצת. חזקת עליך חוזק:

(30) אשר על ידו השני. ארבע ידות כחוצות כאן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. ויש אומרים כנגד ארבעה דברים, שלקח אדרת שנער, ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זהב (צ"ר פה, יד): ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני:

(1) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שצבצילו הורידוהו מגדולתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה חמר, לומר לך, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה בצאטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מצתה:

<p>4 And Joseph found favour in his sight, and he ministered unto him. And he appointed him overseer over his house, and all that he had he put into his hand.</p>	<p>וַיִּמָּצֵא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרֹת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:</p>	<p>4 וַיִּמָּצֵא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרֹת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:</p>
<p>5 And it came to pass from the time that he appointed him overseer in his house, and over all that he had, that the LORD blessed the Egyptian's house for Joseph's sake; and the blessing of the LORD was upon all that he had, in the house and in the field.</p>	<p>וַהֲנָה מַעֲדָן דְּמִנֵּי יְתִיָּה בְּבֵיתָהּ וְעַל כָּל דְּאִית לִיה וּבְרִיָּךְ יְיָ יֵת בֵּית מִצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֵף וַהֲנָה בְּרַכְתָּא בְּכָל דְּאִית לִיה בְּבֵיתָא וּבַחֲקָלָא:</p>	<p>5 וַיְהִי מֵאֲזֵ הַפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת-בֵּית הַמִּצְרָי בְּגִלְל יוֹסֵף וַיְהִי בְּרַכַּת יְהוָה בְּכָל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבִשְׂדֵה:</p>
<p>6 And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.</p>	<p>וַשְׁבַּק כָּל דְּלִיה בְּיָדָא דְיוֹסֵף וְלֹא יָדַע עֲמִיה מִדַּעַם אֱלֹהִין לַחֲמָא דְהוּא אָכִיל וַהֲנָה יוֹסֵף שְׂפִיר בְּרִיָּא וְיָאִי בְּחִזָּא:</p>	<p>6 וַיַּעֲזֹב כָּל-אֲשֶׁר-לֹ בְּיַד-יוֹסֵף וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאוֹמָה כִּי אִם-הִלָּחֵם אֲשֶׁר-הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה-תָאֵר וַיְהִי מְרָאָה:</p>
<p>7 And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'</p>	<p>וַהֲנָה בְּתֵר פִּתְגָמָא הָאֲלִין וַחֲסַפֵּת אֶתֶּת רַבּוֹנִיהּ יֵת עֵינֶיהָ בְּיוֹסֵף וַאֲמַרְתָּ שָׁכּוּב עִמִּי:</p>	<p>7 וַיְהִי אַחֲרֵ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֶשְׁת־אֲדֹנֶיהָ אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שָׁכְבָה עִמִּי:</p>
<p>8 But he refused, and said unto his master's wife: 'Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house, and he hath put all that he hath into my hand;</p>	<p>וּסְרִיב וַאֲמַר לְאֶתֶת רַבּוֹנִיהּ הָא רַבּוֹנִי לֹא יָדַע עִמִּי מָא בְּבֵיתָא וְכָל דְּאִית לִיה מְסַר בְּיָדִי:</p>	<p>8 וַיִּמָּאֵן וַיֹּאמֶר אֶל-אֶשְׁת־אֲדֹנֶיהָ חֵן אֲדֹנִי לֹא-יָדַע אֹתִי מִהַ בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדִי:</p>
<p>9 he is not greater in this house than I; neither hath he kept back any thing from me but thee, because thou art his wife. How then can I do this great wickedness, and sin against God?'</p>	<p>לִית דְּרַב בְּבֵיתָא הָדִין מִנִּי וְלֹא מִנַּע מִנִּי מִדַּעַם אֱלֹהִין יִתִּיךְ בְּדִיל דְּאֶתֶת אֶתְתִּיהּ וְאִכְרִין אַעֲבִיד בִּישְׁתָּא רַבָּתָא הָדָא וְאַחֻב קָדָם יְיָ:</p>	<p>9 אֵינְנִי גָדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא-חָשַׁךְ מִמֶּנִּי מֵאוֹמָה כִּי אִם-אוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אֶתְ-אִשְׁתּוֹ וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְדֹּלָה הַזֹּאת וַחֲטָאתִי לֵאלֹהִים:</p>
<p>10 And it came to pass, as she spoke to Joseph day by day, that he hearkened not unto her, to lie by her, or to be with her.</p>	<p>וַהֲנָה כַּד מְלִילַת עִם יוֹסֵף יוֹם וְלֹא קִבִּיל מִנָּה לְמִשְׁכָּב לְוִתָּהּ לְמַהֲוֵי עֲמָה:</p>	<p>10 וַיְהִי כַּד בִּרְרָה אֶל-יוֹסֵף יוֹם וְלֹא-שָׁמַע אֲלֶיהָ לְשָׁכָב אֲצֻלָּהּ לְהִוֹת עִמָּה:</p>

(3) כי ד' אהו. שם שמים שגור צפיו:

(4) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר:

(6) ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לצו לכלום: כי אם הלחם. היא אשמו, אלא שדבר צלשון נקיים: ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, המחיל אוכל ושומה ומסלסל בשערו, אמר הקב"ה, איך מתאצל ואמה מסלסל בשערך, אני מגרה צד את הדוב. מיד

(7) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל מקום שנאמר אחר, סמוך:

(9) וחטאתי לאלהים. בני נח נטעו על העריות:

11	And it came to pass on a certain day, when he went into the house to do his work, and there was none of the men of the house there within,	וַיְהִי כַּתְּנִים הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיִתָּה וַיַּעַל לַעֲשׂוֹת מְלָאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבַּיִת:	וַהֲנָה כְּיוֹמָא הַדִּין וְעָאֵל לְבֵיתָא לְמַבְדֵּק בְּכַתְּבֵי חוֹשְׁבָנִיה וְלִית אָנֶשׁ מֵאֲנָשֵׁי בֵיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא:
12	that she caught him by his garment, saying: 'Lie with me.' And he left his garment in her hand, and fled, and got him out.	וַתִּתְּפֹשֶׁהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שְׁכַבָּה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּידָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא חֲחוּצָה:	וְאַחַדְתֵּיה בִלְבָשִׂיה לְמִימַר שְׁכֹב עִמִּי וְשַׁבְקִיה לְלִבָּשִׂיה בִּידָהּ וְעָרַק וַנִּפֶּק לְשׁוּקָא:
13	And it came to pass, when she saw that he had left his garment in her hand, and was fled forth,	וַיְהִי כִּפְּרֹאֲתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדּוֹ בִּידָהּ וַיָּנָס חֲחוּצָה:	וַהֲנָה כִּד חָזַת אַרִי שַׁבְקִיה לְלִבָּשִׂיה בִּידָהּ וְעָרַק לְשׁוּקָא:
14	that she called unto the men of her house, and spoke unto them, saying: 'See, he hath brought in a Hebrew unto us to mock us; he came in unto me to lie with me, and I cried with a loud voice.	וַתִּקְרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לְשַׁכַּב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל:	וַקֵּרַת לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לַחֹזֵן לְמִימַר חֲזוּ אֶתִּי לָנָא גְבֵרָא עֲבָרָא לְחִיכָא בָּנָא עָאֵל לְתִי לְמַשְׁכַּב עִמִּי וְקָרִית בְּקָלָא רָמָא:
15	And it came to pass, when he heard that I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled, and got him out.'	וַיְהִי כְּשָׁמְעוֹ כִּי־הִרִימֹתִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדּוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא חֲחוּצָה:	וַהֲנָה כִּד שָׁמַע אַרִי אֲרִימִית קָלִי וְקָרִית וְשַׁבְקִיה לְלִבָּשִׂיה לְתִי וְעָרַק וַנִּפֶּק לְשׁוּקָא:
16	And she laid up his garment by her, until his master came home.	וַתִּנַּח בִּגְדּוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתָהּ:	וְאַחֲרֵיתֶיהָ לְלִבָּשִׂיה לְוֹתָהּ עַד דְּעָאֵל רַבּוּתֶיהָ לְבֵיתֶיהָ:
17	And she spoke unto him according to these words, saying: 'The Hebrew servant, whom thou hast brought unto us, came in unto me to mock me.	וַתִּדְּבַר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא־אֵלַי הָעֶבֶד הָעֲבָרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:	וּמְלִילַת עַמִּיה כַּפְתָּגְמִיָּא הָאֵלִין לְמִימַר עָאֵל לְתִי עֲבָדָא עֲבָרָא דְּאִיתִתָּא לָנָא לְחִיכָא בִּי:
18	And it came to pass, as I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled out.'	וַיְהִי כַּהִרְיָמִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדּוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס חֲחוּצָה:	וַהֲנָה כִּד אֲרִימִית קָלִי וְקָרִית וְשַׁבְקִיה לְלִבָּשִׂיה לְתִי וְעָרַק לְשׁוּקָא:

- (10) לשכב אצל. אפילו צל תשמיש: להיות עמה. לעולם הצא:
 (11) ויהי כהיום הזה. כלומר, ויהי כאשר הגיע יום מיוחד, יום צחוק, יום איד שלהם, שהלכו כולם לצית עזודת אלילים, אמרה, אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה, אמרה להם, חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רצו שמואל, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיחא במסכת סוטה (לו:):
 (14) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו, ולא פירש מי הביאו, ועל צעלה אומרת כן: עברי. מעבר הנהר, מבני עבר (ב"ר מז, ח), (ס"א מעבר הנהר):
 (16) אדניו. של יוסף:
 (17) בא אלי. לנחם בי, העבד העברי אשר הצאת לנו:

19	And it came to pass, when his master heard the words of his wife, which she spoke unto him, saying: 'After this manner did thy servant to me'; that his wrath was kindled.	וַיְהִי כַשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיַּחַר אָפוֹ:	19
20	And Joseph's master took him, and put him into the prison, the place where the king's prisoners were bound; and he was there in the prison.	וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהֵר מְקוֹם אֲשֶׁר־ (כ' אסורי) [ק' אֲסִירִין] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהֵר:	20
21	But the LORD was with Joseph, and showed kindness unto him, and gave him favour in the sight of the keeper of the prison.	וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְיָט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲזוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית הַסֹּהֵר:	21
22	And the keeper of the prison committed to Joseph's hand all the prisoners that were in the prison; and whatsoever they did there, he was the doer of it.	וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהֵר בְּיַד־יוֹסֵף אֶת כָּל־הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהֵר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:	22
23	The keeper of the prison looked not to any thing that was under his hand, because the LORD was with him; and that which he did, the LORD made it to prosper.	אֵין שַׂר בֵּית־הַסֹּהֵר רֹאֶה אֶת־ כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר יַהֲוֶה אֹתוֹ וְאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יַהֲוֶה מַצְלִיחַ: (פ)	23
XL	And it came to pass after these things, that the butler of the king of Egypt and his baker offended their lord the king of Egypt.	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לֹאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם:	שביעי לה*
2	And Pharaoh was wroth against his two officers, against the chief of the butlers, and against the chief of the bakers.	וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמִּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים:	2

(19) ויהי כשמוע אדניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה, כדצרים האלה עשה לי עצדך, עניני תשמיש כאלה:

(21) ויש אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו, לשון כלה נאה וחסודה שצמשנה:

(22) הוא היה עושה. כתרומתו צמימריה הוה מתעצד:

(23) באשר ה' אתו. צשזיל שה' אתו:

(1) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הנדיק צפי כלם לדצר צו צגנותו, הציא להם הקצ"ה סורחנס של אלו, שיפנו אליהם ולא אליו, ועוד שחצוה הרווחה לנדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא צצו צפיילי פומירין שלו, וזה נמצא צרור צגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה אלא צפת, וצלעו"ז פיסמו"ר:

3	And he put them in ward in the house of the captain of the guard, into the prison, the place where Joseph was bound.	וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֵּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:	וַיִּהְיֶה יִתְהוֹן בְּמִטְרַת בֵּית רַב קְטוּלָא בְּבֵית אֲסִירֵי אֶתְרָא דְיוֹסֵף אֲסִיר תַּמָּן:
4	And the captain of the guard charged Joseph to be with them, and he ministered unto them; and they continued a season in ward.	וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אֹתָם וַיֵּשְׁרֶת אֹתָם וַיְהִי יָמִים בְּמִשְׁמַר:	וּמִנִּי רַב קְטוּלָא יֵת יוֹסֵף עִמָּהוֹן וְשִׁמִּישׁ יִתְהוֹן וְהָיוּ יוֹמִין בְּמִטְרָא:
5	And they dreamed a dream both of them, each man his dream, in one night, each man according to the interpretation of his dream, the butler and the baker of the king of Egypt, who were bound in the prison.	וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמִּשְׁקָה וְהָאֹפָה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֵּהַר:	וַיַּחְלְמוּ חֲלֹמוֹ חֲלֹמָא תַרְוֵיהוֹן גְּבַר חֲלֵמִיה בְּלַיְלָא חַד כְּפִתְרוֹן חֲלֵמִיה שְׁקִיא וְנַחְתוּמָא דְלִמְלָכָא דְמִצְרַיִם דְּאֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי:
6	And Joseph came in unto them in the morning, and saw them, and, behold, they were sad.	וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים:	וַאֲתָא לְוִתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יִתְהוֹן וְהָא אַנְוִן נָסִיסִין:
7	And he asked Pharaoh's officers that were with him in the ward of his master's house, saying: 'Wherefore look ye so sad to-day?'	וַיִּשְׁאַל אֶת־סֹרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מָדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם:	וַשֹּׁאֵל יֵת רַבְרָבִי פַרְעֹה דְּעַמִּיה בְּמִטְרַת בֵּית רַבְּנִיה לְמִימַר מָדִין אַפִּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דִּין:
8	And they said unto him: 'We have dreamed a dream, and there is none that can interpret it.' And Joseph said unto them: 'Do not interpretations belong to God? tell me, I pray you.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלֹמְנוּ וּפִתְרֵהוּ אֵין אִתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא גְּאֻלָּהִים פִּתְרָנִים סִפְרוּ־נָא לִי:	וַאֲמָרוּ לִיה חֲלֹמָא חֲלֹמָנָא וּפִשֵׁר לִית לִיה וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלֹא מִן קֳדָם יְיָ פִּשְׁרוֹן חֲלֵמִיָּא אֲשַׁתְּעוּ כְּעַן לִי:
9	And the chief butler told his dream to Joseph, and said to him: 'In my dream, behold, a vine was before me;	וַיֹּסֶפֶר שַׂר־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוּמִי וַהֲנֵה־גֶפֶן לִפְנֵי:	וַאֲשַׁתְּעִי רַב שְׁקִי יֵת חֲלֵמִיה לְיוֹסֵף וַאֲמַר לִיה בְּחֻלְמִי וְהָא גִּפְנָא קֳדָמִי:
10	and in the vine were three branches; and as it was budding, its blossoms shot forth, and the clusters thereof brought forth ripe grapes,	וּבְגֶפֶן שְׁלֹשָׁה שָׁרִיגִים וְהָיָא כְּפִרְחַת עֲלֵתָהּ נֹצֵה הַבְּשִׁילוֹ אֲשֶׁבֶל־תִּיהָ עֲנָבִים:	וּבְגִּפְנָא תֵּלְתָא שְׁבָשִׁין וְהָיָא כַּד אֲפִרְחַת אֲפִיקַת לְבָלְבִין אֲנִיצַת נֶץ בְּשִׁילוֹ אֶתְכַלְהָא הָיוּ עֲנָבִין:

(4) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות אחס: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש:

(5) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום, זה פשוטו, ומדרשו, כל אחד חלם חלום שניהם, שחלם את חלומם ופתרון חזירו, זה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתו: איש כפתרון חלומם. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העמיד לזכר עליהם:

(6) זועפים. ענזים, כמו סר ונעף (מלכים"א כ, ד), נעף ה' אשף (מיכה ז, ט):

(10) שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידיון: והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא

11	and Pharaoh's cup was in my hand; and I took the grapes, and pressed them into Pharaoh's cup, and I gave the cup into Pharaoh's hand.'	וְכֹס פַּרְעֹה בְיָדִי וְאָקַח אֶת־הָעִנְבִּים וְאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וְאָתַן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה:
12	And Joseph said unto him: 'This is the interpretation of it: the three branches are three days;	וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְלָנִי שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁרָגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:
13	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.	בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁבִּיבָהּ עַל־כַּנְּהַן וְנָתַתָּ כּוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיְתָה מִשְׁקָהוּ:
14	But have me in thy remembrance when it shall be well with thee, and show kindness, I pray thee, unto me, and make mention of me unto Pharaoh, and bring me out of this house.	כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה:
15	For indeed I was stolen away out of the land of the Hebrews; and here also have I done nothing that they should put me into the dungeon.'	כִּי־גָנַב גָּנַבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־כֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:
16	When the chief baker saw that the interpretation was good, he said unto Joseph: 'I also saw in my dream, and, behold, three baskets of white bread were on my head;	וַיֵּרָא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פִּתְרֵהּ וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אֶף־אֲנִי בַחֲלוּמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֲרִי עַל־רֹאשִׁי:
17	and in the uppermost basket there was of all manner of baked food for Pharaoh; and the birds did eat them out of the basket upon my head.'	וּבַסֵּל הָעֲלִיּוֹן מִכָּל מַאֲכָל פַּרְעֹה מִעֵשֶׂה אֶפֶה וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן־הַסֵּל מֵעַל רֹאשִׁי:

פורחת, ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אשפני"ר זלע"ז, ואחר כך הצילו, והיא כד אפרחת אפיקת לזלזין, עד כאן תרגום של פורחת. נז גדול מפרח, כדכתיב וצקר גמל יִהְיֶה נָחָה (ישעיה יח, ה), וכתיב ויֵלֵא פָרַח, והדר ויִנָּחֵץ לֵץ (זמדר יז, כד):

- (11) ואשחט. כתרומו ועזרית, והרצה יש זלשון משנה:
 (12) שלשת ימים הם. סימן הם לך לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרצה (חולין נב).
 (13) ישא פרעה את ראשו. לשון חשון, כשיפקוד שאר עצדיו לשרת לפניו צסעודה, ימנה אותך עמהם: כנך. צסים שלך ומושך:
 (14) כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך, מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. אין נא אלא לשון נקשה:
 (16) סלי חורי. סלים של נזרים קלופים חורין חורין, וצמקומנו יש הרצה, ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אוזלי"ש, לתתם צאותם סלים:

18	And Joseph answered and said: ‘This is the interpretation thereof: the three baskets are three days;	וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרוֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסָּלִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	18
19	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head from off thee, and shall hang thee on a tree; and the birds shall eat thy flesh from off thee.’	בְּעוֹדוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיִּשָּׂא פָרְעֹה אֶת־רֹאשׁוֹ מֵעֵלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעֵלֶיךָ:	19
20	And it came to pass the third day, which was Pharaoh’s birthday, that he made a feast unto all his servants; and he lifted up the head of the chief butler and the head of the chief baker among his servants.	וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּלָת אֶת־פָּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־ עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁוֹ שֶׁר הַמְּשָׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שֶׁר הָאֲפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו:	מפטיר 20
21	And he restored the chief butler back unto his butlership; and he gave the cup into Pharaoh’s hand.	וַיָּשֻׁב אֶת־שֶׁר הַמְּשָׁקִים עַל־ מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פָּרְעֹה:	21
22	But he hanged the chief baker, as Joseph had interpreted to them.	וְאֶת שֶׁר הָאֲפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:	22
23	Yet did not the chief butler remember Joseph, but forgot him.	וְלֹא אָדָכַר שֶׁר הַמְּשָׁקִים אֶת־ יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: (פ)	ק"פ פסוקים 23

The Haftara is Amos 2:6 – 3:8 on page 249. On Hanukka, read the Maftir on page 260. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara is on page ??.

XLI	And it came to pass at the end of two full years, that Pharaoh dreamed: and, behold, he stood by the river.	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתַּיִם יָמִים וּפָרְעֹה חָלָם וַהֲגָה עֲמֹד עַל־הַיָּאָר:	מקץ לו
-----	--	--	--------

(20) יום הולדת את פרעה. יום לידתו, וקורין לו יום גינוסא. ולשון הולדת, לפי שאין הולד נולד אלא על ידי אחרים, שהיה מילדת את האשה, ועל כן החיה נקראת מילדת, וכן ומולדוסיך ביום הולדת אוסף (יחזקאל טז, ד), וכן אסרי הפסס את הגנע (ויקרא יג, נה), שכיבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגר. מנאס עס שאר עצדיו, שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בצעודתו, וזכר את אלו בתוכס, כמו שאו אסר ראש, לשון מנין:

(23) ולא זכר שר המשקים. זו ביום: וישכחהו. לאחר מכאן, מפני שחלה זו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור שתי שנים, שנאמר אסרי הגנע אשר שס ה' מצטחו ולא קנה אל דקדים (תהלים מ, ה), ולא צטח על מצרים הקרויים רהב: (1) ויהי מקץ. כתרגומו מסוף, וכל לשון קץ, סוף הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינס קרויים יאורים, חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשוין יאורים יאורים בידי אדם, ונילוס עולה בתוכס ומשקה אותס, לפי שאין גשמים יורדין במצרים מדיר כשאר ארצות:

2 And, behold, there came up out of the river seven kine, well-favoured and fat-fleshed; and they fed in the reed-grass.	וַהֲגָה מִן־הַיָּאֵר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מְרֹאָה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאֲחוּ:	וַהֲגָה מִן־הַיָּאֵר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מְרֹאָה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאֲחוּ:
3 And, behold, seven other kine came up after them out of the river, ill favoured and lean-fleshed; and stood by the other kine upon the brink of the river.	וַהֲגָה שֶׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיָּאֵר רָעוֹת מְרֹאָה וְדָקוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדנָה אֶצְלֵי הַפָּרוֹת עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר:	וַהֲגָה שֶׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיָּאֵר רָעוֹת מְרֹאָה וְדָקוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדנָה אֶצְלֵי הַפָּרוֹת עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר:
4 And the ill-favoured and lean-fleshed kine did eat up the seven well-favoured and fat kine. So Pharaoh awoke.	וַתֹּאכְלֶנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמְרֹאָה וְדָקוֹת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפוֹת הַמְרֹאָה וּבְרִיאֹת נִיָּקִץ פָּרַעֲה:	וַתֹּאכְלֶנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמְרֹאָה וְדָקוֹת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפוֹת הַמְרֹאָה וּבְרִיאֹת נִיָּקִץ פָּרַעֲה:
5 And he slept and dreamed a second time: and, behold, seven ears of corn came up upon one stalk, rank and good.	וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שְׁנִית וַהֲגָה שֶׁבַע שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאֹת וְטֹבוֹת:	וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שְׁנִית וַהֲגָה שֶׁבַע שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאֹת וְטֹבוֹת:
6 And, behold, seven ears, thin and blasted with the east wind, sprung up after them.	וַהֲגָה שֶׁבַע שְׂבָלִים דָּקוֹת וְשֹׁדוּפֹת קֳדָיִם צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן:	וַהֲגָה שֶׁבַע שְׂבָלִים דָּקוֹת וְשֹׁדוּפֹת קֳדָיִם צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן:
7 And the thin ears swallowed up the seven rank and full ears. And Pharaoh awoke, and, behold, it was a dream.	וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׂבָלִים הַדָּקוֹת אֶת שֶׁבַע הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאֹת וַתִּמְלְאוּ וַהֲגָה נִיָּקִץ פָּרַעֲה וַהֲגָה חֲלוֹם:	וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׂבָלִים הַדָּקוֹת אֶת שֶׁבַע הַשְּׂבָלִים הַבְּרִיאֹת וַתִּמְלְאוּ וַהֲגָה נִיָּקִץ פָּרַעֲה וַהֲגָה חֲלוֹם:
8 And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt, and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.	וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַתַּפְּעֵם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פָּרַעֲה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וַאֲיֵן־פוֹתֵר אוֹתָם לִפְרַעֲה:	וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַתַּפְּעֵם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פָּרַעֲה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וַאֲיֵן־פוֹתֵר אוֹתָם לִפְרַעֲה:

- (2) יפות מראה. סימן הוא לימי השזע, שהזריות נראות יפות זו לזו, שאין עין צריה לראות צמצמה: באחו. צאגס, מריש"ק צלע"ז, כמו יגאל אחו:
- (3) ודקות בשר. טינצ"ש צלע"ז, לשון דק:
- (4) ותאכלנה. סימן שמהל כל שמחת השזע נשכחת צימי הרעצ:
- (5) בקנה אחד. טואד"ל צלע"ז: בריאות. טינצ"ש צלע"ז:
- (6) ושדופות. השלי"ד צלע"ז. ושקיפן קדום, חזונו, לשון משקוף, החזוט ממיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית, שקורין ציש"א:
- (7) הבריאות. טינצ"ש צלע"ז: והנה חלום. והנה נשלו חלום שלם לפניו והוא נרץ לפותרים:
- (8) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת בחוכו כפעמון, וצנזכדננר הוא אומר ופתקעס רוחו (דניאל ב, א), לפי

9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13
14	14	14

שהיו שם שתי פעימות, שכחת החלום והעלמת פתרונו (צ"ר פט, ה): חרשמי. הנחרים צטימי מתים, ששואלים בעצמות. (טימי הן עצמות כלשון ארמי, וצמסנה בית שהוא מלא טמיא, מלא עצמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונם, שהיו אומרים שבע צנות אמה מוליד, שבע צנות אמה קוצר (צ"ר פט, ו):

(11) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו, ודומה לו:
 (12) נער עברי עבד. ארורים הרשעים, שאין טובתם שלמה, מזכירו כלשון ציון: נער. שוטה, ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד. וכחוצ בנימוסי מחרים, שאין עצד מולך ולא לוצש צגדי שרים. (ס"א שירים וכן גרס רא"ס): איש כחלומו. לפי החלום וקרוצ לענינו:
 (13) השיב על בני. פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר פרעה קץ על עצדיו, הרי מקרא קצר לשון, ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, מי שצידו להשיב, והוא פרעה, וכן דרך כל מקראות קצרים, על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר:

(14) מן הבור. מן בית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא, וכן כל צור שצמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין צו מים קרוי צור, פו"ש בלע"ז: ויגלה. מפני כבוד המלכות (צ"ר פט, ט):

15	And Pharaoh said unto Joseph: 'I have dreamed a dream, and there is none that can interpret it; and I have heard say of thee, that when thou hearest a dream thou canst interpret it.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יֹסֵף חֲלוֹם חֲלָמָתִי וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עַל־יָדְךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ:	שני
16	And Joseph answered Pharaoh, saying: 'It is not in me; God will give Pharaoh an answer of peace.'	וַיַּעַן יֹסֵף אֶת-פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדִי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פַּרְעֹה:	16
17	And Pharaoh spoke unto Joseph: 'In my dream, behold, I stood upon the brink of the river.	וַיַּדְבֵּר פַּרְעֹה אֶל-יֹסֵף בְּחֻלָּמָי הִנְנִי עֹמֵד עַל-שֹׁפֶת הַיָּאָר:	17
18	And, behold, there came up out of the river seven kine, fat-fleshed and well-favoured; and they fed in the reedgrass.	וַהֲנָה מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאֹת בָּשָׂר וַיִּפֹּת תֹּאֵר וַתִּרְעֶנָּה בָּאָחוּ:	18
19	And, behold, seven other kine came up after them, poor and very ill-favoured and lean-fleshed, such as I never saw in all the land of Egypt for badness.	וַהֲנָה שֶׁבַע-פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרַעוֹת תֹּאֵר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא-רָאִיתִי כִּהְנָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לְרַע:	19
20	And the lean and ill-favoured kine did eat up the first seven fat kine.	וַתֹּאכְלֶנָּה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וַתִּרְעוֹת אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת:	20
21	And when they had eaten them up, it could not be known that they had eaten them; but they were still ill-favoured as at the beginning. So I awoke.	וַתִּבְאֲנָה אֶל-קֶרְבָּנָהּ וְלֹא נֹדַע כִּי-בָאוּ אֶל-קֶרְבָּנָהּ וּמְרֵאִיתָן לֹעַ כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וַאֲיָקֹץ:	21
22	And I saw in my dream, and, behold, seven ears came up upon one stalk, full and good.	וַאֲרָא בְּחֻלָּמִי וַהֲנָה שֶׁבַע שְׂבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד מִלֵּאֵת וְטֹבוֹת:	22
23	And, behold, seven ears, withered, thin, and blasted with the east wind, sprung up after them.	וַהֲנָה שֶׁבַע שְׂבָלִים צָנָמוֹת דָּקוֹת שֹׁדְפוֹת קָדִים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם:	23

(15) תשמע חלום לפתור אתו. תאזין ותצין חלוס לפתור אותו: תשמע. לשון הכנה והאזנה, כמו שמע יוסף, חֲשָׁר לֹא

תשמע לשנו, אנטינדר"א צלע"ז

(16) בלעד. אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה, יתן ענייה צפי לשלוס פרעה:

(19) דלות. כמושות, כמו מדוע חָסָה קָסָה דל (שמואל-ג, יג, 7) דלמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שצמקרא, חסרי נשר, ונלע"ז צלוא"ש:

24	And the thin ears swallowed up the seven good ears. And I told it unto the magicians; but there was none that could declare it to me.	וַתִּבְלַעַן הַשְּׁבִלִים הַדַּקֹּת אֶת שִׁבְעַת הַשְּׁבִלִים הַטּוֹבוֹת וְאָמַר אֶל-הַחֲרָטְמִים וְאִין מֵגִיד לִי: וּבִלְעָא שְׁבִלְיָא לְקִיתָא יֵת שִׁבְעַת הַשְּׁבִלִים הַטּוֹבוֹת וְאָמַר לְחֲרָשָׂא וְלִית דְּמַחְוֵי לִי:	24
25	And Joseph said unto Pharaoh: 'The dream of Pharaoh is one; what God is about to do He hath declared unto Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הַגִּיד לְפַרְעֹה: וְאָמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֲלֹמָא דְּפַרְעֹה חֵד הוּא יֵת דִּי עֲתִיד לְמַעַבְדַּ חוּי לְפַרְעֹה:	25
26	The seven good kine are seven years; and the seven good ears are seven years: the dream is one.	שִׁבְעַת פְּרֹת הַטּוֹבוֹת שִׁבְעַת שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבְעַת הַשְּׁבִלִים הַטּוֹבוֹת שִׁבְעַת שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא: שִׁבְעַת תּוֹרְתָא טַבְתָּא שִׁבְעַת שָׁנִיא אַנּוּן וְשִׁבְעַת שְׁבִלְיָא טַבְתָּא שִׁבְעַת שָׁנִיא אַנּוּן חֲלֹמָא חֵד הוּא:	26
27	And the seven lean and ill-favoured kine that came up after them are seven years, and also the seven empty ears blasted with the east wind; they shall be seven years of famine.	וְשִׁבְעַת הַפְּרוֹת הָרָקוֹת וְהָרַעַת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שִׁבְעַת שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבְעַת הַשְּׁבִלִים הָרָקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שִׁבְעַת שָׁנֵי רָעָב: וְשִׁבְעַת תּוֹרְתָא חֲסִיקָתָא וּבִישָׁתָא דְּסִלְקָא בְּתַרְיָהוֹן שִׁבְעַת שָׁנִיא אַנּוּן וְשִׁבְעַת שְׁבִלְיָא לְקִיתָא דְּשִׁקִּיפֹן קָדוּם יַהוּן שִׁבְעַת שָׁנֵי כַּפָּא:	27
28	That is the thing which I spoke unto Pharaoh: what God is about to do He hath shown unto Pharaoh.	הוּא תְּדַבֵּר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הִרְאָה אֶת-פַּרְעֹה: הוּא פִתְגָמָא דְּמַלְלִית עִם פַּרְעֹה דִּי עֲתִיד לְמַעַבְדַּ אַחֲוֵי יֵת פַּרְעֹה:	28
29	Behold, there come seven years of great plenty throughout all the land of Egypt.	הֵנָּה שִׁבְעַת שָׁנִים בָּאוֹת שִׁבְעַת גְּדוֹל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: הָא שִׁבְעַת שָׁנִיא אַתָּן סִבְעָא רַבָּא בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:	29
30	And there shall arise after them seven years of famine; and all the plenty shall be forgotten in the land of Egypt; and the famine shall consume the land;	וְקָמוּ שִׁבְעַת שָׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל-הַשְּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכָלָה הָרָעָב אֶת-הָאֶרֶץ: וַיִּקְוִין שִׁבְעַת שָׁנֵי כַּפָּא בְּתַרְיָהוֹן וַיִּתְנָשׂוּ כָּל סִבְעָא בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם וַיִּשְׁיִצִי כַּפָּא יֵת עֲמָא דְּאֶרֶץ:	30
31	and the plenty shall not be known in the land by reason of that famine which followeth; for it shall be very grievous.	וְלֹא-יִדָּע הַשְּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא יִתְיַדַע סִבְעָא בְּאֶרֶץ מִן קֳדָם כַּפָּא הָהוּא דִּיהִי בְּתַר כֵּן אֲרִי תַקִּיף הוּא לְחֵדָא:	31

(23) צננו. זונמא צלשון ארמי סלע, הרי הן כעץ צלי לחלות, וקשות כסלע. ותרומו נון לקין, נון, אין צהן אלא הנן, לפי שנתרוקנו מן הזרע:
(26) שבע שנים. ושבע שנים. כלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלוס פעמים, לפי שהדצר מזומן, כמו שפירש לו צסוף, ועל השנות החלוס וגו'. צשצ שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה, לפי שהיה סמוך, וצשצ שני רעצ נאמר הראה את פרעה, לפי שהיה הדצר מופלג ורחוק נופל צו לשון מראה:
(30) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הצליעה:
(31) ולא יודע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי צאו אל קרצנה:

32	And for that the dream was doubled unto Pharaoh twice, it is because the thing is established by God, and God will shortly bring it to pass.	וְעַל הַשְּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל-פֶּרְעָה פַּעַמַּיִם כִּי-נִכְזַן הַדָּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֶר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ:
33	Now therefore let Pharaoh look out a man discreet and wise, and set him over the land of Egypt.	וְעַתָּה יֵרָא פֶּרְעָה אִישׁ נָכוֹן וְחָכָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עַל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:
34	Let Pharaoh do this, and let him appoint overseers over the land, and take up the fifth part of the land of Egypt in the seven years of plenty.	וַעֲשֵׂה פֶּרְעָה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל-הָאָרֶץ וַחֲמִשָּׁה אֶת-אֶרֶץ מִצְרָיִם בַּשָּׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע:
35	And let them gather all the food of these good years that come, and lay up corn under the hand of Pharaoh for food in the cities, and let them keep it.	וַיִּקְבְּצוּ אֶת-כָּל-אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ כֹּר תַּחַת יַד-פֶּרְעָה אֹכֶל בָּעָרִים וַשְּׁמָרוּ:
36	And the food shall be for a store to the land against the seven years of famine, which shall be in the land of Egypt; that the land perish not through the famine.	וְהָיָה הָאֹכֶל לִפְקֻדוֹן לָאָרֶץ לְשָׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בָּאָרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא-תִכָּרֵת הָאָרֶץ בְּרָעָב:
37	And the thing was good in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of all his servants.	וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פֶּרְעָה וּבְעֵינֵי כָל-עֲבָדָיו:
38	And Pharaoh said unto his servants: 'Can we find such a one as this, a man in whom the spirit of God is?'	וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל-עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כֹזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:
39	And Pharaoh said unto Joseph: 'Forasmuch as God hath shown thee all this, there is none so discreet and wise as thou.	וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל-יֹסֵף אַחֲרָי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת-כָּל- זֹאת אֵין-נָכוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ:

- (32) נכון. מזומן;
 (34) וחמש. כמרגומו ויזרו, וכן וַעֲמָשִׁים;
 (35) את כל אבל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו צאל"ף ונקוד צפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון כי כל אוכל תלז, טעמו למטה צכ ונקוד קמן קטן: תחת יד פרעה. צרשמו וצאורשמו;
 (36) והיה האכל. הצור, כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ;
 (38) הנמצא כזה. כמרגומו הנשכח כדן, אם נלך ונצקשנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת כראש מיצה ונקודה צחטף פתח;
 (39) אין נבון וחכם כמוד. לצקש איש נבון וחכם שאמרת, לא נמצא כמוד:

40	Thou shalt be over my house, and according unto thy word shall all my people be ruled; only in the throne will I be greater than thou.'	אתה תהיה על-ביתי ועל-פיך ישק כל-עמי רק הכסא אגדל ממך: אתה תהי ממנא על ביתי ועל מימך ויתן כל עמי לחוד פורסי מלכותא תדין איהי יקיר ממך:	40
41	And Pharaoh said unto Joseph: 'See, I have set thee over all the land of Egypt.'	ויאמר פרעה אל-יוסף ראה נתתי אתך על כל-ארץ מצרים: ואמר פרעה ליוסף חזי דמניתי יתך על כל ארעא דמצרים:	41
42	And Pharaoh took off his signet ring from his hand, and put it upon Joseph's hand, and arrayed him in vestures of fine linen, and put a gold chain about his neck.	ויסר פרעה את-טבעתו מעל ידו ויתן אותה על-יד יוסף וילבש אתו בגדי-שש ויגשם רבד הזהב על-צוארו: ואעדי פרעה ית עזקתיה מעל ידיה ויהב יתה על ידא דיוסף ואלביש יתיה לבושין דבויז ושוי מניכא דדהבא על צווריה:	42
43	And he made him to ride in the second chariot which he had; and they cried before him: 'Abrech'; and he set him over all the land of Egypt.	וירכב אתו במרכבת המשנה אשר-לו ויקראו לפניו אברך ונתון אתו על כל-ארץ מצרים: וארכיב יתיה ברתכא תנייחא דיליה ואכריזו קדמוהי דין אבא למלכא ומני יתיה על כל ארעא דמצרים:	43
44	And Pharaoh said unto Joseph: 'I am Pharaoh, and without thee shall no man lift up his hand or his foot in all the land of Egypt.'	ויאמר פרעה אל-יוסף אני פרעה ובלעדך לא-ימים איש את-ידו ואת-רגלו בכל-ארץ מצרים: ואמר פרעה ליוסף אנא פרעה ובר ממימך לא ירים גבר ית ידיה למיחד זין וית רגליה למרכב על סוסיא בכל ארעא דמצרים:	44
45	And Pharaoh called Joseph's name Zaphenath-paneah; and he gave him to wife Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On. And Joseph went out over the land of Egypt.—	ויקרא פרעה שם-יוסף צפנת פענח ויתן-לו את-אסנת בת- פוטִי פֶרַע (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כהן אן לאשה ויצא יוסף על-ארץ מצרים: ויקרא פרעה שום יוסף גברא דמטמרן גלן ליה ויהב ליה ית אסנת בת פוטיפרע רבא דאון לאתו ונפק יוסף שליט על ארעא דמצרים:	45

(40) ישק. יתון, יתפרנס, כל זרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו וכן מִשְׁקָא בִּיתִי (בראשית טו, ז), וכמו נִשְׁקִי צַר (תהלים ז, יז), גרנישו"ן צלע"ו רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך: כסא. לשון של המלוכה, כמו ויגדל את פסאז מִפְסָאז דְּדוֹנִי הַמֶּלֶךְ: (41) נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פי כן לשון נתינה הוא, כמו ולתקף עליון. צין לגדולה צין לשפלות נופל לשון נתינה עליו, כמו נְתַתִּי אֶתְּקִים נְדָוִים וּשְׁפָלִים (מלאכי ז, ט):

(42) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו, להיות שני לו לגדולה: בגדי שש. דבר חשיבות הוא במצרים: רביד. ענק, ועל שהוא רחוק בצבעות קרוי רביד, וכן דְּבָדְשִׁי עָרְשִׁי (משלי ז, טו), רצפתי ערשי מרצפות. כלשון משנה מוקף רוצדין של אבן. על הרובד שבעזרה והיא רצפה:

(43) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו, המהלכת אלל שלו: אברך. כתרומו דין אבא למלכא רך כלשון ארמי מלך, בהשואתין (צבא צמרא ד). לא ריכא ולא צר ריכא. וצדצרי אגדה (ספרי דברים סוף פ"א) דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף, שהוא אב צחכמה ורך בשנים, אמר לו בן דורמסקית, עד מתי אחת מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלא לשון צרכים, שהכל היו נכנסין לפניו ויואלין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו':

(44) אני פרעה. שיש יכולת צדיק לגזור גזרה על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדך. שלא ברשותך. דבר אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדך וגו', וזהו דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כתרומו:

46	And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh king of Egypt.—And Joseph went out from the presence of Pharaoh, and went throughout all the land of Egypt.	וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:	46
47	And in the seven years of plenty the earth brought forth in heaps.	וַתַּעַשׂ הָאֲרֶץ בְּשָׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבָע וַתִּקְמָצִים:	47
48	And he gathered up all the food of the seven years which were in the land of Egypt, and laid up the food in the cities; the food of the field, which was round about every city, laid he up in the same.	וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שְׁבַע שָׁנֵים אֲשֶׁר הָיוּ בָּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בְּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:	48
49	And Joseph laid up corn as the sand of the sea, very much, until they left off numbering; for it was without number.	וַיַּצְבֵּר יוֹסֵף בָּר כַּחֲזוֹל הַיָּם הָרַבָּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:	49
50	And unto Joseph were born two sons before the year of famine came, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.	וּלְיוֹסֵף יָלְדוּ שְׁנֵי בָנִים בְּשָׁרָם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יִלְדָּהּ לֹא אֶסְנַת בַּת־פּוֹטִי־פֶרָע (בַּסְפָּרִי תִימָן פּוֹטִי־פֶרָע בַּת־יִבְחָה אַחַת) כִּהְיוּ אֲוִן:	50
51	And Joseph called the name of the first-born Manasseh: 'for God hath made me forget all my toil, and all my father's house.'	וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁכַּח אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:	51
52	And the name of the second called he Ephraim: 'for God hath made me fruitful in the land of my affliction.'	וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרִנִי אֱלֹהִים בָּאֶרֶץ עֲנִי:	52
53	And the seven years of plenty, that was in the land of Egypt, came to an end.	וַתִּכְלֶינָה שְׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבָע אֲשֶׁר הָיָה בָּאֶרֶץ מִצְרָיִם:	רביעי

- (45) צפנת פענח. מפרש הפסוקים, ואין לפענח דמיון צמקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר, ונקרא פוטי פרע על שנקמרו מאליו, לפי שחמד את יוסף למשכב זכר (סוטה יג):
- (47) ותעש הארץ. כמרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוזרים:
- (48) אבל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתצואה מעפר המקום, ומעמיד את התצואה מלירקצ (נ"ל שהוא דעת רבי נחמיה ואין צריך כלל להגיה דרש"י כאשר עלה בדעת קצתם):
- (49) עד כי חדל לספור. עד כי חדלו לספור לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש כלשון דהא:
- (50) בשרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון (תענית יא):

54	And the seven years of famine began to come, according as Joseph had said; and there was famine in all lands; but in all the land of Egypt there was bread.	וַתֵּחַלֵּינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל-הָאֲרָצוֹת וּבְכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם:	54
55	And when all the land of Egypt was famished, the people cried to Pharaoh for bread; and Pharaoh said unto all the Egyptians: 'Go unto Joseph; what he saith to you, do.'	וּכְפִינָת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּצוּחַ עַמָּא קָדָם פַּרְעֹה עַל לֶחֶם וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאִי אֵיזִילוּ לְוֹת יוֹסֵף דִּימַר לְכוּן תַּעֲבֹדוּן:	55
56	And the famine was over all the face of the earth; and Joseph opened all the storehouses, and sold unto the Egyptians; and the famine was sore in the land of Egypt.	וַהֲרָעַב הָיָה עַל כָּל-פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לַמִּצְרַיִם וַיַּחֲזֹק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	56
57	And all countries came into Egypt to Joseph to buy corn; because the famine was sore in all the earth.	וְכָל-הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָּה לְשֹׁבֵר אֶל-יוֹסֵף כִּי-חָזַק הָרָעָב בְּכָל-הָאָרֶץ:	57
XLII	Now Jacob saw that there was corn in Egypt, and Jacob said unto his sons: 'Why do ye look one upon another?'	וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֹשֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ:	XLII
2	And he said: 'Behold, I have heard that there is corn in Egypt. Get you down thither, and buy for us from thence; that we may live, and not die.'	וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֹשֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם רְדוּ-שָׁמָּה וּשְׁבֹרוּ-לָנוּ מִשָּׁם וַנְּחִיָּה וְלֹא נָמוּת:	2

(55) ותדעב כל ארץ מצרים. שהקיצה תצואתם שאזרו, חוץ משל יוסף (צ"ר זא, ה): אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשצאו אלל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם צר, והלא הכריז לכם ששני הרעב צאים, אמרו לו אספנו הרצה והקיצה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על הצואה והקיצה, מה אם יגזור עלינו ונמות:

(56) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשירים (צ"ר סס): את כל אשר בהם. כתרגומו די צהון עיבורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, שצרו לנו מעט אכל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם צבואה, שאף ציין וחלצ מצינו, ולכו שצרו צלוא כסף וצלוא מחיר יין וקלצ (ישעיה נה, א):

(57) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשצור, ואם תדרשהו כסדרו, היה צריך לכתוב לשצור מן יוסף: (1) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שצר במצרים, ולא הייתה נצואה ממש להודיעו צפירוש שזה יוסף: למה תתראו. למה תראו עמכם צפני צני שמעאל וצני עשו כאילו אתם שצעים, כי צאותה שעה עדיין היה להם הצואה (תענית י:). (ולי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהו הכל מסתכלין צכם, ומתמיהים צכם שאין אתם מצקשים לכם אוכל צמורם שיכלה מה שצידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחיה, למה תהיו כחשים צרעב, ודומה לו ומרנה גם הוא יורה (משלי יא, כה):

3	And Joseph's ten brethren went down to buy corn from Egypt.	וַיֵּרְדּוּ אֶחָיו יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֹׁבֵר בָּר מִמִּצְרַיִם:
4	But Benjamin, Joseph's brother, Jacob sent not with his brethren; for he said: 'Lest peradventure harm befall him.'	וְאֶת־בְּנִימִין אֶחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֲנוּ אִסּוֹן:
5	And the sons of Israel came to buy among those that came; for the famine was in the land of Caanan.	וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בָּאֶרֶץ כְּנָעַן:
6	And Joseph was the governor over the land; he it was that sold to all the people of the land. And Joseph's brethren came, and bowed down to him with their faces to the earth.	וַיּוֹסֶף הוּא הַשְׁלִיט עַל־הָאֶרֶץ הוּא הַמְּשָׁבִיר לְכָל־עַם הָאֶרֶץ וַיָּבֹאוּ אֶחָיו יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחוּ־לוֹ אִפְסִים אֶרְצָה:
7	And Joseph saw his brethren, and he knew them, but made himself strange unto them, and spoke roughly with them; and he said unto them: 'Whence come ye?' And they said: 'From the land of Canaan to buy food.'	וַיֵּרֶא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיִּכְרֶם וַיַּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשֹׁבֵר־אֶכָּל:
8	And Joseph knew his brethren, but they knew him not.	וַיִּכֶּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ:
9	And Joseph remembered the dreams which he dreamed of them, and said unto them: 'Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרִגְלִים אַתֶּם לְרַאוֹת אֶת־ עֲרֹת הָאֶרֶץ בָּאתֶם:

- (2) רדו שמה. ולא אמר לכו, רמז למאחיס ועשר שנים שנשחעצדו למצרים כמנין רד"ו:
- (3) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו לבס להסנהגה עמו באחיה, ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחיה היו חלוקין לעשרה, שלא היטה אהבת כולם ושנאת כולם שיהיו לו, אבל לענין לשבור צר, כלם לב אחד להם (ב"ר זא, ב):
- (4) פן יקראנו אסון. ובבית לא יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר שס ט):
- (5) בתוך הבאים. מטמינין עצמן שלא יכירו, לפי שזה להם אציהם שלא יתראו כולם בפתח אחד, אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולס נאים וכולס גזורים:
- (6) וישתחוו לו אפים. נשטחו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידיים ורגלים הוא (שזועות טז):
- (7) ויתנבך אליהם. נעשה להם כנכרי בדברים לדבר קשות (ב"ר זא, ו):
- (8) ויכר יוסף וגו'. לפי שהניחם חסומי זקן (ב"מ לט: כתובות כז:): והם לא הכירוהו. שינא מאכלם בלא חסימת זקן. ועכשיו מלאוהו בחסימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו, כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג צו אחיה:
- (9) אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש..

10	And they said unto him: 'Nay, my lord, but to buy food are thy servants come.	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדִנִּי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשִׁבְר־אֶכֶל: וַאֲמָרוּ לִיה לֹא רְבוּנִי וְעַבְדֶּךָ אֶתוּ לְמִזְבֶּן עֲבוּרָא:	10
11	We are all one man's sons; we are upright men, thy servants are no spies.'	כָּלָנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחֲנוּ בָנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הִיוּ עַבְדֶּיךָ מְרֻגְלִים: כּוֹלָנָא בְנֵי גִבְרָא חַד נַחְנָא כּוֹנֵי אֲנַחְנָא לֹא הִיוּ עַבְדֶּךָ אֶל־לִי:	11
12	And he said unto them: 'Nay, but to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִי־עֵרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: וַאֲמַר לָהֶן לֹא אֲלֵהֶן בְּדָקָה דְּאַרְעָא אֲתִיתוּן לְמַחֲוִי:	12
13	And they said: 'We thy servants are twelve brethren, the sons of one man in the land of Canaan; and, behold, the youngest is this day with our father, and one is not.'	וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר עַבְדֶּיךָ אֲחִים אֲנַחְנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד בָּאָרֶץ כְּנָעַן וְהַנֶּה הַקָּטָן אֶת־ אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינְנוּ: וַאֲמָרוּ תְּרֵי עָסָר עַבְדֶּךָ אֲחִין אֲנַחְנָא בְנֵי גִבְרָא חַד בְּאַרְעָא דְּכְנָעַן וְהָא זְעִירָא עִם אֲבוּנָא יֻמָּא דִּין וְחַד לִיתוּהִי:	13
14	And Joseph said unto them: 'That is it that I spoke unto you, saying: Ye are spies.	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דְּבִרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרֻגְלִים אַתֶּם: וַאֲמַר לָהֶן יוֹסֵף הוּא דְּמַלְלִית עִמָּכוֹן לְמִימַר אֶל־לִי אֲתוּן:	14
15	Hereby ye shall be proved, as Pharaoh liveth, ye shall not go forth hence, except your youngest brother come hither.	בְּזֹאת תִּבְחָנוּ חִי פֶרַעַה אִם־ תִּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בָּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטָן הֵנָּה: בְּדָא תִּתְּבַחְרוּן חִי פֶרַעַה אִם תִּפְקֹדוּן מִכָּא אֲלֵהֶן בְּמִיתִי אֲחוּכוֹן זְעִירָא הָכָא:	15
16	Send one of you, and let him fetch your brother, and ye shall be bound, that your words may be proved, whether there be truth in you; or else, as Pharaoh liveth, surely ye are spies.'	שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־ אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הָאֲסֻרוּ וַיִּבְחָנוּ דְּבִרְיָכֶם הָאֲמַת אֲתֶכֶם וְאִם־לֹא חִי פֶרַעַה כִּי מְרֻגְלִים אַתֶּם: שְׁלַחוּ מִכָּכוֹן חַד וַיִּדְבֵּר יְת אֲחוּכוֹן וְאַתּוֹן תִּתְּאֲסְרוּן וְיִתְּבַחְרוּן פְּתִגְמִיכוֹן הַקְּשׁוּט אֲתוֹן אֲמָרוּן וְאִם לֹא חִי פֶרַעַה אֲרִי אֶל־לִי אֲתוּן:	16
17	And he put them all together into ward three days.	וַיֹּאסֶף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים: וַכְּנֵשׁ יְתָהוֹן לְבֵית מִטְרָא תְּלַתָּא יוֹמִין:	17

כמו שם מקורו העברי (ויקרא כ, יח), וכמו ערום ועקרה (יחזקאל טו, ז), וכן כל ערוה שצמקרא לשון גילוי. ותרגם אונקלוס דקא דארעא, כמו דקדק הבית, רעוע הבית, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא:

(10) לא אדני. לא מאמר כן, שהרי עזדיך צאו לשצר אוכל: (11) כלנו בני איש אחד נחנו. נלנה צהם רוח הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן אציהם: כנים. אמתיים כמו בן דפרק (שמות י, כט), בן צנות ולפקד לצלת (צמדבר כז, ז), ועצרתו לא בן צדיו (ישעיה טו, ו): (12) כי ערות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם צעורה שיערי העיר, למה לא נכנסתם צעור אחד (צ"ר לא, ו): (13) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'. וצביל אותו אחד שאינו, נפזרונו צעיר לצקשו: (14) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים, הוא האמת והנכון, וזה לפי פשוטו. ומדרשו, אמר להם, ואילו מנא אתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרצה, תפדוהו, אמרו לו הן, אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו, אמרו לכן צאנו, להרוג או ליהרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג צני העיר צאתם, מנחש אני בגזיע שלי, ששנים מכס החריצו כרך גדול של שסם:

(15) חי פרעה. אם ימיה פרעה, כשהי נשבע לשקר הי נשבע צחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה: (16) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה"א נקוד פתח, שהוא כמו צלשון תימה, ואם לא תצאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם:

18	And Joseph said unto them the third day: 'This do, and live; for I fear God:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וַחְיוּ אֶת-הָאֱלֹהִים אֲנִי יִרָא:	לח
19	if ye be upright men, let one of your brethren be bound in your prison-house; but go ye, carry corn for the famine of your houses;	אם-כִּנְיִם אַתֶּם אַחֵיכֶם אֶחָד יֶאֱסֹר בְּבֵית מִשְׁמָרְכֶם וְאַתֶּם לכוּ הִבִּיאוּ שָׁבֶר רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם:	חמישי
20	and bring your youngest brother unto me; so shall your words be verified, and ye shall not die.' And they did so.	וְאֶת-אַחֵיכֶם הַקָּטָן תְּבִיאוּ אֵלַי וַיֵּאמְרוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן:	20
21	And they said one to another: 'We are verily guilty concerning our brother, in that we saw the distress of his soul, when he besought us, and we would not hear; therefore is this distress come upon us.'	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו אֲכַל־אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל-אֲחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרָת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֲלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֲלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:	21
22	And Reuben answered them, saying: 'Spoke I not unto you, saying: Do not sin against the child; and ye would not hear? therefore also, behold, his blood is required.'	וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֹאמַר אֶל-תַּחֲטְאוּ בְּיָלֵד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִגַּת נְדָרְשׁ:	22
23	And they knew not that Joseph understood them; for the interpreter was between them.	וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינֵתָם:	23
24	And he turned himself about from them, and wept; and he returned to them, and spoke to them, and took Simeon from among them, and bound him before their eyes.	וַיִּסָּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְךְ וַיֵּשֶׁב אֲלֵהֶם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֲתָם אֶת-שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:	24

(17) משמר. צית האסורים:

(19) בבית משמרכם. שאתם אסורים צו עכשיו: ואתם לכו הביאו. אל צית אציקס: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון אנשי צתיכס:

(20) ויאמנו דבריכם. יתאמנו ויתקיימו, כמו אמן אמן (צמדזר ה, כז), וכמו יאמן נא דצרך (מלכים-א ח, כז):

(21) אבל. כתרוממו צקוטא. וראיתי צצראשית רצה (זא, ח) לישנא דרומאה (לשון צני הנגז) הוא, אצל צרס: באה

אלינו. טעמו צצ"ת, לפי שהוא צלשון עבר, שכבר צאה. ותרוממו אחת לנא:

(22) וגם דמו. אחין וגמין רצויין, דמו, וגם דס הזקן:

(23) והם לא ידעו כי שומע יוסף. מצין לשונס, וצפניו היו מדצרים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדצרים עמו

היה המליץ צנייהס, היודע לשון עצרי ולשון מצרי, והיה מליץ דצריהס ליוסף, ודצרי יוסף להס, לכך היו סצוריס שאין יוסף

מכיר צלשון עצרי: המליץ. זה מנשה צנו:

25	Then Joseph commanded to fill their vessels with corn, and to restore every man's money into his sack, and to give them provision for the way; and thus was it done unto them.	וַיִּצְוֶה יוֹסֵף וַיִּמְלֵאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם וַיָּבֹרֵא וּלְאֶתְבָּא כִּסְפָּהוֹן גְּבֵר שִׁקּוֹ וּלְתַת לָהֶם צֹדָה לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:	וַיִּצְוֶה יוֹסֵף וַיִּמְלֵאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם וַיָּבֹרֵא וּלְאֶתְבָּא כִּסְפָּהוֹן גְּבֵר שִׁקּוֹ וּלְתַת לָהֶם צֹדָה לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:
26	And they laded their asses with their corn, and departed thence.	וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:	וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:
27	And as one of them opened his sack to give his ass provender in the lodging-place, he espied his money; and, behold, it was in the mouth of his sack.	וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שִׁקּוֹ לְתַת מִסְפּוֹא לְחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹן וַיִּרְא אֶת־כִּסְפּוֹ וַהֲנִה־הוּא בְּפִי אֲמֹתָתוֹ:	וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שִׁקּוֹ לְתַת מִסְפּוֹא לְחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹן וַיִּרְא אֶת־כִּסְפּוֹ וַהֲנִה־הוּא בְּפִי אֲמֹתָתוֹ:
28	And he said unto his brethren: 'My money is restored; and, lo, it is even in my sack.' And their heart failed them, and they turned trembling one to another, saying: 'What is this that God hath done unto us?'	וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הַיּוֹשֵׁב כִּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְּאֲמֹתָתִי וַיֵּצֵא לָבָם וַיִּחַדְדוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:	וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הַיּוֹשֵׁב כִּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְּאֲמֹתָתִי וַיֵּצֵא לָבָם וַיִּחַדְדוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:
29	And they came unto Jacob their father unto the land of Canaan, and told him all that had befallen them, saying:	וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרְצָה כְּנָעַן וַיְגִידוּ לּוֹ אֶת כָּל־הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר:	וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרְצָה כְּנָעַן וַיְגִידוּ לּוֹ אֶת כָּל־הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר:
30	'The man, the lord of the land, spoke roughly with us, and took us for spies of the country.	דָּבָר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאֶרֶץ אֲתָנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֲתָנוּ בְּמַרְגְּלִים אֶת־הָאֶרֶץ:	דָּבָר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאֶרֶץ אֲתָנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֲתָנוּ בְּמַרְגְּלִים אֶת־הָאֶרֶץ:
31	And we said unto him: We are upright men; we are no spies.	וַנֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הֵינּוּ מַרְגְּלִים:	וַנֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הֵינּוּ מַרְגְּלִים:
32	We are twelve brethren, sons of our father; one is not, and the youngest is this day with our father in the land of Canaan.	שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנוּ וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בָּאֶרֶץ כְּנָעַן:	שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנוּ וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בָּאֶרֶץ כְּנָעַן:

(24) ויסב מעליהם. נתרחק מעליהם, שלא יראוהו בזכּוּ: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון. הוא השליכו לזור, הוא שאמר ללוי הנה צעל הטלומות הלָּהָ צָא. דבר אחר, נמכוון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתיעזז שניהם להרוג אותו: ויאסר אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והסקהו (צ"ר לא, ח):

(27) ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו צלילה: אמתחתו. הוא שק: (כח)

(28) וגם הנה באמתחתו. הכסף צועס המצואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להציאנו לידי עלילה זו, שלא הושג אלא להמעולל עלינו:

And the man, the lord of the land,
said unto us: Hereby shall I know
that ye are upright men: leave one
of your brethren with me, and take
corn for the famine of your houses,
and go your way.

וַיֹּאמֶר לָנָא גּוֹבֵרָא רַבּוּנָה
דְּאַרְעָא בְּדָא אֲדַע אַרְי כִּיּוֹנֵי
אַתּוֹן אַחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוֹ לְוֹתִי
וַיֵּת עֲבוּרָא דְחֶסֶד בְּבִתְיֻכוֹן
סִבּוּ וְאִיזִילוּ:

וַיֹּאמֶר אֲלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ
בְּנָאת אֲדַע כִּי כִנִּים אַתֶּם
אֲחִיכֶם הָאָחַד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־
רַעְבוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ וְלָכוּ:

And bring your youngest brother
unto me; then shall I know that ye
are no spies, but that ye are upright
men; so will I deliver you your
brother, and ye shall traffic in the
land.'

וְאִיתוּ יֵת אַחוּכוֹן זַעֲרָא לְוֹתִי
וְאֲדַע אַרְי לֹא אֲלִילִי אַתּוֹן
אַרְי כִּיּוֹנֵי אַתּוֹן יֵת אַחוּכוֹן
אַתּוֹן לָכוּן וַיֵּת אֲרַעָא תַעֲבְדוֹן
בְּהַ סְחוּרְתָא:

וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֵלַי
וְאֲדַעָה כִּי לֹא מְרַגְלִים אַתֶּם
כִּי כִנִּים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֲתִן
לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תַּסְחֲרוּ:

And it came to pass as they emptied
their sacks, that, behold, every man's
bundle of money was in his sack;
and when they and their father saw
their bundles of money, they were
afraid.

וַהֲוָה אַנּוּן מְרִיקִין סְפִיָּהוֹן
וְהָא גֹבֵר צָרָר כְּסָפִיהּ בְּסָפִיָּה
וַחֲזוּ יֵת צָרְרִי כְּסָפִיהוֹן אַנּוּן
וְאִבְהוֹן וּדְחִילוּ:

וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׁפִיָּהֶם
וַהֲנֶה־אִישׁ צָרוּר־כְּסָפוֹ בְּשֻׁקּוֹ
וַיֵּרְאוּ אֶת־צָרְרוֹת כְּסָפִיהֶם
הֵמָּה וְאִבְיָהֶם וַיִּירָאוּ:

And Jacob their father said unto
them: 'Me have ye bereaved of my
children: Joseph is not, and Simeon
is not, and ye will take Benjamin
away; upon me are all these things
come.'

וַיֹּאמֶר לְהוֹן יַעֲקֹב אִבְהוֹן
יְתִי אַתְּכִילְתוּן יוֹסֵף לִיתוּהִי
וְשִׁמְעוֹן לֹא הָוָה כֹּא וַיֵּת בְּנֵימִין
תְּדַבְּרוּן עָלַי הַנֶּאֱחָה כּוֹלְהוֹן:

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אִבְיָהֶם
אֲתִי שְׁכַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינְנוּ וְשִׁמְעוֹן
אֵינְנוּ וְאֶת־בְּנֵימִן תִּקְחוּ עָלַי הִיוּ
כָּלְנָה:

And Reuben spoke unto his father,
saying: 'Thou shalt slay my two
sons, if I bring him not to thee;
deliver him into my hand, and I will
bring him back to thee.'

וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן לְאִבְהִי לְמִימַר
יֵת תְּרִין בְּנֵי תַמִּית אִם לֹא
אִתְּנִינִיה לָךְ הֵב יְתִיָּה עַל יָדִי
וְאֶנָּה אֲתִיבְנִיה לָךְ:

וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אֲבִיו לֵאמֹר
אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תַמִּית אִם־לֹא
אֲבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ תִּנֶּה אֹתוֹ עַל־יָדִי
וְאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ:

And he said: 'My son shall not go
down with you; for his brother is
dead, and he only is left; if harm
befall him by the way in which ye
go, then will ye bring down my gray
hairs with sorrow to the grave.'

וַיֹּאמֶר לֹא יִיחֹת בְּרִי עִמָּכוֹן
אַרְי אַחוּהִי מִית וְהוּא
בְּלַחוּדְהִי אֲשַׁתָּאָר וַיַּעֲרַעְנִיה
מוֹתָא בְּאוּרְחָא דְתַהֲכוֹן בְּהַ
וְתַחֲתוֹן יֵת סִיבְתִי בְּדוּוֹנָא
לְשֹׂאוֹל:

וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם
כִּי־אֲחִיו מָת וְהוּא לְבַדּוֹ
נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אֶסוֹן בְּדֶרֶךְ
אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרִדְתֶּם
אֶת־שִׁיבְתִי בִּיגוֹן שְׂאוֹלָה:

XLIII And the famine was sore in the land.

וּכְפָנָא תַקִּיף בְּאַרְעָא:

וְהָרַעַב כָּבֵד בְּאַרְץ:

XLIII

(34) ואת הארץ תסחרו. תסוצנו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסוצנים אחר פרקמטיא:

(35) צרור כספו. קשר כספו:

(36) אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שצניז אצודים קרוי שכול:

(38) לא ירד בני עמכם. לא קבל דעריז של ראובן, אמר, כזכר שוטה הוא זה, הוא אומר להמית צניז, וכי צניז הם ולא צניז

(צ"ר זא, ט):

<p>2 And it came to pass, when they had eaten up the corn which they had brought out of Egypt, that their father said unto them: 'Go again, buy us a little food.'</p>	<p>וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת-הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אָבִיהֶם שְׁבוּ שְׁבֵרֹנוּ-לָנוּ מֵעַט-אֶכֶל:</p>	<p>2 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת-הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הָבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אָבִיהֶם שְׁבוּ שְׁבֵרֹנוּ-לָנוּ מֵעַט-אֶכֶל:</p>
<p>3 And Judah spoke unto him, saying: 'The man did earnestly forewarn us, saying: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לֵיהּ יְהוּדָה לְמִימַר אֶסְתָּדָא אֶסְתָּדָא בְּנָא גְבָרָא לְמִימַר לֹא תַחֲזִיזוּן אִפִּי אֱלֵהִין כִּד אַחֻכּוֹן עִמָּכּוֹן:</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לְאֹמֶר הָעֵד הָעֵד בְּנֹו הָאִישׁ לֹא-תֵרָאוּ פָנָי תֵרָאוּ פָנָי בְּלִתי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:</p>
<p>4 If thou wilt send our brother with us, we will go down and buy thee food;</p>	<p>אִם אִיתָד מְשַׁלַּח יְת אַחֻנָּא עִמָּנָא נִיחֻת וְנִזְבֹּן לָךְ עֲבוּרָא:</p>	<p>4 אִם-יִשְׁתֶּךָ מְשַׁלַּח אֶת-אֲחִינוּ אִתָּנוּ נִרְדָּה וְנִשְׁבַּרְהָ לָךְ אֶכֶל:</p>
<p>5 but if thou wilt not send him, we will not go down, for the man said unto us: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'</p>	<p>וְאִם לִיתָד מְשַׁלַּח לֹא נִיחֻת אֲרִי גְבָרָא אֹמֵר לֹא תַחֲזִיזוּן אִפִּי אֱלֵהִין כִּד אַחֻכּוֹן עִמָּכּוֹן:</p>	<p>5 וְאִם-אֵינְךָ מְשַׁלַּח לֹא נִרְדָּ כִי-הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא-תֵרָאוּ פָנָי בְּלִתי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:</p>
<p>6 And Israel said: 'Wherefore dealt ye so ill with me, as to tell the man whether ye had yet a brother?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָא אֲבָאִישְׁתּוֹן לִי לְחֻנְיָה לְגְבָרָא הָעוֹד לְכוֹן אַחָא:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָה הִרְעַתֶּם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לְכֶם אָח:</p>
<p>7 And they said: 'The man asked straitly concerning ourselves, and concerning our kindred, saying: Is your father yet alive? have ye another brother? and we told him according to the tenor of these words; could we in any wise know that he would say: Bring your brother down?'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ שְׁאוּל שְׁאוּל הָאִישׁ וְלִי-לְדוֹתָנָא לְמִימַר הָעֵד כְּעֵן אֲבוּכֶם חַי הִישׁ לְכֶם אָח וְנִגַּד-לָו עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִינדוּעַ נִדַּע כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:</p>	<p>7 וַיֹּאמְרוּ שְׁאוּל שְׁאוּל הָאִישׁ לָנוּ וְלִמּוֹלְדָתָנוּ לֹא-מֹר הָעוֹד אֲבוּכֶם חַי הִישׁ לְכֶם אָח וְנִגַּד-לָו עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִינדוּעַ נִדַּע כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת-אֲחִיכֶם:</p>
<p>8 And Judah said unto Israel his father: 'Send the lad with me, and we will arise and go, that we may live, and not die, both we, and thou, and also our little ones.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אָבוּהִי שְׁלַח עִוְלִימָא עִמָּי וְנִקּוּם וְנִזְיֹל וְנִיחִי וְלֹא נָמוּת אֲף אֲנַחְנָא אֲף אֶת אֲף טַפְלָנָא:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיו שְׁלַח הַנָּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכָּה וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת גַּם-אֲנַחְנוּ גַם-אַתָּה גַם-טַפְּנוּ:</p>

(2) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם הממטין לזקן עד שמכלה פת מן הזית: כאשר כלו. כד שז'או (והמתרגם כד ספיקו, טועה, פֶּאֶשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשֹׁמֵת, מתורגם כד ספיקו, כששתו די ספוקס הוא גמר שתייתם. אזל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תם האוכל הוא, ומתרגמין כד שז'או):

(3) העד העיד. לשון התראה, שסתם התראה מתרה צו צפני עדים, וכן העידתי צָקָס (דברים ל, יט), דָּד הָעֵד צָקָס (שמות יט, כא): לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון, יישז הדצר על אופנו, ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא:

(7) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו, אפילו עניני (נ"א עני) (יש מפרשים לשון ענה, שמדברים ביחידות וזהו עני) עריקותינו גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו אצו ואח: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל, הווקקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר, כי משמש בלשון אס, ואס משמש בלשון אשר, הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שמשמש כ, והוא אי, שהרי כי זה כמו אס, כמו עד אס דְּבָרָתִי דְּבָרִי:

9 I will be surety for him; of my hand shalt thou require him; if I bring him not unto thee, and set him before thee, then let me bear the blame for ever.	אֲנֹכִי אֶעֱרָבְנוּ מִיָּדֶי תִּבְקָשְׁנוּ אִם-לֹא תָבִיאוּתִיו אֵלַיְךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטַאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:	9 אֲנֹכִי אֶעֱרָבְנוּ מִיָּדֶי תִּבְקָשְׁנוּ אִם-לֹא תָבִיאוּתִיו אֵלַיְךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטַאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:
10 For except we had lingered, surely we had now returned a second time.'	אֲרִי אֵלֹו לֹא פֹון בְּדֹא אֲתַעֲבִקְנֹא אֲרִי כֶעַן תִּבְנֹא דָנָן תִּרְתִּין זְמַנִּין:	10 כִּי לוֹלֹא הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי-עַתָּה שָׁבְנוּ זֶה פַעַמִּים:
11 And their father Israel said unto them: 'If it be so now, do this: take of the choice fruits of the land in your vessels, and carry down the man a present, a little balm, and a little honey, spicery and ladanum, nuts, and almonds;	וַיֹּאמֶר לָהֶן יִשְׂרָאֵל אֲבֹהֶן אִם כֵּין הוּא דֹא עֲבִידוּ סְבוּ מִדְּמִשְׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמַנִּיכֹן וְאַחִיתוֹ לְגַבְרָא תְּקַרְבִּתָּא זְעִיר קִטְף וְזְעִיר דְּבִשׁ שְׁעָף וְלִטּוּם בּוּטָמִין וְשִׁגְדִין:	11 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם-כֵּן אִפּוֹא זֹאת עֲשׂוּ קַחְו מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בְּכָל־יֶכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מֵעֵט צָרִי וּמֵעֵט דְּבִשׁ נִכְאת וְלֵט בָּטָנִים וּשְׁקָדִים:
12 and take double money in your hand; and the money that was returned in the mouth of your sacks carry back in your hand; peradventure it was an oversight;	וְכִסְפָּא עַל חַד תִּרְיִן סְבוּ בִידְכוֹן וְיִת כִּסְפָּא דֹאֲתַתְבּ פֶּפֶם טוֹעֲנִיכֹן תִּתִּיבֹן בִּידְכוֹן דְּלִמָּא שְׁלוֹ תִת:	12 וְכִסֶּף מִשְׁנֶה קָחוּ בִידְכֶם וְאֶת-הַכֶּסֶף הַמּוֹשֵׁב בְּפִי אִמְתַּחֲתִיכֶם תִּשְׁיִבוּ בִידְכֶם אוֹלִי מִשְׁנֶה הוּא:
13 take also your brother, and arise, go again unto the man;	וְיִת אַחֻיכֹן דְּבִרוּ וְקוּמוּ תוּבוּ לָת גַּבְרָא:	13 וְאֶת-אַחֵיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל-הָאִישׁ:
14 and God Almighty give you mercy before the man, that he may release unto you your other brother and Benjamin. And as for me, if I be bereaved of my children, I am bereaved.'	וְאֵל שְׁדִי יִתִּין לָכוֹן רַחֲמִין קִדָּם גַּבְרָא וְיַפְטֵר לָכוֹן יִת אַחֻיכֹן אַחֲרָא וְיִת בְּנֵימִין וְאַנָּא כְּמָא דְּתַכְלִית תַּכְלִית:	14 וְאֵל שְׁדִי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנֶי הָאִישׁ וְשַׁלַּח לָכֶם אֶת-אַחֵיכֶם אַחֵר וְאֶת-בְּנֵימִין וְאַנִּי כְּאִשֶּׁר שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי:

לט

(8) ונחיה. נננה צו רוח הקדש, על ידי הליכה זו תחיר רוחך, שנאמר וקח רוח יעקב לביהם: ולא נמות. צרעב, בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מתים צרעב אם לא נלך, מוטב שניח את הספק ותתפוש את הודאי: (9) והצגתי לפניך. שלא אציאנו אליך מת כי אם חי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הבא: (10) לולא התמהמהנו. על ידך, כבר היינו שצים עם שמעון, ולא ננטערת כל הימים הללו: (11) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא, למקן המלה בלשון עברי, אם כן אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם, צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה וענה להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם מדמשבש צארעא, שהכל מזמרים עליו כשהוא צא לעולם: נכאת. שעה. צראשית רצה (צא, יא): בטנים. לא ידעתי מה הם, וצפירוש א"צ של רצי מכיר ראיתי, פושטצ"א"ס, ודומה לי שהם אפרסקין (שפירזיכע): (12) וכסף משנה. פי שנים כראשון: קחו בידכם. לשזור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הצית שכחו שוגג:

(14) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי צנתינת רחמיו, וכדי היכולת צידו ליתן, יתן לכם רחמים, זה פשוטו. ומדרשו, מי שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מעורי, צרת לכן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכוון כתרמומו, ויפטרנו מאסוריו, לשון לקפשי ישלחנו, ואינו נופל כתרמומו לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אללו: את אחיכם. זה שמעון:

15	And the men took that present, and they took double money in their hand, and Benjamin; and rose up, and went down to Egypt, and stood before Joseph.	וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף לָקְחוּ בִידֵם וְאֶת־בְּנֵימָן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדּוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:	וַיִּסִּיבוּ גֻבְרִיָּא יֵת תְּקֻרֻבְתָּא הָדָא וְעַל חַד תְּרִין כֶּסְפָּא נְסִיבוּ בִידֵהוֹן וַיְדַבְּרוּ יֵת בְּנֵימָן וְקֻמוּ וַנְחֲתוּ לְמִצְרַיִם וְקֻמוּ קֳדָם יוֹסֵף:
16	And when Joseph saw Benjamin with them, he said to the steward of his house: 'Bring the men into the house, and kill the beasts, and prepare the meat; for the men shall dine with me at noon.'	וַיֵּרָא יוֹסֵף אֹתָם אֶת־בְּנֵימָן וַיֹּאמֶר לְאִשֶּׁר עַל־בֵּיתוֹ הִבֵּא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבְּיָתָה וּשְׁבַח טֶבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצֹּהָרִים:	וַחֲזָא יוֹסֵף עִמָּהוֹן יֵת בְּנֵימָן וַאֲמַר לְדַמְמָנָא עַל בֵּיתָה אַעִיל יֵת גֻּבְרִיָּא לְבֵיתָא וְכֹס נְכֻסְתָּא וְאַתְקִין אַרִי עֲמִי אַכְלִין גֻּבְרִיָּא בְּשִׁירוּתָא:
17	And the man did as Joseph bade; and the man brought the men into Joseph's house.	וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:	וַעֲבַד גֻּבְרָא כְּמָא דְאָמַר יוֹסֵף וַאֲעִיל גֻּבְרָא יֵת גֻּבְרִיָּא לְבֵית יוֹסֵף:
18	And the men were afraid, because they were brought into Joseph's house; and they said: 'Because of the money that was returned in our sacks at the first time are we brought in; that he may seek occasion against us, and fall upon us, and take us for bondmen, and our asses.'	וַיֵּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁב בְּאִמְתַּחֲתֵינוּ בַתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוֹבָאִים לְהַתְגַּלֵּל עָלֵינוּ וּלְהַתְנַפֵּל עָלֵינוּ וּלְקַחַת אֶתְּנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ:	וַדְּחִילוּ גֻבְרִיָּא אַרִי אֲתַעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמְרוּ עַל עֵיֶסֶק כֶּסְפָּא דְאִתְתַּב בְּשׁוּעֵנָנָא בְּקֻדְמִיתָא אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין לְאַתְרֵבְרָא עַלְנָא וּלְאַסְתַּקְפָּא עַלְנָא וּלְמַקְנֵי יִתְנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר יֵת חֲמֹרָנָא:
19	And they came near to the steward of Joseph's house, and they spoke unto him at the door of the house,	וַיִּגְשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת:	וַקְרִיבוּ לְוֵת גֻּבְרָא דְּמַמְוֵנָא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמִלִּילוּ עִמָּה בַתְּרַע בֵּיתָא:
20	and said: 'Oh my lord, we came indeed down at the first time to buy food.	וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יָרֵד יִרְדְּנוּ בַתְּחִלָּה לְשֹׁבֵר־אֶכֶל:	וַאֲמְרוּ בְּבִעֵנו רַבּוֹנֵי מִיחָת נַחֲתָנָא בְּקֻדְמִיתָא לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא:

אחר. רוח הקודש נזרקה צו (צ"ר לא, ו), לרצות יוסף: ואני. עד שזכס אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מצנימין:

(15) ואת בנימין. מתרגמין ודברו ית צנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שזה כלשון ארמי, צדצר הנקח ציד מתרגמין ונסיצ, וצדצר הנקח צהנהגת דצרים מתרגמין ודצר:

(16) ושבח טבח והכן. כמו ולטצות טבח ולהכן, ואין טצות לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח: בצחרים. זה מתורגם צשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה כלשון ארמי וצלע"ז דינז"ר, ויש הרצה בגמרא, שדא לכלצא שירותיה, צעא אכולא שירותא (צרכות לט:), אזל כל תרגום של צהרים טיהרא:

(18) וייראו האנשים. כתוב הוא צשני יודיין, ומרגמו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הצאים לשצור צר ללון צצית יוסף כי אס צפונדקאות צצעיר. וייראו שאין זה אלא לאספס אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הצית הזה: להתגולל. להיות מתגולגלת עלינו עלילת הכסף, ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שמתרגם ולאסתקפא עלנה, הוא לשון להסתעולל, כדמתרגמין עלילת צצרים, תסקופי מלין, ולא תרגמו אחר לשון המקרא, ולהתגולל שמתרגם לאתצדצא, הוא לשון גלת הוצב (קהלת יב, ו). והצצ גלטה העלטה (נחום ב, ח), שהוא לשון מלכות:

21	And it came to pass, when we came to the lodging-place, that we opened our sacks, and, behold, every man's money was in the mouth of his sack, our money in full weight; and we have brought it back in our hand.	וַיְהִי כִּי-בָּאוּ אֶל-הַמָּלֹךְ וַנִּפְתַּח הָאֲמֹתָחִיתִינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמֹתָחִיתוֹ כֶּסֶפִּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנִּשָּׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ:	וַהֲיָה כִּד אֲתִינָא לְבֵית מִבְתָּא וּפְתַחְנָא יָת טוּעֲנָנָא וְהָא כֶסֶף גִּבְר בִּפְּם טוּעֲנִיָּה כֶסֶפָּנָא בְּמִתְקָלִיָּה וְאֲתִיבְנָא יְתִיָּה בִידְנָא:
22	And other money have we brought down in our hand to buy food. We know not who put our money in our sacks.'	וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרְדֵנוּ בְיָדֵנוּ לְשִׁבְר-אֶכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי-שָׁם כֶּסֶפִּנוּ בְּאֲמֹתָחִיתֵנוּ:	וְכֶסֶפָּא אוּחְרָנָא אֲחִיתָנָא בִידְנָא לְמִזְבִּן עֲבוּרָא לֹא יָדַעְנָא מִן שׁוּי כֶסֶפָּנָא בְּטוּעֲנָנָא:
23	And he said: 'Peace be to you, fear not; your God, and the God of your father, hath given you treasure in your sacks; I had your money.' And he brought Simeon out unto them.	וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֶל-תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאֲמֹתָחִיתֵכֶם כֶּסֶפְכֶם בָּא אֵלַי וְיֹצֵא אֱלֹהִים אֶת-שְׁמֵעוֹן:	וְאָמַר שְׁלָם לְכוּן לֹא תִדְחִלוּן אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵא דְאַבוּכוֹן וְהֵב לְכוּן סִימָן בְּטוּעֲנִיכוֹן כֶּסֶפְכוֹן אֲתָא לְוֹתִי וְאַפִּיק לְוֹתְהוֹן יָת שְׁמֵעוֹן:
24	And the man brought the men into Joseph's house, and gave them water, and they washed their feet; and he gave their asses provender.	וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת-הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן-מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם:	וְאַעִּיל גּוֹבְרָא יָת גּוֹבְרִיא בֵית יוֹסֵף וַיִּהֲב מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיהוֹן וַיִּהֲב כֶסֶתָא לַחֲמֹרֵיהוֹן:
25	And they made ready the present against Joseph's coming at noon; for they heard that they should eat bread there.	וַיַּכְיֵנוּ אֶת-הַמִּנְחָה עַד-בּוֹא יוֹסֵף בִּצְהָרִים כִּי שָׁמְעוּ כִּי-שָׁם יֵאָכְלוּ לֶחֶם:	וְאַתְקִינוּ יָת תְּקֻרוֹבְתָא עַד דְּעָאֵל יוֹסֵף בְּשִׁירוּתָא אַרִי שְׁמַעוּ אַרִי תַמָּן אֶכְלִין לַחֲמָא:
26	And when Joseph came home, they brought him the present which was in their hand into the house, and bowed down to him to the earth.	וַיָּבֵא יוֹסֵף הַבֵּיתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר-בְּיָדָם הַבֵּיתָה וַיִּשְׁתַּחוּ-לוֹ אֶרֶצָה:	וְעָאֵל יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאַעִּילוּ לִיָּה יָת תְּקֻרוֹבְתָא דְּבִנְדְּהוֹן לְבֵיתָא וְסִגִּידוּ לִיָּה עַל אֶרֶעָא:
27	And he asked them of their welfare, and said: 'Is your father well, the old man of whom ye spoke? Is he yet alive?'	וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַשְׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעוֹדֵנוּ חַי:	וְשִׁאֵל לְהוֹן לְשָׁלָם וְאָמַר הַשְׁלָם אָבוּכוֹן סָבָא דְאַמְרִתוֹן הָעַד כְּעַן קַיִים:
28	And they said: 'Thy servant our father is well, he is yet alive.' And they bowed the head, and made obeisance.	וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאַבְיָנוּ עוֹדֵנוּ חַי וְיִקְרָדוּ (כ' וַיִּשְׁתַּחוּ) ק' וַיִּשְׁתַּחוּן:	וְאָמְרוּ שְׁלָם לְעַבְדְּךָ לְאַבּוּנָא עַד כְּעַן קַיִים וְכָרַעוּ וְסִגִּידוּ:

- (20) בי אדוני. לשון צעיא ומחוננים, הוא צלשון ארמי צייא צייא (סנהדרין סד). ירד ירדנו. ירידה הוא לנו, רגילים היינו לפרנס אחרים, עכשיו אנו צריכים לך (צ"ר צב, ד);
- (23) אלהיכם. צדקתם, ואם אין זכותם כדאי, אלהי אביכם, צדקת אביכם נתן לכם מטמון;
- (24) ויבא האיש. הצאה אחר הצאה, לפי שהיו דוחפים אותו מוך, עד שדצרו אליו פתח הבית, ומשאמר להם שלום לכם, נמשכו וצאו אחריו;
- (25) ויבינו. הזמינו, עטרוהו צכלים גאים;
- (26) הביתה. מפרוזדור לטרקלין. (נראה דיוקו דרש"י מהציתה צתראה, ויציאו לו את המנחה אשר צידם הציתה, דקשה לו הלא כבר הוצאו ציתו של יוסף, אלא על כרחך צריך לומר מפרוזדור לטרקלין, ודו"ק):

<p>29 And he lifted up his eyes, and saw Benjamin his brother, his mother's son, and said: 'Is this your youngest brother of whom ye spoke unto me?' And he said: 'God be gracious unto thee, my son.'</p>	<p>וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־בְּנִימִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַנֵּךְ בְּנִי:</p>	<p>29 וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־בְּנִימִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַנֵּךְ בְּנִי:</p>
<p>30 And Joseph made haste; for his heart yearned toward his brother; and he sought where to weep; and he entered into his chamber, and wept there.</p>	<p>וַיַּמְהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיִּבְקֹשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה:</p>	<p>30 וַיַּמְהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיִּבְקֹשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה:</p>
<p>31 And he washed his face, and came out; and he refrained himself, and said: 'Set on bread.'</p>	<p>וַיִּרְחֹץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לֶחֶם:</p>	<p>31 וַיִּרְחֹץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לֶחֶם:</p>
<p>32 And they set on for him by himself, and for them by themselves, and for the Egyptians, that did eat with him, by themselves; because the Egyptians might not eat bread with the Hebrews; for that is an abomination unto the Egyptians.</p>	<p>וַיִּשְׁמְרוּ לוֹ לִבְדּוֹ וּלְהֶם לִבְדָּם וּלְמִצְרַיִם הָאֲכָלִים אֹתוֹ לִבְדָּם כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמִּצְרַיִם לֶאֱכֹל אֶת־הָעֵבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרַיִם:</p>	<p>32 וַיִּשְׁמְרוּ לוֹ לִבְדּוֹ וּלְהֶם לִבְדָּם וּלְמִצְרַיִם הָאֲכָלִים אֹתוֹ לִבְדָּם כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמִּצְרַיִם לֶאֱכֹל אֶת־הָעֵבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרַיִם:</p>
<p>33 And they sat before him, the firstborn according to his birthright, and the youngest according to his youth; and the men marvelled one with another.</p>	<p>וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַבָּכֹר כְּבִכְרָתוֹ וְהַצָּעִיר כְּצַעֲרָתוֹ וַיִּתְמְחוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ:</p>	<p>33 וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַבָּכֹר כְּבִכְרָתוֹ וְהַצָּעִיר כְּצַעֲרָתוֹ וַיִּתְמְחוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ:</p>
<p>34 And portions were taken unto them from before him; but Benjamin's portion was five times so much as any of theirs. And they drank, and were merry with him.</p>	<p>וַיִּגְשׁ חוּלְקִין מִן קִדְמוֹתָיו לְקִדְמֵיהוֹן וּסְגִי חוּלְקָא דְּבְנִימִין מִחוּלְקֵי כוּלְהוֹן חֲמֶשָׁא חוּלְקִין וַשְׁתִּיאוּ וַיִּרְוּאוּ עִמָּיהּ:</p>	<p>34 וַיִּשָּׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מִשָּׂאת בְּנִימִין מִמִּשָּׂאת כָּלֶם חֲמֵשׁ יְדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂכְּרוּ עִמּוֹ:</p>

- (28) ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד, השתחואה משתטח לארץ;
- (29) אלהים יחנך בני. צאצא שצטים שמענו חנינה, חֲשֵׁךְ חֶן אֱלֹהִים אֵת עֲצָדָךְ, ובנימין עדיין לא נולד, לכן צרכו יוסף צחנינה;
- (30) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם, אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא, יש לך בנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמם, אמר לו, בלע ובכר וכו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו, בלע, שנבלע בין האומות. בכר, שהיה בכור לאמו. אשבל, ששצאו אל. גרא, שנחגיגר באכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש, אחי היה וראשי היה. מפיס, מפני אצי למד. וחפס, שלא ראה חופתי ולא ראיתי אחי חופתו. וארד, שירד לבין האומות, כדליתא במס' סוטה (לו:), מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נחממו, ובלשון משנה על הכומר של זיתים (צבא מליעא עד.). ובלשון ארמי במכמר צארא (פסחיס נח.), ובמקרא עזרנו קטגור נקמרו, נחממו ונקמטו קמטים קמטים, מִקְּטִי וְלַעֲפוֹת קָצַב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונכחוך;
- (31) ויתאפק. נחאמץ, והוא לשון ומיזח חֲפִיקִים רָפָה (איוב יב, כא), וכן חֲפִיקִי מִגָּנִים (שם מא, ז), חוזק;
- (32) כי תועבה היא. דבר שנאוי הוא למזרים לאכול את העזרים, ואונקלוס נתן טעם לדבר:
- (33) הבכר כבכרתו. מכה בגזיע וקורא, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון בני אסא, הסבו כסדר הזה שהוא סדר מולדותיכם, וכן כולם, כיון שהגיע לבנימין, אמר, זה אין לו אס ואני אין לי אס, ישצ אללי:

XLIV

And he commanded the steward of his house, saying: 'Fill the men's sacks with food, as much as they can carry, and put every man's money in his sack's mouth.

וַיֹּצֵא אֶת-אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ לְאֹמֶר מִלֵּא אֶת-אֲמָתָתָהּ הָאֲנָשִׁים אֶכָּל כְּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן שָׂאתָ וְשִׁים כֶּסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמָתָתָתוֹ:

וַיֹּצֵא אֶת-אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ לְאֹמֶר מִלֵּא אֶת-אֲמָתָתָהּ הָאֲנָשִׁים אֶכָּל כְּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן שָׂאתָ וְשִׁים כֶּסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמָתָתָתוֹ:

XLIV

2

And put my goblet, the silver goblet, in the sack's mouth of the youngest, and his corn money.' And he did according to the word that Joseph had spoken.

וַיָּתֵן כְּלִידִי כְּלִידִי פְלִידָא דְכֶסֶףא תְּשִׁי בְּפֹם טוֹעֵנָא דְזַעֲרָא וַיֵּת כֶּסֶף זְבִינוּהִי וַעֲבַד כְּפִתְגָמָא דִּי־כֶסֶף דְּמַלִּיל:

וַאֲת־גְּבִיעִי גְבִיעַ הַכֶּסֶף תִּשִּׂים בְּפִי אֲמָתָתָהּ הַקָּטָן וְאֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ יַעֲשֶׂה כְּדִבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:

2

3

As soon as the morning was light, the men were sent away, they and their asses.

צִפְרָא נְהַר וגוֹבְרִיא אֲתַפְטְרוּ אֲנֹן וְחִמְרֵיהֹן:

הַבֹּקֶר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הָמָּה וְחִמְרֵיהֶם:

3

4

And when they were gone out of the city, and were not yet far off, Joseph said unto his steward: 'Up, follow after the men; and when thou dost overtake them, say unto them: Wherefore have ye rewarded evil for good?

אֲנֹן נִפְקִי מִן קִרְתָּא לֹא אֲרַחֲקִי וְיוֹסֵף אָמַר לְדִמְמוּנָא עַל בֵּיתָהּ קוּם רְדוּף בְּתֵר גּוֹבְרִיא וְתִדְבִּיקוּן וְתִימֵר לְהוֹן לָמָּה שְׁלִימָתוֹן בְּשִׂתָּא חֲלָף טָבָתָא:

הֵם יֵצְאוּ אֶת-הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לְאֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ קוּם רְדוּף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשְׁגָּתֵם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:

4

5

Is not this it in which my lord drinketh, and whereby he indeed divineth? ye have done evil in so doing.'

הֲלֹא דִין דְּשִׁתִּי רַבּוֹנִי בֵּיה וְהוּא בְּדָקָא מְבַדִּיק בֵּיה אֲבֹאִישָׁתוֹן דְּעַבְדָּתוֹן:

הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נִחַשׁ יִנַּחֵשׁ בּוֹ הִרְעַתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:

5

6

And he overtook them, and he spoke unto them these words.

וַאֲדְבִיקוּן וּמַלִּיל עִמָּהוֹן יֵת פִּתְגָּמָא הָאֵלֶּין:

וַיִּשְׁגֹּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

6

7

And they said unto him: 'Wherefore speaketh my lord such words as these? Far be it from thy servants that they should do such a thing.

וַאֲמָרוּ לֵיה לָמָּה יִמְלִיל רַבּוֹנִי כְּפִתְגָּמָא הָאֵלֶּין חֵס לְעַבְדֶּךָ מִלְּמַעֲבַד כְּדִבְרֵי הַזֶּה:

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יִדְבֹּר אֲדֹנִי כְּדְבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לְעַבְדֶּיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי הַזֶּה:

7

8

Behold, the money, which we found in our sacks' mouths, we brought back unto thee out of the land of Canaan; how then should we steal out of thy lord's house silver or gold?

הָא כֶּסֶףא דְּאִשְׁכַּחנָּא בְּפֹם טוֹעֵנָא אֲחִיבְנֵהִי לָךְ מֵאֲרַעָא דְּכַנְעָן וְאִיכְדִין נִגְנֹב מִבֵּית רַבּוֹנֶךָ מִנִּין דְּכֶסֶף אוֹ מִנִּין דְּזָהָב:

הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצְאנוּ בְּפִי אֲמָתָתֵינוּ הִשְׁיבָנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיד נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:

8

(34) משאות. מנות: חמש ידות. חלקו עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת, ומנשה ואפרים: וישכרו אמו. ומיום שמכרוהו לא

שמו יין ולא הוא שמה יין, ואותו היום שמו (צ"ר צ,ה)

(2) גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדריג"ש (רעמר):

(7) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגום חס לעבדיך, חס מאת הקצ"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרצה יש

נגמרא, חס ושלום:

(8) הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים צמורה, וכלן מנויין צנראשית רבה (צ,ז):

9	With whomsoever of thy servants it be found, let him die, and we also will be my lord's bondmen.'	9 אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ מֵעַבְדֶּיךָ וְיִשְׁתַּכַּח עִמּוֹהּ מֵעַבְדֶּיךָ וְמָתָה וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לְאֹדְנֵי לְעַבְדִּים:
10	And he said: 'Now also let it be according unto your words: he with whom it is found shall be my bondman; and ye shall be blameless.'	10 וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם:
11	Then they hastened, and took down every man his sack to the ground, and opened every man his sack.	11 וַיַּהֲרֹוּ וַיִּזְרְדוּ אִישׁ אֶת־אֲמֹתָתוֹ אֶרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אֲמֹתָתוֹ:
12	And he searched, beginning at the eldest, and leaving off at the youngest; and the goblet was found in Benjamin's sack.	12 וַיַּחְפֹּשׂ בַּגְּדוֹל הַחֹל וּבִקְטָן כָּלָה וַיִּמָּצָא הַגִּבִּיעַ בְּאֲמֹתָחַת בְּנִימִן:
13	And they rent their clothes, and laded every man his ass, and returned to the city.	13 וַיִּקְרְעוּ שְׂמֹלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרֹו וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה:
14	And Judah and his brethren came to Joseph's house, and he was yet there; and they fell before him on the ground.	14 וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנָו שָׁם וַיִּפְּלוּ לִפְנָיו אֶרְצָה:
15	And Joseph said unto them: 'What deed is this that ye have done? know ye not that such a man as I will indeed divine?'	15 וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ וְנִחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כְּמֹנִי:
16	And Judah said: 'What shall we say unto my lord? what shall we speak? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'	16 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לְאֹדְנֵי מַה־נִּדְבָּר וּמַה־נִּצְטָדֵק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֹן עַבְדֶּיךָ הֲנֵנוּ עַבְדִּים לְאֹדְנֵי גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בִּידֵנוּ:

- (10) גם עתה כדברייכם. אף זו מן הדין אמת, כדברייכם כן הוא, שכלכם חייבים בדבר, עשרה שנמלאת גניבה ציד אחד מהם כלם נתפשים, אזל אני לעשה לכם לפנים משורת הדין, אשר ימלא אתו יהיה לי עזר:
- (12) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא:
- (13) ויעמס איש על חמורו. בעלי זרוע היו, ולא הורכבו לסייע זה את זה לטעון: וישובו העירה. מטרפולין היתה, והוא אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא היתה בעיניהם אלא כעיר ציוניית של עשרה בני אדם לענין המלחמה:
- (14) עודנו שם. שהיה ממתינ להם:
- (15) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי איש חסוד כמוני יודע לנחש, ולדעת מדעת ומסבירא ובינה כי אתם גנבתם הגביע:
- (16) האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו, אזל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת, מלא בעל חוב מקום לגבות שטר

17 And he said: 'Far be it from me that I should do so; the man in whose hand the goblet is found, he shall be my bondman; but as for you, get you up in peace unto your father.'

וַיֹּאמֶר הַלִּילָה לִי מַעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבֵּיעַ בְּיָדוֹ הוּא וְיִהְיֶה-לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל-אֲבִיכֶם: (ס)
וַאֲמַר חֵם לִי מִלְמַעַבְדָּא גִבְרָא דְאַשְׁתַּכַּח בְּלִידָא בִידֵיהּ הוּא יְהִי לִי עֶבְדָּא וְאַתּוֹן סְקוּ לְשָׁלָם לְוַת אֲבוּכוֹן:

קמו
פסוקים

The Haftara is I Kings 3:15 – 4:1 on page 250. On Hanukka, read the Maftir on page 260. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Hanukka is on page 267, and for the second Shabbat on page 269. If Shabbat and Hanukka coincides with Rosh Hodesh, combine the 6th and 7th aliya of the parsha, read the Maftir for Rosh Hodesh as the 7th aliya on page 255, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Hanukka.

18 Then Judah came near unto him, and said: 'Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord's ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh.'

וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדִבֶּר-נָא עִבְדְּךָ דְּבָר בְּאָזְנִי אֲדֹנָי וְאַל-יַחַר אַפְּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹךָ כָּפַרְעֹה:

ויגש
מ

19 My lord asked his servants, saying: Have ye a father, or a brother?

אֲדֹנָי שָׁאַל אֶת-עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֹשׁ לָכֶם אָב אוֹ-אָח:

19

20 And we said unto my lord: We have a father, an old man, and a child of his old age, a little one; and his brother is dead, and he alone is left of his mother, and his father loveth him.

וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי יֵשׁ-לָנוּ אָב זָקֵן וַיָּלֶד זָקֵנים קָטָן וְאָחִיו מָת וַיִּנָּתֶר הָיָא לְבָדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהָבוֹ:

20

21 And thou saidst unto thy servants: Bring him down unto me, that I may set mine eyes upon him.

וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֶשְׁמָה עֵינִי עָלָיו:

וי

חובו: ומה בצדק. לשון צדק, וכן כל חיצה שתחלת יסודה "ז"ו היא צאה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל, נותן טי"ת במקום תי"ו, ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד חיצה, אלא באמצע אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת צדק, ויִצְטַע מגזרת צבע, ויִצְטִירוֹ מגזרת ציר לְמוֹנִים, הִצְטִירוֹ מגזרת צָדָה לְדָרָךְ. וחיצה שתחלתה סמ"ך או ש"ן כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון, וַיִּסְפַּל הַסָּבָב (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. מִשְׁפַּל הַיִּת צִקְרָנִיא (דניאל ז, ח), מגזרת סכל. וַיִּשְׁמֶר חֲקוֹת עֲמָרִי (מכה ו, טז), מגזרת שמר. וְסָר מִרַע מִשְׁתַּלָּל (ישעיה נט, טו), מגזרת מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שוֹלָל (איוב יב, יז). מִקְסוּלָל בְּעַמִּי (שמות ט, יז), מגזרת דָּרָךְ לֹא סְלוּלָה (ירמיה יח, טו):

(18) ויגש אליו. דבר באזני אדני. יכנסו דברי באזניך (צ"ר ג, ו): ואל יחר אפך. מכאן אמה למד שדבר אליו קשור: כי כמודך כפרעה. חשבו אמה בעיני כמלך, זה פשוטו, ומדרשו (צ"ר סס). סופך ללקות עליו בצרעת, כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה, על לילה אחת שעבדה. דבר אחר, מה פרעה גזר ואינו מקיים, מצטיי ואינו עושה, אף אמה כן, וכי זו היא שימת עין, שאמרת לשום עיני עליו. דבר אחר כי כמודך כפרעה, אם תקניטני, אהרוג אותך ואת אדוניך (צ"ר סס):

(19) אדני שאל את עבדיו. מתחלה בעלילה צאת עליו, למה היה לך לשאול כל אלה, בתך היינו מבקשים, או אחותנו אמה מבקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר (צ"ר סס ח):

(20) ואחיו מת. מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו, אמר, אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הביאהו אלני: לבדו לאמו. מאותו האס חין לו עוד חס:

22	And we said unto my lord: The lad cannot leave his father; for if he should leave his father, his father would die.	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי לֹא-יִוָּכַל וְהָנָעַר לָעֵזֶב אֶת-אָבִיו וְעֵזֶב אֶת-אָבִיו וּמָתָּה: עוֹלִימָא לְמִשְׁבַּק יֵת אָבִיהִי אִם יִשְׁבֹּק יֵת אָבִיהִי יָמוּת:	22
23	And thou saidst unto thy servants: Except your youngest brother come down with you, ye shall see my face no more.	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָי אִם-לֹא יֵרֵד אֶחֱיֶיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפֹּן לִרְאוֹת פָּנַי: וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדְךָ אִם לֹא יֵיחֹת אַחֻכּוֹן זְעִירָא עִמָּכּוֹן לֹא תִסְפֹּן לְמַחְזֵי אִפִּי:	23
24	And it came to pass when we came up unto thy servant my father, we told him the words of my lord.	וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל-עֲבָדְךָ אָבִי וַנִּגְדֵּל-לּוֹ אֶת דְּבָרֵי אֲדֹנָי: וַהֲנֵה כַּד סָלִיקְנָא לְוֵת עֲבָדְךָ אָבָא וַחֲוִינָא לִיהּ יֵת פִּתְגָמֵי רַבּוּנֵי:	24
25	And our father said: Go again, buy us a little food.	וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שְׁכֻרוֹ-לָנוּ מִזֶּמֶט-אֶכֶל: וַאֲמַר אָבוּנָא תוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעִיר עֲבוּרָא:	25
26	And we said: We cannot go down; if our youngest brother be with us, then will we go down; for we may not see the man's face, except our youngest brother be with us.	וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם-יֵשׁ אֶחָינוּ הַקָּטָן אִתָּנוּ וְיֵרְדְּנוּ כִּי-לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פָּנֵי הָאִישׁ וְאֶחָינוּ הַקָּטָן אֵינְנוּ אִתָּנוּ: וַאֲמַרְנָא לֹא נִכּוּל לְמִיחַת אִם אֵית אֶחָנוּנָא זְעִירָא עִמָּנָא וְנִיחֹת אֲרִי לֹא נִכּוּל לְמַחְזֵי אִפִּי גּוּבְרָא וְאַחֻנָא זְעִירָא לִיתוּהִי עִמָּנָא:	26
27	And thy servant my father said unto us: Ye know that my wife bore me two sons;	וַיֹּאמֶר עֲבָדְךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יֹדְעִתֶם כִּי שְׁנַיִם יִלְדָה-לִּי אִשְׁתִּי: וַאֲמַר עֲבָדְךָ אָבָא לָנָא אַתֹּן יֹדְעִתֶן אֲרִי תִרְיִן יִלְדַת לִי אַתָּתִי:	27
28	and the one went out from me, and I said: Surely he is torn in pieces; and I have not seen him since;	וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד-הַנֵּה: וַנִּפְק חַד מִלְּוֵתִי וַאֲמַרִית בְּרַם מִקְטָל קְטִיל וְלֹא חֲזַיתִיה עַד כְּעַן:	28
29	and if ye take this one also from me, and harm befall him, ye will bring down my gray hairs with sorrow to the grave.	וְלִקְחִתֶּם גַּם-אֶת-זֶה מֵעַם פָּנַי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרְדִתֶם אֶת-שִׁיבְתִּי בְּרַעַה שְׂאֵלָה: וַתִּסְבּוּ אֶף יֵת דִּין מִן קַדְמֵי וַיַּעֲרַעְנִיה מוֹתָא וַתַּחֲתוֹן יֵת סִיבְתִי בְּבִשְׁתָּא לְשָׂאוֹל:	29
30	Now therefore when I come to thy servant my father, and the lad is not with us; seeing that his soul is bound up with the lad's soul;	וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל-עֲבָדְךָ אָבִי וְהָנָעַר אֵינְנוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: וְכַעַן כְּמִיתָא לְוֵת עֲבָדְךָ אָבָא וְעוֹלִימָא לִיתוּהִי עִמָּנָא וְנַפְשִׁיה חֲבִיבָא לִיהּ כְּנַפְשִׁיה:	30

(22) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו, דואגים אנו שמא ימות בדרכך, שהרי אמו בדרכך מתה:
 (29) וקרהו אסון. שהשטן מקטרג גשעת הסכנה (שם לא, ט): והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אלזלי, אני מתחנש בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלטון ממו ביום אחד:

31	it will come to pass, when he seeth that the lad is not with us, that he will die; and thy servants will bring down the gray hairs of thy servant our father with sorrow to the grave.	וְהָיָה כִּרְאוֹתָיו כִּי־אֵין הַנֶּעֱר וּמָת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עֲבָדֶיךָ אֲבִינוּ בִּיגוֹן שְׂאֵלָה:	שני
32	For thy servant became surety for the lad unto my father, saying: If I bring him not unto thee, then shall I bear the blame to my father for ever.	כִּי עֲבָדֶיךָ עָרַב אֶת־הַנֶּעֱר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אָבִיאֲנֹו אֵלָיֶךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָל־הַיָּמִים:	32
33	Now therefore, let thy servant, I pray thee, abide instead of the lad a bondman to my lord; and let the lad go up with his brethren.	וְעַתָּה יִשְׁב־נָא עֲבָדֶיךָ תַּחַת הַנֶּעֱר עָבֵד לְאֲדֹנָי וְהַנֶּעֱר יַעַל עִם־אָחָיו:	33
34	For how shall I go up to my father, if the lad be not with me? lest I look upon the evil that shall come on my father.'	כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנֶּעֱר אֵינְנִי אִתִּי בְּן אֲרָאָה בָּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת־אָבִי:	34
XLV	Then Joseph could not refrain himself before all them that stood by him; and he cried: 'Cause every man to go out from me.' And there stood no man with him, while Joseph made himself known unto his brethren.	וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אֹתוֹ בְּהִתְנַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל־אָחָיו:	XLV
2	And he wept aloud; and the Egyptians heard, and the house of Pharaoh heard.	וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:	2
3	And Joseph said unto his brethren: 'I am Joseph; doth my father yet live?' And his brethren could not answer him; for they were affrighted at his presence.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אִבִּי חַי וְלֹא־יָכֹלֻ אָחָיו לַעֲנֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:	3

(31) והיה כראותו כי אין הנער ומת. אציו מלכותו:

(32) כי עבדך ערב את הנער. ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מצוחז, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה צד' עולמות:

(33) ישב נא עבדך וגו'. לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה ולמלחמה ולשמע:

(1) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נלצים עליו ושומעין שחיו מתדיינין צהודעו להם:

(2) וישמע בית פרעה. ציתו של פרעה, כלומר עצדיו וצני ציתו, ואין זה לשון בית ממש, אלא כמו בית ישראל, בית יהודה, מיט' צלעו:

(3) נבהלו מפניו. מפני הצושה:

4	<p>And Joseph said unto his brethren: 'Come near to me, I pray you.' And they came near. And he said: 'I am Joseph your brother, whom ye sold into Egypt.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גִּשּׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֵלַי יוֹסֵף אֶחָיִכֶם אֲשֶׁר-מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיִמָּה:</p>	4
5	<p>And now be not grieved, nor angry with yourselves, that ye sold me hither; for God did send me before you to preserve life.</p>	<p>וַעֲתָהּ אֶל-תַּעֲצָבוֹ וְאֶל-יִחְרָו בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחֲיָה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם:</p>	5
6	<p>For these two years hath the famine been in the land; and there are yet five years, in which there shall be neither plowing nor harvest.</p>	<p>כִּי-זֶה שְׁנָתִים הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חֲרִישׁ וְקָצִיר:</p>	6
7	<p>And God sent me before you to give you a remnant on the earth, and to save you alive for a great deliverance.</p>	<p>וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרִית בְּאֶרֶץ וְלַחֲיֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:</p>	7
8	<p>So now it was not you that sent me hither, but God; and He hath made me a father to Pharaoh, and lord of all his house, and ruler over all the land of Egypt.</p>	<p>וַעֲתָה לֹא-אַתֶּם שָׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׁמְנֵי לָאֵב לְפָרְעָה וּלְאֹדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמַשְׁלָל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	שלישי
9	<p>Hasten ye, and go up to my father, and say unto him: Thus saith thy son Joseph: God hath made me lord of all Egypt; come down unto me, tarry not.</p>	<p>מַהֲרֹו וְעֲלֹו אֶל-אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנִךְ יוֹסֵף שְׁמַנִּי אֱלֹהִים לְאֹדוֹן לְכָל-מִצְרָיִם רָדָה אֵלַי אֶל-תַּעֲמֹד:</p>	9
10	<p>And thou shalt dwell in the land of Goshen, and thou shalt be near unto me, thou, and thy children, and thy children's children, and thy flocks, and thy herds, and all that thou hast;</p>	<p>וַיֵּשְׁבֶת בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וּצֹאֲנֶךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:</p>	10
11	<p>and there will I sustain thee; for there are yet five years of famine; lest thou come to poverty, thou, and thy household, and all that thou hast.</p>	<p>וְכָל-כְּלִי אֲתִידָּ שֵׁם כִּי-עוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן-תִּהְיֶה אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:</p>	11

(4) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו אחי נכלמים, קרא להם צלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול (צ"ר נג, ח):

(5) למחיה. להיות לכס למחיה:

(6) כי זה שנתיים הרעב. עזרו משני הרעב:

(8) לאב. לחצר ולפטרון (אוס צעשיטנער פאטראן):

(9) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות:

12	And, behold, your eyes see, and the eyes of my brother Benjamin, that it is my mouth that speaketh unto you.	וְהִנֵּה עֵינֶיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם: וְהָא עֵינֵיכֶם חֲזַן וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין אָרִי כְּלִישְׁכֹן אָנָּה מִמֶּלֶל עִמָּכֶם:	12
13	And ye shall tell my father of all my glory in Egypt, and of all that ye have seen; and ye shall hasten and bring down my father hither.	וְהַגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רָאִיתֶם וּמַהֲרֶתֶם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה: וְתַחֲוֹן לְאָבִא יֵת כָּל יְקָרִי דְּבְמִצְרַיִם וְיֵת כָּל דְּחֲוִיתֹן וְתַחֲוֹן וְתַחֲוֹן יֵת אָבִא הֵלָכָא:	13
14	And he fell upon his brother Benjamin's neck, and wept; and Benjamin wept upon his neck.	וַיִּפֹּל עַל־צוּאֲרֵי בְנִימִן־אָחִיו וַיִּבֶּךְ וּבְנִימִן בָּכָה עַל־צוּאֲרָיו:	14
15	And he kissed all his brethren, and wept upon them; and after that his brethren talked with him.	וַיִּנָּשֶׁק לְכָל־אָחָיו וַיִּבֶּךְ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אָחִיו אִתּוֹ:	15
16	And the report thereof was heard in Pharaoh's house, saying: 'Joseph's brethren are come'; and it pleased Pharaoh well, and his servants.	וַהֲקֹל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁבַּע בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו:	16
17	And Pharaoh said unto Joseph: 'Say unto thy brethren: This do ye: lade your beasts, and go, get you unto the land of Canaan;	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אָמַר אֶל־אֲחֵיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בָאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן:	17
18	and take your father and your households, and come unto me; and I will give you the good of the land of Egypt, and ye shall eat the fat of the land.	וּקְחוּ אֶת־אָבִיכֶם וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתַּנַּה לָכֶם אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ:	18

(11) פן תורש. דלמא תתמסכן, לשון מוריש ומעשיר:

(12) והנה עיניכם רואות. צבדודי, ושאי אחיכס, שאני מהול כסס. ועוד, כי פי המדבר אליכם כלשון הקדש (צ"ר שם י): ועיני אחי בנימין. השוה את כולם יחד, לומר, שכשם שאין לי שנהא על בנימין אחי, שהרי לא היה צמכירתי, כך אין כלצי שנהא עליכם:

(14) ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידין להיות צחלקן של בנימין וסופן להחרב (מגילה טז): ובנימין בכה על צואריו. על משכן שילה שעמיד להיות צחלקן של יוסף וסופו להחרב, (ולענ"ד דיוקן של רש"י דציוסף) כחצי ויפול ויבך, תרתי משמע, שאני מקדשות ולכך עשה צ' פעולות על זה הרמז, מה שאין כן בנימין, דלא כחצי רק ובנימין צכה, פעולה אחת, שלא רמז רק על חורבן אחד, ועיין צביאור תרגום יונתן ששם הוא צדך דרש:

(15) ואחרי כן. מאחר שראוהו צוכה ולצו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחלה היו צושים ממנו:

(16) והקול נשמע בית פרעה. כמו צצית פרעה, והוא לשון צית ממש:

(17) טענו את בעירכם. תצוה:

(18) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן, ניצא ואינו יודע מה ניצא, סופה לעשותה כמנולה שאין צה דגיס: חלב הארץ.

כל חלב לשון מיטב הוא:

19	Now thou art commanded, this do ye: take you wagons out of the land of Egypt for your little ones, and for your wives, and bring your father, and come.	וְאַתָּה צוֹוִיתָהּ זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:	רביעי
20	Also regard not your stuff; for the good things of all the land of Egypt are yours.	וְעֵינֵיכֶם אַל־תַּחַס עַל־כְּלִיכֶם כִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:	20
21	And the sons of Israel did so; and Joseph gave them wagons, according to the commandment of Pharaoh, and gave them provision for the way.	וַעֲבָדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִי כִּן לְהוֹן יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל מִימְרָא דְּפִרְעָה וַיִּהְיֶה לְהוֹן זִנְדִּין לְאוֹרְחָא:	21
22	To all of them he gave each man changes of raiment; but to Benjamin he gave three hundred shekels of silver, and five changes of raiment.	לְכָל־לָמָּה נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמֵשׁ חֲלָפוֹת שְׂמָלֹת:	22
23	And to his father he sent in like manner ten asses laden with the good things of Egypt, and ten she-asses laden with corn and bread and victual for his father by the way.	וּלְאָבִיו שְׁלַח כְּזֹאת עֲשֶׂרָה חֲמֹרִים נִשְׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נִשְׂאֹת בָּר וּלְחֶם וּמִזֶּן לְאָבִיו לְדֶרֶךְ:	23
24	So he sent his brethren away, and they departed; and he said unto them: 'See that ye fall not out by the way.'	וַיִּשְׁלַח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ:	24
25	And they went up out of Egypt, and came into the land of Canaan unto Jacob their father.	וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אָבִיהֶם:	25

(19) ואתה צויתתה. מפי לומר להם: זאת עשו. כך אמר להם שזרשותי היא: (23) שלח כזאת. כחשבון הזה, ומהו החשבון, עשרה חמורים וגו'. (רזנו) שמלת כזאת המיותרת, ובכ"ף הדמיון, מורה על כי מעולם לא שלח לו עשרה חמורים וי' אתונות, רק הכי קאמר קרא, ולאציו שלח בעגלות כזאת וגו' כלומר כחשבון הזה שהוא משא י' חמורים וי' אתונות. והשתא אחי שפיר, דלא מזינו נכתב אלא וירא את העגלות, ולא שום חמורים ואתונות וק"ל. בשם הגאון מהרש"ל: משוב מצרים. מזינו בגמרא ששלח לו יין יסן, שדעת זקנים נוחה הימנו. ומדרש אגדה, גריסין של פול: בר ולחם. כתרוממו: ומזון. ליפתן (כך גירסת רא"ס): (24) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרך. דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו צחמה לעיר. לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריצו בדרך על דבר מכירתו, להטוכח זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו, וגרמת לנו לשנאתו:

26	And they told him, saying: 'Joseph is yet alive, and he is ruler over all the land of Egypt.' And his heart fainted, for he believed them not.	וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מִשְׁלַל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּפֵּג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם:	26
27	And they told him all the words of Joseph, which he had said unto them; and when he saw the wagons which Joseph had sent to carry him, the spirit of Jacob their father revived.	וַיַּדְבֵּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּרָא אֶת־הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אָבִיהֶם:	27
28	And Israel said: 'It is enough; Joseph my son is yet alive; I will go and see him before I die.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רֵב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלַיכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת:	חמישי
XLVI	And Israel took his journey with all that he had, and came to Beer-sheba, and offered sacrifices unto the God of his father Isaac.	וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שְׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לַאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:	XLVI
2	And God spoke unto Israel in the visions of the night, and said: 'Jacob, Jacob.' And he said: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בַּחֲזוֹן בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי:	2
3	And He said: 'I am God, the God of thy father; fear not to go down into Egypt; for I will there make of thee a great nation.	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה כִּי־לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם:	3
4	I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes.'	אֲנֹכִי אֶרְדָּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֵעֲלֶיךָ גַם־עֹלָה וַיֹּסֶף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ:	4

(26) וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו. נחלק לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה, וכמו מאין הפגות (איכה ג, מט), וריחו לא נמר (ירמיה מח, יא), מתרגמין וריחיה לא פג:

(27) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם, צמה היה עוסק כשפירש ממנו, צפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכניה שפירשה ממנו:

(28) רב עוד. רצ לי עוד שמחה וחדוה, הואיל ועוד יוסף בני חי:

(1) בארה שבע. כמו לבאר שבע ה"א בסוף תיבה, במקום למ"ד בתחלתה: לאלהי אביו יצחק. חייז אדם כצנוד אציו יתור מצנוד וקנו לפיכך חלה צינחק ולא צאצרהס:

(2) יעקב יעקב. לשון חצה:

(3) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מנר על שנוקק לנאת לחוזה לארץ:

(4) ואנכי אעלה. הצמיחו להיות נקבר בארץ:

5	And Jacob rose up from Beer-sheba; and the sons of Israel carried Jacob their father, and their little ones, and their wives, in the wagons which Pharaoh had sent to carry him.	וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת-טַפָּם וְאֶת-נָשֵׁיהֶם בַּעֲגֻלֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פַּרְעֹה לִשְׂאת אוֹתוֹ:	וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת-טַפָּם וְאֶת-נָשֵׁיהֶם בַּעֲגֻלֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פַּרְעֹה לִשְׂאת אוֹתוֹ:
6	And they took their cattle, and their goods, which they had gotten in the land of Canaan, and came into Egypt, Jacob, and all his seed with him;	וַיִּקְחוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם וְאֶת-רֶכֶשֶׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל-זֶרְעוֹ אוֹתוֹ:	וַיִּקְחוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם וְאֶת-רֶכֶשֶׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל-זֶרְעוֹ אוֹתוֹ:
7	his sons, and his sons' sons with him, his daughters, and his sons' daughters, and all his seed brought he with him into Egypt.	בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בָּנוֹת בָּנָיו וְכָל-זֶרְעוֹ הֵבִיא אוֹתוֹ מִצְרַיִם: (ס)	בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בָּנוֹת בָּנָיו וְכָל-זֶרְעוֹ הֵבִיא אוֹתוֹ מִצְרַיִם: (ס)
8	And these are the names of the children of Israel, who came into Egypt, Jacob and his sons: Reuben, Jacob's first-born.	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:
9	And the sons of Reuben: Hanoch, and Pallu, and Hezron, and Carmi.	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפְלֹא וְחֶזְרוֹן וְכַרְמִי:	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפְלֹא וְחֶזְרוֹן וְכַרְמִי:
10	And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman.	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְעָל וַיָּמִין וְאָהֵד וַיַּכִּין וְצָחָר וְשָׂאוּל בֶּרֶךְ-הַכְּנַעֲנִית:	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְעָל וַיָּמִין וְאָהֵד וַיַּכִּין וְצָחָר וְשָׂאוּל בֶּרֶךְ-הַכְּנַעֲנִית:
11	And the sons of Levi: Gershon, Kohath, and Merari.	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי:	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי:
12	And the sons of Judah: Er, and Onan, and Shelah, and Perez, and Zerah; but Er and Onan died in the land of Canaan. And the sons of Perez were Hezron and Hamul.	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וֹנָן וְשֵׁלָה וְפֶרֶץ וְזָרַח וְזֵרַח וּמִית עֵר וֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַהֲוּוּ בְנֵי פֶרֶץ חֶזְרוֹן וְחָמוּל:	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וֹנָן וְשֵׁלָה וְפֶרֶץ וְזָרַח וְזֵרַח וּמִית עֵר וֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַהֲוּוּ בְנֵי פֶרֶץ חֶזְרוֹן וְחָמוּל:
13	And the sons of Issachar: Tola, and Puvah, and Iob, and Shimron.	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלָע וּפּוּבָה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלָע וּפּוּבָה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:

(6) אשר רכשו בארץ כנען. אזל מה שרכש צפדן ארס נתן הכל לעשו, בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר, נכסי חוזה לארץ אינן כדאי לי, וזהו אשר קרימתי לי, העמיד לו צבורין של זה ושל כסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו:

(7) ובנות בניו. סרח צת אשר ויכבד צת לוי:

(8) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב צאים, ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר צאו:

(10) בן הכנענית. צן דינה שנבעלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא הייתה דינה רוצה לזאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה (צ"ר פ, יא):

14	And the sons of Zebulun: Sered, and Elon, and Jahleel.	וּבְנֵי זִבְלוֹן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלָאֵל:	14
15	These are the sons of Leah, whom she bore unto Jacob in Paddan-aram, with his daughter Dinah; all the souls of his sons and his daughters were thirty and three.	אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדָן אַרָם וְיָתָּהּ דִּינָה כָּל נַפְשׁ בָּנוֹתָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:	15
16	And the sons of Gad: Ziphion, and Haggi, Shuni, and Ezbon, Eri, and Arodi, and Areli.	וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְאַצְבוֹן עֲרִי וְאַרְוֹדִי וְאַרְאֵלִי:	16
17	And the sons of Asher: Imnah, and Ishvah, and Ishvi, and Beriah, and Serah their sister; and the sons of Beriah: Heber, and Malchiel.	וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֲחֻתָּהּ וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיָּאל:	17
18	These are the sons of Zilpah, whom Laban gave to Leah his daughter, and these she bore unto Jacob, even sixteen souls.	אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בְּרִיתָהּ וַיִּלְדֶּת יָתָּהּ לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:	18
19	The sons of Rachel Jacob's wife: Joseph and Benjamin.	בְּנֵי רָחֵל אִשְׁתׁ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	19
20	And unto Joseph in the land of Egypt were born Manasseh and Ephraim, whom Asenath the daughter of Poti-phera priest of On bore unto him.	וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אֲסֵנַת בַּת פְּוֹטִי פְרַע (בַּסֹּפְרִי תִימָן פְּוֹטִיפֶרַע בְּתִיבָה אַחַת) כֶּתָן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:	20
21	And the sons of Benjamin: Bela, and Becher, and Ashbel, Gera, and Naaman, Ehi, and Rosh, Muppim, and Huppim, and Ard.	וּבְנֵי בִנְיָמִן בִּלְעָ וּבְכֹרֹ וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרֹאשׁ וְחֻפִּים וְאַרְדִּי:	21
22	These are the sons of Rachel, who were born to Jacob; all the souls were fourteen.	אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר:	22
23	And the sons of Dan: Hushim.	וּבְנֵי דָן חֻשִׁים:	23

(15) אלה בני לאה ואת דינה בתה. הזכרים חלה בלאה והנקבות חלה ביעקב, ללמדך, אשה מזרעת מחלה יולדת זכר, איש מזרע מחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. וצפרטן אי אחת מוצא חלה ל"ז, חלה 10 יוכד שגולה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר אֲשֶׁר יָלְדָה אֶתָּה לְלוֹי צִמְרָאִים, לידתה צמרים ואין הורחה צמרים: (19) בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר בהן אשת, חלה שהיתה עיקרו של בית.

24	And the sons of Naphtali: Jahzeel, and Guni, and Jezer, and Shillem.	וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְזָאֵל וְגוֹנִי וְיֶזֶר וְשִׁלֵּם:	24	וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְזָאֵל וְגוֹנִי וְיֶזֶר וְשִׁלֵּם:
25	These are the sons of Bilhah, whom Laban gave unto Rachel his daughter, and these she bore unto Jacob; all the souls were seven.	אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר-נָתַן לָרָחֵל בְּרַחֵל בְּרַתָּיהָ וַיֵּלֶידֶת יֶתְאֵלֶּה אֵלֶּיָּן לַיַּעֲקֹב כָּל-נַפְשָׁתָא שִׁבְעָה:	25	אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר-נָתַן לָרָחֵל בְּרַחֵל בְּרַתָּיהָ וַיֵּלֶידֶת יֶתְאֵלֶּה אֵלֶּיָּן לַיַּעֲקֹב כָּל-נַפְשָׁתָא שִׁבְעָה:
26	All the souls belonging to Jacob that came into Egypt, that came out of his loins, besides Jacob's sons' wives, all the souls were threescore and six.	כָּל-הַנְּפֹשׁ הַבָּאָה לַיַּעֲקֹב מִצְרַיִמָּה יֵצְאֵי יֶרְכּוֹ מִלֶּבֶד נְשֵׁי בְנֵי-יַעֲקֹב כָּל-נַפְשׁ שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ:	26	כָּל-הַנְּפֹשׁ הַבָּאָה לַיַּעֲקֹב מִצְרַיִמָּה יֵצְאֵי יֶרְכּוֹ מִלֶּבֶד נְשֵׁי בְנֵי-יַעֲקֹב כָּל-נַפְשׁ שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ:
27	And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten.	וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר-יָלְדוּ-לוֹ בְּמִצְרַיִם נְפֹשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנְּפֹשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שִׁבְעִים: (ס)	27	וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר-יָלְדוּ-לוֹ בְּמִצְרַיִם נְפֹשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנְּפֹשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שִׁבְעִים: (ס)
28	And he sent Judah before him unto Joseph, to show the way before him unto Goshen; and they came into the land of Goshen.	וַיֵּת יְהוּדָה שְׁלַח קִדְמוֹהִי לְיוֹסֵף לִפְנֵי הַנְּפֹשׁ לְגֹשֶׁן וַאֲתוּ לְאֶרֶץ גֹּשֶׁן:	ששי מא	וַאֲתִיְהוּדָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל-יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשֶׁן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ גֹּשֶׁן:
29	And Joseph made ready his chariot, and went up to meet Israel his father, to Goshen; and he presented himself unto him, and fell on his neck, and wept on his neck a good while.	וַיַּאֲסֵר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת-יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשֶׁן וַיִּרְא אֶלְיוֹ וַיִּפֹּל עַל-צוּרָאָיו וַיִּבְכֶּה עַל-צוּרָאָיו עוֹד:	29	וַיַּאֲסֵר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת-יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשֶׁן וַיִּרְא אֶלְיוֹ וַיִּפֹּל עַל-צוּרָאָיו וַיִּבְכֶּה עַל-צוּרָאָיו עוֹד:

(26) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לצד למצרים, ואין הצאה זו לשון עזר, אלא לשון הווה, כמו צעקב היא צָהָ (אסתר ז, יד), וכמו וְהָיָה רָחֵל צָהָ וְצָהָ עִם הָלֵאָה, לפיכך טעמו למטה צָהָ"ף, לפי שכשיצאו לצד מארץ כנען, לא היו אלא ששים ושש, והשני, כל הנפש לבית יעקב הצאה מצרימה שצעים, הוא לשון עזר, לפיכך טעמו למעלה צָהָ"ת, לפי שמשצאו שם היו שצעים, שמצאו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד בין החומות. (ועיין צדיאור לתרגום יונתן ומשם תמצא לרבות צמאונך צרש"). ולדברי האומר תאומות נולדו עם השצטים, צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהיה לא נמנו כאן. ממצחי ציקרא רצה (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו, והכחצו קורא אותן נפשות ציחו לשון רבים, לפי שהיו עוזדין לאלהות הרצה. יעקב שצעים היו לו, והכחצו קורא אותן נפש, לפי שהיו עוזדים לאל אחד:

(28) להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שממש תמצא הוראה:

(29) ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הקוסים למרכבה, להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרצות צכיה, וכן פי לא על איש קשים עוד (איוצ לד, כג), לשון רצוי הוא, אינו שם עליו עלילות נוספות על חטאיו, אף כאן הרצה והוסיף צכיה יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמר רבותינו, שהיה קורא את שמע:

30 And Israel said unto Joseph: 'Now let me die, since I have seen thy face, that thou art yet alive.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אֲנִי מָאִית וּמָנָא הָדָא מִנַּחֵם אֲנִי בְּתֵר דְּחַוִּיתִנּוּן לְאַפְךָ אֲרִי עַד כְּעַן קַיָּים אַתָּה:	30 וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמִיתָהּ תַּפְעִם אַחֲרֵי רְאוּתִי אֶת-פְּנֵיךָ כִּי עוֹדָךְ חַי:
31 And Joseph said unto his brethren, and unto his father's house: 'I will go up, and tell Pharaoh, and will say unto him: My brethren, and my father's house, who were in the land of Canaan, are come unto me;	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֵיהִי וּלְבֵית אָבוֹהֵי אֶסֶק וְאֲחֵי לַפְרָעָה וַיֹּאמֶר לִיה אַחִי וּבֵית אָבָא דְּבֹאֲרַעָא דְּכִנְעַן אַתּוּ לְנֹתִי:	31 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֲחָיו וְאֶל-בֵּית אָבִיו אֵעֵלָה וְאֶגִּידָה לַפְרָעָה וַאֲמַרְהָ אֵלָיו אַחִי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן בָּאוּ אֵלַי:
32 and the men are shepherds, for they have been keepers of cattle; and they have brought their flocks, and their herds, and all that they have.	וְגוֹבְרִיא רְעַן עָנָא אֲרִי גוֹבְרִי מְרִי גִיתִי הוּוּ וְעִנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אִיתִיאוּ:	32 וְהָאֲנָשִׁים רְעִי צֹאן כִּי-אֲנָשִׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבִקְרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:
33 And it shall come to pass, when Pharaoh shall call you, and shall say: What is your occupation?	וַיְהִי אֲרִי יִקְרִי לְכוֹן פְּרָעָה וַיִּמַּר מָא עוֹבְדֵיכֻן:	33 וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם פְּרָעָה וַאֲמַר מַה-מַּעֲשֵׂיכֶם:
34 that ye shall say: Thy servants have been keepers of cattle from our youth even until now, both we, and our fathers; that ye may dwell in the land of Goshen; for every shepherd is an abomination unto the Egyptians.'	וְתִמְרוּן גוֹבְרִי מְרִי גִיתִי הוּוּ עֲבָדִיךָ מִזְעוּרֵנָא וְעַד כְּעַן אֲפִי אֲנַחְנָא אֲפִי אֲבָהֵתְנָא בְּדִיל דְּתַתְּבוּן בְּאֶרֶעָא דְּגִשֵׁן אֲרִי מִרְחֻקִין מִצְרָאִי כָּל רְעִי עָנָא:	34 וַאֲמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִזְעוּרֵינוּ וְעַד-עַתָּה גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשֵׁן כִּי-תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל-רְעִי צֹאן:
XLVII Then Joseph went in and told Pharaoh, and said: 'My father and my brethren, and their flocks, and their herds, and all that they have, are come out of the land of Canaan; and, behold, they are in the land of Goshen.'	וַאֲתָא יוֹסֵף וְחָיו לַפְרָעָה וַאֲמַר אָבָא וְאֲחֵי וְעִנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אַתּוּ מִאֲרַעָא דְּכִנְעַן וְהָא אֲנוּן בְּאֶרֶעָא דְּגִשֵׁן:	XLVII וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לַפְרָעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֲחֵי וְצֹאנָם וּבִקְרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מִאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנָּה בְּאֶרֶץ גִּשֵׁן:
2 And from among his brethren he took five men, and presented them unto Pharaoh.	וּמִקְצַת אַחֵיהִי דְּבֵר חֲמִשָּׁא גוֹבְרִין וְאַשְׁמִינוּן קֳדָם פְּרָעָה:	2 וּמִקְצַת אֲחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצְגֵם לִפְנֵי פְרָעָה:

(30) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שתי מיתות. בעולם הזה ולעולם הבא, שנחלקה ממני שכני, והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת:

(31) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו והאנשים רועי צאן וגו':

(34) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא נריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים כל רעה צאן. לפי שהם להם אלהות:

(2) ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגזירה, שאין נראים גזורים, שאם יראה אותם גזורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, וזנמין, אותן שלא כפל משה שמותם כשזכרן, אבל שמות הגזורים כפל. וזאת ליהודה שמעו ה' קול יהודה, ולגד אמר פרוץ מקריב ג, ולגפסלי אמר נפסלי, ולגדן אמר דן, וכן לזבולון, וכן לאשר. זהו לשון בראשית רבה (ה, ד) שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא צבליית שלנו מצינו, שאותן שכפל משה שמותן הם החלשים, ואותן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו, לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש בדבר, כדאיחא צבא קמא (נב). ובצרייתא דספרי שנינו

<p>And Pharaoh said unto his brethren: 3 'What is your occupation?' And they said unto Pharaoh: 'Thy servants are shepherds, both we, and our fathers.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מֶה־ מַעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־ אֲבוֹתֵינוּ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מֶה־ מַעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־ אֲבוֹתֵינוּ:</p>
<p>And they said unto Pharaoh: 'To 4 sojourn in the land are we come; for there is no pasture for thy servants' flocks; for the famine is sore in the land of Canaan. Now therefore, we pray thee, let thy servants dwell in the land of Goshen.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ לְפַרְעֹה לְאֹתוֹתָא בְּאֶרֶץ אֲתִינָא אֲרִי לִית רֹעִיָּא לְעֹנָא דְלַעֲבָדֶיךָ אֲרִי תִקְרִי כִּפְנָא בְּאֶרֶץ דְּכֻנְעֵן וְכֻנְעֵן יִתְבּוּן כְּעֵן עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ דְּגֹשֶׁן:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לְגֹדֵר בְּאֶרֶץ בְּאֵנֹה כִּי־אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:</p>
<p>And Pharaoh spoke unto Joseph, 5 saying: 'Thy father and thy brethren are come unto thee;</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמִימַר אֲבִיךָ וְאֶחָיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ וְאֶחָיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:</p>
<p>the land of Egypt is before thee; in 6 the best of the land make thy father and thy brethren to dwell; in the land of Goshen let them dwell. And if thou knowest any able men among them, then make them rulers over my cattle.'</p>	<p>אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם קִדְמָךְ הִיא בְּדִשְׁפִיר בְּאֶרֶץ אוֹתִיב יֵת אֲבִיךָ וְיֵת אֶחָיךָ יִתְבּוּן בְּאֶרֶץ דְּגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתָּ וְאִיתָ בְּהוֹן גּוֹבְרִין דְּחִילָא וְתַמְנִינִין רַבְנֵי גִיתִי עַל דִּילִי:</p>	<p>אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִטֵּב הָאֶרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אֶחָיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיִשְׁכֹּם אֲנָשִׁי־חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־ לִי:</p>
<p>And Joseph brought in Jacob his 7 father, and set him before Pharaoh. And Jacob blessed Pharaoh.</p>	<p>וְאִיתִי יוֹסֵף יֵת יַעֲקֹב אֲבוֹהִי וְאִקְרִימִיה קֹדֶם פַּרְעֹה וּבִרְכֶּיךָ יַעֲקֹב יֵת פַּרְעֹה:</p>	<p>וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה:</p>
<p>And Pharaoh said unto Jacob: 8 'How many are the days of the years of thy life?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:</p>
<p>And Jacob said unto Pharaoh: 'The 9 days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years; few and evil have been the days of the years of my life, and they have not attained unto the days of the years of the life of my fathers in the days of their sojournings.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תּוֹתְבוֹתֵי מָאָה וְתִלְתִּין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הָיוּ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא אֲדַבִּיקוּ יֵת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹהָתִי בְּיוֹמֵי תּוֹתְבוֹתֵהוֹן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יָמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיָגוּ אֶת־יָמֵי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתִי בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם:</p>
<p>And Jacob blessed Pharaoh, and 10 went out from the presence of Pharaoh.</p>	<p>וּבִרְכֶּיךָ יַעֲקֹב יֵת פַּרְעֹה וַנִּפְקַ מִן קֹדֶם פַּרְעֹה:</p>	<p>וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:</p>

וזאת הזכרה כמו בגמרא שלנו:

(6) אנשי חיל. בקיאים באומנותן לרעות צאן: על אשר לוי. על צאן שלוי:

(7) ויברך יעקב. היא שאילת שלום, כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר בלע"ז:

(9) שני מגורי. ימי גרותי, כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. בטובה:

11	And Joseph placed his father and his brethren, and gave them a possession in the land of Egypt, in the best of the land, in the land of Rameses, as Pharaoh had commanded.	וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וַיֵּתֵן לָהֶם אֶחָדָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה:	סביעי
12	And Joseph sustained his father, and his brethren, and all his father's household, with bread, according to the want of their little ones.	וַיַּחֲזִק יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וְאֶת כָּל-בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטֶּף:	12
13	And there was no bread in all the land; for the famine was very sore, so that the land of Egypt and the land of Canaan languished by reason of the famine.	וְלֶחֶם אֵין בְּכָל-הָאָרֶץ כִּי-כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתָּלָה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב:	13
14	And Joseph gathered up all the money that was found in the land of Egypt, and in the land of Canaan, for the corn which they bought; and Joseph brought the money into Pharaoh's house.	וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה:	14
15	And when the money was all spent in the land of Egypt, and in the land of Canaan, all the Egyptians came unto Joseph, and said: 'Give us bread; for why should we die in thy presence? for our money faileth.'	וַיֵּתֵם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר הִבְהֵלֵנוּ לֶחֶם וְלִמָּוֶת נִמּוּת נִגְדָּה כִּי אָפֶס כֶּסֶף:	15
16	And Joseph said: 'Give your cattle, and I will give you [bread] for your cattle, if money fail.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֹ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶנָּה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אָפֶס כֶּסֶף:	16

- (10) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מצרכים אותם ונוטלים רשות. ומה צרכה צרכו, שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שומה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומצרכתו של יעקב ואילך, היה פרעה בא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן נשא כו):
- (11) רעמסס. מארץ גושן היא:
- (12) לפי הטף. לפי הצורך לכל בני ביתם:
- (13) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון, לתחלת שני הרעצ: ותלה. כמו ותלאה, לשון עיפות כתר גומו, ודומה לו קמת להלגה היקה זקים (משלי כו, יח):
- (14) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את הכסף:
- (15) אפס. כתר גומו שלים:

<p>And they brought their cattle unto Joseph. And Joseph gave them bread in exchange for the horses, and for the flocks, and for the asses; and he fed them with bread in exchange for all their cattle for that year.</p>	<p>וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבַמִּקְנֵה הַצֹּאן וּבַמִּקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיִּנְהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא:</p>	<p>17 וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבַמִּקְנֵה הַצֹּאן וּבַמִּקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיִּנְהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא:</p>
<p>And when that year was ended, they came unto him the second year, and said unto him: 'We will not hide from my lord, how that our money is all spent; and the herds of cattle are my lord's; there is nought left in the sight of my lord, but our bodies, and our lands.</p>	<p>וּשְׁלִימַת שְׁתָּא הָהִיא וְאֵתוּ לְוַתִּיה בְּשִׁתָּא תַנְיִיתָא וְאָמְרוּ לֵיה לֹא נִכְסֵי מִן רַבּוּנִי אֱלֵהִין שְׁלִים פִּסְפָּא וְגִיתִי בְּעִירָא לְוַת רַבּוּנִי לֹא אֲשַׁתָּא קָדָם רַבּוּנִי אֱלֵהִין גְּוִיתָנָא וְאַדְרַעָנָא:</p>	<p>18 וַתֵּתֶם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבִיאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִכְתֹּד מֵאֲדָנִי כִּי אִם־תָּם הַפֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדָנִי לֹא נִשְׁאַר לַפָּנִי אֲדָנִי בְּלֹתִי אִם־גְּוִיתָנִי וְאַדְמָתָנִי:</p>
<p>Wherefore should we die before thine eyes, both we and our land? buy us and our land for bread, and we and our land will be bondmen unto Pharaoh; and give us seed, that we may live, and not die, and that the land be not desolate.'</p>	<p>לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲדָמָתָנוּ קָנָה־אֹתָנוּ וְאֵת־אֲדָמָתָנוּ בַּלֶּחֶם וְנִהְיָה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתָנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה וְתֵן־זֶרַע וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:</p>	<p>19 לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲדָמָתָנוּ קָנָה־אֹתָנוּ וְאֵת־אֲדָמָתָנוּ בַּלֶּחֶם וְנִהְיָה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתָנוּ עֲבָדִים לַפַּרְעֹה וְתֵן־זֶרַע וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:</p>
<p>So Joseph bought all the land of Egypt for Pharaoh; for the Egyptians sold every man his field, because the famine was sore upon them; and the land became Pharaoh's.</p>	<p>וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵיהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה:</p>	<p>20 וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵיהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה:</p>
<p>And as for the people, he removed them city by city, from one end of the border of Egypt even to the other end thereof.</p>	<p>וַיֹּת עָמָא אַעְבַּר יִתְיָה מִקְרִי לְקִרֵי מִסּוּף תְּחֹום מִצְרַיִם וְעַד סוּפְיָה:</p>	<p>21 וְאֵת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לְעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קִצְהוּ:</p>

(17) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו אין מנהל לה (ישעיה נא, יח), על מי מנחות ינהלגי (תהלים כג, ג):
(18) בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף והמקנה, ובא הכל אל יד אדוני: בלתי אם גויתנו. כמו אם לא גויתנו (וה"ג רא"ס וכן בדפוס ישן ועיין בג"א מישב גירסא שניה):
(19) ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיון שצא יעקב למצרים, צאה צרכה לרגליו, והסתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה (י, ט): לא תשם. לא תהא שממה, לא תצור, לשון שדה צור, שאינו חרוש:
(20) ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו:
(21) ואת העם העביר. יוסף, מעביר לעיר. לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ, והושיב של עיר זו בחצרתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת, אלא להודיעך שצחו של יוסף, שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו, שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס:): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה:

22	Only the land of the priests bought he not, for the priests had a portion from Pharaoh, and did eat their portion which Pharaoh gave them; wherefore they sold not their land.	22	רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את-חקם אשר נתן להם פרעה על-כן לא מכרו את-אדמתם:
23	Then Joseph said unto the people: 'Behold, I have bought you this day and your land for Pharaoh. Lo, here is seed for you, and ye shall sow the land.	23	ויאמר יוסף אל-העם הן קניתי אתכם היום ואת-אדמתכם לפרעה הא-לכם זרע וזרעתם את-האדמה:
24	And it shall come to pass at the ingatherings, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your households, and for food for your little ones.'	24	והיה בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידית יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל לטפכם:
25	And they said: 'Thou hast saved our lives. Let us find favour in the sight of my lord, and we will be Pharaoh's bondmen.'	מפטיר	ויאמרו החיתנו נמצא-חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה:
26	And Joseph made it a statute concerning the land of Egypt unto this day, that Pharaoh should have the fifth; only the land of the priests alone became not Pharaoh's.	26	וישם אתה יוסף לחק עד-היום תזה על-אדמת מצרים לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה:
27	And Israel dwelt in the land of Egypt, in the land of Goshen; and they got them possessions therein, and were fruitful, and multiplied exceedingly.	קו פסוקים	וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ונאחזו בה ויפרו וירבו מאד:

The Haftara is Ezekiel 37:15 - 37:28 on page 252.

- (22) הכהנים. הכומרים, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשון גדולה, כמו פהן מדן, פהן און: חוק לכהנים. חק, כך וכך לחס ליום:
 (23) הא. כמו הנה, כמו וגם אני הא דקדקן גלאש גמפי (יחזקאל טו, מג):
 (24) לזרע השדה. שכל שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העזדים והשפחות אשר צנתיכם: טפכם. צנים קטנים:
 (25) נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמרת: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה, לחק שלא יעבור:
 (27) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן צאריך גשן, שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:

28	And Jacob lived in the land of Egypt seventeen years; so the days of Jacob, the years of his life, were a hundred forty and seven years.	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עָסָר שָׁנִים וַהֲוָה יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי מֵאָה וָאַרְבָּעִין וְשִׁבְעַת שָׁנִים:	וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲזֵי שִׁבְעַת שָׁנִים וָאַרְבָּעִים וּמֵאָת שָׁנָה:	ויחי
29	And the time drew near that Israel must die; and he called his son Joseph, and said unto him: 'If now I have found favour in thy sight, put, I pray thee, thy hand under my thigh, and deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt.'	וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לְבָרְיָהּ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לֵיהּ אִם כָּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ שׁוּ כָּעַן יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֱמֶת אֶל-נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:	וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לְבָנּוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֱמֶת אֶל-נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:	29
30	But when I sleep with my fathers, thou shalt carry me out of Egypt, and bury me in their burying-place.' And he said: 'I will do as thou hast said.'	וְאֶשְׁכּוֹב עִם אֲבֹתַי וְתִטְלֵנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרֵנִי בְּקִבְרֵתָהוֹן וַיֹּאמֶר אָנָּה אֲעֲבִיד כַּפְתָּנֻמָּה:	וְשָׁכַבְתִּי עִם-אֲבֹתַי וְנִשְׂאתַנִּי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרַתִּי בְּקִבְרֵתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲעֲשֶׂה כְּדִבְרְךָ:	30
31	And he said: 'Swear unto me.' And he swore unto him. And Israel bowed down upon the bed's head.	וַיֹּאמֶר קָיִים לִי וְקָיִים לֵיהּ וַסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רִישׁ עַרְסָא:	וַיֹּאמֶר הַשְׁבַּעָה לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל-רֹאשׁ הַמִּטָּה: (פ)	31
XLVIII	And it came to pass after these things, that one said to Joseph: 'Behold, thy father is sick.' And he took with him his two sons, Manasseh and Ephraim.	וַהֲוָה בְּתֵר פְּתֻמָּיָא הָאֵלִין וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הֵא אָבוֹךְ מָרַע וְדַבֵּר יֵת תָּרִין בְּנוֹיָה עִמִּיהּ יֵת מְנַשֶּׁה וְיֵת אֶפְרַיִם:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקָּח אֶת-שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת-מְנַשֶּׁה וְאֶת-אֶפְרַיִם:	לוי מב

(28) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אזינו, נסתמו עיניהם ולכס של ישראל מִכְרַת השָׁעָבֹד, שהתחילו לשעבד. דבר אחר, שנקש לגלות את הקץ לבניו, ונסתם ממנו (צ"ר לו, א):

(29) ויקרבו ימי ישראל למוות. כל מי שנאמר צו קריצה למוות, לא הגיע לימי אבותיו (צ"ר שם ג), (יזחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז, צדוד נאמר קריצה, אצו חי ת' שנים והוא חי ע'): ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת צידו לעשות (צ"ר שם ה): שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת: חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה למשלוש גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (וימְרָשִׁין תחת גופי), ואין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלל יעשנו מנרים עבודת אלילים, צ"ר (שם):

(30) ושכבתי עם אבותי. וי"ו מחובר למעלה למחלת המקרא, שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואחיה תשאני ממנרים, ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממנרים וקברתני בקבורתם, ועוד, מצינו בכל מקום לשון שכינה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו וַיִּשְׁכַּב צִדּוֹ עִם אֲבוֹתָיו, ואחר כך וַיִּקְבֹּר עֲבִיר צִדּוֹ (מלכים ב, י):

(31) וישתחו ישראל. פִּעֻלָּא בְּעֵידָגִיה סְגִיד לֵיהּ: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו (שבת יב: נדרים מ.), שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה, ועוד שנשבע לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו:

(1) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אל אצו למנרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיצרכם יעקב לפני מותו:

<p>2 And one told Jacob, and said: 'Behold, thy son Joseph cometh unto thee.' And Israel strengthened himself, and sat upon the bed.</p>	<p>וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי יוֹסֵף בָּא אֵלַיָּךְ וַיַּתְחִזֶּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל-הַמֶּטֶה:</p>	<p>2 וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי יוֹסֵף בָּא אֵלַיָּךְ וַיַּתְחִזֶּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל-הַמֶּטֶה:</p>
<p>3 And Jacob said unto Joseph: 'God Almighty appeared unto me at Luz in the land of Canaan, and blessed me,</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נִרְאָה-אֵלַי בְּלוֹי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נִרְאָה-אֵלַי בְּלוֹי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:</p>
<p>4 and said unto me: Behold, I will make thee fruitful, and multiply thee, and I will make of thee a company of peoples; and will give this land to thy seed after thee for an everlasting possession.</p>	<p>וַיֹּאמֶר לִי הָאֵל מֵפִישׁ לִי וּמַסְגִּי לִי וְאֶתְנַנֵּה לְכַנְשֵׁת שְׁבָטָיו וְאֶתִּין יֵת אֶרֶץ הָרֵא לְבָנָי בְּתֶרֶךְ אַחֲסַנָּה עֲלֵם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מִפְרֶךְ וְהִרְבֵּיתֶךָ וְנִתְּתִיךָ לְקָהָל עַמִּים וְנִתְּתִי אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְיֹרְעָה אַחֲרֶיךָ אֶחָת עוֹלָם:</p>
<p>5 And now thy two sons, who were born unto thee in the land of Egypt before I came unto thee into Egypt, are mine; Ephraim and Manasseh, even as Reuben and Simeon, shall be mine.</p>	<p>וְכַעַן תִּרְוִין בְּנֵי דֹאֲתִילֵדוֹ לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד מִיתָא לְוֹתֶךָ לְמִצְרַיִם דִּילִי אֲנִין אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוּן קִדְמִי:</p>	<p>וְעַתָּה שְׁנֵי-בְנֶיךָ הַנוֹלָדִים לִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד-בָּאִי אֵלַיָּךְ מִצְרַיִם לִי-הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוּן לִי:</p>
<p>6 And thy issue, that thou begetteth after them, shall be thine; they shall be called after the name of their brethren in their inheritance.</p>	<p>וּבְנֵי דְתוֹלִיד בְּתֶרִיהוֹן דִּילֶךְ יְהוּן עַל שֵׁם אַחֵיהוֹן יִתְקִרֹן בְּאַחֲסַנְתָּהוֹן:</p>	<p>וּמוֹלֶדְתֶּךָ אֲשֶׁר-הוֹלִידְתָּ אַחֲרֵיהֶם לִי יְהוּן עַל שֵׁם אַחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנַחֲלָתָם:</p>
<p>7 And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me in the land of Canaan in the way, when there was still some way to come unto Ephrath; and I buried her there in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.'</p>	<p>וְאֵנָּה בְּמִיתָא מִפְדֹן מִיתָא עָלִי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּאוֹרְחָא בְּעוֹד כְּרוּב אֶרֶץ לְמִיעַל לְאַפְרַת וּקְבַרְתָּהּ תַּמָּן בְּאוֹרְחָא אַפְרַת הִיא בֵּית לֶחֶם:</p>	<p>וְאֵנִי בְּבָאִי מִפְדֹן מִתָּה עָלִי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבַרְת-אֶרֶץ לְבָא אַפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָהּ שָׁם בְּדֶרֶךְ אַפְרַת הִוא בֵּית לֶחֶם:</p>

(2) ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרצה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר, אף על פי שהוא בני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות, ויָרְדוּ כָל עֶזְרָיִךְ אֵלַי (שמות יא, ח), וכן אליהו וישעיה ויחזקיהו וגו' (מלכים א יח, מו):

(4) ונתתיך לקהל עמים. צירני שעמידים ללכת ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גוים, גוי אמר לי על בנימין, קהל גוים, הרי שנים לצד מבנימין, ושם לא נולד לי בן, למדנו שעמיד אחד משבטי ליחלק, ועתה אותה מתנה אני נותן לך:

(5) הנולדים לך וגו' עד בואי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנולדו משפּרָשָׁתָּה ממני עד שבאתי אלך: לי הם. בחשבון שאר בני הם, ליטול חלק בארץ איש כנגדו:

(6) ומולדתך וגו'. אם חוליד עוד, לא יהיו צמין בני, אלא צחוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גלגלותם, כדכתיב לְרֹב שָׁרָפָה גִלְגָּלָתוֹ, וכל איש ואיש נטל צוה חוץ מן הצבורים, מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו, (להטיל גורל הארץ, למנין שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים לזה ולזה):

(7) ואני בבואי מפדן וגו'. ואף על פי שאני מטריח עליך להולכני להקצר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי מתה

8	And Israel beheld Joseph's sons, and said: 'Who are these?'	וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: וַיֹּאמֶר מִן־אֵלֶּיךָ:	8
9	And Joseph said unto his father: 'They are my sons, whom God hath given me here.' And he said: 'Bring them, I pray thee, unto me, and I will bless them.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קְחֵם־נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֶּם: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאָבִיו בְּנֵי אֲנִי דִּיְהִי לִי יְיָ הָקָא וַיֹּאמֶר קְרִיבֵנוּן כָּעַן לְוִתִּי וְאֶבְרַכֶּנוּן:	9
10	Now the eyes of Israel were dim for age, so that he could not see. And he brought them near unto him; and he kissed them, and embraced them.	וַעֲיַיִן יִשְׂרָאֵל כְּבִדּוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוֹכֵל לִרְאוֹת וַיִּגֶשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם: וַעֲיַיִן יִשְׂרָאֵל מְסִיבֵי לֹא יָכִיל לְמַחֲזִי וְקָרִיב יִתְחַוֵּן לְוִתֵּיהֶם וְנָשִׁיק לָהֶן וְיַחְבֹּק לָהֶן:	שני 10
11	And Israel said unto Joseph: 'I had not thought to see thy face; and, lo, God hath let me see thy seed also.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף מַחֲזִי אֲפָךָ לֹא סָבַרְתִּי וְהִנֵּה אֲחִזִּי יִתִּי יְיָ אִף יֵת בְּנֶךָ:	11
12	And Joseph brought them out from between his knees; and he fell down on his face to the earth.	וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַגְלָיו וַיִּשְׁתַּחוּ לָאָפָיו אֶרֶצָה: וַאֲפִיק יוֹסֵף יִתְחַוֵּן מִן קְדָמוֹתָיו וַסְגִיד עַל אֲפֹתָיו עַל אֶרֶץ:	12
13	And Joseph took them both, Ephraim in his right hand toward Israel's left hand, and Manasseh in his left hand toward Israel's right hand, and brought them near unto him.	וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֹל מִיְּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגֶשׁ אֵלָיו: וַיְדַבֵּר יוֹסֵף יֵת תְּרִוּיָהוּן יֵת אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִסְּמָאלָא דִּישְׂרָאֵל וְיֵת מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֲלִיהָ מִיְּמִנָא דִּישְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוִתֵּיהֶם:	13

סמוך לבית לחם: כברת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת תחום שבת, כדצרי ר' משה הדורשן, ולא תאמר שעבדו עלי גשמים מלהוליכה ולקצרה בחצרון, עת הגיד היה, שהארץ חלולה ומנוקצת ככברה: ואקברה שם. לא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלצך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה, פשיגלה אותם נדור ראדן והיו עוזרים דרך שם, יצאת רחל על קצרה וזוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר קול צְרָמָה נִשְׁמָע וגו' (ירמיה לא, יד), והקצ"ה משיבה יִשְׁעָךָ לִפְעֻלָּתְךָ נָאס ה' וגו' וְשָׂצוּ צְנִים לְגִבּוֹלָם. ואונקלוס תרגם פְּרוּצ אֶרְעָא, כדי שיעור חרישת יום (ס"א ארץ), ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קוריאד"א בלע"ז, כדאמרין פְּרוּצ וְסָגִי, פְּמָה דְּמַסִּיק פְּעֻלָּא מִצִּי פְּרָצָא:

(8) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לזכרם ונתחלקה שכניה ממנו, לפי שעמיד ירבעם ואחאז נלחמו מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לזכרה:

(9) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כחוצה, ובקש יוסף רחמים על הדצר, ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זה שאמר הכתוב, וְאֶנְכִי תַרְגְּמָלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחֵם עַל זְרוּעֵסָיו (הושע יא, ג), תרגלתי רוחי ציעקב בשביל אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:

(11) לא פללתי. לא מלאני לצי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו הציאי עֲזָה עָשׂוּ פְּלִילָה (ישעיה טז, א):

(12) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם, הוציאם יוסף מעם צרכיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל, לסמוך ידי עליהם ולזכרם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אביו:

(13) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חצרו, ימינו כנגד שמאל חצרו, וכיון שהוא הזכור מִיָּמֵן לזכרה:

- 14 And Israel stretched out his right hand, and laid it upon Ephraim's head, who was the younger, and his left hand upon Manasseh's head, guiding his hands wittingly; for Manasseh was the first-born.
- 14 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהָיָה הַצָּעִיר וְאֶת־שְׁמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכַל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:
- 15 And he blessed Joseph, and said: 'The God before whom my fathers Abraham and Isaac did walk, the God who hath been my shepherd all my life long unto this day,
- 15 וַיְבָרֵךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ דִּפְּלָחוּ אֲבֹתַי קִדְמוֹהִי אֲבָרְהָם וַיְצַחֵק יְיָ דָּוָן יְתִי מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הַדִּין:
- 16 the angel who hath redeemed me from all evil, bless the lads; and let my name be named in them, and the name of my fathers Abraham and Isaac; and let them grow into a multitude in the midst of the earth.'
- 16 הַמַּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי אֲבָרְהָם וַיְצַחֵק וַיִּדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
- 17 And when Joseph saw that his father was laying his right hand upon the head of Ephraim, it displeased him, and he held up his father's hand, to remove it from Ephraim's head unto Manasseh's head.
- 17 וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יָד יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרָע בְּעֵינָיו וַיִּתְמָךְ יָד־אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:
- 18 And Joseph said unto his father: 'Not so, my father, for this is the first-born; put thy right hand upon his head.'
- 18 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכוֹר שִׁים יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁוֹ:
- 19 And his father refused, and said: 'I know it, my son, I know it; he also shall become a people, and he also shall be great; howbeit his younger brother shall be greater than he, and his seed shall become a multitude of nations.'
- 19 וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַם־הוּא יִהְיֶה־לְעָם וְגַם־הוּא יִגְדֹּל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:

(14) שכל את ידיו. כתרגומו אֶתְקַפְּמִינוּן, צהשכל וסכמה השכיל את ידיו לנך, ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הבכור, ואף על פי כן לא שם ימינו עליו:

(16) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח אלי צרתי, כענין שנאמר וַיֹּאמֶר אֱלִי מֵלָאךְ הַקָּלֵהִים צָחֻלִים יַעֲקֹב וגו' אֲנִי הַקָּל צִית אֱלִי: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שֶׁפָּרִים וְרָצִים ואין עין הרע שולטת בהם:

(17) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה צידו:

(19) ידעתי בני ידעתי. שהוא הבכור: גם הוא יהיה לעם. ויגדל, שעתיד גדעון ללכת ממנו, שהקצ"ה עושה נס על

20	And he blessed them that day, saying: 'By thee shall Israel bless, saying: God make thee as Ephraim and as Manasseh.' And he set Ephraim before Manasseh.	וַיְבָרֶכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאַפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׁם אֶת־אַפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:	20
21	And Israel said unto Joseph: 'Behold, I die; but God will be with you, and bring you back unto the land of your fathers.	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:	21
22	Moreover I have given to thee one apportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'	וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׂכָם אֶחָד עַל־ אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֹמֹרִי בְּחֶרֶבִי וּבִקְשָׁתִי: (פ)	22
XLIX	And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאִגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר־ יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:	רביעי
2	Assemble yourselves, and hear, ye sons of Jacob; And hearken unto Israel your father.	הַקְבִּצוּ וּשְׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וּשְׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיכֶם:	2
3	Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.	רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה חִילִי וְרִישׁ תְּמוּקָתִי לְךָ הָיָה חֲזִי לְמַסָּב תְּלֹתָא חֻלְקִין בְּכִירוּתָא כְּהוֹנָתָא וּמְלֻכוּתָא:	3

ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לזאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בזאת שמעו ושמו, כשיעמיד חמה צגצעון וירס צעמק אילון: (20) בך יברך ישראל. הזא לצרך את בניו, יצרכם בצרכם, ויאמר איש לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בצרכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים: (22) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בקצורתי, וגם אני נחתי לך נחלה שתקצר צה, ואיזו, זו שכם, שנאמר ואת עמלמיו יוסף אשר העלו בני ישראל ממזרים קצרו בשכם: שכם אחד על אחיך. שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נחנכנו כל סביבותיהם להזדווג להם, וקצר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר שכם אחד, הוא הזכורה, שיעלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, כתרומו, והרצה יש לו דומים במקרא, פי ששיממו שכם (תהלים כא, ג), תשית שונאי לפני לחלקים, תחלקה שכם (שם ס, ח), דרך ירצחו שכם (הושע ו, ט) איש חלקו, לעצדו שכם קדם (נפניה ג, ט): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו, שעושה מעשה אמורי. דבר אחר, שהיה נד אחיו באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו. (ועיין זרא"ס שכתב דאי אפשר לפרש על חרצם של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעם עליהם על זה. ולענד"ג בלא הכי אי אפשר לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנחת ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרצם ובקשתם, והלא אדרבה מזה הטעם ראוי שיתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק):

- (1) ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל אומר דברים אחרים (ז"ר נח, ז):
(3) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (ז"ר שם ד): אוני. כוחי, כמו מקאמי און לי (הושע יב,

<p>4 Unstable as water, have not thou the excellency; Because thou wentest up to thy father's bed; Then defiledst thou it—he went up to my couch.</p>	<p>עַל דִּאֲזֻלָּתָ לְקַבִּיל אֶפְדָּ הָא כְּמַיָּא בְּרַם לֹא אֶהְיִיתָ חֹלֶק יִתִּיר לֹא תִסַּב אָרִי סְלִיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוּדָ בְּכִין אֲחִילְתָּא לְשִׁינֵי בְּרִי סְלִיקְתָּא:</p>	<p>4 פָּחַז כַּמַּיִם אֶל־תּוֹתֵר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אֲז חִלְלָתָ יְצוּעֵי עָלָה: (פ)</p>
<p>5 Simeon and Levi are brethren; Weapons of violence their kinship.</p>	<p>שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחִין גִּבְרִין גִּבְרִין בְּאַרְעַ תּוֹתְבוֹתָהוֹן עַבְדוּ גִבּוּרָא:</p>	<p>5 שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחִים כָּלִי חָמֶס מִכְרֵיתֵיהֶם:</p>
<p>6 Let my soul not come into their council; Unto their assembly let my glory not be not united; For in their anger they slew men, And in their self-will they houghed oxen.</p>	<p>בְּרִזְהוֹן לֹא תִהְיֶה נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנּוּשֵׁיהוֹן לְמִהְדָּ לֹא נִחַתִּית מִן יָקָרִי אָרִי בְּרוֹגְזָהוֹן קִטְלוּ קִטּוֹל וּבְרִעוּתָהוֹן תִּרְעוּ שׁוּר סִנְאָח:</p>	<p>6 בְּסֶדֶם אֶל־תֵּבָא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אֶל־תִּתְּד כְּבֹדִי כִּי בְּאַפָם תִּרְגּוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עָקְרוּ־שׁוּר:</p>
<p>7 Cursed be their anger, for it was fierce, And their wrath, for it was cruel; I will divide them in Jacob, And scatter them in Israel</p>	<p>לִיט רִוְגְזָהוֹן אָרִי תִקְרִי וְחִימָתָהוֹן אָרִי קִשְׂיָא אֶפְלָגְנוּ בִּיעָקֵב וּבִבְדֻרְנוֹן בִּישְׂרָאֵל:</p>	<p>7 אָרוּר אַפָם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׂתָּהּ אֲחִלְקֶם בִּיעָקֵב וּבִפְצֹם בִּישְׂרָאֵל: (פ)</p>

(ט), מִלֵּצ אֲוִנִים (ישעיה מ, כו), וְלֵאמֹר אֲוִנִים (שם כט): יתֵּר שֵׁאת. רָאוּי הֵיית לְהוֹיֹת יֵתֵר עַל אֲחִיךָ כִּכְהוֹנָה, לְשׁוֹן נְשִׁיאוֹת כְּפִים: וְיֵתֵר עַז. זִמְלָכוֹת, כְּמוֹ וְיִשָּׁן עַז לְמַלְכוֹ (שְׁמוּאֵל־ב, י), וּמִי גֵרַם לְךָ לְהַפְסִיד כָּל אֲלֵה: (4) פָּחַז כַּמַּיִם. הִפְחֹז וְהִזְהִלָה אֲשֶׁר מֵהֵרַת לְהִרְאוֹת כַּעֲסָךְ, כְּמִים הִלְלוּ הַמַּמְהָרִים לְמִרוֹצֶתָם. לֶכְךָ: אֵל תּוֹתֵר. אֵל תִּרְצֶה לִיטוֹל כָּל הִיתָרוֹת הִלְלוּ שֶׁהֵיוּ רָאוּיוֹת לְךָ, וּמֵהוּ הִפְחֹז אֲשֶׁר פָּסַסְךָ: כִּי עָלִית מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אֲז חִלְלָתָ. אוֹתוֹ שֶׁסִּעֲלָה עַל יְצוּעֵי, וְהִיא הִשְׁכִּינָה שֶׁהִיא דְּרָכָה לְהוֹיֹת עוֹלָה עַל יְצוּעֵי: פָּחַז. שֶׁסִּדְרָה הוּא, לְפִיכָךְ טַעְמוֹ לְמַעֲלָה, וְכוּלּוֹ נִקּוֹד פֶּת"ח, וְאֵלּוּ הֵיָה לְשׁוֹן עֵצֶר, הֵיָה נִקּוֹד חֲזִיו קִמְצָא וְחֲזִיו פֶּת"ח, וְטַעְמוֹ לְמַטָּה: יְצוּעֵי. לְשׁוֹן מִשְׁכָּב, עַל שֶׁסִּמְצִיעִים אוֹתוֹ עַל יְדֵי לְבָדִין וְסִדְיָן, וְהִרְצֶה דּוּמִים לוֹ, אִם זִכְרָתִיךָ עַל יְצוּעֵי (תְּהִלִּים סג, ו), אִם שֶׁעָלָה עַל עֶרֶשׁ יְצוּעֵי (שֶׁסִּקְלָב, ג): (5) שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחִים. צַעֲנָה אַחַת, עַל שֶׁכֶּס וְעַל יוֹסֵף, וְיִאֲמָרוּ אִישׁ אֶל אֶחָיו וְגו' וְעָשָׂה לָכֵן וְנִהְיָה, מִי הֵם, אִם תִּאֲמַר רָאוּזִין אִו יְהוּדָה, הֵרִי לֹא הִסְכִּימוּ בְּהִירָגָתוֹ, אִם תִּאֲמַר בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, הֵרִי לֹא הִיָּתָה שְׁנִיתָן שְׁלֵמָה, שְׁנִיתָן וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בְּלָקָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה וְגו', יִשְׁכַּר וְזִבּוּלֹן לֹא הֵיוּ מִדְּבָרִים צַפְנִי אֲחִיהֶם הַגְּדוּלִּים מֵהֶם, עַל כִּרְחָךְ שְׁמַעוֹן וְלֵוִי הֵם שִׁקְרָאִם אֲבִיהֶם אֲחִים: כָּלִי חָמֶס. אוֹמְנוֹת וְזוֹ שֶׁל רִצְיָה חָמֶס הוּא בִּידְכֶם, מִבְּרַכַּת עֲשׂוֹ הִיא, וְזוֹ אוֹמְנוֹת שְׁלֹו הִיא, וְאֵתָה חֲמִסָּתָה אוֹתָהּ הֵימָנוּ: מִכְרֵיתֵיהֶם. לְשׁוֹן כְּלִי זִינָן, הִסִּיף בְּלִשׁוֹן יוֹנִי מִכִּי"ר (נִתְחַוָּמָא וִיחִי ט). דְּבַר אַחֵר מִכְרֵיתֵיהֶם, בְּאֶרֶץ מִגְרֹתָם נִהְיוּ עֲזָמָן כְּכִלֵּי חָמֶס, כְּמוֹ מִכְרֹוֹשֵׁיךָ וּמוֹלְדוֹתֶיךָ (יִחְזָקְאֵל טז, ג), וְזֶה תִּרְגּוֹם שֶׁל אוֹנְקִלוֹס: (6) בְּסֶדֶם אֶל תֵּבָא נַפְשִׁי. זֶה מַעֲשֵׂה זִמְרִי, כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׁבָטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן לְהַצִּיא אֶת הַמְּדִינָה לְפָנֵי מֶשֶׁה, וְאִמְרוּ לוֹ וְזוֹ אֲסוּרָה אִו מוֹתֵרָת, אִם תִּאֲמַר אֲסוּרָה, בֵּית יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לְךָ, אִל יִזְכַּר שְׁמִי בְּדָבָר, שְׁנִיתָן זִמְרִי בֶן קִלְוָא אִשְׁאֵל בֵּיתָךְ לְבָל לְשִׁמְעוֹנִי, וְלֹא כִתְּבָן יַעֲקֹב (ב"ר נט, ו): בִּקְהָלָם. כְּשִׁיקָהִיל קִרְחָה שְׁהוּא מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֶשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן: אֵל תִּתְּד כְּבוֹדִי. שֶׁסִּל יִתְּחַד עִמָּהֶם שְׁמִי, שְׁנִיתָן קִרְחָה בֶן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי, וְלֹא נִאֲמַר בֶּן יַעֲקֹב, אֲבָל בְּדָבָרֵי הַיָּמִים (א, ו, כב), כְּשֶׁנִּתְחַסְּרוּ בְּנֵי קִרְחָה עַל הַדּוֹכָן, נִאֲמַר בֶּן קִרְחָה בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי בֶן יִשְׂרָאֵל: אֵל תִּתְּד כְּבוֹדִי. כְּבוֹד לְשׁוֹן זִכַּר הוּא, וְעַל כִּרְחָךְ אֲתָה זִרְיָן לְפָרֶשׁ פְּמִדָּבָר אֵל הַכְּבוֹד, וְאִמְרָה אֲתָה כְּבוֹדִי אֵל תִּתְּחַד עִמָּהֶם, כְּמוֹ לֹא תִתְּד אֶתְּךָ בְּקִבְצָה (ישעיה יד, כ): כִּי בְּאַפָם הִרְגוּ אִישׁ. אֵלּוּ חֲמוּר וְאֲנָשִׁי שֶׁכֶּס, וְאִינָן חֲשׁוֹבִין כּוֹלֵם אֲלֵא כֹאִישׁ אֶחָד (שׁוֹפְטִים ו, טז), וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן, וְהַפִּקֵּם אֶת מִדְּבָרֵי פִּלְשִׁי אֶתְּךָ וְכֵן בְּמִצְרַיִם סוֹס וְרוֹקְצוֹ קָמָה בָּיָם, וְזֶה מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ, אֲנָשִׁים הִרְצֶה קוֹרָא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעֲזָמוֹ, בְּאַפָם הִרְגוּ כָּל אִישׁ שֶׁכָּעַסוּ עֲלָיו, וְכֵן וְיִלְמַד לְטוֹלָף טָרֶף אֶתְּךָ אֶתְּךָ (יִחְזָקְאֵל יט, ג): וּבְרִצְנוֹם עָקְרוּ שׁוּר. רָאוּ לְעַקּוֹר אֶת יוֹסֵף שֶׁנִּקְרָא שׁוּר, שְׁנִיתָן בְּכוֹר שׁוּרֵי הַדָּר לֹו. עָקְרוּ אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל בְּלַע"ז, לְשׁוֹן אֶת סוֹסִיָּהֶם תַּעֲקֹר (יהושע יא, י):

8	Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.	יְהוּדָה אֶת אֲדִיתָא וְלֹא בְּהִיתָא בְּךָ יוֹדוּן אֶחָד יָדְךָ תַּתְּקַף עַל בְּעָלֵי דְבִקְךָ יִתְּבֹרֹן סָנְאֵךְ יְהוֹן מִחֲזָרֵי קָדָל קְדָמָךְ יְהוֹן מִקְדָּמִין לְמַשְׁאֵל בְּשִׁלְמָךְ בְּנֵי אָבוֹךְ:	יְהוּדָה אֶתְּהָ יוֹדוּךְ אֶחָד יָדְךָ בְּעִרְךָ אִיבֵיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:	8
9	Judah is a lion's whelp; From the prey, my son, thou art gone up. He stooped down, he couched as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up?	שְׁלֹטוֹן יְהִי בְּשִׁירוּיָא וּבְסוּפָא יִתְּרַבָּא מִלְּפָא מִדְּבִית יְהוּדָה אֲרִי מִדִּין קִטְלָא בְּרִי נִפְשָׁךְ סְלִיקָתָא יְנוּחַ יִשְׂרָי בְּתַקוּף כְּאֲרִיא וּכְלִיתָא וְלִית מִלְכוּ דִּתְּנִיעָתָא:	גּוֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטְּרַף בְּנֵי עֲלִית כְּרַע רַבֵּץ כְּאֲרִיָּה וּכְלִיָּא מִי יִקְיָמוּ:	9
10	The sceptre shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet, As long as men come to Shiloh; And unto him shall the obedience of the peoples be.	לֹא יַעֲדִי עֲבִיד שׁוֹלְטָן מִדְּבִית יְהוּדָה וְסִפְרָא מִבְּנֵי בְּנוֹהֵי עַד עֲלָמָא עַד דִּי־יִתִּי מְשִׁיחָא דְּדִילִיָּה הֵיא מִלְכוּתָא וְלִיָּה יִשְׁתַּמְעוּן עִמָּמָיָא:	לֹא יִסּוּר שְׁבֹט מִיְהוּדָה וּמִחֻקַּק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלֹא יִקְהָת עַמִּים:	10
11	Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;	יִסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקֶרְתִּיָּה עֲמָא יִבְנוּן הִיכְלִיָּה יְהוֹן צְדִיקָיָא סְחֹר סְחֹר לִיָּה וְעֲבָדֵי אוֹרִיתָא בְּאוֹלֶפֶן עַמִּיָּה יְהִי אֲרָגוֹן טֵב לְבוּשִׁיָּה וּכְסוּתִיָּה מִילָא מִילָא צָבַע זְהוּרִי וּצְבָעִין:	אֲסָרִי לְגֻפָן עִירָה וְלִשְׁרָקָה בְּנֵי אֲתָנֹן כְּבֵס בִּינִין לְבָשׁוּ וּבָדָם עֲנָבִים סוּתָה:	11

(7) ארור אפם כי עז. אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם מה אֶקְבֵּל לא קצף אֵל: אחדלם ביעקב. אפרידס זה מזה, שלא יהא לוי צמנין השצטים, והרי הם חלוקים. דבר אחר, אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושצטו של לוי עֲשָׂאוּ מִסֹּר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד:

(8) יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים צָקְנוּקִים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (צ"ר נח, ה) (שלא יוכיחו על מעשה תמר), וקראו יעקב דצדרי רצוי, יהודה לא אתה כמותם: ידך בערף איביך. בימי דוד, וְאִי־יִסָּפֶה לִי עֶרְךָ (שמואל-ב כב, מא): בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק:

(9) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה, גור, בהיות שאל מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל (שם ה, ז), ולצטוף אריה, כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגס שְׁלֹטוֹן יְהֵא בְּשִׁירוּיָא, בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך בטרף טרף יִסָּפֶה סִיָּה לְעֵה אֶקְלָתָהּ, וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עליה. סְלִקָּתָא את עצמך ואמרת מה צָבַע וגו', וכן בהריגת תמר שהודה צָבָה מִמֶּנִּי, לפיכך כרע רצן וגו', בימי שלמה איש שפת גִּבְעוֹ וגו' (מלכים-א ה, ה):

(10) לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך אלו ראשי גלויות שצבצל (סנהדרין ה), שרודים את העם בשצט, הממונים על פי המלכות: ומחקק מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגמו אוונקלוס. ומדרש אגדה, שילו, שילו שנאמר יוֹצִיָּלוּ שִׁי לְמוֹרָא (תהלים עו, יז): ולו יקחת עמים. אסיפת העמים, שהיו"ד עיקר היא ציטוד, כמו יִסְעָתָךְ, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עיקר נופל, כגון נר"ן של נוגף, ושל נושך, ואל"ף שצִבְּרָתִי צָבָרִים (איוב יג, ז), ושצִבְּרָתִי חָרָב (יחזקאל כא, כ), (והוא לשון חרב ופירוש אימת חרב והוא לשון זיין) וְאִסְרָךְ שָׁמַן (מלכים-ב ד, ז), אף זה יקחת עמים, אסיפת עמים, שנאמר אֶלְיוֹ גוֹיִם יִדְכָּשׁוּ (ישעיה יא, י), ודומה לו עין תלעג לֹאֵב וְאִסְרָךְ לִיקָחֶת אִם (משלי ל, יז), לקבוצ קמטים שצפניה מפני זקנתה, ובגמרא דיתבי ומקוהו אֶקְהָתָא בְּשׁוּקֵי דְהֶרְדָּעָא [דפומצדיחא] במסכת יבמות (קי:), ויכול היה לומר קהיית עמים:

12	His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.	יִסְמְקוּן עֵינָיו וְלִבָּן-שָׁנָיִם יִטְּפוּן נַעֲוֹהֵי בַחֲמֹר יִחֹרֶן בִּקְעִתָּהּ בַּעֲבוּר וּבַעֲדָרֵי עֲנִיָּה:	חֲכָלֵילִי עֵינָיִם מִיַּיִן וְלִבָּן-שָׁנָיִם מִחֶלֶב: (פ)	12
13	Zebulun shall dwell at the shore of the sea, And he shall be a shore for ships, And his flank shall be upon Zidon.	זְבוּלוֹן עַל סֶפֶר יִמְמִיָּא יִשְׂרָי וְהוּא יִכְבִּישׁ מַחֲזִיזִין בִּסְפִינָן וְטוֹב יִמָּא יִכּוֹל וּתְחֻמֵּיהּ יְהִי מִטִּי עַד צִידוֹן:	זְבוּלוֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִיָּת וְיִרְכָּתוֹ עַל- צִידוֹן: (פ)	13
14	Issachar is a large-boned ass, Couching down between the sheep-folds.	יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמְשָׁפְתִים:	יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמְשָׁפְתִים:	14
15	For he saw a resting-place that it was good, And the land that it was pleasant; And he bowed his shoulder to bear, And became a servant under task-work	וַיַּחַד חוֹלְקָא אַרְי טָב וַיֵּת אַרְעָא אַרְי מַעֲבָדָא פִּירִין וַיִּכְבִּישׁ מַחֲזִיזִין עֲמִמִּיָּא וַיִּשְׁיַצִי יָת דִּירֵיהוֹן וּדְיִשְׁתְּאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לִיה פִּלְחִין וּמַסְקִי מַסִּין:	וַיֵּרָא מְנוּחָה כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיִּט שְׁכֻמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לַמַּס־עֶבֶד: (ס)	15
16	Dan shall judge his people, As one of the tribes of Israel.	מִדְּבִית דָּן יִתְבַּחַר וַיִּקּוּם גּוֹבֵרָא בְּיוֹמוֹהֵי יִתְפָּרִיק עַמִּיָּה וּבְשָׁנוֹהֵי יִנְחוּן בְּחֻדָּא שְׁבֻטִיָּא דִּישְׂרָאֵל:	דָּן יִדְּיִן עַמּוֹ כְּאַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל:	16

(11) אסרי לגבן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושבת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגבן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אמון אחד: שרקא. זמורה ארוכה, קוריי"רא בלע"ז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אוסר, דוגמתו מקימי מעשר דל (תהלים קיג, ז), הַיִּשְׁבִּי בְּשָׂמִים (שם קכג, א), וכן בני אמונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים, שורקה אלו ישראל, וְאֶנְכִי נְטַעְמִיךָ שָׂרָק (ירמיה ז, כא): בני אהנו. יצנון היקליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ, טו), ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו נדיקים, בני אמונו עבדי אורייתא דאולפן, על שם לְכַצִּי אֲתָנוֹת פְּחוּרוֹת: כבס ביין. יהא ארְגוֹן עַב לְבוֹשָׁהִי, שזיבעו דומה ליין, ונצטווין הוא לשון סותה, שהאשה לוצשתן, ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמרא, לשון הסתם שכרות, במסכת כתובות (קא,): ועל היין, שמא תאמר אינו מקוה, תלמוד לומר סותה: (12) חכלילי. לשון אודס, כתרומו, וכן למי סכללות עינים (משלי כג, כט), שכן דרך שוטי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב, שיהא בשרו מרעה טוב לעדרי לאן, וכן פירוש המקרא, אדום עינים יהא מרוב יין, ולכן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עינים לי' הרים שמם נופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרים, לשון מעינות וקילוח היקדים, נעוהי, יקדים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (עד:), נעוה ארתחו, יסורן דקעטתה תרגם שנים, לשון שני הסלעים: (13) זבולון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו, חוף, כתרומו ספר, מרק"א בלע"ז, והוא יהיה מאזי תדיר אל חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מביאות שם פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה שָׁמַח זְבוּלוֹן בְּאַתְקָה וַיִּשְׁשַׁךְ בְּאַתְקָה (דברים לג, יח), זבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה באהלים (מנחמה ויחי יא): וירכתו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון, וירכתו, סופו, כמו וּלְיִקְרָתִי הַמִּשְׁכָּן: (14) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפתיים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח, רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא: (15) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מצורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבדות, שנאמר ומצגי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִּינָה לַעֲשֵׂי לְדַעַת מִה יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל לְאֲשִׁיָּהּ מֵאִתָּם (דברי הימים א יב, לג), מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו וַיִּטְּשֵׁם מֵאִתָּם הַטּוֹף וְאֲנִיָּהֶם. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ויט שכמו לסבל מלחמות, ולכבוש מחוזות, שהם יושבים על הספר, ויהיה האויז כבוש תחתיו למס עובד:

17	Dan shall be a serpent in the way, A horned snake in the path, That biteth the horse's heels, So that his rider falleth backward.	יְהִי דָן אֶרֶץ נָחֵשׁ עַל־דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן מִדְּבִית דָּן אִמְתִּיָּה תִתְּקֶנָּה עַל עֲמֻמָּא וּמַחֲתִיָּה תִתְּקֶנָּה בְּפִלְשֶׁתַי כַּחֲנוּי חֹרֶמֶן יִשְׂרָאֵל עַל אוֹרְחָא וּבִפְתָּנָא יִכְמוֹן עַל שְׂבִילָא יִשְׁטִיל גְּבֵרֵי מִשְׁרֵית פְּלִשְׁתַּי פֶּרֶשִׁין עִם רִגְלָאִין יַעֲקֹב סוֹסָן וְרִתְּכִין וַיִּמָּגֵר רַכְבֵּיהוֹן לְאַחֲרָא:	יְהִי־דָן נָחֵשׁ עַל־דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן עַל־אֶרֶץ הַנָּשִׁים עֲקֵב־סוֹס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחֹר:	17
18	I wait for Thy salvation, O Lord.	לְפִנְיִי סִבְרִית יְיָ:	לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי יְהוָה: (ס)	18
19	Gad, a troop shall troop upon him; But he shall troop upon their heel.	דְּבִית גָּד מִשְׁרֵית מְזִנִּין יַעֲבֹרֹן יָת יִרְדָּנָא קֳדָם אַחֵיהֶון לְקֶרְבָּא וּבִגְכִּסִּין סִגִּיאִין יִתּוּבִין לְאַרְעֵהֶון:	גָּד גְּדוּד יִגְדְּנוּ וְהוּא יִגְד עָקֵב: (ס)	חמישי
20	As for Asher, his bread shall be fat, And he shall yield royal dainties.	דָּאֲשֵׁר טָבָא אֲרַעִיָּה וְהוּא מִרְבִּיָּא תַּפְנוּקֵי מַלְכִין:	מֵאֲשֵׁר שְׂמִנָּה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מִעֲדֵי־מֶלֶךְ: (ס)	20
21	Naphtali is a hind let loose: He giveth goodly words.	נַפְתָּלִי בְּאַרְעֵ טָבָא יִתְרַמֵּי עַד־בֵּיהּ וְאַחֲסִנְתִּיהּ תִּהְיִי מִעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדֵן וּמִבְּרִין עֲלֵיהֶון:	נַפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הַנָּתַן אִמְרֵי־שֹׁפָר: (ס)	21

(16) דין ירדן עמו. ינקום נקמת עמו מפלשתים, כמו פי' דין ה' עמו: באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו, ואח' כלס ירדן, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל, כמו אחד שבטות, הוא דוד שצא מיהודה: (17) שפיפן. הוא נחש, ואומר אני שקראו כן על שם שהוא נושך כמו וְאִתָּה תִּשְׁפֹּנוּ עָקֵב (בראשית ג, טו): הנושך עקבי סוס. כך דרכו של נחש. ודמיון הנושך עקבי סוס. ויפל רכבו אחור. שלא נגע בו, ודוגמתו מנינו בשמשון, וַיִּלְפַּת וְגו' אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַפְּנוֹ וְגו' (שופטים טו, כט), ושעל הגג מתו. ואונקלוס תרגם כְּחִיַּי חוֹרֶמֶן, שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו, והוא קָעוֹנִי, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרס, וקָפְתָּנָא, כמו פתן, יכמון, יארוז: (18) לישועתך קניתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר וְכִרְבִּי גָא וְחִיָּתִי גָא אֶת הַפַּעַם (שם כח): (19) גד גדוד יגודנו. כולל לשון גדוד הם, וכן חזרו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלשון דלתיין, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתיין, שכן דרך חיצה בת שתי אותיות להכפל בן פופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר בְּפִפּוֹר לְגוֹד (משלי כו, ז), מגזרת וְשִׁבְעֵי קָדִים (איוב ז, ד), שם נפל שְׁדוּד (שופטים ה, כז), מגזרת יִשׁוּד לְהָרִים, אף יגוד יגודנו, וגדוד מגזרה אחת הם, וכשהוא מדבר בלשון יפעל, אינו כפול, כמו יגוד, יגוד, ירוס, יסוד, ישוב, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו יתגודד, יתגודד, יתגודד, יתגודד, ובלשון מפעיל יתגודד יתגודד (תהלים קמו, ט), לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלֹו (ישעיה מט, ה), מְשׁוֹבֵב קְצִיבוֹת (שם נח, יז), אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו צְנִי וְאֶלְוִי (ירמיה כ, כ), יִלְאוּ מִמֶּנִּי. גד גדוד יגודנו, גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב. דרכן ובמסילותם שהלכו ישובו, כמו וְעַבְדֵי־יְהוָה לֹא נִדְּעוּ (תהלים עז, כ), וכן בְּעַקְבֵי הַצֹּאן (שיר השירים א, ח), בלשון לע"ז תרצ"א"ס:

(20) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שָׁמֶן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן דרכו משה וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ, כמו ששנינו במנחות (פה), פעם אחת הוצרכו אנשי לודקָא לשמן וכו': (21) אילה שלחה. זו צקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלוחה, אילה משולחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. דבר אחר, על מלחמת סיסרא נתנבא, וְלִקְחָם עִמָּךְ עֲשֶׂת חֲלָפִים אִישׁ מִצְנֵי נִפְסָלִי וְגו' (שם כח):

22 Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall.	בְּרִי דִסְגֵי יוֹסֵף בְּרִי דְאִתְבְּרִי כְּגוֹפֶן דְּנֻצִיב עַל עֵינָא דְמִיָּא תְּרִין שְׁבִטִין יַפְקִין מִבְּנוֹהֵי יִקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחֲסִנְתָּא:	22 בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת צַעֲדָה עַל־שׁוּר:
23 The archers have dealt bitterly with him, And shot at him, and hated him;	וְאִתְמַרְרוּ עִמָּיה וְנִקְמְוִהִי וְאַעֲיָקוּ לֵיהּ גּוֹבְרִין גְּבִרִין בְּעַלֵי פִלְגוּתִיהּ:	23 וַיִּמְרְרוּהוּ וַיִּשְׁטְמֻהוּ בְּעַלֵי חֲצִים:
24 But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From thence, from the Shepherd, the Stone of Israel,	וְתַבַּת בְּהוֹן נְבִיּוּתִיהּ עַל דְּקִיִּים אוֹרִיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי תּוֹקְפָא רִיחְצָנִיהּ בְּכֶן וְתִרְמָא דְּהַב עַל דְּרַעְוִהּ אַחֲסִין מַלְכוּתָא וְתַקִּיף דָּא הָנִת לֵיהּ מִן קֳדָם אֵל תְּקִיפָא דִיעֲקֹב דְּבְמִימְרִיהּ זֶן אֲבָהֶן וּבְנֵן זִרְעָא דִישְׂרָאֵל:	24 וַתֵּשֶׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיַּיָּפֹז זְרָעִי יָדָיו מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רֵעָה אָבֶן יִשְׂרָאֵל:

(שופטים 7, ו), והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלום, צַעֲמָק שְׁלֵם צְרָגְלִיו. הנתן אמרי שפר. על ידם פָּרו דצורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יוס קצורת יעקב, כשערער עָשׂו על המערה, במסכת סוטה (יג.). ותרגומו יְתַרְמֵי עֲדָה, יפול חבלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח:

(22) בן פרת. בן חן, והוא לשון ארמי, אפריון נְמִטִיָּה לרבי שמעון, בסוף צבא מניעא (קוט): בן פרת על־עין. חנו נטוי על העין הרואה אותו: בנות צעדה על־שור. בנות מִרְסִים היו זועדות על החומה להסתכל ציפיו, ובנות הרצה נעדה כל אחת ואחת במקום שמוכל לראותו משם. (דבר אחר כ"ל, כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). על־שור. על ראייתו, כמו אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוּצ. (במדבר כד, יז) ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב המקרא. פרת. תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו על דְּבַרְתָּ צָנִי הָקֵדָם (קהלת ג, יח). שור. כמו לשור. על־שור, בשביל לשור. ותרגום של אנוקלוס בנות צעדה על־שור, תְּרִין שְׁבִטִין יַפְקִין מִבְּנוֹהֵי וכו', וכתב בנות, על שם בנות מנשה, בנות זלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. דְּרִי דִסְגֵי יוֹסֵף, פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה זו המתישבים על הלשון, בשעה שצא עָשׂו לקראת יעקב, ככולן קדמו האמהות ללכת לפני צניהם להשתחוות, וברחל כתיב נָגַשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁפָּטוּהוּ, אמר יוסף, רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו צאמי, יאל לפניו וְשָׂרְצָה קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, והוא שברכו אביו בן פורת, הגדלת ענמך יוסף על־עין של עָשׂו, לפיכך זכית לגדולה: בנות צעדה על־שור. להסתכל כך בצאתך על מִרְסִים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע, ואף כשצרך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם:

(23) וימררהו ורבו. וימררהו אחיו, וימררהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיִּיהֶם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לינקד וְרָבוּ כמו הָמָה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וְגו', ואף אם לשון רביית חזים הוא, כן היה לו להנקד, ואינו אלא לשון פועלו, כמו שמו שָׁמַם (ירמיה ב, יז), שהוא לשון הושמו, וכן רומו מָעַט, שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב, וכן למי יִשְׁצִי אִי, כמו נדמו. וכן תרגם אנוקלוס ונקמיה: בעל־חצים. שלשונם כחך, ותרגומו מְרִי פִלְגוּתָא, לשון וְשָׂהִי הַמְּתָנָה, אותן שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה:

(24) ותשב באיתן קשתו. נמישצה בחוזק: קשתו. חזקו: ויפוז זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון וְהָב מוֹקֶז, וזאת הייתה לו מידי הקציה שהוא אציר יעקב, ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל, עקן של ישראל, לשון אָבֶן דְּרִאשָׁה, לשון מלכות, ואנוקלוס אף הוא כך תרגמו, ותשב. וְשָׂהִי בְּהוֹן צִיִּיאֻתִּיהּ, החלומות אשר חלם להם, על דְּקָיִם אוֹרִיתָא צִסְתָּרָא, חוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא, וְשָׂהִי בְּתוֹקְפָא רִיחְצָנִיהּ, תרגום של צאיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי, ותשב נבואתו, בשביל שאיתנו של הקצ"ה הייתה לו לקשת ולמצטט, בָּבֶן יִתְרָמָא דְּהַב עַל דְּרַעְוִהּ, לכך ויפוז ורועי ידיו, לשון פוז: אבן ישראל. לשון נוטריקון, אב וכן אבֶהֶן וּבְנֵין, יעקב ובניו: ורבותינו דרשו ותשב צאיתן קשתו, על כבישת יצרו באשת אדוניו,

25

מִימֵר אֱלֹהָא דְאַבּוּךְ יְהוֹ
בְּסַעֲדָךְ וְיֵת שְׂדֵי וִיבְרַכְכֵּךְ
בְּרַכֵּן דְּנַחְתָּן מִטְּלָא דְשִׁמְיָא
מִלְעִילָא בְרַכֵּן דְּנִגְדֵּן
מִמַּעַמְשֵׁי אֲרַטָא מִלְרַע
בְּרַכְתָּא דְאַבּוּךְ וְדֵאמָר:

25

26

בִּרְכָתָא דְאַבוּךְ יְתוּסְפִין לֵךְ
עַל בִּרְכָתָא דְלִי בְּרִיכוּ
אַבְהָתִי דְחַמִּידוּ לְהוֹן
רַבְרְבִיא דְמִן עֲלְמָא יְהוֹנוּ כֹּל
אֲלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף גּוּבְרָא
פְּרִישָׁא דְאַחֲזִי:

26

27

בְּנוֹמִין בְּאַרְעִיָּה תִּשְׁרִי
שְׂכִינָתָא וּבִאֲחֻסְנֵיתָהּ יִתְבְּנִי
מִקְדָּשָׁא בְּצִפְרָא וּבִבְנוֹיָא
יְהוֹן מִקְרָבִין כְּהֵנָּא קוֹרְבָנָא
וְלַעֲדוֹן רִמְזָא יְהוֹן מְפֻלְגִין
מוֹתֵר חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאָר
קוֹדְשֵׁי־אֵל:

חשן

מג*

וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחך. ויפזו זרועי ידי. כמו ויפזלו, שיאל הזרע מצין אלזבעות ידי. ויפזו זרועי ידי. כמו ויפזלו, שיאל הזרע מצין אלזבעות ידי. מירי אביר יעקב. שנראה לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאימא בסוטה (לו:): (25) מאל אביך. היתה לך זאת, והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקצ"ה היה לנך כשלא שמעת לדברי אדונתך, והוא יצרכך: ברכת שדים ורחם. ברכתא דאבא ודאמא. כלומר יצברכו המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראוייה להריון, והנקבות לא יוכלו את רחם שלהן להפיל עוצריהן: שדים. ירה יצרה מתרגמינן אישטדאי ישתדאי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחך:

(26) ברכת אביך גברו וגו'. הזכרות שזכרני הקצ"ה גברו והלכו על הזכרות שצריך את הווי': עד תאות גבעת עולם. לפי שהזכרות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי זכרה פרוצה בלי מזרים, מגעת עד ד' קצות העולם, שנאמר ופָּרַצְתָּ יָמָה וְקָדְמָה וגו', מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר לו שֶׁאֵל עֵינֶיךָ ורָחֵם וגו' פי' את כל הָאָרֶץ תִּשָּׂא רַחֲמָה רָחֵם לָךְ וְקָדְמָה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד. ליצחק אמר לו פי' לָךְ וּלְיִצְחָק אֲפֹן אֶת כָּל הַבְּלָאוֹת הַהֵלָּה וְהַקְּדָמָה אֶת הַבְּזָעָה וגו', זהו שאמר ישעיה והִבֵּלְכָלְפִיךָ נִפְלֵת יַעֲקֹב אֲבִיךָ (ישעיה נח, יד), ולא אמר נחלת אברהם: הווי'. לשון הריון, שהורוני במעי אמי, כמו הוֹדָה גָּזַר (איוב ג, ג): עד תאות. עד קצות, כמו והִקְטֹאִי יָסֶס לָכֶס לְגִבּוֹל קֶדְמָה (במדבר לז, י), תִּתְּאוּ לָזֶה תַּמָּת (שם ח): תאות. אשמואל"ץ, כך חזרו מנחם בן סרוק: תהיין. כולם לראש יוסף: נייר אחיו. פִּרְיָא דְחִסְוִה, שנזדל מאחיו, כמו וַיִּזְכְּרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, נִזְכְּרוּ אַחֲרָיו. ורבותינו דרשו ושמע בצייתן קשמו, על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפשו זרועי ידיו. כמו ויפלו, שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. מיד' אביד' יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו', כדאיפתא במוטה (לוי'). ואונקלוס תרגם תאות עולם, לשון תאוה וחמדה, וגזעות עולם לשון מִנְקֵי אֶרֶץ, (והם הזכרות) שחמדתן אמו והזיקתו לקבלם:

(27) בנימין זאב ישרף. זאב הוא אשר יערף. נבא על שיהיו עתידין להיות חטופין, ויחטפם לך איש אחשו (שופטים כא, כה), צפוגם בגבעה. ונבא על שאול שיהיה נזח באויביו סביב, שנאמר ושאול לך המלוכה וגו' וילךם במואב ויצאדום וגו' ויצלל אחר יפקה ירשיע (שמואל-א יד, מז): בבקר יאכל עד. לשון ביזה ושלל, המתורגם עדיה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית, אן חלק עד שָלָל (ישעיה לג, כד). ועל שאול הוא אומר, שעמד במחלת בוקרן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתקע שמשן של ישראל, על ידי נבוכדנצר שיגלם לנצח: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מצנימין, יחלקו את שלל המן, שנאמר הנה בית המן נסתי לאסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש:

28	All these are the twelve tribes of Israel, and this is it that their father spoke unto them and blessed them; every one according to his blessing he blessed them.	כָּל־אֵלֶּה שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דָּבַר לָהֶם אָבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךָ אֹתָם:	28
29	And be charged them, and said unto them: 'I am to be gathered unto my people; bury me with my fathers in the cave that is in the field of Ephron the Hittite,	וַיִּצְו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל־עַמִּי קְבְּרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתִי אֶל־הַמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֶפְרֹן הַחִתִּי:	29
30	in the cave that is in the field of Machpelah, which is before Mamre, in the land of Canaan, which Abraham bought with the field from Ephron the Hittite for a possession of a burying-place.	בַּמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי־מַמְרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לְאַחֲזֹת־קֶבֶר:	30
31	There they buried Abraham and Sarah his wife; there they buried Isaac and Rebekah his wife; and there I buried Leah.	שָׁמָּה קָבְּרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְּרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רֵבֶקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבְּרָתִי אֶת־לֵאָה:	31
32	The field and the cave that is therein, which was purchased from the children of Heth.'	מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:	32
33	And when Jacob made an end of charging his sons, he gathered up his feet into the bed, and expired, and was gathered unto his people.	וַיִּכַּל יַעֲקֹב לִצְנֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו אֶל־הַמֶּטֶה וַיָּגוּעַ וַיֹּאסֵף אֶל־עַמּוּיוֹ:	33
L	And Joseph fell upon his father's face, and wept upon him, and kissed him.	וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה וַיִּשָּׁק לּוֹ:	L

(28) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא זכרם אלא קנטרן, אלא כך פירושו, וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר צענין, יכול שלא צרך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויצרך אותם, כולם צמשמע: איש אשר כבדכחו. זכרה העמידה לזכר על כל אחד ואחד: בדרך אתם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כבדכחו צרך אותם, מה תלמוד לומר צרך אותם, לפי שנתן ליהודה גזרת ארי, ולזנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, יכול שלא כללן כולם בכל הזכרות, תלמוד לומר צרך אותם:

(29) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש חסיפה בלשון עזרי שהיא לשון הכנסה, כגון וְאִין אִישׁ מֵאִסָּף אוֹתָם הַצִּיקָה (שופטים יט, טו), וְאִסָּפְתוּ אֶל תּוֹךְ צִיקָה (דברים כב, ז), צִיקָה צִיקָה אֶת קְבוּלָת הַקֶּץ (ויקרא כג, לט), הכנסתם לזית מפני הגשמים, צִיקָה צִיקָה אֶת מַעֲשֵׂיכֶם, וכל חסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבתי. עס אצותי:

(33) ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (תענית ה:):

2	And Joseph commanded his servants the physicians to embalm his father. And the physicians embalmed Israel.	וַיִּצְוֵה יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל׃	וַיִּצְוֵה יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל׃
3	And forty days were fulfilled for him; for so are fulfilled the days of embalming. And the Egyptians wept for him threescore and ten days.	וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַע־יָמִין׃	וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַע־יָמִין׃
4	And when the days of weeping for him were past, Joseph spoke unto the house of Pharaoh, saying: 'If now I have found favour in your eyes, speak, I pray you, in the ears of Pharaoh, saying:	וַעֲבְרוּ יְמֵי בְּכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃	וַעֲבְרוּ יְמֵי בְּכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃
5	My father made me swear, saying: Lo, I die; in my grave which I have digged for me in the land of Canaan, there shalt thou bury me. Now therefore let me go up, I pray thee, and bury my father, and I will come back.'	אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃	אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃
6	And Pharaoh said: 'Go up, and bury thy father, according as he made thee swear.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶיךָ׃	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶיךָ׃
7	And Joseph went up to bury his father; and with him went up all the servants of Pharaoh, the elders of his house, and all the elders of the land of Egypt,	וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עֲבָדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל־זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם׃	וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עֲבָדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל־זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם׃
8	and all the house of Joseph, and his brethren, and his father's house; only their little ones, and their flocks, and their herds, they left in the land of Goshen.	וְכָל־בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאֲנָם וּבָקָרָם עִזָּבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃	וְכָל־בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאֲנָם וּבָקָרָם עִזָּבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

(2) לחנש את אביו. ענין מרחקת בְּשָׁמַיִם הוא:

(3) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לזכיה, לפי שזאה להם זכרה לרגלו, שְׁלָלָה הרעצ והיו מי נילוס מתזכרין:

(5) אשר כריתי לי. כפשוטו, כמו פי יְכָרָה אֵישׁ (שמות כא, לג). ומדרשו, עוד מתישז על הלשון כמו אשר קניתי, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. ועוד מדרשו לשון פְּרִי, דְּגוּר, שנטל יעקב כל כסף והזב שהביא מצית לבן, ועשה אותם כרי, ואמר לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה:

(6) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השצועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עצור על השצועה, שלא יאמר אם כן אעצור על שצועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודך על שזעים לשון, ואחא איך מכיר זו, כדאיחא במסכת סוטה (לו:):

9	<p>And there went up with him both chariots and horsemen; and it was a very great company.</p>	<p>9 וַיֵּלֶךְ עִמּוֹ גַם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד:</p> <p>וּסְלִיק עִמָּוָה אִף רֶחֱכִין אִף פָּרָשִׁין וַהֲוֹת מִשְׁרִיתָא סְגִיָּאָה לְחֻדָּא:</p>
10	<p>And they came to the threshing-floor of Atad, which is beyond the Jordan, and there they wailed with a very great and sore wailing; and he made a mourning for his father seven days.</p>	<p>10 וַיָּבֹאוּ עַד־גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפָּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאֲבִיו אֲבֵל שִׁבְעַת יָמִים:</p> <p>וְאֵתוּ עַד בֵּית אֲדָרִי דְאֲטָד דְּבַעְבְּרָא דִּירְדְנָא וַיִּסְפְּדוּ תַּמָּן מִסְפָּד רַב וְתַקִּיף לְחֻדָּא וַעֲבַד לְאֲבִיהִי אֲבֵלָא שִׁבְעָא יוֹמִין:</p>
11	<p>And when the inhabitants of the land, the Canaanites, saw the mourning in the floor of Atad, they said: 'This is a grievous amourning to the Egyptians.' Wherefore the name of it was called Abel-mizraim, which is beyond the Jordan.</p>	<p>11 וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֲבֵל בְּגֶרֶן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־כְּבֹד זֶה לַמִּצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:</p> <p>וְחֻזָּא וְחִיב אֶרֶע כְּנַעֲנָאָה יֵת אֲבֵלָא בְּבֵית אֲדָרִי דְאֲטָד וַאֲמָרוּ אֲבֵל תַּקִּיף דִּין לַמִּצְרָאִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם דְּבַעְבְּרָא דִּירְדְנָא:</p>
12	<p>And his sons did unto him according as he commanded them.</p>	<p>12 וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לּוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צֻוּם:</p> <p>וַעֲבַדוּ בְנוֹהִי לֵיהּ כֵּן כְּמָא דְּפִקִּידָנוּן:</p>
13	<p>For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.</p>	<p>13 וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בַּמַּעֲרַת שָׁדָה הַמְּכַפְּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לְאַחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:</p> <p>וַנְּטִלוּ יִתְיָה בְנוֹהִי לְאֶרְעָא דְּכְנַעַן וַקְבְּרוּ יִתְיָה בַּמַּעֲרַת חֶמֶל כְּפִלְתָּא דְּזִבְן אַבְרָהָם יֵת חֶקְלָא לְאַחֻזַּת קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חֲתָאָה עַל אִפִּי מַמְרֵא:</p>
14	<p>And Joseph returned into Egypt, he, and his brethren, and all that went up with him to bury his father, after he had buried his father.</p>	<p>14 וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחָיו וְכָל־הָעָלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קִבְּרוֹ אֶת־אָבִיו:</p> <p>וְתָב יוֹסֵף לַמִּצְרַיִם הוּא וְאָחָוָהִי וְכָל דְּסָלִיקוּ עִמָּוָה לְמַקְבֵּר יֵת אֲבִיהִי בְּתֵר דְּקִבֵּר יֵת אֲבִיהִי:</p>

(10) גרן האטד. מוקף חֲטָדִין היה. ורבותינו דרשו (סוטה יג.) על שם המאורע, שזאח כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בצארונו של יעקב, עמדו כלן וחתלו צו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגרן המוקף סייג של קוֹנִים:

(12) כאשר צוּם. מהו אשר צוּם:

(13) וישאו אותו בניו. ולא בני בניו שכך צוּם, אל ישאו מטתי לא איש מזרי ולא אחד מזניכס שהם מבנות כנען, אלא אחס, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עמיד לשאת את הארון. ויוסף לא ישא, שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו צאותות, צאות שמסר להם אביהם לישא מטתו:

(14) הוא ואחיו וכל העולים אתו. בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען, שחתלו כתריהם בצארונו של יעקב, נהגו בהם כבוד:

15	And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: 'It may be that Joseph will hate us, and will fully requite us all the evil which we did unto him.'	וַיֵּרְאוּ אֶחָיו יוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יֹשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ:	וַחֲזוּ אֶחָיו יוֹסֵף אֲרֵי מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ וְנִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יֹשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ:
16	And they sent a message unto Joseph, saying: 'Thy father did command before he died, saying:	וַיִּצְווּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:	וַפְקִידוּ לָנוּ יוֹסֵף לְמִימְרֵי אָבִיךָ פֶּקִיד קָדָם מוֹתִיחַ לְמִימְרֵי:
17	So shall ye say unto Joseph: Forgive, I pray thee now, the transgression of thy brethren, and their sin, for that they did unto thee evil. And now, we pray thee, forgive the transgression of the servants of the God of thy father.' And Joseph wept when they spoke unto him.	כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶשַׁע אֶחִיד וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לַפֶּשַׁע עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיַּבֶּךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:	כִּדִּין תִּימְרוּן לְיוֹסֵף בִּכְעוֹ שָׂבוּק כָּעַן לְחוּבֵי אֶחָד וְלַחַטָּאֵיהֶן אֲרֵי בִשְׁתָּא גָּמְלוּךָ וְכָעַן שָׂבוּק כָּעַן לְחוּבֵי עֲבָדֵי אֱלֹהֵי דְאָבִיךָ וּבִכְאָ יוֹסֵף בְּמַלְלָתְהוֹן עָמִיחַ:
18	And his brethren also went and fell down before his face; and they said: 'Behold, we are thy bondmen.'	וַיָּלְכוּ גַם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לַעֲבָדִים:	וַנֵּאָזְלוּ אַף אֶחָיו וַנִּפְּלוּ קִדְמוֹתָי וַאֲמָרוּ הֵא אַנְחָנָא לְךָ לַעֲבָדִין:
19	And Joseph said unto them: 'Fear not; for am I in the place of God?	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֵל־תִּירְאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:	וַאֲמַר לָהֶן יוֹסֵף לֹא תִדְחַלּוּן אֲרֵי דְחַלָּא דִּי אָנָּא:
20	And as for you, ye meant evil against me; but God meant it for good, to bring to pass, as it is this day, to save much people alive.	וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּי־יִהְיֶה הַיּוֹם לְחַיֵּית עַם־רַב:	וְאַתֶּן חֲשַׁבְתֶּן עָלַי בִּישָׂא מִן קָדָם יְיָ אֶתְחַשִּׁיבָה לְטוֹבָא בְּדִיל לְמַעַבְדַּד כִּי־וּמָא הָדִין לְקִיָּמָא עִם סִגִּי:

(15) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו, הכירו במיתתו אלל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו' ישטמנו. שמה ישטמנו. לו' מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלוואה, כגון לו' יהי כדברך, לו' שטמנו, ולו' הוללנו, לו' מתנו. ויש לו משמש בלשון אס ואולי, כגון לו' סכמו, לו' הקשקש למקוסי, ולו' אכזי שקל על פסי. ויש לו משמש בלשון שמה, לו' ישטמנו, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו אולי לא תלך האשה אחריו, לשון שמה הוא. ויש אולי לשון בקשה, כגון אולי יקרה ה' צעני, אולי ישוה ה' אותי, הרי הוא כמו לו' יהי כדברך. ויש אולי לשון אס, אולי ישטמשים צדיקים:

(16) ויצו אל יוסף. כמו ויצו אל צני ישראל, וזה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה, ויצו אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צו, את בני בלהה, שהיו רגילין אללו, שנאמר והוא נער את צני בלהה: אביך צוה.

סינו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו (בצמות סה):

(17) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אס אציק מת אלוהיו קיים, והס עבדיו:

(18) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

(19) כי התחת אלהים אני. שמה במקומו אני, בממיה, אס הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקב"ה חשבה לטובה, והיאך אני לצדי יכול להרע לכם:

21	Now therefore fear ye not; I will sustain you, and your little ones. And he comforted them, and spoke kindly unto them.	וְעַתָּה אֵל-תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֶכְלָכֶל אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל-לִבָּם: וַיְכַעַן לֹא תִדְחֲלוּן אֲנִי אֲזוּן יִתְכוֹן וְיֵת טַפְלְכוֹן וַיְנַחֵם וַיְהִיוּ וּמִלִּיל תִנְחִימוּן עַל לִבָּהוֹן:	שביעי
22	And Joseph dwelt in Egypt, he, and his father's house; and Joseph lived a hundred and ten years.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים: וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶסֶר שָׁנִין:	22
23	And Joseph saw Ephraim's children of the third generation; the children also of Machir the son of Manasseh were born upon Joseph's knees.	וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה יֹלְדוֹ עַל-בְּרִכֵּי יוֹסֵף: וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי תְּלִיתָאִין אֵף בְּנֵי מָכִיר בֶּר מְנַשֶּׁה אֶת־יֹלְדוֹ וּרְבֵי יוֹסֵף:	מפטיח
24	And Joseph said unto his brethren: 'I die; but God will surely remember you, and bring you up out of this land unto the land which He swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֲלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב:	24
25	And Joseph took an oath of the children of Israel, saying: 'God will surely remember you, and ye shall carry up my bones from hence.'	וַיִּשָּׁבַע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה: וַיִּשָּׁבַע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה:	25
26	So Joseph died, being a hundred and ten years old. And they embalmed him, and he was put in a coffin in Egypt.	וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים וַיַּחְנְטוּ אוֹתוֹ וַיִּשֶׂם בְּאֵרוֹן בְּמִצְרַיִם: וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּר מֵאָה וְעֶסֶר שָׁנִין וַיַּחְנְטוּ וַיִּתִּיָּה וַיִּשְׁמְרוּהִי בְּאֵרוֹנָא בְּמִצְרַיִם:	פה פסוקים

The Haftara is I Kings 2:1 – 2:12 on page 253.

חזק חזק ונתחזק

(21) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלב, עד שלא ירדחם לכאן, היו מרננים עלי שאני עצד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם, מה הצריות אומרות, כח של צחורים ראה, ונשתבח בהם, ואמר אחי הם, ולצפוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד כו':
(23) על ברכי יוסף. כתרוממו. גדלן בין צרכיו:

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:	שמות	NOW THESE are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:
רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וְיְהוּדָה:	2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;
יִשָּׁשְׁכָר זְבֻלֻן וּבִנְיָמִן:	3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;
דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאַשֶּׁר:	4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.
וַיְהִי כָל-נֶפֶשׁ יֹצֵא יֶרֶךְ-יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרָיִם:	5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.
וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל-אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא:	6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיִּעְצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאֲרֶץ אֹתָם: (פ)	7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.
וַיָּקָם מֶלֶךְ-חָדָשׁ עַל-מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא- יָדָע אֶת-יוֹסֵף:	8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.
וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצֻמִּים מְמֹנִי:	9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;
הִבֵּה נִתְחַכְמָה לּוֹ פֶּן-יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי- תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסְף גַּם-הוּא עַל- שְׂנְאֵינוּ וְנִלָּחֲמ-בָנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:	10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'
וַיִּשְׁמְרוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעֹה אֶת- פִּתּוֹם וְאֶת-רַעַמְסֵס:	11	Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.
וּכְאֲשֶׁר יֵעָנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקָּצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	12	But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.
וַיַּעֲבְדוּ מִצְרָיִם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפֶרֶךְ:	13	And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.
וַיִּמְרְדּוּ אֶת-חַיִּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים וּבְכָל-עֲבֹדָה בְּשָׂדֶה אֶת כָּל- עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר-עָבְדוּ בָּהֶם בְּפֶרֶךְ:	14	And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.
וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְמִילֵדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּאֵה:	15	And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiphrah, and the name of the other Puah;

וַיֹּאמֶר בִּלְדָּכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וַיִּרְאוּן
עַל־הָאֲבָנִים אֲסֹבֵן הוּא וְהָמֶתֶן אֹתוֹ
וְאִם־בֵּת הוּא וְחִיָּה:

16

and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'

וַתִּירָאן הַמִּילְדֹּת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתַּחְיִין
אֶת־הַיִּלָּדִים:

17

But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.

הפטרות

הפטרות בראשית

The Haftara is Isaiah 42:5 – 43:10. On Erev Rosh Hodesh, some read the Haftara on page 258, while some read the Parshaâ€™s Haftara even on Erev Rosh Hodesh.

כֹּה-אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹשִׁיָּהֶם רֶקַע הָאָרֶץ וְצֹאצְאֶיהָ נֹתֵן נֶשְׁמָה
לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֲלָכִים בָּהּ:

XLII:5

Thus saith God the LORD, He that created the heavens, and stretched them forth, He that spread forth the earth and that which cometh out of it, He that giveth breath unto the people upon it, And spirit to them that walk therein:

אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיךָ בְּצַדִּיק וְאַחֲזַק בְּיָדְךָ
וְאַצְרֶךָ וְאַתְּנֶנֶךָ לְבְרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם:

6

I the LORD have called thee in righteousness, And have taken hold of thy hand, And kept thee, and set thee for a covenant of the people, For a light of the nations;

לִפְקֹחַ עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר
אֲסִיר מִבַּיִת כָּלָא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ:

7

To open the blind eyes, To bring out the prisoners from the dungeon, And them that sit in darkness out of the prison-house.

אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וְכְבוֹדִי לֹא-אֶתֵּן
וְתַהַלְתִּי לִפְסִילִים:

8

I am the LORD, that is My name; And My glory will I not give to another, Neither My praise to graven images.

הֲרֹאשְׁנוֹת הַנֶּחֱבָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מְגִיד
בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֶׁמִּיעַ אֶתְכֶם: (פ)

9

Behold, the former things are come to pass, And new things do I declare; Before they spring forth I tell you of them.

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְלוּ מִקְצֵה
הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמִלְאֵי אֲיִים וְיֹשְׁבֵיהֶם:

10

Sing unto the LORD a new song, And His praise from the end of the earth; Ye that go down to the sea, and all that is therein, The isles, and the inhabitants thereof.

יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצִרִים תִּשָּׁב קֶדֶר
יִלְנוּ יֹשְׁבֵי סֵלַע מִרֹאשׁ הָרִים יִצְּחוּ:

11

Let the wilderness and the cities thereof lift up their voice, The villages that Kedar doth inhabit; Let the inhabitants of Sela exult, Let them shout from the top of the mountains.

יְשִׁימוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְתַהַלְלוּ בְּאֲיִים יְגִידוּ:

12

Let them give glory unto the LORD, And declare His praise in the islands.

יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת
יַעֲרֵר קִנְאָה יִרְעַל אֶף-יִצְרִיחַ עַל-אֹיְבָיו
יִתְגַּבֵּר: (ס)

13

The LORD will go forth as a mighty man, He will stir up jealousy like a man of war; He will cry, yea, He will shout aloud, He will prove Himself mighty against His enemies.

הַחֲשִׁיתִי מְעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק כִּינֹלָה
אֶפְעֶה אֶשֶׁם וְאֶשְׂאֵף יָחַד:

14

I have long time held My peace, I have been still, and refrained Myself; Now will I cry like a travailing woman, Gasping and panting at once.

אֲחַרֵּיב הָרִים וְגִבְעוֹת וְכָל-עֵשְׂבָם אוֹכִישׁ
וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת לְאֲיִים וְאֶגְמִים אוֹכִישׁ:

15

I will make waste mountains and hills, And dry up all their herbs; And I will make the rivers islands, And will dry up the pools.

והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות
לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם
לאור ומעקשים למישור אלה הדברים
עשיתם ולא עזבתם:

16 And I will bring the blind by a way that they knew not,
In paths that they knew not will I lead them; I will
make darkness light before them, and rugged places
plain. These things will I do, And I will not leave them
undone.

נסגו אחור יבשו בשת הפטחים בפסל
האמרים למסקה אתם אלהינו: (פ)

17 They shall be turned back, greatly ashamed, That trust
in graven images, That say unto molten images: 'Ye are
our gods.'

החרשים שמעו והעורים הביטו לראות:

18 Hear, ye deaf, And look, ye blind, that ye may see.

מי עור כי אם עבדי וחרש כמלאכי
אשלח מי עור כמשלם ועור כעבד יהוה:

19 Who is blind, but My servant? Or deaf, as My
messenger that I send? Who is blind as he that is
wholehearted, And blind as the LORD's servant?

(כ' ראית) [ק' ראות] רבות ולא תשמר
פקוח אזנים ולא ישמע:

20 Seeing many things, thou observest not; Opening the
ears, he heareth not.

יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה
ויאדיר:

21 The LORD was pleased, for His righteousness' sake, To
make the teaching great and glorious.

והוא עם-בזוי ושסוי הפח בחורים כלם
ובבתי כלאים החבאו היו לבז ואין מצייל
משסה ואין אמר השב:

22 But this is a people robbed and spoiled, They are all of
them snared in holes, And they are hid in
prison-houses; They are for a prey, and none
delivereth, For a spoil, and none saith: 'Restore.'

מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור:

23 Who among you will give ear to this? Who will
hearken and hear for the time to come?

מי-נתן (כ' למשוסה) [ק' למשסה] יעקב
וישראל לבזים הלוא יהוה זו חטאנו
לו ולא אבנו בדרךיו הלוד ולא שמעו
בתורתו:

24 Who gave Jacob for a spoil, and Israel to the robbers?
Did not the LORD? He against whom we have sinned,
And in whose ways they would not walk, Neither
were they obedient unto His law.

וישפך עליו חמה אפו ועזו מלחמה
ותלהטו מסביב ולא ידע ותבער-בו
ולא ישים על-לב:

25 Therefore He poured upon him the fury of His anger,
And the strength of battle; And it set him on fire
round about, yet he knew not, And it burned him, yet
he laid it not to heart.

ועתה כה-אמר יהוה בראך יעקב ויצרך
ישראל אל-תירא כי גאלתיך קראתי
בשמי לי-אתה:

XLIII:1 But now thus saith the LORD that created thee, O
Jacob, And He that formed thee, O Israel: Fear not,
for I have redeemed thee, I have called thee by thy
name, thou art Mine.

כי-תעבר במים אתה-אני ובנהרות לא
ישטוףך כי-תלך במו-אש לא תכוה
ולהבה לא תבער-בך:

2 When thou passest through the waters, I will be with
thee, And through the rivers, they shall not overflow
thee; When thou walkest through the fire, thou shalt
not be burned, Neither shall the flame kindle upon
thee.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כַפְּרֶךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבָא
תַּחֲתֶיךָ:

3 For I am the LORD thy God, The Holy One of Israel,
thy Saviour; I have given Egypt as thy ransom,
Ethiopia and Seba for thee.

מֵאֲשֶׁר יִקְרֶת בְּעֵינֵי נִכְבְּדָתָּ וְאֲנִי אֶהְבֵּתִיךָ
וְאֶתֵּן אָדָם תַּחֲתֶיךָ וְלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ:

4 Since thou art precious in My sight, and honourable,
and I have loved thee; Therefore will I give men for
thee, And peoples for thy life.

אֶל-תִּירָא כִּי אֶתֶּךָ-אֲנִי מִמְּזָרְחַל אָבִיא
וְרָעָךָ וּמִמַּעֲרֵב אֶסְבְּצֶךָ:

5 Fear not, for I am with thee; I will bring thy seed from
the east, And gather thee from the west;

אֲמַר לְצָפוֹן תִּנֵּי וּלְתִימָן אֶל-תִּכְלָאִי
הִבִּיאי בְנֵי מִרְחֹק וּבָנוּתִי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

6 I will say to the north: 'Give up', And to the south:
'Keep not back, bring My sons from far, and My
daughters from the end of the earth;

כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרֵאתִיו
יִצְרֵתִיו אֶף-עָשִׂיתִיו:

7 Every one that is called by My name, and whom I have
created for My glory, I have formed him, yea, I have
made him.'

הוֹצִיא עִם-עוֹר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחָרְשִׁים וְאָזְנִים
לָמוֹ:

8 The blind people that have eyes shall be brought forth,
and the deaf that have ears.

כָּל-חֻגּוֹלִים נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאסְפוּ לְאֻמִּים מִי
בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרֵאשֹׁנוֹת יִשְׁמִיעֵנּוּ יִתְּנוּ
עֲדֵיהֶם וַיִּצְדְּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ וַיֵּאמְרוּ אֱמֶת:

9 All the nations are gathered together, and the peoples
are assembled; who among them can declare this, And
announce to us former things? Let them bring their
witnesses, that they may be justified; And let them
hear, and say: 'It is truth.'

אַתֶּם עֲדֵי נְאֻם-יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בְּחֵרָתִי
לִמְעַן תֵּדָעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִבְּנִנוּ כִּי-
אֲנִי הוּא לִפְנֵי לֹא-נִוצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא
יִהְיֶה: (ס)

10 Ye are My witnesses, saith the LORD, and My servant
whom I have chosen; that ye may know and believe
Me, and understand That I am He; before Me there
was no God formed, neither shall any be after Me.

הפסרת נח

The Haftara is Isaiah 54:1 – 55:5. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 255.

רָנִי עֲקָרָה לֹא יָלְדָה פְּצָחִי רִנָּה וְצִהְלִי
לֹא-חָלָה כִּי-רַבִּים בְּנֵי-שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי
בְּעוֹלָה אָמַר יְהוָה:

LIV:1 Sing, O barren, thou that didst not bear, Break forth
into singing, and cry aloud, thou that didst not travail;
For more are the children of the desolate Than the
children of the married wife, saith the LORD.

הִרְחִיבִיו מְקוֹם אֹהֶלְךָ וַיִּרְעוֹת
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ וְשׂוּ אֶל-תַּחֲשִׁכֵי הָאָרֶץ כִּי
מִיתְרֶיךָ וַיִּתְּדֶיךָ תִּגְזְקִי:

2 Enlarge the place of thy tent, And let them stretch
forth the curtains of thy habitations, spare not;
Lengthen thy cords, and strengthen thy stakes.

כִּי-יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי וְזֶרְעֶךָ גּוֹיִם יִירָשׁ
וְעָרִים נְשֻׁמוֹת יִשְׁכְּבוּ:

3 For thou shalt spread abroad on the right hand and on
the left; And thy seed shall possess the nations, And
make the desolate cities to be inhabited.

אֶל-תִּירָאִי כִי-לֹא תִבּוּשִׁי וְאֶל-תִּקְלָמִי כִי
לֹא תִחַפְּרִי כִי בָשַׁת עַלְוִמִּיךָ תִּשְׁכַּחִי
וְחִרְפַּת אֱלֻמְנוּתֶיךָ לֹא תִזְכְּרִי-עוֹד:

4 Fear not, for thou shalt not be ashamed. Neither be thou confounded, for thou shalt not be put to shame; For thou shalt forget the shame of thy youth, And the reproach of thy widowhood shalt thou remember no more.

כִּי בַעֲלֶיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֶךָ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל-הָאָרֶץ יִקְרָא:

5 For thy Maker is thy husband, The LORD of hosts is His name; And the Holy One of Israel is thy Redeemer, The God of the whole earth shall He be called.

כִּי-כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךָ
יְהוָה וְאִשָּׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
אֱלֹהֶיךָ:

6 For the LORD hath called thee As a wife forsaken and grieved in spirit; And a wife of youth, can she be rejected? Saith thy God.

בְּרֵנֶע קִטָּן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים
אֶקְבֹּץךָ:

7 For a small moment have I forsaken thee; But with great compassion will I gather thee.

בְּשַׁצֵּף קָצֵף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֹגַע מִמֶּךָ
וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ
יְהוָה: (ס)

8 In a little wrath I hid My face from thee for a moment; But with everlasting kindness will I have compassion on thee, Saith the LORD thy Redeemer.

כִּי-מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבָר
מִי-נָח עוֹד עַל-הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקֶּצֶף
עָלֶיךָ וּמִגֶּעֶר-כָּבֹד:

9 For this is as the waters of Noah unto Me; for as I have sworn that the waters of Noah should no more go over the earth, so have I sworn that I would not be wroth with thee, nor rebuke thee.

כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמּוּטֶינָה
וְחִסְדִּי מֵאֲתָנָךְ לֹא יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא
תִמּוּט אָמַר מֵרַחֲמֶיךָ יְהוָה: (ס)

10 For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the LORD that hath compassion on thee.

עֲנִיָּה סַעְרָה לֹא נִחַמָה הִנֵּה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ
בַּפִּיךָ אֲבִנֶיךָ וְיִסְדֶּיךָ בַּסַּפִּירִים:

11 O thou afflicted, tossed with tempest, and not comforted, behold, I will set thy stones in fair colours, And lay thy foundations with sapphires.

וְשִׁמְתִּי כֶּכֶד שְׁמִשְׁתֶּיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאַבְנֵי
אֶקְדָּח וְכָל-גְּבוּלֶךָ לְאַבְנֵי-חַפֵּץ:

12 And I will make thy pinnacles of rubies, and thy gates of carbuncles, and all thy border of precious stones.

וְכָל-בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיךָ:

13 And all thy children shall be taught of the LORD; and great shall be the peace of thy children.

בְּצִדְקָה תִּכּוֹנְנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂךָ כִּי-לֹא
תִירָאִי וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא-תִקְרַב אֵלֶיךָ:

14 In righteousness shalt thou be established; be thou far from oppression, for thou shalt not fear, And from ruin, for it shall not come near thee.

הִנֵּה גֹזֵר יִגְוֵר אֶפְסֵי מֵאוֹתַי מִי-גֵר אֶתָּה עָלֶיךָ
יָפוּל:

15 Behold, they may gather together, but not by Me; Whosoever shall gather together against thee shall fall because of thee.

(כ' הן) [ק' הנה] אֲנֹכִי בְרָאֲתִי חֲלָשׁ נִפְלָא
בְּאֵשׁ פָּחַם וּמוֹצִיא כָלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי
בְרָאֲתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל:

16 Behold, I have created the smith That bloweth the fire of coals, And bringeth forth a weapon for his work; And I have created the waster to destroy.

כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עָלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל-
לְשׁוֹן תִּקּוּם-אֶתְךָ לְמִשְׁפָּט תִּרְשָׁעִי זֹאת
נִחַלַת עַבְדִּי יְהוָה וְצִדְקָתְךָ מֵאֵתִי נֶאֱמַר-
יְהוָה: (ס)

17 No weapon that is formed against thee shall prosper;
And every tongue that shall rise against thee in
judgment thou shalt condemn. This is the heritage of
the servants of the LORD, And their due reward from
Me, saith the LORD.

הוּא כָל-צִמָּא לָבוּ לַמֵּימִם וְאִשֶּׁר אֵין-לוֹ
כֶּסֶף לָבוּ שִׁבְרוֹ וְאָכְלוּ וּלְבוּ שִׁבְרוֹ בְּלוּא-
כֶּסֶף וּבְלוּא מִחִיר יֵין וְחֶלֶב:

LV:1 Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And
he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea,
come, buy wine and milk Without money and
without price.

לָמָּה תִשְׁקְלוּ-כֶּסֶף בְּלוּא-לֶחֶם וַיִּגְיעַכֶּם
בְּלוּא לְשִׁבְעָה שְׁמֵעוּ שְׁמֵעוּ אֵלַי וְאִכְלוּ-
טוֹב וְתִתְעַנֵּג בְּדָשָׁן נַפְשְׁכֶם:

2 Wherefore do ye spend money for that which is not
bread? And your gain for that which satisfieth not?
Hearken diligently unto Me, and eat ye that which is
good, And let your soul delight itself in fatness.

הִטּוּ אָזְנוֹכֶם וּלְבוּ אֵלַי שְׁמֵעוּ וְתַחֲי נַפְשְׁכֶם
וְאֶכְרַתָּה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֶסֶדִי דָוִד
הַנֶּאֱמָנִים:

3 Incline your ear, and come unto Me; Hear, and your
soul shall live; And I will make an everlasting covenant
with you, Even the sure mercies of David.

הֵן עַד לְאוֹמִים נִתְּנָיו נָגִיד וּמִצֻּחַ
לְאֻמִּים:

4 Behold, I have given him for a witness to the peoples,
A prince and commander to the peoples.

הֵן גּוֹי לֹא-תִדְעַ תִּקְרָא וְגּוֹי לֹא-יִדְעוּךָ
אֱלֹהֶיךָ יִרְוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְקָדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי פִאֲרָךְ: (ס)

5 Behold, thou shalt call a nation that thou knowest not,
And a nation that knew not thee shall run unto thee;
Because of the LORD thy God, And for the Holy One
of Israel, for He hath glorified thee.

הפסרת לך לך

The Haftara is Isaiah 40:27 - 41:16.

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתִדְבֹר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה
דְּרָכִי מִיְהוָה וּמֵאֱלֹהֵי מִשְׁפָּטִי יַעֲבֹר:

XL:27 Why sayest thou, O Jacob, and speakest, O Israel: 'My
way is hid from the LORD, and my right is passed over
from my God'?

הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם-לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם
יְהוָה בּוֹרֵא קִצּוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיָּעַף וְלֹא
יִיָּגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ:

28 Hast thou not known? hast thou not heard That the
everlasting God, the LORD, The Creator of the ends of
the earth, Fainteth not, neither is weary? His
discernment is past searching out.

נָתַן לַיָּעָף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עֲצָמָה יִרְבֶּה:

29 He giveth power to the faint; And to him that hath no
might He increaseth strength.

וַיַּעֲפּוּ נְעָרִים וַיִּגָּעוּ וּבַחֲוָרִים כָּשׁוּל
יִכָּשְׁלוּ:

30 Even the youths shall faint and be weary, And the
young men shall utterly fall;

וְקוֹנֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֲבָר כְּנָשָׁרִים
יִרְצוּ וְלֹא יִיָּגְעוּ יִלְכוּ וְלֹא יִיָּעֲפוּ: (ס)

הַחֲרִישוּ אֵלַי אֲיִים וְלֹאֲמִים יַחֲלִיפוּ כֹחַ
וְגִשּׁוּ אֲנִי יִדְבְּרוּ יַחֲדוֹ לְמִשְׁפָּט נִקְרָבָה:

מִי הָעִיר מִמִּזְרַח צֶדֶק יִקְרָאֶהוּ לְרִגְלוֹ יִתֵּן
לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִּים יִרְדֶּה יִתֵּן כַּעֲפֹר תִּרְבּוּ
כְּקֶשֶׁת נִדְּף קִשְׁתּוֹ:

יִרְדָּפֵם יַעֲבֹר שְׁלֹם אֶרֶץ בְּרִגְלָיו לֹא
יָבוֹא:

מִי־פָעַל וַעֲשָׂה קִרְא הַדְּרוֹת מֶרֶאשׁ אֲנִי
יְהוָה רִאשׁוֹן וְאַתָּה־אֲחֵרִימִים אֲנִי־הוּא:

רָאוּ אֲיִים וַיִּלְאוּ קִצּוֹת הָאָרֶץ יַחֲרָדוּ
קָרְבוּ וַיֵּאֲתִיּוּן:

אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ וְלֹאֲחָיו יֹאמַר חֲזֹק:

וַיַּחֲזֵק חָרָשׁ אֶת־צִרְף מַחְלִיק פִּטִּישׁ אֶת־
הַזֶּלֶם פָּעַם אָמַר לְדָבָק טוֹב הוּא וַיַּחֲזִקְהוּ
בְּמַסְמְרִים לֹא יִמוּט: (ס)

וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ
זֶרַע אַבְרָהָם אֲהַבִּי:

אֲשֶׁר הִחֲזַקְתִּיךָ מִקִּצּוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיךָ
קָרָאתִיךָ וָאָמַר לְךָ עַבְדִּי־אֲתָה בְּחַרְתִּיךָ
וְלֹא מֵאֲסִיתִיךָ:

אֶל־תִּירָא כִּי עִמָּךְ־אֲנִי אֶל־תִּשְׁתַּע כִּי־
אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אֶף־עֲזָרְתִּיךָ אֶף־
תַּמְכְּתִיךָ בְּיָמִין צִדְקִי:

הֵן יִבְשׁוּ וַיִּכְלְמוּ כָּל הַנִּגְחָרִים בָּךְ יִהְיוּ
כְּאֵין וַיִּאֲבְדּוּ אֲנָשֵׁי רִיבֶךָ:

תִּבְקָשׁם וְלֹא תִמְצָאם אֲנָשֵׁי מִצְתָּךְ יִהְיוּ
כְּאֵין וְכֹאפֶס אֲנָשֵׁי מִלְחַמְתְּךָ:

31 But they that wait for the LORD shall renew their strength; They shall mount up with wings as eagles; They shall run, and not be weary; They shall walk, and not faint.

XLII:1 Keep silence before Me, O islands, And let the peoples renew their strength; Let them draw near, then let them speak; Let us come near together to judgment.

2 Who hath raised up one from the east, At whose steps victory attendeth? He giveth nations before him, And maketh him rule over kings; His sword maketh them as the dust, His bow as the driven stubble.

3 He pursueth them, and passeth on safely; The way with his feet he treadeth not.

4 Who hath wrought and done it? He that called the generations from the beginning. I, the LORD, who am the first, And with the last am the same.

5 The isles saw, and feared; The ends of the earth trembled; They drew near, and came.

6 They helped every one his neighbour; And every one said to his brother: 'Be of good courage.'

7 So the carpenter encouraged the goldsmith, And he that smootheneth with the hammer him that smiteth the anvil, Saying of the soldering: 'It is good'; And he fastened it with nails, that it should not be moved.

8 But thou, Israel, My servant, Jacob whom I have chosen, The seed of Abraham My friend;

9 Thou whom I have taken hold of from the ends of the earth, And called thee from the uttermost parts thereof, And said unto thee: 'Thou art My servant, I have chosen thee and not cast thee away';

10 Fear thou not, for I am with thee, Be not dismayed, for I am thy God; I strengthen thee, yea, I help thee; Yea, I uphold thee with My victorious right hand.

11 Behold, all they that were incensed against thee Shall be ashamed and confounded; They that strove with thee Shall be as nothing, and shall perish.

12 Thou shalt seek them, and shalt not find them, Even them that contended with thee; They that warred against thee Shall be as nothing, and as a thing of nought.

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחְזִיק מִיְמֶיךָ הָאֲמָר
לְךָ אֶל-תִּירָא אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ: (ס)

13 For I the LORD thy God Hold thy right hand, Who say unto thee: 'Fear not, I help thee.'

אֶל-תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
עֲזָרְתִּיךָ נָאִם-יְהוָה וְגֹאֲלְךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

14 Fear not, thou worm Jacob, And ye men of Israel; I help thee, saith the LORD, And thy Redeemer, the Holy One of Israel.

הִנֵּה שְׂמִתִּיךָ לְמוֹרֵג חֲרוּץ חָדָשׁ בָּעַל
פִּיפִיּוֹת תִּדְּוֹשׁ הָרִים וְתִדְּק וְיִבְעֹת כַּמָּץ
תִּשָּׂא:

15 Behold, I make thee a new threshing-sledge Having sharp teeth; Thou shalt thresh the mountains, and beat them small, And shalt make the hills as chaff.

תִּזְרֹם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסַעֲרָה תִּפְּיץ אוֹתָם
וְאַתָּה תִּגְּלֵל בִּיהִנֵּה בְּקִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
תִּתְהַלֵּל: (ס)

16 Thou shalt fan them, and the wind shall carry them away, And the whirlwind shall scatter them; And thou shalt rejoice in the LORD, Thou shalt glory in the Holy One of Israel.

הפסרת וירא

The Haftara is II Kings 4:1 - 4:37.

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי-הַנְּבִיאִים צָעָקָה
אֶל-אֵלִישָׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה
יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יְרֵא אֶת-יְהוָה
וְהַנֶּשֶׁה בָּא לְקַחַת אֶת-שְׁנֵי יְלָדָי לּוֹ
לְעֲבָדִים:

IV:1 Now there cried a certain woman of the wives of the sons of the prophets unto Elisha, saying: 'Thy servant my husband is dead; and thou knowest that thy servant did fear the LORD; and the creditor is come to take unto him my two children to be bondmen.'

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה-לָּךְ
הַגִּידִי לִי מַה-יֵּשׁ-(כִּי לֹכִי) [ק' לָךְ] בְּבֵית
וְתֹאמַר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם-
אֶסוּד שֶׁמֶן:

2 And Elisha said unto her: 'What shall I do for thee? tell me; what hast thou in the house?' And she said: 'Thy handmaid hath not any thing in the house, save a pot of oil.'

וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֲלִי-לָךְ כֵּלִים מִן-הַחוּץ
מֵאֵת כָּל-(כִּי שְׂכָנִי) [ק' שְׂכָנֶיךָ] כֵּלִים
רָקִים אֶל-תִּמְעָטִי:

3 Then he said: 'Go, borrow thee vessels abroad of all thy neighbours, even empty vessels; borrow not a few.

וּבָאת וְסָגַרְתָּ הַדֶּלֶת בְּעַדְךָ וּבְעַד-בָּנוֹךְ
וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל-הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא
תִּסְעִי:

4 And thou shalt go in, and shut the door upon thee and upon thy sons, and pour out into all those vessels; and thou shalt set aside that which is full.'

וַתֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַדָּהּ וּבְעַד
בְּנֵיהָ הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא (כִּי
מִיצְקָתָ) [ק' מוֹצְקָתָ]:

5 So she went from him, and shut the door upon her and upon her sons; they brought the vessels to her, and she poured out.

וַיְהִי כִּמְלֵאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל-בְּנָהּ
הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֵּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כֵּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶן:

6 And it came to pass, when the vessels were full, that she said unto her son: 'Bring me yet a vessel.' And he said unto her: 'There is not a vessel more.' And the oil stayed.

וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָכִי
מִכְרִי אֶת-הַשָּׁמֶן וְשַׁלְמִי אֶת-(כ' נשיכי) [ק'
נְשִׁיךְ] וְאֶת (כ' בניכי) [ק' וּבְנִיךְ] תִּתֵּנִי
בְּנוֹתָר: (פ)

7 Then she came and told the man of God. And he said: 'Go, sell the oil, and pay thy debt, and live thou and thy sons of the rest.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֵלִישָׁע אֶל-שֻׁנֵם וְשָׁם
אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחְזֹק-בּוֹ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיְהִי
מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכֹל-לֶחֶם:

8 And it fell on a day, that Elisha passed to Shunem, where was a great woman; and she constrained him to eat bread. And so it was, that as oft as he passed by, he turned in thither to eat bread.

וַתֹּאמֶר אֶל-אִשָּׁה הַנָּה-נָא יֵדְעֵתִי כִי אִישׁ
אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָמִיד:

9 And she said unto her husband: 'Behold now, I perceive that this is a holy man of God, that passeth by us continually.

נַעֲשֶׂה-נָּא עֲלֵית-קִיר קִטְפָה וְנִשִּׁים לוֹ שָׁם
מִטָּה וְשִׁלְחָן וְכִסֵּא וּמִנְוָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ
אֵלֵינוּ יָסֹר שָׁמָּה:

10 Let us make, I pray thee, a little chamber on the roof; and let us set for him there a bed, and a table, and a stool, and a candlestick; and it shall be, when he cometh to us, that he shall turn in thither.'

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסֹר אֶל-הָעֲלִיָּה
וַיִּשְׁכַּב-שָׁמָּה:

11 And it fell on a day, that he came thither, and he turned into the upper chamber and lay there.

וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לְשׁוֹנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו:

12 And he said to Gehazi his servant: 'Call this Shunammite.' And when he had called her, she stood before him.

וַיֹּאמֶר לוֹ אָמֵר-נָּא אֵלֶיהָ הֲנָה חֲרָדָת |
אֵלֵינוּ אֶת-כָּל-הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת
לָךְ הִנֵּה לְדַבֵּר-לָךְ אֶל-הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל-
שֵׂר הָצָבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִּי יֹשֶׁבֶת:

13 And he said unto him: 'Say now unto her: Behold, thou hast been careful for us with all this care; what is to be done for thee? wouldest thou be spoken for to the king, or to the captain of the host?' And she answered: 'I dwell among mine own people.'

וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי אֲבָל
בֵּן אֵין-לָהּ וְאִשָּׁה זָקֵן:

14 And he said: 'What then is to be done for her?' And Gehazi answered: 'Verily she hath no son, and her husband is old.'

וַיֹּאמֶר קְרָא-לָהּ וַיִּקְרָא-לָהּ וַתַּעֲמֵד
בַּפֶּתַח:

15 And he said: 'Call her.' And when he had called her, she stood in the door.

וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חֲזָה (כ' אתי) [ק'
אֵת] חֲבִבָּת בֵּן וַתֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנָי אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֶל-תִּכְזֹּב בְּשַׁפְחָתְךָ:

16 And he said: 'At this season, when the time cometh round, thou shalt embrace a son.' And she said: 'Nay, my lord, thou man of God, do not lie unto thy handmaid.'

וַתֵּהָרֵא אִשָּׁה וַתֵּלֵד בֵּן לְמוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת
חֲזָה אֲשֶׁר-דָּבַר אֵלֶיהָ אֵלִישָׁע:

17 And the woman conceived, and bore a son at that season, when the time came round, as Elisha had said unto her.

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל-אָבִיו
אֶל-הַקְצָרִים:

18 And when the child was grown, it fell on a day, that he went out to his father to the reapers.

וַיֹּאמֶר אֶל-אָבִיו רֹאשִׁי ׀ רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר
אֶל-הַנָּעַר שְׂאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ:

19 And he said unto his father: 'My head, my head.' And he said to his servant: 'Carry him to his mother.'

וַיִּשְׁאַהֲוּ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל-אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ
בְּרַכְיָה עַד-הַצֹּהֲרִים וַיָּמָת:

20 And when he had taken him, and brought him to his mother, he sat on her knees till noon, and then died.

וַתַּעַל וַתִּשְׁכְּבֵהוּ עַל-מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים
וַתְּסַגֵּר בַּעֲדָו וַתֵּצֵא:

21 And she went up, and laid him on the bed of the man of God, and shut the door upon him, and went out.

וַתִּקְרָא אֶל-אִשְׁתָּהּ וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי
אֶחָד מִן-הַנְּעָרִים וְאֶחָת מֵהָאֲתֻנּוֹת וְאֶרְוֶצָּה
עַד-אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה:

22 And she called unto her husband, and said: 'Send me, I pray thee, one of the servants, and one of the asses, that I may run to the man of God, and come back.'

וַיֹּאמֶר מָדוּעַ (כ') אַתָּה] (ק') אַתָּה] (כ')
הַלִּכְתִּי] (ק') הַלִּכְתִּי אֵלָיו הַיּוֹם לֹא-חֹדֶשׁ
וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שְׁלֹמֹם:

23 And he said: Wherefore wilt thou go to him today? it is neither new moon nor sabbath.' And she said: 'It shall be well.'

וַתַּחְבֹּשׁ הָאֲתֻנָּה וַתֹּאמֶר אֶל-נָעֲרָה נִהְיָ וְלָךְ
אֶל-תַּעֲצֹר-לִי לְרֹכֵב כִּי אִם-אֶמְרָתִי לָךְ:

24 Then she saddled an ass, and said to her servant: 'Drive, and go forward; slacken me not the riding, except I bid thee.'

וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-
הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי בְּרֹאוֹת אִישׁ-הָאֱלֹהִים
אֲתָהּ מִזֵּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל-גִּיחִזִּי נַעֲרוֹ הִנֵּה
הַשּׁוֹנֵמִית הַלִּז:

25 So she went, and came unto the man of God to mount Carmel. And it came to pass, when the man of God saw her afar off, that he said to Gehazi his servant: 'Behold, yonder is that Shunammite.'

עֲתָהּ רֹוֶץ-נָא לִקְרֹאתָהּ וַאֲמַר-לָהּ הַשְׁלֹמֹם
לָךְ הַשְׁלֹמֹם לְאִישְׁךָ הַשְׁלֹמֹם לְיֶלֶד וַתֹּאמֶר
שְׁלֹמֹם:

26 Run, I pray thee, now to meet her, and say unto her: Is it well with thee? is it well with thy husband? is it well with the child?' And she answered: 'It is well.'

וַתָּבֹא אֶל-אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל-הַהָרַר וַתַּחֲזֹק
בְּרַגְלָיו וַיִּגָּשׁ גִּיחִזִּי לְהַדְפָּה וַיֹּאמֶר אִישׁ
הָאֱלֹהִים הִרְפֵּה-לָהּ כִּי-נַפְשָׁהּ מִרְחַלָּהּ
וַיַּהֲדֵה הָעֲלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי:

27 And when she came to the man of God to the hill, she caught hold of his feet. And Gehazi came near to thrust her away; but the man of God said: 'Let her alone; for her soul is bitter within her; and the LORD hath hid it from me, and hath not told Me.'

וַתֹּאמֶר הַשְּׂאֵלֵתִי בֶן מֵאֵת אֲדֹנָי הֲלֹא
אֶמְרָתִי לֹא תִשְׁלָה אֹתִי:

28 Then she said: 'Did I desire a son of my lord? did I not say: Do not deceive me?'

וַיֹּאמֶר לְגִיחֲזִי חֲגֹר מְתֻנֶּיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי
בְּיָדְךָ וְלֶךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְכֶּנּוּ
וְכִי־יִבְרַכְכָּה אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׁמֹּת מִשְׁעַנְתִּי
עַל־פְּנֵי הַנָּעַר:

וַתֹּאמֶר אִם הִנֵּעַר חַי־יְהוָה וְחַי־נַפְשִׁךָ
אִם־אֶעֱזָבְךָ וְנִקָּם וְיִלְךְ אַחֲרַיהָ:

וַגִּיחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשֶׁם אֶת־הַמִּשְׁעָנָה
עַל־פְּנֵי הַנָּעַר וְאִין קוֹל וְאִין קִשְׁב וַיָּשָׁב
לִקְרָאתוֹ וַיַּגֵּד־לּוֹ לֵאמֹר לֹא הִקִּיץ הַנָּעַר:

וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבִּיטָה וְהִנֵּה הַנָּעַר מֵת
מִשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ:

וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה:

וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיִּשֶׂם פִּיו עַל־
פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגָּהֲרֻ
עָלָיו וַיִּחַם בָּשָׂר הַיֶּלֶד:

וַיָּשָׁב וַיִּלְךְ בְּבֵית אַחַת הַנָּה וְאַחַת הַנָּה
וַיַּעַל וַיִּגְתֹּר עָלָיו וַיִּזְוֹרֶר הַנָּעַר עַד־שִׁבְעַ
פַּעֲמִים וַיִּפָּקַח הַנָּעַר אֶת־עֵינָיו:

וַיִּקְרָא אֶל־גִּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשְּׁנַמִּית
הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי
בְנֶךָ:

וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתָּחוּ אַרְצָה
וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא: (פ)

29 Then he said to Gehazi: 'Gird up thy loins, and take my staff in thy hand, and go thy way; if thou meet any man, salute him not; and if any salute thee, answer him not; and lay my staff upon the face of the child.'

30 And the mother of the child said: 'As the LORD liveth, and as thy soul liveth, I will not leave thee.' And he arose, and followed her.

31 And Gehazi passed on before them, and laid the staff upon the face of the child; but there was neither voice, nor hearing. Wherefore he returned to meet him, and told him, saying: 'The child is not awaked.'

32 And when Elisha was come into the house, behold, the child was dead, and laid upon his bed.

33 He went in therefore, and shut the door upon them twain, and prayed unto the LORD.

34 And he went up, and lay upon the child, and put his mouth upon his mouth, and his eyes upon his eyes, and his hands upon his hands; and he stretched himself upon him; and the flesh of the child waxed warm.

35 Then he returned, and walked in the house once to and fro; and went up, and stretched himself upon him; and the child sneezed seven times, and the child opened his eyes.

36 And he called Gehazi, and said: 'Call this Shunammite.' So he called her. And when she was come in unto him, he said: 'Take up thy son.'

37 Then she went in, and fell at his feet, and bowed down to the ground; and she took up her son, and went out.

הפטרת חיי שרה

The Haftara is I Kings 1:1 – 1:31.

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיִּכְסְהוּ
בַּבְּגָדִים וְלֹא יָחַם לוֹ:

1:1 Now King David was old and stricken in years; and they covered him with clothes, but he could get no heat.

וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יִבְקְשׁוּ לְאִדְנֵי הַמֶּלֶךְ
נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַמּוּדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־
לוֹ סִכְנָת וְשֹׁכְבָה בְּחִיקָה וְחַם לְאִדְנֵי
הַמֶּלֶךְ:

וַיִּבְקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל
וַיִּמְצְאוּ אֶת־אַבִּישָׁג הַשְּׁנוֹמִית וַיָּבִיאוּ אֹתָהּ
לַמֶּלֶךְ:

וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סִכְנָת
וַתִּשְׁרָתָהּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעָה:

וְאַדְנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי
אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וְחֹמְשִׁים
אִישׁ רָצִים לִפְנָיו:

וְלֹא־עֲצָבוּ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ כָּכָה
עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תָּאֵר מְאֹד וְאָתָּה
יָלֵדָה אַחֲרָי אַבְשָׁלוֹם:

וַיַּחֲנוּ דָבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־זְרוּיָהּ וְעִם
אַבִּיָּתָר הַכֹּהֵן וַיַּעֲזְרוּ אַחֲרָי אֲדֹנִיָּה:

וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנֵיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן
הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד
לֹא הָיוּ עִם־אַדְנִיָּהוּ:

וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן
הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אַצֵּל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־
כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְכָל־אֲנָשֵׁי יְהוּדָה
עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ:

וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנֵיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים
וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא:

וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אִם־שְׁלֹמֹה
לֵאמֹר הֲלֹא שָׁמַעְתָּ כִּי מֶלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־
חַגִּית וְאַדְנִיָּנוּ דָוִד לֹא יָדָע:

וְעַתָּה לְכִי אֵעָצֵד נָא עִצָּה וּמַלְטִי אֶת־
נַפְשִׁיךָ וְאֶת־נַפְשׁ בְּנִךְ שְׁלֹמֹה:

Wherefore his servants said unto him: 'Let there be sought for my lord the king a young virgin; and let her stand before the king, and be a companion unto him; and let her lie in thy bosom, that my lord the king may get heat.'

So they sought for a fair damsel throughout all the borders of Israel, and found Abishag the Shunammite, and brought her to the king.

And the damsel was very fair; and she became a companion unto the king, and ministered to him; but the king knew her not.

Now Adonijah the son of Haggith exalted himself, saying: 'I will be king'; and he prepared him chariots and horsemen, and fifty men to run before him.

And his father had not grieved him all his life in saying: 'Why hast thou done so?' and he was also a very goodly man; and he was born after Absalom.

And he conferred with Joab the son of Zeruiah, and with Abiathar the priest; and they following Adonijah helped him.

But Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and Nathan the prophet, and Shimei, and Rei, and the mighty men that belonged to David, were not with Adonijah.

And Adonijah slew sheep and oxen and fatlings by the stone of Zoheleth, which is beside En-rogel; and he called all his brethren the king's sons, and all the men of Judah the king's servants;

but Nathan the prophet, and Benaiah, and the mighty men, and Solomon his brother, he called not.

Then Nathan spoke unto Bath-sheba the mother of Solomon, saying: 'Hast thou not heard that Adonijah the son of Haggith doth reign, and David our lord knoweth it not?

Now therefore come, let me, I pray thee, give thee counsel, that thou mayest save thine own life, and the life of thy son Solomon.

לְכִי וּבֹאִי אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו
חֵלָא־אַתָּה אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְאִמָּתְךָ
לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהָיָה
יָשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי וּמִדָּוִעַ מֶלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ:

הִנֵּה עוֹדֶךָ מְדַבֵּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וְאֲנִי
אָבוֹא אַחֲרֶיךָ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרֶיךָ:

וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה
וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וְאַבְשָׁל הַשִּׁנְאָמִית מְשָׁרֵת
אֶת־הַמֶּלֶךְ:

וַתִּקְדַּב בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ:

וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנָי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְאִמָּתְךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִךְ יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהָיָה יָשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי:

וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מֶלֶךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
לֹא יָדָעְתָּ:

וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וִצְאָן לְרֹב (פ) וַיִּקְרָא
לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב
שֶׁר הַצָּבָא וּלְשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא:

וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ
לְהַגִּיד לָהֶם מִי יָשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־
הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו:

וְהָיָה כְּשֶׁכֶּב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו
וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים:

וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֵּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן
הַנָּבִיא בָּא:

וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא
וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ עַל־
אֶפְסוֹ אֲרָצָה:

וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ
אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהָיָה יָשֵׁב עַל־כִּסֵּאִי:

Go and get thee in unto king David, and say unto him:
Didst not thou, my lord, O king, swear unto thy
handmaid, saying: Assuredly Solomon thy son shall
reign after me, and he shall sit upon my throne? why
then doth Adonijah reign?

Behold, while thou yet talkest there with the king, I
also will come in after thee, and confirm thy words.'

And Bath-sheba went in unto the king into the
chamber.—Now the king was very old; and Abishag
the Shunammite ministered unto the king.—

And Bath-sheba bowed, and prostrated herself unto
the king. And the king said: 'What wouldest thou?'

And she said unto him: 'My lord, thou didst swear by
the LORD thy God unto thy handmaid: Assuredly
Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit
upon my throne.

And now, behold, Adonijah reigneth; and thou, my
lord the king, knowest it not.

And he hath slain oxen and fatlings and sheep in
abundance, and hath called all the sons of the king,
and Abiathar, the priest, and Joab the captain of the
host; but Solomon thy servant hath he not called.

And thou, my lord the king, the eyes of all Israel are
upon thee, that thou shouldest tell them who shall sit
on the throne of my lord the king after him.

Otherwise it will come to pass, when my lord the king
shall sleep with his fathers, that I and my son Solomon
shall be counted offenders.'

And, lo, while she yet talked with the king, Nathan the
prophet came in.

And they told the king, saying: 'Behold Nathan the
prophet.' And when he was come in before the king,
he bowed down before the king with his face to the
ground.

And Nathan said: 'My lord, O king, hast thou said:
Adonijah shall reign after me, and he shall sit upon my
throne?

כִּי יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאֵן
לָרֶב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי
הַצָּבָא וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהַנָּשִׁים אֲכָלִים
וְשָׂתִים לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנֵינוּ:

25

For he is gone down this day, and hath slain oxen and fatlings and sheep in abundance, and hath called all the king's sons, and the captains of the host, and Abiathar the priest; and, behold, they eat and drink before him, and say: Long live king Adonijah.

וְלִי אֲנִי־עֲבָדְךָ וּלְצֹדֵק הַכֹּהֵן וּלְבִנָּיָהוּ
בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא:

26

But me, even me thy servant, and Zadok the priest, and Benaiah the son of Jehoiada, and thy servant Solomon hath he not called.

אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נְהִיָּה הַדְּבָר
הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־(כ' עֲבָדֶיךָ) קִי
עֲבָדְךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ
אַחֲרָיו: (ס)

27

Is this thing done by my lord the king, and thou hast not declared unto thy servant who should sit on the throne of my lord the king after him?

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי לְבַת־
שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ:

28

Then king David answered and said: 'Call me Bath-sheba.' And she came into the king's presence, and stood before the king.

וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חֲי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה
אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה:

29

And the king swore and said: 'As the LORD liveth, who hath redeemed my soul out of all adversity,

כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בִּיהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵן
אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה:

30

verily as I swore unto thee by the LORD, the God of Israel, saying: Assuredly Solomon thy son shall reign after me, and he shall sit upon my throne in my stead; verily so will I do this day.'

וַתִּקְדָּ בַת־שֶׁבַע אַפַּיִם אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחֲוֶה
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד
לְעֹלָם: (פ)

31

Then Bath-sheba bowed with her face to the earth, and prostrated herself to the king, and said: 'Let my lord king David live for ever.'

הפסרת תולדות

The Haftara is Malachi 1:1 – 2:7. On Erev Rosh Hodesh, read the Haftara on page 258.

מִשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בֶּיַד
מַלְאָכָיו:

1:1

The burden of the word of the LORD to Israel by Malachi.

אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וְאַמַּרְתֶּם בְּמִה
אֶהְבֵּתֵנוּ הֲלֹא־אֵח עֲשׂו לְיַעֲקֹב נָא־יְהוָה
וְאֶהֱבֶה אֶת־יַעֲקֹב:

2

I have loved you, saith the LORD. Yet ye say: 'Wherein hast Thou loved us?' Was not Esau Jacob's brother? Saith the LORD; Yet I loved Jacob;

וְאֶת־עֵשׂוֹ שָׂנְאֹתִי וְאֲשִׁים אֶת־הָרִיו שְׂמֻמָּה
וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְּבָר:

3 But Esau I hated, And made his mountains a
desolation, And gave his heritage to the jackals of the
wilderness.

כִּי־תֹאמַר אֲדָוָם רָשָׁשְׁנוּ וְנָשׁוּבִי וְנִבְנֶה
חֲרֻבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ
וְאֲנִי אֶהְרֹס וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רָשָׁעָה
וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם:

4 Whereas Edom saith: 'We are beaten down, But we
will return and build the waste places'; Thus saith the
LORD of hosts: They shall build, but I will throw
down; And they shall be called The border of
wickedness, And The people whom the LORD
execrateth for ever.

וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדֵל
יְהוָה מֵעַל לְגְבוּל יִשְׂרָאֵל:

5 And your eyes shall see, And ye shall say: 'The LORD is
great beyond the border of Israel.'

בֶּן יִכְבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי
אֵיךְ כְּבוֹדִי וְאִם־אֲדֹנִים אֲנִי אֵיךְ מוֹרְאִי
אָמְרוּ יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הִפְחַנְתִּים בּוֹיָה
שְׁמִי וְאַמַּרְתֶּם בְּמִהָ בּוֹיָנוּ אֶת־שְׁמִי:

6 A son honoureth his father, And a servant his master;
If then I be a father, Where is My honour? And if I be
a master, Where is My fear? Saith the LORD of hosts
Unto you, O priests, that despise My name. And ye
say: 'Wherein have we despised Thy name?'

מְגִישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגָל וְאַמַּרְתֶּם
בְּמִהָ גִאלְנוּךָ בְּאַמְרֶיךָ שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה
הוּא:

7 Ye offer polluted bread upon Mine altar. And ye say:
'Wherein have we polluted thee?' In that ye say: 'The
table of the LORD is contemptible.'

וְכִי־תִגִּישׁוּן עֹר לְזִבְחֹת אֵין רָע וְכִי תִגִּישׁוּ
פֶסֶחַ וְחִלָּה אֵין רָע הִקְרִיבְהוּ זֶא לְפָנֶיךָ
הִירְצֶךָ אוֹ הִישָׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

8 And when ye offer the blind for sacrifice, is it no evil!
And when ye offer the lame and sick, is it no evil!
Present it now unto thy governor; will he be pleased
with thee? Or will he accept thy person? Saith the
LORD of hosts.

וְעַתָּה חֲלוּ־נָא פְנֵי־אֵל וַיַּחֲנֹנוּ מִיָּדְכֶם
הֵיתָה זֹאת הִישָׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

9 And now, I pray you, entreat the favour of God That
He may be gracious unto us!— This hath been of your
doing.— Will He accept any of your persons? Saith
the LORD of hosts.

מִי גַם־בְּכֶם וַיִּסְגֹּר דְּלֹתֵיכֶם וְלֹא־תֵאֲרִי
מִזְבְּחִי חֲנֹם אֵין־לִי חֶפֶץ בְּכֶם אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיָּדְכֶם:

10 Oh that there were even one among you that would
shut the doors, That ye might not kindle fire on Mine
altar in vain! I have no pleasure in you, Saith the
LORD of hosts, Neither will I accept an offering at
your hand.

כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבֹאֵז גָּדוֹל שְׁמִי
בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מִקְטֹר מִגִּישׁ לְשְׁמִי
וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת:

11 For from the rising of the sun even unto the going
down of the same My name is great among the
nations; And in every place offerings are presented
unto My name, Even pure oblations; For My name is
great among the nations, Saith the LORD of hosts.

וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאַמְרֶיךָ שְׁלַחַן
אֲדֹנִי מְגָל הוּא וְנִיבֹז נִבְזָה אָכְלוּ:

12 But ye profane it, In that ye say: 'The table of the
LORD is polluted, And the fruit thereof, even the food
thereof, is contemptible.'

וְאָמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְלֵאָה וְהַפְחַתֶּם אוֹתוֹ
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִבֵּאתֶם גְּזוּל וְאֶת־
הַפְסָח וְאֶת־תְּחוּלָה וְהִבֵּאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה
הָאֲרֻצָּה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר יְהוָה: (ס)

וְאֲרֹר נֹכַח וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנָדָר וְזִבְחַ
מִשְׁחָת לְאֹדְנִי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אֲנִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נֹרָא בְּגוֹיִם:

וְעַתָּה אֲלִיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַפְּתִיחִי:

אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תִשְׁמָעוּ עַל־לֵב
לִתֵּת כְּבוֹד לְשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְשַׁלַּחְתִּי בְכֶם אֶת־הַמָּאֲרָה וְאֲרוּתִי אֶת־
בְּרֻכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוּתִיהֶּ כִּי אֵינְכֶם שֹׁמְרִים
עַל־לֵב:

הִנְנִי גֹעַר לְכֶם אֶת־הַזָּרַע וְזִרְתִּי פָּרֶשׁ
עַל־פְּנֵיכֶם פָּרֶשׁ חֲנוּכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם
אֵלָיו:

וְיִדְעֻתֶם כִּי שַׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה
הַזֹּאת לְהִיּוֹת בְּרִיתִי אֶת־לְוִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת:

בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ חַיִּים וְהַשְׁלָוִם
וְאֶתְנֶם־לּוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת
הוּא:

תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא־
נִמְצָא בְּשִׁפְתָּיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ
אִתִּי וְרָבִים הִשִּׁיב מֵעוֹן:

כִּי־שִׁפְתָי כֵּהֵן וּשְׁמֵרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יִבְקָשׁוּ
מִפִּיהוּ כִּי מַלְאָךְ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא:

13 Ye say also: 'Behold, what a weariness is it!' And ye have snuffed at it, Saith the LORD of hosts; And ye have brought that which was taken by violence, And the lame, and the sick; Thus ye bring the offering; Should I accept this of your hand? Saith the LORD.

14 But cursed be he that dealeth craftily, Whereas he hath in his flock a male, And voweth, and sacrificeth unto the Lord a blemished thing; For I am a great King, Saith the LORD of hosts, And My name is feared among the nations.

II:1 And now, this commandment Is for you, O ye priests.

2 If ye will not hearken, and if ye will not lay it to heart, To give glory unto My name, Saith the LORD of hosts, Then will I send the curse upon you, And I will curse your blessings; Yea, I curse them, Because ye do not lay it to heart.

3 Behold, I will rebuke the seed for your hurt, And will spread dung upon your faces, Even the dung of your sacrifices; And ye shall be taken away unto it.

4 Know then that I have sent This commandment unto you, That My covenant might be with Levi, Saith the LORD of hosts.

5 My covenant was with him Of life and peace, and I gave them to him, And of fear, and he feared Me, And was afraid of My name.

6 The law of truth was in his mouth, And unrighteousness was not found in his lips; He walked with Me in peace and uprightness, And did turn many away from iniquity.

7 For the priest's lips should keep knowledge, And they should seek the law at his mouth; For he is the messenger of the LORD of hosts.

הפטרות ויצא

The Haftara is Hosea 12:13 – 14:10.

XII:13	וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמַר:	And Jacob fled into the field of Aram, And Israel served for a wife, And for a wife he kept sheep.
14	וּבִנְבִיא הָעֶלְיָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וּבִנְבִיא נִשְׁמָר:	And by a prophet the LORD brought Israel up out of Egypt, And by a prophet was he kept.
15	הַכְעִיס אֶפְרַיִם תְּמָרוֹתִים וְדָמָיו עָלָיו יָשׁוּב וְחִרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו:	Ephraim hath provoked most bitterly; Therefore shall his blood be cast upon him, And his reproach shall his Lord return unto him.
XIII:1	כַּדְבָּר אֶפְרַיִם רָתַת נֶשֶׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּאֲשָׁם בַּבַּעַל וַיָּמָת:	When Ephraim spoke, there was trembling, He exalted himself in Israel; But when he became guilty through Baal, he died.
2	וְעַתָּה יוֹסֵפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסֵּכָה מִכֶּסֶף כְּתוּבֹנִם עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים כָּלָה לָהֶם הֵם אֲמָרִים זִבְחֵי אָדָם עֲגֻלִּים יִשְׁקֹוּ:	And now they sin more and more, And have made them molten images of their silver, According to their own understanding, even idols, All of them the work of the craftsmen; Of them they say: 'They that sacrifice men kiss calves.'
3	לִכֵּן יִהְיוּ כַעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטֹּל מִשְׁכִּים הַלֵּךְ כַּמָּץ יִסָּעַר מִגֶּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרָבָה:	Therefore they shall be as the morning cloud, And as the dew that early passeth away, As the chaff that is driven with the wind out of the threshing-floor, And as the smoke out of the window.
4	וְאֵנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֱלֹהִים זִוְלָתִי לֹא תִדְעַע וּמוֹשִׁיעַ אֲנִי בְּלִתִּי:	Yet I am the LORD thy God From the land of Egypt; And thou knowest no God but Me, And beside Me there is no saviour.
5	אֲנִי יָדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בָּאֶרֶץ תְּלָאֲבוֹת:	I did know thee in the wilderness, In the land of great drought.
6	כְּמִרְעִיתָם וַיִּשְׂבְּעוּ שָׂבְעוּ וַיִּגְרָם לָבֶם עַל־ כֵּן שָׁכַחוּנִי:	When they were fed, they became full, They were filled, and their heart was exalted; Therefore have they forgotten Me.
7	וְאֵהִי לָהֶם כְּמוֹ־שֹׁחַל כְּנָמֶר עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשׁוּר:	Therefore am I become unto them as a lion; As a leopard will I watch by the way;
8	אֶפְגֹּשֶׁם כְּדֹב שֹׁכֹל וְאֶקְרַע סִגּוֹר לָבֶם וְאֶכְלֶם שֵׁם כָּל־בִּיא חַיַּת הַשָּׂדֶה תִּבְקָעֵם:	I will meet them as a bear that is bereaved of her whelps, And will rend the enclosure of their heart; And there will I devour them like a lioness; The wild beast shall tear them.
9	שַׁחֲתֶךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־כִי בְעֶזְרֶךָ:	It is thy destruction, O Israel, That thou art against Me, against thy help.
10	אֵהִי מֶלֶכְךָ אֲפֹא וַיּוֹשִׁיעֶךָ בְּכָל־עָרֶיךָ וַשְׁפֹּטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תִּנְהֲלֵי מֶלֶךְ וְשָׂרִים:	Ho, now, thy king, That he may save thee in all thy cities! And thy judges, of whom thou saidst: 'Give me a king and princes!'
11	אֶתֶּן־לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח בְּעֶבְרָתִי: (פ)	I give thee a king in Mine anger, And take him away in My wrath.

צָרוֹר עֲזָן אֶפְרַיִם צָפוֹנָה חֲטָאתוֹ:	12	The iniquity of Ephraim is bound up; His sin is laid up in store.
חֲבִלֵי יוֹלְדָה יָבֹאוּ לוֹ הוּא־בֵן לֹא חָכֵם כִּי־עַתָּה לֹא־יַעֲמִיד בְּמִשְׁכַּב בָּנִים:	13	The throes of a travailing woman shall come upon him; He is an unwise son; For it is time he should not tarry In the place of the breaking forth of children.
מִיָּד שְׂאוֹל אֶפְרַיִם מִמָּוֶת אֲנֹלָם אֱהִי דְבַרְיָךְ מָוֶת אֱהִי קִטְבְּךָ שְׂאוֹל נָחֵם וְסִתַּר מֵעֵינַי:	14	Shall I ransom them from the power of the nether-world? Shall I redeem them from death? Ho, thy plagues, O death! Ho, thy destruction, O netherworld! Repentance be hid from Mine eyes!
כִּי הוּא בֵּין אֲחִים יִפְרִיא יָבֹוא קָדִים רוּחַ יִהְיֶה מִמִּדְבָּר עָלָה וַיִּבּוֹשׁ מְקוֹרוֹ וַיִּחַרֶב מַעֲיָנֹו הוּא יִשְׁסֶה אוֹצָר כָּל־כְּלֵי חֲמֻדָּה:	15	For though he be fruitful among the reed-plants, An east wind shall come, the wind of the LORD coming up from the wilderness, And his spring shall become dry, and his fountain shall be dried up; He shall spoil the treasure of all precious vessels.
תֹּאשֵׁם שְׁמֹרוֹן כִּי מָרְתָה בְּאַלְהֶיהָ בַּחֲרֹב וּפְלוּ עַל־לִיתָם יִרְטָשׁוּ וְהָרִיוֹתָיו יִבְקָעוּ: (פ)	XIV:1	Samaria shall bear her guilt, For she hath rebelled against her God; They shall fall by the sword; Their infants shall be dashed in pieces, And their women with child shall be ripped up.
שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ:	2	Return, O Israel, unto the LORD thy God; For thou hast stumbled in thine iniquity.
קַחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וּשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמַרְוּ אֵלָיו כָּל־תְּשׁוּאָה עֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלַמָּה פָרִים שְׁפִתֵינוּ:	3	Take with you words, And return unto the LORD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So will we render for bullocks the offering of our lips.
אֲשׁוּרוֹ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוֹס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בָּךְ יִרְחֵם יְתוֹם:	4	Asshur shall not save us; We will not ride upon horses; Neither will we call any more the work of our hands our gods; For in Thee the fatherless findeth mercy.'
אֲרַפֵּא מְשׁוֹבְתָם אֲהַבֵּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפְּי מִמֶּנּוּ:	5	I will heal their backsliding, I will love them freely; For Mine anger is turned away from him.
אֶהְיֶה כֹטֵל לִישְׂרָאֵל יִפְרַח כִּשְׁוֹשְׁנָה וַיִּךְ שָׂרְשָׁיו כִּלְבָנוֹן:	6	I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon.
יִלְכּוּ יִנְקוּתָיו וַיְהִי כִנֹּיַת הוֹדוֹ וְרִיתָ לוֹ כִּלְבָנוֹן:	7	His branches shall spread, And his beauty shall be as the olive-tree, And his fragrance as Lebanon.
יִשְׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצֻלּוֹ יַחֲיוּ דָגֵן וַיִּפְרְחוּ כִגְפֵן וְזָכְרוּ כִיִּין לְבָנוֹן:	8	They that dwell under his shadow shall again Make corn to grow, And shall blossom as the vine; The scent thereof shall be as the wine of Lebanon.
אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי כִבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פְרִיָה נִמְצָא:	9	Ephraim [shall say]: 'What have I to do any more with idols?' As for Me, I respond and look on him; I am like a leafy cypress-tree; From Me is thy fruit found.

מִי חָכֵם וַיֵּבֶן אֱלֹה נֶבֶז וַיִּדְעֵם כִּי־יִשְׁרָאִים
דַּרְכֵי יְהוָה וַצַּדִּיקִים יֵלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים
יִכָּשְׁלוּ בָּם:

10 Whoso is wise, let him understand these things,
Whoso is prudent, let him know them. For the ways
of the LORD are right, And the just do walk in them;
But transgressors do stumble therein.

הפטרת וישלח

The Haftara is Obadiah 1:1 – 1:21.

חֲזֹן עֲבַדְיָה כֹה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה לְאֲדוֹם
שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בְּגוֹיִם
שָׁלַח קוֹמוּ וְנִקְוֵמָה עָלֶיהָ לְמִלְחָמָה:

1:1 The vision of Obadiah. Thus saith the Lord God
concerning Edom: We have heard a message from the
LORD, And an ambassador is sent among the nations:
'Arise ye, and let us rise up against her in battle.'

הִנֵּה קָטַן נִתְתִּיד בְּגוֹיִם בְּזוּי אֶתָּה מְאֹד:

2 Behold, I make thee small among the nations; Thou
art greatly despised.

זָדוֹן לִבְךָ הִשְׁיֵאֲךָ שִׁכְנִי בַּחֲגִי־סֹלַע מְרוֹם
שִׁבְתָּו אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרֵדֶנִי אֶרֶץ:

3 The pride of thy heart hath beguiled thee, O thou that
dwellest in the clefts of the rock, Thy habitation on
high; That sayest in thy heart: 'Who shall bring me
down to the ground?'

אִם־תִּגְבִּיהַ כְּנֶשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שָׁמַיִם
קִנְיָה מִשָּׁם אוֹרִידֶךָ נָא־יְהוָה:

4 Though thou make thy nest as high as the eagle, And
though thou set it among the stars, I will bring thee
down from thence, saith the LORD.

אִם־גִּנְבִּים בָּאוּ־לָךְ אִם־שׁוֹדֵדִי לִיָּלֵה אֵיךְ
נִדְמִיתָה הֲלֹא יִגְנְבוּ דֵימָם אִם־בָּצְרִים בָּאוּ
לָךְ הֲלֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלֹת:

5 If thieves came to thee, if robbers by night— How art
thou cut off!— Would they not steal till they had
enough? If grape-gatherers came to thee, Would they
not leave some gleaning grapes?

אֵיךְ נִחְפָּשׁוּ עֲשׂוֹ נִבְעוּ מִצְפְּנָיו:

6 How is Esau searched out! How are his hidden places
sought out!

עַד־הִגְבִּיל שְׁלֹחוֹךָ כָּל אֲנָשִׁי בְרִיתְךָ
הִשְׁיֵאֲךָ יָכְלוּ לָךְ אֲנָשִׁי שְׁלֵמָה לְחֶמֶךְ
יִשְׁימוּ מִזֹּר תַּחְתִּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ:

7 All the men of thy confederacy Have conducted thee
to the border; The men that were at peace with thee
Have beguiled thee, and prevailed against thee; They
that eat thy bread lay a snare under thee, In whom
there is no discernment.

הֲלֹא בַיּוֹם הַהוּא נָא־יְהוָה וְהִאֲבִדְתִּי
חֲכָמִים מֵאֲדוֹם וְתְבוּנָה מִתֵּר עֲשׂוֹ:

8 Shall I not in that day, saith the LORD, Destroy the
wise men out of Edom, And discernment out of the
mount of Esau?

וְחֵתוּ גְבוּרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכָּרֶת־אִישׁ מִתֵּר
עֲשׂוֹ מִקָּטָל:

9 And thy mighty men, O Teman, shall be dismayed, To
the end that every one may be cut off from the mount
of Esau by slaughter.

מִחֲמַס אֶחָיִךְ יַעֲקֹב תִּכְסֶּנָּה בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ
לְעוֹלָם:

10 For the violence done to thy brother Jacob shame shall
cover thee, And thou shalt be cut off for ever.

בְּיוֹם עֲמֻדָךְ מִזֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִילוֹ
וְנִכְרִים בָּאוּ שְׁעָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַם יָדוּ גֹזֵל
גַּם־אֶתָּה כְּאַחַד מֵהֶם:

וְאַל־תִּרְאֵה בְּיוֹם־אֲחִיד בְּיוֹם נִכְלוֹ וְאַל־
תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבָדָם וְאַל־
תִּגְדֹּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה:

אֲל־תִּבּוֹא בְּשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֲיָדָם אֲל־
תִּרְאֵה גַם־אֶתָּה בִּרְעֻתּוֹ בְּיוֹם אֲיָדוֹ וְאַל־
תִּשְׁלַחֲנָה בְּחִילוֹ בְּיוֹם אֲיָדוֹ:

וְאַל־תִּעַמַּד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־
פְּלִישְׁתִּי וְאַל־תִּסְגֹּר שְׁרִידָיו בְּיוֹם צָרָה:

כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לְךָ גְּמֻלָּה יֵשׁוּב בְּרֹאשְׁךָ:

כִּי כַּאֲשֶׁר שָׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי וְשָׁתוּ
כָּל־הַגּוֹיִם תִּמְיֹד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא
הָיוּ:

וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִישָׁה וְהָיָה קָדְשׁ
וַיִּרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם:

וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְחֶבֶה
וּבֵית עֵשָׂו לֶקֶשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־
יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֶּר:

וַיִּרְשׁוּ הַנֹּגֵב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְׂפֵּלָה אֶת־
פְּלִשְׁתִּים וַיִּרְשׁוּ אֶת־שִׁדְּהָ אֲפִרַּיִם וְאֶת־
שִׁדְּהָ שְׁמֶרֶון וּבִנְיָמִן אֶת־הַגְּלָעָד:

וּגְלַת הַחֲלִיָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
בְּנִעְנִיִם עַד־צִרְפָּת וּגְלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר
בְּסַפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֹּגֵב:

וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הַר
עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:

11 In the day that thou didst stand aloof, In the day that
strangers carried away his substance, And foreigners
entered into his gates, And cast lots upon Jerusalem,
Even thou wast as one of them.

12 But thou shouldest not have gazed on the day of thy
brother In the day of his disaster, Neither shouldest
thou have rejoiced over the children of Judah In the
day of their destruction; Neither shouldest thou have
spoken proudly In the day of distress.

13 Thou shouldest not have entered into the gate of My
people In the day of their calamity; Yea, thou
shouldest not have gazed on their affliction In the day
of their calamity, Nor have laid hands on their
substance In the day of their calamity.

14 Neither shouldest thou have stood in the crossway, To
cut off those of his that escape; Neither shouldest thou
have delivered up those of his That did remain in the
day of distress.

15 For the day of the LORD is near upon all the nations;
As thou hast done, it shall be done unto thee; Thy
dealing shall return upon thine own head.

16 For as ye have drunk upon My holy mountain, So
shall all the nations drink continually, Yea, they shall
drink, and swallow down, And shall be as though they
had not been.

17 But in mount Zion there shall be those that escape,
And it shall be holy; And the house of Jacob shall
possess their possessions.

18 And the house of Jacob shall be a fire, And the house
of Joseph a flame, And the house of Esau for stubble,
And they shall kindle in them, and devour them; And
there shall not be any remaining of the house of Esau;
For the LORD hath spoken.

19 And they of the South shall possess the mount of Esau,
And they of the Lowland the Philistines; And they
shall possess the field of Ephraim, And the field of
Samaria; And Benjamin shall possess Gilead.

20 And the captivity of this host of the children of Israel,
That are among the Canaanites, even unto Zarephath,
And the captivity of Jerusalem, that is in Sepharad,
Shall possess the cities of the South.

21 And saviours shall come up on mount Zion To judge
the mount of Esau; And the kingdom shall be the
LORD's.

הפטרת וישב

*The Haftara is Amos 2:6 – 3:8. On Hanukka, read the Maftir on page 260. See there for notes on which Maftir to read.
The Haftara is on page ??.*

כֹּה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל-מִכְרָם
בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעֶבֶר נַעֲלִים:

II:6

Thus saith the LORD: For three transgressions of Israel, Yea, for four, I will not reverse it: Because they sell the righteous for silver, And the needy for a pair of shoes;

הַשֹּׂאפִים עַל-עַפְר-אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים
וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יָטוּ וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכּוּ אֶל-
הַנְּעִרָה לְמַעַן חָלַל אֶת-שֵׁם קִדְשִׁי:

7

That pant after the dust of the earth on the head of the poor, And turn aside the way of the humble; And a man and his father go unto the same maid, To profane My holy name;

וְעַל-בְּגָדִים חִבְלִים יָטוּ אֵצֶל כָּל-מִזְבֵּחַ
וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:

8

And they lay themselves down beside every altar Upon clothes taken in pledge, And in the house of their God they drink The wine of them that have been fined.

וְאֲנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת-הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר
כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוּ וְחֹסֶן הוּא כְּאֱלוֹנִים
וְאֲשַׁמִּיד פְּרִיָּו מִמַּעַל וְשִׁרְשָׁיו מִתַּחַת:

9

Yet destroyed I the Amorite before them, Whose height was like the height of the cedars, And he was strong as the oaks; Yet I destroyed his fruit from above, And his roots from beneath.

וְאֲנֹכִי הֵעֵלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֵלֶיךָ אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
לְרֶשֶׁת אֶת-אֶרֶץ הָאֱמֹרִי:

10

Also I brought you up out of the land of Egypt, And led you forty years in the wilderness, To possess the land of the Amorites.

וְאֲקִים מִבְּנֵיכֶם לְנָבִיאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם
לְנָזִירִים הֲאֵף אֵין-זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאם-
יְהוָה:

11

And I raised up of your sons for prophets, And of your young men for Nazirites. Is it not even thus, O ye children of Israel? Saith the LORD.

וְתִשְׁקוּ אֶת-הַנְּזִירִים יַיִן וְעַל-הַנְּבִיאִים
צִוִּיתָם לֵאמֹר לֹא תִנְבְּאוּ:

12

But ye gave the Nazirites wine to drink; And commanded the prophets, saying: 'Prophecy not.'

הִנֵּה אֲנֹכִי מַעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲיִק
הַעֲגָלָה הַמְּלֵאָה לָהּ עֲמִיר:

13

Behold, I will make it creak under you, As a cart creaketh that is full of sheaves.

וְאֶבֶד מְנוּס מִקָּל וְחֹזֵק לֹא-יִצְמָץ כַּחַד
וְגִבּוֹר לֹא-יִמָּלֵט נִפְשׁוֹ:

14

And flight shall fail the swift, And the strong shall not exert his strength, Neither shall the mighty deliver himself;

וְתִפֹּשׁ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא
יִמָּלֵט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יִמָּלֵט נִפְשׁוֹ:

15

Neither shall he stand that handleth the bow; And he that is swift of foot shall not deliver himself; Neither shall he that rideth the horse deliver himself;

וְאִמְיָץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם-
הַהוּא נֹאם-יְהוָה: (פ)

16

And he that is courageous among the mighty Shall flee away naked in that day, Saith the LORD.

שִׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה
אֲשֶׁר הֵעֲלִיתִי מִמִּצְרַיִם לֵאמֹר:

III:1 Hear this word that the LORD hath spoken against you, O children of Israel, against the whole family which I brought up out of the land of Egypt, saying:

רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאָדָמָה
עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם:

2 You only have I known of all the families of the earth; Therefore I will visit upon you all your iniquities.

הֵילְכוּ שְׁנַיִם יַחַד בְּלֹתִי אִם־נֹעְדוּ:

3 Will two walk together, Except they have agreed?

הִישָׁאֵג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטָרַף אֵין לוֹ הַיִּתֵּן
כַּפִּיר קוֹלֹ מִמְעַנְתּוֹ בְּלֹתִי אִם־לָכַד:

4 Will a lion roar in the forest, When he hath no prey? Will a young lion give forth his voice out of his den, If he have taken nothing?

הַתֶּפֶל צָפוּר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמִזְקֵשׁ אֵין
לָהּ הִנְעִלָה־פַח מִן־הָאָדָמָה וְלָכֹד לֹא
יִלְכּוּד:

5 Will a bird fall in a snare upon the earth, Where there is no lure for it? Will a snare spring up from the ground, And have taken nothing at all?

אִם־יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יִחָרְדוּ
אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיְהִי לֹא עָשָׂה:

6 Shall the horn be blown in a city, And the people not tremble? Shall evil befall a city, And the LORD hath not done it?

כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנִי יְהוָה דְּבָר כִּי אִם־גִּלְתָּ
סוּדוֹ אֶל־עַבְדָּיו הַנְּבִיאִים:

7 For the Lord GOD will do nothing, But He revealeth His counsel unto His servants the prophets.

אַרְיֵה שָׁאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנִי יְהוָה דְּבָר
מִי לֹא יִנְבֵּא:

8 The lion hath roared, Who will not fear? The Lord GOD hath spoken, Who can but prophesy?

הפסרת מקץ

The Haftara is I Kings 3:15 – 4:1. On Hanukka, read the Maftir on page 260. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Hanukka is on page 267, and for the second Shabbat on page 269. If Shabbat and Hanukka coincides with Rosh Hodesh, combine the 6th and 7th aliyot of the parsha, read the Maftir for Rosh Hodesh as the 7th aliya on page 255, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Hanukka.

וַיִּקֶּץ שְׁלֹמֹה וַהֲנֵה חֲלוֹם וַיָּבֹוא יְרוּשָׁלַם
וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל
עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־
עַבְדָּיו: (פ)

III:15 And Solomon awoke, and, behold, it was a dream; and he came to Jerusalem, and stood before the ark of the covenant of the LORD, and offered up burnt-offerings, and offered peace-offerings, and made a feast to all his servants.

אָז תָּבֹאנָה שְׁתֵּי נָשִׁים זָנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנָיו:

16 Then came there two women, that were harlots, unto the king, and stood before him.

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָת בִּי אֲדֹנָי אֲנִי וְהָאִשָּׁה
הַזֹּאת יֹשְׁבֹת בְּבֵית אֶחָד וְאֶלֶד עִמָּה
בְּבֵית:

17 And the one woman said: 'Oh, my lord, I and this woman dwell in one house; and I was delivered of a child with her in the house.

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לִלְדֹתַי וַתֵּלֶד גַּם־
הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יחדוֹ אֵין־זָר אֵתְנּוּ
בַּבַּיִת זֹולָתִי שְׁתֵּים־אֲנַחְנוּ בַּבַּיִת:

18 And it came to pass the third day after I was delivered,
that this woman was delivered also; and we were
together; there was no stranger with us in the house,
save we two in the house.

וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה
עָלָיו:

19 And this woman's child died in the night; because she
overlay it.

וַתָּקָם בַּתּוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי
מֵאֶצְלִי וּמֵאֶתֶדֶי יְשֻׁנָּה וַתִּשְׁכְּבֵיבוּ בְּחִיקָהּ
וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְּחִיקִי:

20 And she arose at midnight, and took my son from
beside me, while thy handmaid slept, and laid it in her
bosom, and laid her dead child in my bosom.

וְאָקָם בַּבֹּקֶר לְהִינִיךְ אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת
וְאֶתְבוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי
אֲשֶׁר יָלַדְתִּי:

21 And when I rose in the morning to give my child suck,
behold, it was dead; but when I had looked well at it
in the morning, behold, it was not my son, whom I
did bear.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִּי בְנִי הָחִי
וּבִנְךָ הַמֵּת וְזֹאת אִמְרָתְךָ לֹא כִּי בִנְךָ הַמֵּת
וּבְנִי הָחִי וַתַּדְבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

22 And the other woman said: 'Nay; but the living is my
son, and the dead is thy son.' And this said: 'No; but
the dead is thy son, and the living is my son.' Thus
they spoke before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אִמְרָת זֶה־בְּנִי הָחִי
וּבִנְךָ הַמֵּת וְזֹאת אִמְרָתְךָ לֹא כִּי בִנְךָ הַמֵּת
וּבְנִי הָחִי: (פ)

23 Then said the king: 'The one saith: 'This is my son that
liveth, and thy son is the dead; and the other saith:
Nay; but thy son is the dead, and my son is the living.'

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קַחְוּ לִי־חֶרֶב וַיָּבֹאוּ הַחֶרֶב
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

24 And the king said: 'Fetch me a sword.' And they
brought a sword before the king.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גְּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחִי לְשְׁנַיִם
וַתֵּנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאַחַת:

25 And the king said: 'Divide the living child in two, and
give half to the one, and half to the other.'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ הָחִי אֶל־הַמֶּלֶךְ
כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר בִּי
אֲדֹנָי תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחִי וְהָמָת אֶל־
תְּמִיתָהוּ וְזֹאת אִמְרָת גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא
יִהְיֶה גְזֻרוֹ:

26 Then spoke the woman whose the living child was
unto the king, for her heart yearned upon her son, and
she said: 'Oh, my lord, give her the living child, and in
no wise slay it.' But the other said: 'It shall be neither
mine nor thine; divide it.'

וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד
הָחִי וְהָמָת לֹא תְּמִיתָהוּ הִיא אִמּוֹ: (ס)

27 Then the king answered and said: 'Give her the living
child, and in no wise slay it: she is the mother thereof.'

וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּירָאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי
רָאוּ כִּי־חֲכָמָת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁפָּט: (ס)

28 And all Israel heard of the judgment which the king
had judged; and they feared the king; for they saw that
the wisdom of God was in him, to do justice.

וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל-כָּל-
יִשְׂרָאֵל: (ס)

IV:1 And king Solomon was king over all Israel.

הפטרת ויגש

The Haftara is Ezekiel 37:15 – 37:28.

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

XXXVII:15 And the word of the LORD came unto me, saying:

וְאַתָּה בֶן-אָדָם קַח-לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב
עָלָיו לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו וּלְקַח
עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם
וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו:

16

'And thou, son of man, take thee one stick, and write upon it: For Judah, and for the children of Israel his companions; then take another stick, and write upon it: For Joseph, the stick of Ephraim, and of all the house of Israel his companions;

וְקַרְבֵּב אֹתָם אֶחָד אֶל-אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד
וְהָיוּ לְאַחָדִים בְּיָדְךָ:

17

and join them for thee one to another into one stick, that they may become one in thy hand.

וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֲלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר
הֲלוֹא-תִגִּיד לָנוּ מָה-אַלֶּה לָּךְ:

18

And when the children of thy people shall speak unto thee, saying: Wilt thou not tell us what thou meanest by these?

דִּבֶּר אֲלֵהֶם כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה
אֲנִי לֹקֵחַ אֶת-עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד-אֶפְרַיִם
וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרֹו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו
אֶת-עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
אֶחָד בְּיָדִי:

19

say into them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I will take the stick of Joseph, which is in the hand of Ephraim, and the tribes of Israel his companions; and I will put them unto him together with the stick of Judah, and make them one stick, and they shall be one in My hand.

וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר-תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ
לְעֵינֵיהֶם:

20

And the sticks whereon thou writest shall be in thy hand before their eyes.

וְדִבַּר אֲלֵיהֶם כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה
אֲנִי לֹקֵחַ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר הִלְכּוּ-שָׁם וּקְבַצְתִּי אוֹתָם מִסְּבִיב
וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל-אֶדְמָתָם:

21

And say unto them: Thus saith the Lord GOD: Behold, I will take the children of Israel from among the nations, whither they are gone, and will gather them on every side, and bring them into their own land;

וַעֲשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי
יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ
וְלֹא (כ' יְהוּדָה) [ק' יְהוּדָה] לְשֵׁנִי גוֹיִם וְלֹא
יִחָצוּ עוֹד לְשֵׁנִי מַמְלָכוֹת עוֹד:

22

and I will make them one nation in the land, upon the mountains of Israel, and one king shall be king to them all; and they shall be no more two nations, neither shall they be divided into two kingdoms any more at all;

וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם
וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכָּל
מִוִּשְׁבְּתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטָהַרְתִּי
אוֹתָם וְהָיִי-לִי לְעָם וְנָאֵנִי אֱהִיָּה לָהֶם
לֵאלֹהִים:

23 neither shall they defile themselves any more with their idols, nor with their detestable things, nor with any of their transgressions; but I will save them out of all their dwelling-places, wherein they have sinned, and will cleanse them; so shall they be My people, and I will be their God.

וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעָה אֶחָד
יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלְכוּ וְחֻקוֹתַי
יִשְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם:

24 And My servant David shall be king over them, and they all shall have one shepherd; they shall also walk in Mine ordinances, and observe My statutes, and do them.

וַיֵּשְׁבוּ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי
לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ-בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיֵּשְׁבוּ
עָלֶיהָ הָמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד-עוֹלָם
וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂא לָהֶם לְעוֹלָם:

25 And they shall dwell in the land that I have given unto Jacob My servant, wherein your fathers dwelt; and they shall dwell therein, they, and their children, and their children's children, for ever; and David My servant shall be their prince for ever.

וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם
יִהְיֶה אוֹתָם וְנָתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי
אֶת-מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

26 Moreover I will make a covenant of peace with them—it shall be an everlasting covenant with them; and I will establish them, and multiply them, and will set My sanctuary in the midst of them for ever.

וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם
לֵאלֹהִים וְהָמָּה יִהְיֶי-לִי לְעָם:

27 My dwelling-place also shall be over them; and I will be their God, and they shall be My people.

וַיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ
אֶת-יִשְׂרָאֵל בַּהֲיוֹת מְקַדֵּשׁ בְּתוֹכָם
לְעוֹלָם: (פ)

28 And the nations shall know that I am the LORD that sanctify Israel, when My sanctuary shall be in the midst of them for ever.

הפסרת ויחי

The Haftara is I Kings 2:1 – 2:12.

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי-דָוִד לָמוּת וַיִּצֹו אֶת-שְׁלֹמֹה
בְּנוֹ לֵאמֹר:

II:1 Now the days of David drew nigh that he should die; and he charged Solomon his son, saying:

אֲנִכִּי הִלֵּךְ בְּדֶרֶךְ כָּל-הָאָרֶץ וְחֻזְקָתָהּ
וְהָיִיתִי לְאִישׁ:

2 'I go the way of all the earth; be thou strong therefore, and show thyself a man;

וּשְׁמַרְתָּ אֶת-מִשְׁמֶרְתּוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת
בְּדַרְכָּיו לְשֹׁמֵר חֻקָּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
וּעֲדוּתָיו כַּכְתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן
תִּשְׁכֹּל אֶת כָּל-אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאַתָּה כָּל-
אֲשֶׁר תִּפְּנֶה שָׁם:

3 and keep the charge of the LORD thy God, to walk in His ways, to keep His statutes, and His commandments, and His ordinances, and His testimonies, according to that which is written in the law of Moses, that thou mayest prosper in all that thou doest, and whithersoever thou turnest thyself;

לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר
עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דְּרָכָם
לִלְכֹת לִפְנֵי בְּאֻמַּת כָּל־לְבָבָם וּבְכָל־
נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל:

וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב
בֶּן־זְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וּלְעִמְשָׂא בֶן־
יִתָּר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם
וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בְּחִגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנָיו
וּבְנַעְלָיו אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו:

וְעֲשִׂיתָ כַּחַכְמָתְךָ וְלֹא־תוֹרֵד שִׁיבְתּוֹ
בְּשָׁלֹם שְׂאֵל:

וּלְבָנֵי בָרְזַלִּי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְחָיוּ
בְּאֶכְלֵי שְׁלִחְנֶךָ כִּי־כֵן קָרַבְנִי אֵלַי בְּבָרְחִי
מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ:

וְהִנֵּה עִמָּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הִימָמִי
מִבְּחָרִים וְהוּא קָלָלָנִי קָלָלָה נְמִרְצַת בְּיוֹם
לְכֹתִי מִחֲנָנִים וְהוּא־יָרַד לִקְרֹאתִי הַיַּרְדֵּן
וְאֶשְׁבַּע לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֶמְוֶתְךָ
בְּחָרֵב:

וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה
וַיַּדְעֵתָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־
שִׁיבְתּוֹ בַּדָּם שְׂאוֹל:

וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר
דָּוִד: (פ)

וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שְׁבַע שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ שָׁנִים:

וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכָּן
מַלְכוּתוֹ מֵאָדָּה: (ס)

that the LORD may establish His word which He
spoke concerning me, saying: If thy children take heed
to their way, to walk before Me in truth with all their
heart and with all their soul, there shall not fail thee,
said He, a man on the throne of Israel.

Moreover thou knowest also what Joab the son of
Zeruiah did unto me, even what he did to the two
captains of the hosts of Israel, unto Abner the son of
Ner and unto Amasa the son of Jether, whom he slew,
and shed the blood of war in peace, and put the blood
of war upon his girdle that was about his loins, and in
his shoes that were on his feet.

Do therefore according to thy wisdom, and let not his
hoar head go down to the grave in peace.

But show kindness unto the sons of Barzillai the
Gileadite, and let them be of those that eat at thy table;
for so they drew nigh unto me when I fled from
Absalom thy brother.

And, behold, there is with thee Shimei the son of Gera,
the Benjamite, of Bahurim, who cursed me with a
grievous curse in the day when I went to Mahanaim;
but he came down to meet me at the Jordan, and I
swore to him by the LORD, saying: I will not put thee
to death with the sword.

Now therefore hold him not guiltless, for thou art a
wise man; and thou wilt know what thou oughtest to
do unto him, and thou shalt bring his hoar head down
to the grave with blood.'

And David slept with his fathers, and was buried in
the city of David.

And the days that David reigned over Israel were forty
years: seven years reigned he in Hebron, and thirty
and three years reigned he in Jerusalem.

And Solomon sat upon the throne of David his father;
and his kingdom was established firmly.

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 – 15.

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי-כִבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה
תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכָּהּ:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עֹלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּהּ: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כִּבְשִׁים
בְּנֵי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

וְעֶשְׂרֵן עֶשְׂרֹן סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחַח אֲשֶׁה
לַיהוָה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהֵין וְיִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת
הַהֵין לְאַיִל וּרְבִיעִית הַהֵין לְכֶבֶשׂ יֵין נֹאת
עֹלֹת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה
עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftarah for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 – 24.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ תַּחֲמִי
רַגְלִי אֵי-יָהּ בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ-לִי וְאֵי-יָהּ
מָקוֹם מְנוּחָתִי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

וְאֵת-כָּל-אֲלֹהֵי יָדַי עֲשֵׂתָה וַיְהִיו כָּל-אֲלֹהֵי
נָאִם-יְהוָה וְאֵל-יָהּ אֶבִּישׁ אֶל-עֲנִי
וְנִכְהָרוּחַ וְחָרַד עַל-דְּבָרִי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְקָה
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחָה דָם-חֲזִיר מִזְכִּיר לְבָנָה
מִבְרָךְ אֲוֹן גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חִפְצָה:

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעַלְלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם
אֶבְיֹא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עֹנָה דְּבַרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאָשֶׁר
לֹא-חִפְצָתִי בָּחַר: (ס)

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מִנְדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מַהֲיָכָל קוֹל יְהוָה
מִשָּׁלֵם גְּמוּלָה לְאֵיבָיו:

בְּטָרִם תַּחֲוִיל יִלְדָה בְּטָרִם יָבּוּא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר:

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם-יּוֹלֵד גּוֹי פֶּעַם אַחַת
כִּי-תֵלֶּה גַם-יִלְדָה צִיּוֹן אֶת-בָּנֶיהָ:

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמֶר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ:
(ס)

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲתֵבֶיהָ
שִׂישׂוּ אֶתְּהָ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְּתַאֲבְלִים עָלֶיהָ:

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׁד תִּנְחַמֶּיהָ
לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזֵּי כְבוֹדָהּ:
(ס)

כִּי-כֵּן אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה-אֲלֶיהָ כְּנָהָר
שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקֶתֶם
עַל-צֵד תִּנְשָׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֲשְׂעוּ:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוֹ תִּנְחַמְנוּ בֶן אִנְכִּי אֲנַחֲמָכֶם
וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמּוּ:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לַבָּכֶם וְעֲצָמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֵיבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the LORD shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

כִּי־הֵנָּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכִסּוּפָה
מִרְכָּבָתָיו לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בְּלַחֲבֵי־אֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבַחֲרָבוֹ
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חָלָל יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

הַמְתַּקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּנוֹת אַחֵר
(כ' אַחֵד) [ק' אַחַת] בַּתְּנוֹךְ אֶכְלִי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֵּר יִתְּדוּ יִסְפוּ
נֶאֱמַר יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֶנֶכִּי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת
תִּבֵּל וַיּוֹן הָאִיִּים הָרְחֻקִּים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בְּסוּסִים וּבְרֶכֶב וּבַצִּמְדִּים
וּבַפָּרָדִּים וּבַכֹּרְנוֹת עַל הָר קָדְשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לְלוֹוִים אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נֶאֱמַר יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זְרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מִדִּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדִּי־שַׁבָּת
בְּשַׁבָּתוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אָמַר יְהוָה:

23 And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי
כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דִרְאוֹן לְכָל-בָּשָׂר׃ וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ
בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְתּוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי יְהוָה

24 And they shall go forth, and look Upon the carcasses
of the men that have rebelled against Me; For their
worm shall not die, Neither shall their fire be
quenched; And they shall be an abhorring unto all
flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftarah for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָה כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ׃

XX:18 And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new
moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וְשָׁלַשְׁתָּ תִּהְיֶה מָאָד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבְּתָהּ
אֶצֶּל הָאֶבֶן הָאֵזֶל׃

19 And in the third day thou shalt hide thyself well, and
come to the place where thou didst hide thyself in the
day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלַשְׁתִּי הַחֲצִים צִדָּה אֹרֶחַ
לְשַׁלַּח-לִי לְמַטְרָה׃

20 And I will shoot three arrows to the side-ward, as
though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת-הַנָּעַר לְךָ מֵצֵא
אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַר אֲמַר לְנָעַר הִנֵּה
הַחֲצִים׃ מִמֶּנּוּ וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבָאָה כִּי-שָׁלוֹם
לָךְ וְאִין דְּבַר חַי-יְהוָה׃

21 And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows.
If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this
side of thee; take them, and come; for there is peace to
thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֹלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנּוּ
וְהִלָּאָה לְךָ כִּי שָׁלַחְךָ יְהוָה׃

22 But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are
beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee
away.

וְהִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם׃ (ס)

23 And as touching the matter which I and thou have
spoken of, behold, the LORD is between me and thee
for ever.

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיָּשָׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' ע"ל) [ק' אֶל-]הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל׃

24 So David hid himself in the field; and when the new
moon was come, the king sat him down to the meal to
eat.

וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ כַּפְּעַם בְּפַעַם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיָּקֶם יְהוֹנָתָן וַיָּשָׁב אֲבִנֶר
מִצֵּד שָׂאוּל וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד׃

25 And the king sat upon his seat, as at other times, even
upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and
Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא-דִבֶּר שָׂאוּל מֵאֲמָתָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקֶּרֶחַ הוּא בְּלִתִּי טָהוֹר הוּא כִּי-לֹא
טָהוֹר׃ (ס)

26 Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he
thought: 'Something hath befallen him, he is unclean;
surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מִדָּוִעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִּׁי גַם־תָּמוּל גַּם־הַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֵל נִשְׁאֵל דָּוִד
מֵעַמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם:

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַחַ מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָעִיר וְהוּא צָוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֲמַלְטָה נָא וְאַרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

וַיַּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נַעֲוֹת הַמֶּרְדּוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אֶתָּה לְבֶן־יִשִּׁי לְבִשְׁתֶּךָ וּלְבִשְׁתַּת עֶרְוַת
אִמֶּךָ:

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִּׁי חַי
עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמַלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: (ס)

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוֹמַת מָוֶה עָשָׂה:

וַיִּטֵּל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכָּתוּ וַיַּדַּע
יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מַעַם אָבִיו לְהָמִית
אֶת־דָּוִד: (ס)

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלַחַן בְּחַר־יָאָר
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַהוּא הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוּ אָבִיו: (ס)

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

וַיֹּאמֶר לְנָעְרוֹ רֵץ מָצָא נָא אֶת־הַחֲצִיצִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנָּעַר רֵץ וְהוּא־זָרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

And it came to pass on the morrow after the new
moon, which was the second day, that David's place
was empty; and Saul said unto Jonathan his son:
'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal,
neither yesterday, nor to-day?'

And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked
leave of me to go to Beth-lehem;

and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath
a sacrifice in the city; and my brother, he hath
commanded me; and now, if I have found favour in
thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my
brethren. Therefore he is not come unto the king's
table.'

Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and
he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do
not I know that thou hast chosen the son of Jesse to
thine own shame, and unto the shame of thy mother's
nakedness?

For as long as the son of Jesse liveth upon the earth,
thou shalt not be established, nor thy kingdom.
Wherefore now send and fetch him unto me, for he
deserveth to die.'

And Jonathan answered Saul his father, and said unto
him: 'Wherefore should he be put to death? what
hath he done?'

And Saul cast his spear at him to smite him; whereby
Jonathan knew that it was determined of his father to
put David to death.

So Jonathan arose from the table in fierce anger, and
did eat no food the second day of the month; for he
was grieved for David, and because his father had put
him to shame.

And it came to pass in the morning, that Jonathan
went out into the field at the time appointed with
David, and a little lad with him.

And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows
which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow
beyond him.

וַיָּבֹא הַנֶּעֱרָ עַד-מָקוֹם הַחִצִּי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָ וַיֹּאמֶר
הֲלוֹא הַחִצִּי מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָ מְהֵרָה חוֹשָׁה
אֶל-תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט גֶּעֶר יְהוֹנָתָן אֶת-(כ')
הַחִצִּי(ק' תַּחֲצִים) וַיָּבֹא אֶל-אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנֶּעֱרָ לֹא-יָדָע מְאוֹמָה אֲדָּ יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדְעוּ אֶת-הַדָּבָר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת-כְּלָיו אֶל-הַנֶּעֱרָ אֲשֶׁר-לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּיָה הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנֶּעֱרָ בֹא וְדָוִד קָם מֵאֲצֶל הַגִּבּוֹב וַיִּפֹּל
לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים
וַיִּשָּׁקוּ אִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת-רֵעֵהוּ עַד-דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינָהּ וּבֵינָךְ וּבֵין זֶרְעִי וּבֵין
זֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם: (פ')

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

מפטיר לשבת חנוכה

The Maftir for Shabbat Hanukka corresponds to the day of Hanukka. When Shabbat occurs on the first day, read from the beginning through the portion of "the first day". On subsequent days, read only the portion corresponding to that day.

On the eighth day, begin with the portion for the eighth day and continue to the end.

וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת-הַמִּשְׁכָּן
וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו
וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-כָּל-כְּלָיו וַיִּמְשָׁחם
וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם:

וַיִּסְאֵ And it came to pass on the day that Moses had made an end of setting up the tabernacle, and had anointed it and sanctified it, and all the furniture thereof, and the altar and all the vessels thereof, and had anointed them and sanctified them;

וַיִּקְרִיבוּ נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם
הֵם נְשֵׂאֵי הַמִּטָּה הֵם הָעֹמְדִים עַל-
הַפְּקָדִים:

2 that the princes of Israel, the heads of their fathers' houses, offered—these were the princes of the tribes, these are they that were over them that were numbered.

וַיָּבִיאוּ אֶת-קֶרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ-עֶגְלוֹת
צֶבֶד וּשְׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֶגְלָה עַל-שְׁנֵי
הַנְּשָׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי
הַמִּשְׁכָּן:

3 And they brought their offering before the LORD, six covered wagons, and twelve oxen: a wagon for every two of the princes, and for each one an ox; and they presented them before the tabernacle.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	4	And the LORD spoke unto Moses, saying:
קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ:	5	'Take it of them, that they may be to do the service of the tent of meeting; and thou shalt give them unto the Levites, to every man according to his service.'
וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֹגְלוֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם:	6	And Moses took the wagons and the oxen, and gave them unto the Levites.
אֶת־שְׁתֵּי הָעֹגְלוֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֶרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם:	7	Two wagons and four oxen he gave unto the sons of Gershon, according to their service.
וְאֶת־אַרְבַּע הָעֹגְלוֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי מֵרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן:	8	And four wagons and eight oxen he gave unto the sons of Merari, according unto their service, under the hand of Ithamar the son of Aaron the priest.
וְלִבְנֵי קֹהַת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עָלֵהֶם בְּכֹתֶף יִשְׂאוּ:	9	But unto the sons of Kohath he gave none, because the service of the holy things belonged unto them: they bore them upon their shoulders.
וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ:	10	And the princes brought the dedication-offering of the altar in the day that it was anointed, even the princes brought their offering before the altar.
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם נְשִׂיא אֶחָד לְיוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לְחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: (ס)	11	And the LORD said unto Moses: 'They shall present their offering each prince on his day, for the dedication of the altar.'
וַיְהִי הַמַּקְרִיב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה:	12	And he that presented his offering the first day was Nahshon the son of Amminadab, of the tribe of Judah;
וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרֵת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:	13	and his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	14	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	15	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:	16	one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן נַחֲשֹׁן בֶּן־עַמִּינָדָב: (פ)

17 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This
was the offering of Nahshon the son of Amminadab.

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נֹתָנֶאל בֶּן־צֹועֵר נָשִׂיא
יִשָּׁשְׁכָר:

יוס"ג On the second day Nethanel the son of Zuar, prince of
Issachar, did offer:

הִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם
מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בִּשְׁמֶן לְמִנְחָה:

19 he presented for his offering one silver dish, the weight
thereof was a hundred and thirty shekels, one silver
basin of seventy shekels, after the shekel of the
sanctuary; both of them full of fine flour mingled with
oil for a meal-offering;

כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קְטֹרֶת:

20 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

21 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

22 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן נֹתָנֶאל בֶּן־צֹועֵר: (פ)

23 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This
was the offering of Nethanel the son of Zuar.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זִבְלוֹן אֱלִיאָב
בֶּן־חֶלֶן:

יוס"ג On the third day Eliab the son of Helon, prince of the
children of Zebulun:

קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֶלֶת
בְּלוּלָה בִּשְׁמֶן לְמִנְחָה:

25 his offering was one silver dish, the weight thereof was
a hundred and thirty shekels, one silver basin of
seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both
of them full of fine flour mingled with oil for a
meal-offering;

כָּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קְטֹרֶת:

26 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

27 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first
year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

28 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֶלֶן: (פ)

29 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five
rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This
was the offering of Eliab the son of Helon.

בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר
בֶּן־שֹׁדֵיאוּר:

יוס"ד On the fourth day Elizur the son of Shedeur, prince of
the children of Reuben:

קִרְבָּנוֹ קַעֲרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	31	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֹּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	32	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	33	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:	34	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קִרְבֵּן אֱלִיזוּר בֶּן-שְׁדִיאִוּר: (פ)	35	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Elizur the son of Shedeur.
בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי שְׁמַעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן-צוּרִישַׁדַּי:	יוס"ה	On the fifth day Shelumiel the son of Zurishaddai, prince of the children of Simeon:
קִרְבָּנוֹ קַעֲרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	37	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֹּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	38	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	39	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:	40	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קִרְבֵּן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן-צוּרִישַׁדַּי: (פ)	41	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Shelumiel the son of Zurishaddai.
בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי נָשִׂיא לְבָנֵי גָד אֱלִיסָפָה בֶּן- דְּעוּאֵל:	יוס"ו	On the sixth day Eliasaph the son of Deuel, prince of the children of Gad:
קִרְבָּנוֹ קַעֲרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	43	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֹּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	44	one golden pan of ten shekels, full of incense;

45	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
46	one male of the goats for a sin-offering;	שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
47	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Eliasaph the son of Deuel.	וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיסָפָה בֶּן־דְּעוּאֵל: (פ)
יוס"ז	On the seventh day Elishama the son of Ammihud, prince of the children of Ephraim:	בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לְבִנֵּי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמַע בֶּן־עַמִּיהוּד:
49	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;	קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מֵזֶרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
50	one golden pan of ten shekels, full of incense;	כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
51	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
52	one male of the goats for a sin-offering;	שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
53	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Elishama the son of Ammihud.	וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמַע בֶּן־עַמִּיהוּד: (פ)
יוס"ח	On the eighth day Gamaliel the son of Pedahzur, prince of the children of Manasseh:	בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לְבִנֵּי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצֹר:
55	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;	קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מֵזֶרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
56	one golden pan of ten shekels, full of incense;	כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
57	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;	פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
58	one male of the goats for a sin-offering;	שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצֹר: (פ)	59	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lamb of the first year. This was the offering of Gamaliel the son of Pedahzur.
בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעָנִי:	60	On the ninth day Abidan the son of Gideoni, prince of the children of Benjamin:
קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	61	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	62	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְש־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	63	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:	64	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעָנִי: (פ)	65	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Abidan the son of Gideoni.
בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־ עַמִּישַׁדָּי:	66	On the tenth day Ahiezer the son of Ammishaddai, prince of the children of Dan:
קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה:	67	his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;
כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:	68	one golden pan of ten shekels, full of incense;
פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְש־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:	69	one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;
שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:	70	one male of the goats for a sin-offering;
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: (פ)	71	and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Ahiezer the son of Ammishaddai.
בַּיּוֹם עֲשֶׂתִּי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֶׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עֶכְרָן:	72	On the eleventh day Pagiel the son of Ochran, prince of the children of Asher:

קִרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה־
מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

73 his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

74 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד
בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

75 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

76 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עִתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קִרְבָּן פְּגִיעִיאל בֶּן-עֶכְרָן: (פ)

77 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Pagiel the son of Ochran.

בְּיוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לְבָנֵי נַפְתָּלִי
אַחִירָע בֶּן-עֵינָן:

78 On the twelfth day Ahira the son of Enan, prince of the children of Naphtali:

קִרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת-כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה־
מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיתָם מְלֵאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

79 his offering was one silver dish, the weight thereof was a hundred and thirty shekels, one silver basin of seventy shekels, after the shekel of the sanctuary; both of them full of fine flour mingled with oil for a meal-offering;

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

80 one golden pan of ten shekels, full of incense;

פֶּר אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ-אֶחָד
בֶּן-שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:

81 one young bullock, one ram, one he-lamb of the first year, for a burnt-offering;

שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

82 one male of the goats for a sin-offering;

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עִתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קִרְבָּן אַחִירָע בֶּן-עֵינָן: (פ)

83 and for the sacrifice of peace-offerings, two oxen, five rams, five he-goats, five he-lambs of the first year. This was the offering of Ahira the son of Enan.

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ מֵאֵת
נְשֵׂי־יִשְׂרָאֵל קֶעֱרֶת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
מִזֶּרֶק-כֶּסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה:

84 This was the dedication-offering of the altar, in the day when it was anointed, at the hands of the princes of Israel: twelve silver dishes, twelve silver basins, twelve golden pans;

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקֶּעֱרָה הָאֶחָת כֶּסֶף
וּשְׁבַע־מֵאוֹת הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּסֶף הַכֵּלִים
אֵלֶּפֶים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

85 each silver dish weighing a hundred and thirty shekels, and each basin seventy; all the silver of the vessels two thousand and four hundred shekels, after the shekel of the sanctuary;

כַּפֹּת זָהָב שְׁתֵּים-עָשָׂר מִלֵּאת קִטְרֶת
עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכֹּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל-
זָהָב הַכַּפֹּת עֲשָׂרִים וּמֵאָה:

86 twelve golden pans, full of incense, weighing ten shekels apiece, after the shekel of the sanctuary; all the gold of the pans a hundred and twenty shekels;

כָּל-הַבָּקָר לְעֹלָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר פָּרִים
אֵילִם שְׁנַיִם-עֶשֶׂר כִּבְשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם
עֶשֶׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עֶשֶׂר
לְחַטָּאת:

87 all the oxen for the burnt-offering twelve bullocks, the rams twelve, the he-lambs of the first year twelve, and their meal-offering; and the males of the goats for a sin-offering twelve;

וְכָל בָּקָר וְזֶבַח הַשְּׁלָמִים עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה
פָּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֶתְדִים שְׁשִׁים כִּבְשִׂים
בְּנֵי-שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
הַמִּשָּׁח אֹתוֹ:

88 and all the oxen for the sacrifice of peace-offerings twenty and four bullocks, the rams sixty, the he-goats sixty, the he-lambs of the first year sixty. This was the dedication-offering of the altar, after that it was anointed.

וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
וַיִּשְׁמַע אֶת-הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל-אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכִּרְבִּיּוֹת וַיְדַבֵּר אֵלָיו: (פ)

89 And when Moses went into the tent of meeting that He might speak with him, then he heard the Voice speaking unto him from above the ark-cover that was upon the ark of the testimony, from between the two cherubim; and He spoke unto him.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

VIII:1 And the LORD spoke unto Moses, saying:

דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ
אֶת-הַנִּדֹּת אֶל-מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאָרֶוּ
שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:

2 'Speak unto Aaron, and say unto him: When thou lightest the lamps, the seven lamps shall give light in front of the candlestick.'

וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל-מוֹל' פְּנֵי הַמְּנוֹרָה
הָעֹלָה נִרְתְּיָהּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

3 And Aaron did so: he lighted the lamps thereof so as to give light in front of the candlestick, as the LORD commanded Moses.

זֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד-
יִרְכָּה עַד-פְּרֻחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמֵּרָא
אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת-
הַמְּנוֹרָה: (פ)

4 And this was the work of the candlestick, beaten work of gold; unto the base thereof, and unto the flowers thereof, it was beaten work; according unto the pattern which the LORD had shown Moses, so he made the candlestick.

הפטרת חנוכה (שבת ראשון)

רָנִי וְשִׂמְחִי בַת-צִיּוֹן כִּי הִנְנִי בָא וְשִׁכְנִיתִי
בְּתוֹכְךָ נָאִם-יְהוָה:

II:14 'Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I will dwell in the midst of thee, saith the LORD.

וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל-יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וַהֲיוּ לִי לְעָם וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכְךָ וַיֵּדַעְתָּ כִּי-
יְהוָה צָבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ:

15 And many nations shall join themselves to the LORD in that day, and shall be My people, and I will dwell in the midst of thee'; and thou shalt know that the LORD of hosts hath sent me unto thee.

וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדָמַת
הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם:

16 And the LORD shall inherit Judah as His portion in the holy land, and shall choose Jerusalem again.

הִס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נִעֹזֵר מִמֶּעוֹן
קֹדְשׁוֹ: (פ)

17 Be silent, all flesh, before the LORD; for He is aroused out of His holy habitation.

וַיִּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד
לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה וְהַשֹּׁטֵן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ
לְשׂוֹנֵנוֹ:

III:1 And he showed me Joshua the high priest standing before the angel of the LORD, and Satan standing at his right hand to accuse him.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשֹּׁטֵן יַגֵּד יְהוָה בְּךָ
הַשֹּׁטֵן וַיַּגֵּד יְהוָה בְּךָ הַבָּחַר בִּירוּשָׁלַם
הֲלוֹא זֶה אִיד מִצֵּל מָאֵשׁ:

2 And the LORD said unto Satan: 'The LORD rebuke thee, O Satan, yea, the LORD that hath chosen Jerusalem rebuke thee; is not this man a brand plucked out of the fire?'

וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צוּאִים וַעֲמַד
לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ:

3 Now Joshua was clothed with filthy garments, and stood before the angel.

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר
הִסְרִו הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו רְאֵה הָעֲבִרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנוֹךָ וְהִלְבַּשׁ
אֶתְךָ מַחֲלָצוֹת:

4 And he answered and spoke unto those that stood before him, saying: 'Take the filthy garments from off him.' And unto him he said: 'Behold, I cause thine iniquity to pass from thee, and I will clothe thee with robes.'

וַאֲמַר יְשִׁימוּ צִנִּיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיְשִׁימוּ הַצִּנִּיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיִּלְבָּשׁוּהוּ בְּגָדִים וּמַלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד:

5 And I said: 'Let them set a fair mitre upon his head.' So they set a fair mitre upon his head, and clothed him with garments; and the angel of the LORD stood by.

וַיַּעַד מַלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:

6 And the angel of the LORD forewarned Joshua, saying:

כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בְּדַרְכֵי תֵלֵךְ
וְאִם־אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתְּהַלֵּךְ
אֶת־בֵּיתִי וְגַם־תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרֵי וְנָתַתִּי לְךָ
מִהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה:

7 'Thus saith the LORD of hosts: If thou wilt walk in My ways, and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free access among these that stand by.

שִׁמַּע־נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְּהַלֵּךְ
וְרַעֲיָךְ הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ כִּי־אֲנִשִּׁי מוֹפֶת
הִנֵּה כִי־הִנֵּנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צִמְחָה:

8 Hear now, O Joshua the high priest, thou and thy fellows that sit before thee; for they are men that are a sign; for, behold, I will bring forth My servant the Shoot.

כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ
עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֲנָיִים הִנֵּנִי מִפְתָּח
פְּתֻחָה נֹאם יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת־עֵינֶיךָ
הָאֶרֶץ־הַזֹּאת בְּיוֹם אֶחָד:

9 For behold the stone that I have laid before Joshua; upon one stone are seven facets; behold, I will engrave the graving thereof, saith the LORD of hosts: And I will remove the iniquity of that land in one day.

בַּיּוֹם הַהוּא יִקְרָא נָאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרָאוּ אִישׁ
לְרֵעֵהוּ אֶל-תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל-תַּחַת תְּאֵנָה:

10 In that day, saith the LORD of hosts, shall ye call every man his neighbour under the vine and under the fig-tree.

וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ
אֲשֶׁר-יָעוֹר מִשְׁנָתוֹ:

IV:1 And the angel that spoke with me returned, and waked me, as a man that is wakened out of his sleep.

וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה (כִּי וַיֹּאמֶר) [קִי
וַאֲמַר] רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה
וְגִלְגָּל עַל-רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נִרְתִּיחַ עָלֶיהָ
שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנֹרֹת אֲשֶׁר עַל-
רֹאשָׁהּ:

2 And he said unto me: 'What seest thou?' And I said: 'I have seen, and behold a candlestick all of gold, with a bowl upon the top of it, and its seven lamps thereon; there are seven pipes, yea, seven, to the lamps, which are upon the top thereof;

וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִיְּמִין הַגִּלְגָּל
וְאֶחָד עַל-שְׁמָאלָהּ:

3 and two olive-trees by it, one upon the right side of the bowl, and the other upon the left side thereof.'

וָאֲנִי וַאֲמַר אֶל-הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר
מָה-אֵלֶּה אֲדֹנִי:

4 And I answered and spoke to the angel that spoke with me, saying: 'What are these, my lord?'

וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא
יָדַעְתָּ מִה-הֵמָּה אֵלֶּה וַאֲמַר לֹא אֲדֹנִי:

5 Then the angel that spoke with me answered and said unto me: 'Knowest thou not what these are?' And I said: 'No, my lord.'

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר-יְהוָה
אֶל-זֶרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחֵיל וְלֹא בְכֹחַ
כִּי אִם-בְּרוּחִי אִמַּר יְהוָה צְבָאוֹת:

6 Then he answered and spoke unto me, saying: 'This is the word of the LORD unto Zerubbabel, saying: Not by might, nor by power, but by My spirit, saith the LORD of hosts.

מִי-אַתָּה הַר-הַגָּדוֹל לִפְנֵי זֶרְבָבֶל לְמִישֹׁר
וְהוֹצִיא אֶת-הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תִּשְׁאֲלוּתָן חֵן חֵן
לָהּ: (פ)

7 Who art thou, O great mountain before Zerubbabel? thou shalt become a plain; and he shall bring forth the top stone with shoutings of Grace, grace, unto it.'

הפטרת חנכה (שבת שני)

וַיַּעַשׂ חִירֹם אֶת-הַכִּירֹת וְאֶת-הַיָּעִים
וְאֶת-הַמְּזֻרְקוֹת וַיְכַל חִירֹם לַעֲשׂוֹת אֶת-
כָּל-הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בֵּית יְהוָה:

VII:40 And Hiram made the pots, and the shovels, and the basins. So Hiram made an end of doing all the work that he wrought for king Solomon in the house of the LORD:

עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר-עַל-
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּי וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתֵּי
לְכַסּוֹת אֶת-שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר-עַל-
רֹאשׁ הָעַמֻּדִים:

41 the two pillars, and the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars; and the two networks to cover the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars;

וְאֶת־הָרִמּוֹנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לְשְׁתֵּי
הַשִּׁבְכּוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמּוֹנִים לְשִׁבְכָה
הָאֶחָת לְכֶסֶּת אֶת־שְׁתֵּי גִלּוֹת הַכְּתָרֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים:

42 and the four hundred pomegranates for the two
networks, two rows of pomegranates for each
network, to cover the two bowls of the capitals that
were upon the top of the pillars;

וְאֶת־הַמִּכְנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֶשְׂרֵה
עַל־הַמִּכְנוֹת:

43 and the ten bases, and the ten lavers on the bases;

וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנַיִם־עָשָׂר
תַּחַת הַיָּם:

44 and the one sea, and the twelve oxen under the sea;

וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת
וְאֶת־כָּל־הַכֵּלִים (כ' הַאֵהָל) [ק' הָאֵלֶּה]
אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה
נְחֹשֶׁת מְמָרָט:

45 and the pots, and the shovels, and the basins; even all
these vessels, which Hiram made for king Solomon, in
the house of the LORD, were of burnished brass.

בַּכְּפָר הִירְדֹן יָצְקָם הַמֶּלֶךְ בַּמַּעֲבָה
הָאֲדָמָה בֵּין סָפוֹת וּבֵין צָרְתָן:

46 In the plain of the Jordan did the king cast them, in
the clay ground between Succoth and Zarethan.

וַיֵּנַח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מְרֹב מְאֹד
מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:

47 And Solomon left all the vessels unweighed, because
they were exceeding many; the weight of the brass
could not be found out.

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית
יְהוָה אֶת־מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת־הַשְּׁלֹחַן אֲשֶׁר
עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:

48 And Solomon made all the vessels that were in the
house of the LORD: the golden altar, and the table
whereupon the showbread was, of gold;

וְאֶת־הַמְּנֹרֹת חֲמִשׁ מִיְּמִין וְחֲמִשׁ מִשְׁמָאוּל
לְפָנֵי הַדְּבִיר זָהָב סִגּוּר וְהַפָּרַח וְהַנֶּרֶת
וְהַמִּלְקָחִים זָהָב:

49 and the candlesticks, five on the right side, and five on
the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the
flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;

וְהַסְּפֹת וְהַמְּזֻרְרוֹת וְהַמְּזֻרְקוֹת וְהַכַּפֹּת
וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סִגּוּר וְהַפִּתּוֹת לְדִלְתוֹת
הַבָּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים לְדִלְתֵי
הַבָּיִת לַהֵיכָל זָהָב: (פ)

50 and the cups, and the snuffers, and the basins, and the
pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges,
both for the doors of the inner house, the most holy
place, and for the doors of the house, that is, of the
temple, of gold.